

TAMPEREEN YLIOPISTO

Anna-Kaisa Hiltunen

KAKSINKERTAISESTI TOISEUTETUT
Helsingin Sanomien maahanmuuttajainaisia koskevan kirjoittelun
kriittistä diskurssianalyttistä tulkintaa

Tiedotusopin pro gradu -tutkielma
Toukokuu 2006

TAMPEREEN YLIOPISTO

Tiedotusopin laitos

HILTUNEN, ANNA-KAISA: Kaksinkertaisesti toiseutetut

Pro gradu -tutkielma. 118 s., 20 liites.
Tiedotusoppi

Toukokuu 2006

Tässä tutkielmassa käsitellään maahanmuuttajanaisisista rakennettuja toiseuden asemia *Helsingin Sanomissa*. Tarkoituksena on tarkastella, representoidaanko maahanmuuttajanaiset lehtitekstien diskursseissa kaksinkertaisesti toiseksi ensinnäkin sukupuolensa ja toiseksi etnisen taustansa takia. Lisäksi analysoidaan, miten toiseuden asemat kenties liittyvät toisiinsa. Lähtöoletuksena on, että naiset representoidaan toiseksi sekä suhteessa miehiin että suhteessa etniseen valtaväestöön eli suomalaisiin.

Tutkielman metodisena kehyksenä käytetään kriittistä diskurssianalyysiä. Sen sisällä sovelletaan määrällisen sisällönerittelyn ja laadullisen lingvistisen analyysin käytännön välineitä. Määrällisen sisällönerittelyn aineistona on 42 *Helsingin Sanomien* juttua ajalta 4.2.–30.4.2004. Laadullisessa analyysissä puolestaan tarkastellaan koko aineistosta valittua neljän jutun osa-aineistoa.

Tutkimuksen mukaan maahanmuuttajanaiset merkityksellistetään useimmiten kaksinkertaisesti toiseksi sekä suhteessa sukupuoleensa että etnisyyteensä. Sukupuolen akselilla naisia ei kuitenkaan välttämättä merkityksellistetä toiseksi suhteessa mieheyteen vaan myös suomalaiseen naiseuden normiin. Etnisyyden akselilla maahanmuuttajanaiset merkityksellistetään useimmiten toiseksi suhteessa etniseen valtaväestöön. Sukupuolinen ja etninen toiseus voivat siis olla sisäkkäisiä siten, että sukupuolisen toiseuden normi liukuu etnisen toiseuden mukaan.

Lisäksi tutkimuksen tuloksena on, että journalistisella genrellä ja erityisesti genren kerronnan tavalla on yhteytensä siihen, millaisissa diskursseissa maahanmuuttajanaisia käsitellään. Uutisgenre, jonka kerronta on tietävää ja läpinäkyvää, aktivoi useimmiten toiseuttavia diskursseja kummallakin toiseuden akselilla. Henkilöhaastattelun genre, jonka kerronta voi olla uutiskerrontaa tunnistaavampaa ja riippuvaisempaa, yhdistyy vähemmän toiseuttaviin diskursseihin sekä sukupuolen että etnisyyden akseleilla.

Näyttää siltä, että journalististen genrejen rajojen sekoittaminen ja tunnistaavun sekä riippuvaisen kerrontatyylin käyttäminen antaisivat maahanmuuttajanaisisille nykyistä enemmän mahdollisuuksia päästä ääneen journalismin kentällä, myös ei-toiseuttavissa diskursseissa.

1 Johdanto: mitä ja miten	4
1.1 Tavoite ja teoreettinen sekä metodologinen lähtökohta	4
1.2 Tutkimusaineisto ja maahanmuutto ilmiönä Suomessa	6
2 Käsitteet: sukupuolen, etnisyyden ja toiseuden yhteydet	8
2.1 Lähtökohtana sosiaalinen konstruktivismi	8
2.2 Sukupuoli, rotu ja etnisyys.....	11
2.3 Toiseus.....	14
2.4 Subjekti ja identiteetti.....	17
3 Katsaus oletusten taakse: tutkijan asema ja tutkimuksen yleistettävyysoongelma	19
3.1 Tutkijan paikan hahmottaminen.....	19
3.2 Yleistettävyyden luonne	21
4 Metodi: Kriittistä diskurssianalyysiä sisällönerittelyn ja lingvistiikan välinein	23
4.1 Diskurssianalyysien joukkoa seulomassa	23
4.2 Kriittisen diskurssianalyysin kolme tasoa	26
4.3 Diskurssi, representaatio ja genre.....	31
4.4 Sanomalehtiaineiston journalistiset genret	34
4.5 Määrällinen sisällönerittely.....	40
4.6 Lingvistinen analyysi.....	42
4.6.1 <i>Representaation taso</i>	42
4.6.2 <i>Sosiaalisten suhteiden taso</i>	46
5 Aiemman tutkimuksen kertomaa: naiset ja maahanmuuttajat altavastaaajina	46
5.1 Naisten pääsy uutisiin.....	46
5.2 Etnisyyden representaatiot sanomalehdissä.....	52
6 Analyysin paljastukset: etnisyys ja naiseus sanomalehden diskursseissa	61
6.1 Aineiston kuvaus ja määrällisen sisällönerittelyn tulokset.....	61
6.2 Aineisto lingvistisen analyysin kynsissä	68
6.2.1 <i>Maahanmuuttajanainen arjen rasismien kohteena</i>	69
6.2.2 <i>Maahanmuuttajanainen oman alansa asiantuntijana</i>	74
6.2.3 <i>Maahanmuuttajanainen kohtalon käännteiden kohteena</i>	77
6.2.4 <i>Maahanmuuttajanainen vaikeuksien voittajana</i>	81
6.3 Silmäys toiseuteen ennen analyysin uusia vaiheita.....	84
6.4 Kriittisen diskurssianalyysin seuraavalle tasolle eli diskurssikäytäntöön	89
6.5 Diskurssikäytännöstä sosiokulttuuriseen käytäntöön.....	98
7 Entä sitten: vastauksia, kritiikkiä ja pohdintaa	105
7.1 Miten onkaan toiseuden laita eli vastauksia tutkimuskysymyksiin	105
7.2 Menneet sivut kriittisen katseen alla	110
7.3 Kohti uusia tutkimuskysymyksiä ja erilaista journalismia?	113
Lähteet	116
Liitteet	122

1 Johdanto: mitä ja miten

1.1 Tavoite ja teoreettinen sekä metodologinen lähtökohta

Käsillä oleva pro gradu -tutkielma koskee maahanmuuttajanaisia käsittelevää sanomalehtikirjoitetta *Helsingin Sanomissa*. Tarkoituksena on hahmottaa sitä tapaa, jolla naisista jutuissa kirjoitetaan, ja niitä seurauksia, joita kielenkäyttö tuottaa. Erityisenä kiinnostuksen kohteena ovat naisille mahdollisesti rakentuvat toiseuden positiot. Toiseuden akseleina ovat sukupuoli ja etninen tausta, mutta avainasemassa on nimenomaan sukupuoleen perustuva toiseus.

Toiseuden käsitteessä on kyse itsen ja toisen, meidän ja muiden välisistä erotteluista ja eron määrittymisestä puutteeksi normiin nähden (esim. Ronkainen 1999, 180; Tong 1998, 218). Erilaisuuden ja toiseuden tematiikka liittyy subjektiuden ja identiteetin kysymyksiin; subjektiudessa ja identiteetissä on aina kyse paitsi itsestä myös toisesta, niistä ryhmistä, joihin emme kuulu (Hall 1999, 19; Pietikäinen 2000, 11). Radikaalisti tutkimusongelmani voi muotoilla kysymykseksi, ovatko maahanmuuttajanaiset kaksinkertaisesti toisia, ensinnäkin koska ovat maahanmuuttajia ja toiseksi koska ovat naisia.

Toiseuden konstruktioissa minua kiehtoo nimenomaan niiden intersektionaalisuus eli se, kuinka erilaiset toiseuden asetelmat voivat leikata toisiaan ja olla yhteydessä toisiinsa. Taustalla on monikulttuurisen ja globaalin feminismin ajatus siitä, että naisten toiseus ja syrjintä eivät perustu pelkästään sukupuoleen vaan lisäksi myös kulttuuriin ja rotuun, jotka vaikuttavat ihmisen identiteettiin ja yhteiskunnalliseen asemaan yhtäaikaaisesti (Tong 1998, 216–217). Ihmiset voivat sijoittua lomittaisiin toiseuden positioihin, joiden taustalla on esimerkiksi sukupuoli, kulttuuri tai rotu, ja joskus rasismi, luokkasyrjintä ja kulttuuri-imperialismi voivat rajoittaa ihmisten elämää jopa enemmän kuin sukupuolisyryntä (Harding 1986, 17). Pyrin yhdistämään erilaiset toiseuden positiot pohjaamalla paitsi naistutkimuksen kenttään sijoittuvaan, naisten asemaa uutisdiskurssissa koskevaan tutkimukseen¹ (esim. Halonen 1999, Zilliacus-Tikkanen 1997) myös rasismia ja etnistä syrjintää mediassa käsittelevään tutkimukseen (esim. Pietikäinen 2000; Raittila 2002, 2004, 2005). Etnisyyden ja feministisen näkökulman yhdistäminen on suomalaisessa journalismin tutkimuksessa kuitenkin uusi

---

¹ Naisnäkökulmasta on uutisia enemmän tutkittu esimerkiksi aikakauslehtiä (ks. esim. Tampereen yliopiston tiedotusopin laitos 2005, [<http://www.uta.fi/jour/tutkimus/gradu1.html>], 7.4.2005).

näkökulma², ja toisaalta esimerkiksi pohjoismaista feminististä tutkimusta on moitittu etnisyyden näkökulman unohtamisesta (Ahokas & Rantonen 1996, 82).

Tutkimusongelmani olen jakanut konkreettisiksi tutkimuskysymyksiksi: ensinnäkin selvitän, millaisissa diskursseissa maahanmuuttajanaisia lehtijutuissa käsitellään, ja toiseksi kysyn, millaisia naiseuden ja etnisyyden representaatioita diskurssit tarjoavat – representoidaanko naiset toisiksi suhteessa etnisyyteensä ja/tai sukupuoleensa. Tarkoituksena on selvittää, miten erilaiset toiseudet kenties lomittuvat ja liittyvät toisiinsa.

Kaikkiaan tutkimukseni paikantuu feministisen mediatutkimuksen kentälle, naisten uutisiin pääsyä, diskursseja ja representaatioita koskevan tutkimuksen leikkauspisteeseen (ks. Carter, Branston & Allan 1998, 5–7). Omassa tutkimuksessani naisten uutisiin pääsyn tutkimus eli määrällinen osuus yhdistyy kuitenkin diskurssien tutkimuksen laadulliseen osuuteen siten, etten erottele naisten uutisiin pääsyn tutkimista omaksi tutkimuskysymyksen.

Teoreettisena lähtökohtana tutkielmassani on ajatus sosiaalisesta konstruktivismista eli siitä, että kieli rakentaa sosiaalista todellisuuttamme ja että tietomme maailmasta on välittyntä (esim. Alasuutari 1999, 60; Kendall & Wickham 1999, 67; Lehtonen 2000, 30–31; Pietikäinen 2000, 46–47). Kieli toimii representoimalla kohteensa jonkinlaisiksi eli saattamalla kohteensa symbolisesti uudelleen oleviksi (esim. Lehtonen 2000, 45; Pietikäinen 2000, 46). Stuart Hall (1997, 6) jakaa representaation konstruktivistisen näkökulman semioottiseen ja diskursiiviseen lähestymistapaan ja nimeää ne saussurelaisiksi ja toisaalta foucault'laisiksi lähestymistavaksi. Semioottisessa on hie- man yksinkertaistaen kyse siitä, miten kieli sinänsä tuottaa merkityksiä, kun taas diskursiivinen lähestymistapa tarkastelee, millaisia vaikutuksia ja seurauksia kielen tuottamalla merkityksillä on.³ Oma tutkielmani perustuu diskursiiviseen lähestymistapaan: tutkin ensin juttujen rakennetta ja kieltä sekä juttujen tapaa tuottaa merkityksiä ja analysoin toiseksi, millaisia diskursseja ja representa-

---

² Ks. esim. Tampereen, Jyväskylän ja Helsingin yliopistojen tutkimusta koskevat internetsivut, <http://www.uta.fi/jour/tutkimus/index.html>, <http://www.jyu.fi/viesti/tutkimus/index.php?secid=1>, <http://www.valt.helsinki.fi/comm/fi/tutkielmat/index.htm> ja <http://www.valt.helsinki.fi/comm/fi/tutkimus/index.htm>.

³ Hallia on myös kritisoitu hänen Foucault-tulkintoistaan. Esimerkiksi Kendall & Wickham (1999, 118–119) kirjoittavat, että Hall käyttää Foucault'n teorioita pönkittääkseen omaa ajatustaan ”syvemmän merkityksen” löytämisestä ja valta- ja vastamerkitysten keskinäisestä taistelusta. Lisäksi he kritisoivat Hallia siitä, että tämä nojaa Foucault'hon määritellesään vallan joillakin vallakkailta olevaksi ja toisia alistavaksi. Kendallin ja Wickhamin mukaan Foucault nimen- omaan ei erottele merkitysten ”syvää” aluetta eikä määritä valtaa joillakin olevaksi alistamisen mahdollisuudeksi. Hei- dän mukaansa Foucault toteaa, että diskursseja syvemmäksi ei pääse ja että valta on määrittelemisen valtaa. Käsittelen Foucault-tulkintaa enemmän tuonnempana.

tioita – kielen tuottamia seurauksia – teksteistä voidaan löytää. Käsitän toiseuden tutkielmassani nimenomaan diskursiiviseksi representaation ominaisuudeksi.

Tutkielmani metodologisena lähtökohtana on kriittinen diskurssianalyysi, ja konkreettiset tutkimusvälineet haen määrällisestä sisällönerittelystä ja lingvistiksestä analyysistä. Sisällönerittelyn avulla on tarkoitus tuottaa aineistosta yleiskuva, käsitys siitä, millaisista jutuista ja aiheista aineisto koostuu ja kuinka paljon naisia jutuissa käsitellään. Kielen analyysin avulla puolestaan tähtään niihin varsinaisiin kielenkäytön tapoihin, joilla naisia jutuissa käsitellään. Kriittisen diskurssianalyysin perinteen mukaan pyrin tunnistamaan teksteistä diskursseja ja lisäksi koetan hahmottaa sitä paikkaa, joka diskursseilla yhteiskunnallisessa kontekstissa on, ja niitä paikkoja, joita diskurssit puolestaan tuottavat kohteilleen.

1.2 Tutkimusaineisto ja maahanmuutto ilmiönä Suomessa

Tutkielmani aineistona on 42 *Helsingin Sanomien* juttua, jotka ovat ilmestyneet 4.2.–30.4.2004. Aineistoni koostuu paitsi uutisista, myös reportaaseista ja haastatteluista sekä yhdestä pääkirjoituksesta.

Jutut on valittu käyttäen hyväksi Tampereen yliopiston Journalismin tutkimusyksikön etnisyyttä ja rasismia käsittelevää mediaseurantajärjestelmää ja siinä koottua aineistoa. Alkuperäinen Journalismin tutkimusyksikön kokoama aineisto kattoi 271 juttua⁴, ja näistä valikoituivat omaan aineistooni ne, jotka käsittelevät maahanmuuttajanaisia⁵. Maahanmuuttajalla tarkoitan Suomessa asuvaa ulkomaalaista, joka on maassa joko väliaikaisesti tai pysyvästi.⁶ Olen ottanut mukaan jutut, jotka käsittelevät naisia tai tyttöjä sukupuolta välttämättä erikseen mainitsematta, ja jutut, joissa naiseus on esillä enemmän kuin yhden maininnan verran. Näin esimerkiksi pienet rikosuutiset, joissa rikoksen tekijöiksi mainitaan vaikkapa ”ulkomainen mies ja nainen”, ovat jääneet tutkimukseni ulkopuolelle.

---

⁴ Alkuperäiset juttujen valintaperusteet, ks. Liite 1. Alkuperäisessä aineistossa ovat olleet mukana kaikki etnisyyttä ja rasismia käsittelevät jutut, siis myös jutut, jotka käsittelevät saamelaisia. Olen kuitenkin jättänyt pois saamelaisia koskevat jutut, koska saamelaiset eivät ole maahanmuuttajia. Lisäksi olen jättänyt pois juttuvinkit, koska ne toistaessaan pääjuttujen diskursseja eivät tuo lisäarvoa tutkielmaani.

⁵ Suurin osa aineistostani käsittelee eksplisiittisesti nimenomaan maahanmuuttajanaisia. Aineistossani on kuitenkin kolme juttua, jossa ulkomaalaisten asemaa ei eksplikoida vaan joissa puhutaan ulkomaisista mutta Suomessa oleskelevista naisista. Selkeyden vuoksi käytän tutkielmassani kuitenkin käsitettä maahanmuuttaja, ja Suomessa oleskelevat ulkomaalaiset on myös koodausvaiheessa luokiteltu maahanmuuttajien kategoriaan.

⁶ En siis erota toisistaan myöskään turvapaikanhakijoita, jo pakolaisen statuksen saaneita ja esimerkiksi työn perässä Suomeen muuttaneita ulkomaalaisia. Maahanmuuttajien ja muiden etnisten vähemmistöjen määrittelyistä ja yleisesti käytetyistä käsitteistä ks. tarkemmin Rekola 1996, 6–14.

Päädyin kyseiseen aineistoon ennen muuta sen saatavuuden takia. Lisäksi katsoin järkeväksi käyttää aineistoa, joka on jo alun perin valittu etnisyyttä painottavasta näkökulmasta.

Ajallisesti aineisto sijoittuu nimenomaan vuoteen 2004, jotta jutut antaisivat mahdollisimman ajan-kohtaisen kuvan maahanmuutosta ilmiönä. Kaikkiaan erilaisuuden tunnistamisesta ja tunnustamisesta on tullut nyky-yhteiskunnissa entistä tärkeämpää paljon puhutun globalisaation ja kansallisvaltioiden aseman heikentymisen takia. Erityisen ajankohtainen aihe on nyt, kun maahanmuutto ja tulojoiden integroiminen yhteiskuntaan on Euroopassa osoittautunut luultua hankalammaksi – viimeaikaisiksi esimerkeiksi kelpaavat niin Britannian terrori-iskut kesällä 2005 kuin Ranskan lähiömellakat syksyllä 2005. Samaan aikaan sukupuolen käsitteen politisoituminen on osaltaan nostanut identiteetin huomion kohteeksi ja tehnyt siitä entistä monimutkaisemman määritellä. Keskustelua käydään esimerkiksi siitä, onko sukupuoli biologiaa vai kulttuurin ja yhteiskunnan sanelemaa, ja siitä, tarkoittaako sukupuolten tasa-arvo yhdenlaisen normin täyttämistä vai erilaisten normien hierarkioiden purkamista. (Vrt. Downing & Husband 2005, 1.)

Suomessa ulkomaalaisväestön määrä on lisääntynyt läpi 1990-luvun ja kuluvan vuosikymmenen alun, ja vuonna 2004 Suomessa asui Ulkomaalaisviraston mukaan reilut 108 000 ulkomaalaista (Ulkomaalaisvirasto 2005, [<http://www.uvi.fi/netcomm/content.asp?article=1945>], 6.4.2005). 2000-luvun puolivälissä maahanmuutto on Suomessa jo vakiintunut ilmiö, ja myös journalismin sekä muun yhteiskunnan voi olettaa vakiinnuttaneen toimintatapansa suhteessa maahanmuuttoon (vrt. Pietikäinen 2002, 15). Niinpä paikkaansa puoltaa tutkimus, jossa journalismin etnisyyttä ja maahanmuuttoa koskevia diskursseja tarkastellaan kriittisesti. Naisia koskevien mediarepresentaatioiden ja -diskurssien kriittistä tutkimusta puolestaan tukee se, että julkisuudessa miehillä on perinteisesti ollut päärooli, kun taas naisille on jäänyt paikka toisena, mahdollistamassa miesten toimintaa (esim. Halonen 1999, 23). Näin ollen on syytä tarkastella niitä kohtia, jotka voivat tarjota maahanmuuttajanaishille toimijuuden median kentällä. Pääsy mediaan, esimerkiksi puhujaksi uutistekstiin, antaa toimijoille yhteiskunnallisen äänen (esim. Pietikäinen 2000, 97), pienen palan valtaa ottaa oma tila mediassa ja yhteiskunnassa. Lisäksi median representaatiot rakentavat todellisuuttamme (mts. 96) – jos yksi ryhmä, esimerkiksi maahanmuuttajanaiset, puuttuvat mediasta, he puuttuvat osasta yhteiskuntaa.

Tutkittavaksi välineeksi valikoitui nimenomaan *Helsingin Sanomat* paitsi aineiston saatavuuden perusteella, myös lehden luonteen vuoksi: *Helsingin Sanomat* on maamme ainoa valtakunnallinen seitsemän kertaa viikossa ilmestyvä päivälehti, ja toisaalta Helsinki sekä muu Uusimaa ovat edel-

leen ne alueet, joilla ulkomaalaisperäistä väestöä eniten asuu (Tilastokeskus 2005, [<http://www.stat.fi/tup/vaesto/index.html>], 20.7.2005; vrt. Pietikäinen 2002, 15). Lisäksi *Helsingin Sanomilla* on Suomessa instituution omainen asema (Pietikäinen 2000, 131), eli lehden puolueettomaksi ja objektiiviseksi miellettyyn uutisointiin luotetaan ja lehden linjanvetoja arvostetaan.⁷

Tutkittava ajanjakso ei ole järin pitkä, eikä tutkielman tuloksia näin ollen voida yleistää koskemaan koko Suomen sanomalehdistöä, saati mediaa. Lyhyt tutkimusjakso ja analysoitujen juttujen melko pieni määrä selittyvät kuitenkin metodin eli lingvistisen analyysin raskaudella. Katson mielekkäämmäksi päästä muutamien juttujen analyysissä syvälle kuin jäädä useiden analyysissä pinnalliselle tasolle.

2 Käsitteet: sukupuolen, etnisyyden ja toiseuden yhteydet

2.1 Lähtökohtana sosiaalinen konstruktivismi

Sosiaalisen konstruktivismin mukaan kieli tuottaa maailmaan merkityksiä, joiden perustella me maailman ymmärrämme. Mihinkään ”maailmaan sinänsä” emme voi päästä käsiksi, koska tietomme maailmasta on kielen kautta välittyntä.

Kielen merkitykset puolestaan syntyvät diskursseissa ja niiden representaatioissa – joiden määritelmää käsittelen tarkemmin luvussa 4 ja 5 – ja myös tutkielmani keskeiset käsitteet sukupuoli, rotu, etnisuus ja toiseus ovat representaatioiden tuotteita (vrt. Pietikäinen 2000, 45): ne ovat yhteiskunnallisesti ja kulttuurisesti määrittyneitä, eroihin perustuvia kategorioita mutta alkavat tarpeeksi toistettuina näyttää luonnollisilta, olemuksellisilta (Hall Halosen 1999, 12 mukaan). Irma-Kaarina Halonen (1999, 13) käyttää tässä yhteydessä ”olemuksellisen tulkintarepertuaarin” käsitettä. Sen mukaan tietyt ominaisuudet käsitetään ominaisiksi esimerkiksi naisille ryhmänä, ja siksi naiseus määrittyy olemukselliseksi eroksi toiseen ryhmään eli miehiin, eikä naisten välisten erojen katsota määrittävän naiseutta.

---

⁷ *Helsingin Sanomien* levikki on 434 472, ja lehdellä on kaikkiaan 1,1 miljoonaa lukijaa. Puolet lukijoista on naisia ja puolet miehiä. Maantieteellisesti *Helsingin Sanomien* lukijoista noin puolet eli 517 000 asuu Suur-Helsingin alueella. (*Helsingin Sanomat* 2005, [<http://medianetti.helsinginsanomat.fi/mediatiedot/>], 26.11.2005; Sanomalehtien Liitto 2004, [http://www.sanomalehdet.fi/index.php?valittu_id=3&valittu_aid=10&aaotsikko_id=90&paotsikko_id=3&sisalto_id=114&kieli=], 25.11.2005.)

Käsittelemme ensin sosiaalisen konstruktivismin ensimmäistä osaa eli Ferdinand de Saussuren teoriaan perustuvaa semioottista lähestymistapaa. Sen mukaan kieli on merkkijärjestelmä, jonka merkit jakautuvat kahteen osaan: merkitsijään ja merkittyyn eli merkin muotoon ja siihen käsitteeseen, johon muoto viittaa. Saussure käyttää omassa terminologiassaan merkitsijästä ja merkitystä käsitteitä *sound pattern* ja *concept*. Hänen mukaansa merkitsijä on merkin kuulijan psykologinen vaikutelma merkin kuuloasusta ja merkitty puolestaan on merkin abstrakti käsitteisisältö. (Hall 1997, 31; Saussure 1983, 66.)

Merkin elementtien suhde eli merkki itsessään on sopimuksenvarainen (Hall 1997, 31; Saussure 1983, 100), eli mikään merkitsijä ei luonnostaan viittaa mihinkään merkittyyn. Merkitsijän ja merkityksen välistä suhdetta Saussure kutsuu merkin merkitykseksi (*meaning*), kun taas koko merkin suhde toisiin merkkeihin on Saussuren terminologiassa merkin arvo (*value*) (Saussure 1983, 112–113). Merkin arvo riippuu siitä, miten merkki eroaa muista merkeistä (Hall 1997, 31; Saussure 1983, 114). Merkillä on arvo eli se merkitsee, koska se on nimenomaan oma itsensä eikä jokin muu merkki. Kielen sisäiset erot ovat tärkeässä asemassa toiseuden tuottamisessa, sillä kielessä tuotettu toiseus perustuu nimenomaan toisistaan eroavien merkkien käyttöön: esimerkiksi maahanmuuttaja on Suomessa nimenomaan maahanmuuttaja siksi, että häntä ei representoida suomalaisiksi. Koska kaikki merkitys perustuu sopimuksenvaraisten merkkien eroihin toisiinsa nähden, mikään merkitys ei ole luonnollinen tai muuttumaton – kaikki diskurssit ja niiden tarjoamat representaatiot ovat historiallisesti rakennettuja (esim. Hall 1997, 32; Lehtonen 2000, 117–119). Merkityksiä rakennetaan erilaisissa tilanteisissa teksteissä, kuten sanomalehtijutuissa.

Saussure ei kuitenkaan tutkinut kielen käyttöä tai erilaisia tekstejä vaan ainoastaan kielen formaaleja ja sääntöjä (Hall 1997, 35). Sen sijaan sosiaalisen konstruktivismin toinen osa eli Foucault’lainen diskursiivinen lähestymistapa representaatioon ottaa huomioon myös kielen varsinaisen käytön, ja samalla tutkimus keskittyy enemmän kielenkäyttöön liittyviin valtasuhteisiin. Diskurssianalyytisessä perinteessä kieltä ei nähdä saussurelaisen tapaan pelkäksi rakenteeksi, jota määräävät vain kielen sisäiset tekijät, vaan diskurssianalyytikot painottavat kielen joustavuutta ja vuorovaikutusta muiden sosiaalisten käytäntöjen kanssa. (Hall 1997, 43; Jokinen, Juhila & Suoninen 2004, 19.) Esimerkiksi lääketieteelliset diskurssit hulluudesta tuottavat diskursseihin sopivia, määrittelyt täytäviä mielisairaita ihmisiä (Kendall & Wickham 1999, 34), ja samoin vaikkapa puhe Suomessa asuvista toisen polven maahanmuuttajista asemoi maahanmuuttajien Suomessa syntyneet lapset edelleen ei-suomalaisiksi, toisiksi.

Foucault'n tulkinnassa keskityn vain Foucault'n tiedon arkeologiaa koskevaan ajatteluun enkä kajoa hänen filosofisiin valtateorioihinsa. Tiedon arkeologia koskee totuuden tuotetun luoteen paljastamista lausumia ja diskursiivisia muodostumia tutkimalla: huomio kiinnitetään siihen, kuinka erilaisista lausumista syntyy diskursiivisia muodostumia, jotka puolestaan tuottavat representoimansa tiedon objektit ja tulevat samalla tuottaneeksi tietyn diskursiivisen muodostelman sisälle sopivan totuuden (Foucault 1973, 42; Valtonen 2004, 208–212). Kyse on itsestään selviltä näyttävien asioiden kyseenalaistamisesta ja sen paljastamisesta, että asiat voitaisiin esittää myös toisenlaisiksi. Niin sanottujen totuuksien tuottaminen on valtaa.

Foucault'n tiedon arkeologiassa diskurssin käsite tarkoittaa lyhyesti määriteltynä systemaattista lausumien ryhmää, joka tarjoaa tavan representoida tiettyä aihetta koskevaa tietoa tietyssä historiallisessa tilanteessa (Kendall & Wickham 1999, 42). Diskurssianalyttisen perinteen mukaan mikään ei ole merkityksellistä diskurssin ulkopuolella, vaan asioista tulee merkityksellisiä vain tietyssä diskursiivisessa ja historiallisessa kontekstissa: vaikka diskurssit koostuvat kielen merkeistä, diskurssit eivät vain kuvaa asioita ja maailmaa vaan tuottavat kohteensa (Foucault 1973, 74). Diskurssien tietoa tuottava luonne tarkoittaa myös sitä, että diskurssit rakenteistavat ajatteluamme. Meidän ja kokemustemme väliin sijoittuu kielen säännöstö, jonka varassa voimme ylipäänsä ymmärtää (Hall 1997, 44–47; Kendall & Wickham 1999, 35; Valtonen 2004, 213).

Tämä ei kuitenkaan tarkoita, että kaikki olisi diskurssia. On olemassa myös ei-diskursiivisia asioita – esimerkiksi ihminen tai tunne ei ole diskurssia – mutta myös ei-diskursiiviset asiat tulevat ymmärrettäviksi diskurssien avulla (vrt. Valtonen 2004, 213). Kendall ja Wickham (1999, 39) käyttävät ilmaisua ”*deeper realm*”, ”syvempi alue”, jonka olemassaolon he sulkevat pois. He viittaavat käsittääkseni siihen, ettei foucault'laisessa perinteessä ole tilaa diskursseja syvemmälle ja todellisemmalle todellisuudelle – diskurssit ovat ei-diskursiivisen tavoin osa todellisuutta eivätkä todellisuuden ulkopuolista kieltä, sillä me tavoitamme niin sanotun todellisuuden vain diskurssien avulla. Pentti Raittila (2004, 302) muotoilee asian helppotajuisesti toteamalla, ettei diskurssien tutkiminen ole irrottautumista todellisuudesta, sillä myös diskurssit ovat osa meitä ympäröivää todellisuutta. Esimerkiksi maahanmuuttajanaiset ja heitä koskevat diskurssit ovat olemassa samassa inhimillisessä todellisuudessa, toisiinsa kietoutuen ja vaikuttaen – siksi naisia ja heitä koskevia diskursseja ei voi tutkia toisistaan irrallisina elementteinä.

2.2 Sukupuoli, rotu ja etnisyys

Sukupuolen käsite jaetaan naistutkimuksen perinteessä kahtia tarkoittamaan sekä fyysistä että sosiaalis-kulttuurista sukupuolta (*sex* ja *gender*). Fyysisellä sukupuolella tarkoitetaan biologista luokitusta, ja sosiaalis-kulttuurisella sukupuolella ymmärretään ne sosiaaliset määreet, jotka liittyvät biologiseen naiseuteen tai mieheyteen tietyssä historiallisessa tilanteessa. Kulttuurin keskeiset säännöt ja hierarkiat ikään kuin kirjoittautuvat kehoomme (Ronkainen 1999, 57), eli biologialle annetut merkitykset tuottavat sukupuolten välisiä yhteiskunnallisia, sosiaalisia ja kulttuurisia eroja. Sosiaalis-kulttuurisen sukupuolen on kuitenkin usein katsottu olevan luonnollinen ja muuttumaton, olemuksellinen (Beauvoir 2000, 43; Heinämaa & Saarinen 1984, 23–24.). Naisellisina ominaisuuksina pidetään länsimaisessa yhteiskunnassa yleensä esimerkiksi hellyyttä, haavoittuvuutta ja passiivisuutta, miehekkäinä puolestaan julmuutta, vahvuutta ja aktiivisuutta (Heinämaa & Saarinen 1984, 44–45; Woodward 2004, 46).

Oman työni kannalta käyttökelpoisempi lähtökohta sukupuolen teoretisointiin on sukupuolen ymmärtäminen sukupuolieroksi (vrt. Heinämaa & Saarinen 1984; Lauretis 2004); sukupuolesahan on kyse nimenomaan erilaisuudesta ja samanlaisuudesta. Sukupuolet ovat olemassa, koska naisten ja miesten katsotaan olevan toisiinsa nähden erilaisia. Erilaisuutta ja samanlaisuutta ei ole sinänsä vaan aina suhteessa johonkin toiseen (vrt. Heinämaa & Saarinen 1984, 18). Sukupuolen käsittäminen eroksi rinnastuu edellä esiteltyyn saussurelaiseen ajatukseen kielestä erojen järjestelmänä: kielessä ei ole merkityksiä ilman merkkien välisiä eroja, eikä sukupuolikaan, sellaisena kuin me sen tunnemme, merkitsisi mitään ilman miehen ja naisen nimenomaista eroa.

Feministisessä ajattelussa voidaan karkeasti erottaa kolme erilaista tapaa suhtautua sukupuolieroon. Simone de Beauvoirin esiin nostama humanistinen suuntaus oli vallalla erityisesti 1950–1960-luvuilla, ja sen mukaan on olemassa absoluuttinen ihmistyyppi – mies – josta nainen poikkeaa. Naisen ero miehestä merkityksellistyy alisteiseksi asemaksi, ja siksi erosta on päästävä irti. Eron häivyttämisen katsottiin tarkoittavan sitä, että naisten tulee täyttää samat ”ihmisyyden kriteerit” kuin miesten. 1960–1970-lukujen antihumanistinen suunta puolestaan erotti biologisen ja sosiaalisen sukupuolen ja painotti, että nimenomaan yhteiskunta tuottaa sukupuolet. Naisten (tuotettu) ero miehistä alettiin nähdä muita eroja, kuten naisten välisiä eroavaisuuksia, tärkeämmäksi. Samalla naisten alisteisen kokemuksen katsottiin olevan niin leimaa-antava ja vain naisille avoin, että alettiin puhua erityisestä naiskulttuurista. (Rojola 1996, 160–164.) 1980-luvulle tultaessa feministisen teorian sisällä heräsi identiteettipolitiikaksi kutsuttu suuntaus, joka kiinnitti huomionsa sukupuolten välisen

eron lisäksi myös muihin ihmisten sosiaalis-yhteiskunnallista asemaa määrittäviin eroihin, esimerkiksi etnisyyteen ja luokkaan. Eroista ja niiden korostamisesta tuli feminismin sisällä entistä tärkeämpää, ja esiin nousi uusi näkökulma: ottaaksemme toisemme ja toistemme erilaisuudet huomioon meidän on kysyttävä, miten erilaiset kokemukset suhtautuvat toisiinsa, mikä merkitys erilaisilla kokemuksilla on toisilleen. (Rojola 1996, 166.) Nimenomaan identiteettipolitiikka on oman tutkimukseni kannalta kaikkein hedelmällisin lähtökohta, jotta sukupuolen ja etnisyyden sekä niihin perustuvien toiseuksien yhteydet tulevat mahdollisimman selvästi esiin.

Konstruktivistisen ajattelutavan mukaan sukupuolten välistä eroa, samoin kuin muita sosiaalis-kulttuurisia eroja, tuotetaan kielessä ja sen diskursseissa. Niiden avulla voidaan lähteä myös purkamaan sosiaalis-kulttuurisen sukupuolen käsitettä. Esimerkiksi Teresa de Lauretis määrittää sukupuolen erilaisten yhteiskunnallisten teknologioiden, institutionalisoituneiden diskurssien ja arkipäivän käytäntöjen tuottamaksi representaatioksi (Lauretis 2004, 37). Journalismia voidaan pitää yhtenä institutionalisoituneena diskurssina, joka puolestaan tuottaa useita erilaisia sukupuolen representaatioita.⁸

Lauretin (2004, 38) mukaan sukupuoli on nimenomaan representaatio: se representoi suhdetta eli nimeää yksilölle position ryhmässä (mts. 40). Nämä ryhmät muodostavat kussakin kulttuurissa omanlaisekseen määrittyneen sukupuolijärjestelmän:

”Se on symbolinen merkitysjärjestelmä, joka saattaa biologisesti määräytyneen sukupuolen vastaavuussuhteeseen kulttuurisisältöjen kanssa yhteiskunnallisten arvojen ja arvorakennelmien mukaisesti.” (Lauretis 2004, 41.)

Toiseksi Lauretis esittää, että sukupuolen representaatio on sen rakentuma, mikä tarkoittaa, että sukupuoli rakentaa konkreettiset yksilöt miehiksi ja naisiksi (mts. 42), sukupuolittuneiksi subjekteiksi.⁹ Sukupuolen representaatiot eivät kuitenkaan toimi yksin, vaan yhteiskunnassa on erilaisia

---

⁸ Varsinaisessa analyysiosuudessa määritän diskurssin journalismin sisällä ilmeneväksi kielenkäyttötavaksi. Tässä yhteydessä on kuitenkin selkeintä seurata Lauretin jälkiä ja käsittää koko journalismi yhdeksi diskurssiksi, ”diskurssien diskurssiksi”.

⁹ Esimerkiksi Irma Kaarina Halonen (1999, 15) käyttää biologisesta sukupuolesta puhuessaan käsitettä nainen ja sosiaalis-kulttuurisesta sukupuolesta puhuessaan käsitettä Nainen. Kirjoittaessaan Naisen isolla alkukirjaimella Halonen viittaa siihen, että patriarkaalinen kulttuuri merkityksellistää biologisia piirteitä sukupuolia erottelevalla tavalla. Itse tyydyn kuitenkin kirjoittamaan naisen ja miehen merkit pienellä alkukirjaimella, koska käytän sukupuolen käsitettä vain sosiaalis-kulttuurisessa merkityksessä.

suhteiden joukkoja, kuten työ-, rotu- ja luokkasuhteet sekä sukupuolten suhteet (mts. 46), ja ne kaikki osallistuvat subjektien konstruoimiseen.

Tutkielmassani sukupuolen käsite viittaa nimenomaan sosiaalis-kulttuuriseen sukupuoleen, jota tuotetaan lehtitekstien kielen diskursseissa. Ymmärrän sukupuolen niiksi representaatioiksi, joita diskurssit tuottavat. Biologiseen sukupuoleen ei tekstilähtöisessä tutkimuksessa voitaisikaan puuttua, sillä lehtitekstit esittävät nimenomaan representaatioita toimijoidensa sukupuolesta. Lauretisia mukailen ajattelen, että lehtitekstien tuottamat sosiaalis-kulttuurisen sukupuolen representaatiot muokkaavat konkreettisten yksilöiden sukupuolta eli yksilöiden tapaa esittää itsensä miehiksi tai naisiksi.¹⁰

Samoin kuin sukupuoli, myös rotu ja etnisyys voidaan käsittää representaatioissa tuotetuiksi eroiksi (Ahokas & Rantonen 1996, 66–67; Downing & Husband 2005, 3; Pietikäinen 2000, 13, 35). Rodulla on tavallisesti viitattu omasta etnisestä ryhmästä poikkeaviin toisiin, ja käsite voidaan määritellä sukupuolen tavoin kahtalailla joko biologiseksi tai sosiaalis-kulttuuriseksi käsitteeksi. Ensinnäkin rodulla voidaan viitata biologiaan ja siihen, kuinka tiettyjen biologisten piirteiden ajatellaan määrävän esimerkiksi älykkyyttä tai tiettyjen ryhmien paikkaa yhteiskunnassa. Toisaalta rotu voidaan käsittää sosiaalis-kulttuuriseksi konstruktioksi, joka muotoillaan sosiaalisessa kamppailussa tai neuvottelussa ja joka liittyy kiinteästi määrittelyvaltaan. (Pietikäinen 2000, 31–33.)

Etnisyys sen sijaan määrittyy sosiaalisen ja kulttuurisen identiteetin osaksi, kuuluvuudeksi johonkin ryhmään. Käsitteen avulla omasta ryhmästä tehdään käsitteellisesti koherentti ja samalla konstruoidaan ryhmän ja toisten välistä eroa.¹¹ (Pietikäinen 2000, 35–36.) Etnisyyden käsitettä voidaan käyt-

---

¹⁰ Biologisen ja sosiaalis-kulttuurisen sukupuolen ensi- ja toissijaisuuden asemat voidaan toisaalta kääntää ylösalaisin, eli sosiaalis-kulttuurisen sukupuolen voidaan katsoa diskurssiivisesti edeltävän biologista sukupuolta sen sijaan, että biologisen ajateltaisiin edeltävän sosiaalis-kulttuurista. Judith Butler kritisoi biologisen ja sosiaalis-kulttuurisen sukupuolen jaottelua ja toteaa, että sosiaalis-kulttuurinen sukupuoli on itse asiassa diskurssiivinen keino, jolla biologinen, ”luonnollinen sukupuoli” tuotetaan (Butler 1990, 7). Butlerin mukaan sosiaalis-kulttuurinen sukupuoli pitäisikin ymmärtää sen esityksiksi: sosiaalis-kulttuurista sukupuolta ei ole olemassa sen ilmausten ja esitysten ulkopuolella (mts. 25). Jos sen sijaan ajatellaan, että tietynlaiseen kehoon kuuluu aina tietynlainen sosiaalis-kulttuurinen sukupuoli, on päädytty biologisen determinismin sijaan sosiaalis-kulttuuriseen determinismiin (Butler Gauntlettin 2004 mukaan, [<http://www.theory.org.uk/ctr-butl.htm>], 7.4.2005). Tällainen ajattelutapa tekee sukupuolesta tilanteisen käsitteen, mikä ei kuitenkaan sovellu oman tutkimukseni lähtökohdaksi. Pitäydyn siis representaatioihin perustuvan sosiaalis-kulttuurisen sukupuolen tarkastelussa, jotta voin ylipäänsä sanoa jotakin mahdollisista naisten ja miesten esitystapojen eroista.

¹¹ Viitataan etnisyyden käsitteellä sekä omasta että toisesta ryhmästä käytettyyn määritelmään, sillä itsen määrittelyissä on aina mukana myös toisen määrittelyminen ja päinvastoin. Esimerkiksi Raittila (2004, 22; myös Raittila & Kuttilainen 2000, 6) tarkoittaa etnisyydellä ”yksilön tai ryhmän tapaa jäsentää itseään suhteessa toisiin”. Katson kuitenkin, että etnisyyden määritelmää voidaan soveltaa, ja usein sovelletaankin, nimenomaan oman ryhmän ulkopuoliseksi määritel-

tää myös viittaamaan kulttuurien kontakteihin toistensa kanssa (*cultures in contact*) (Downing & Husband 2005, 14–15): tulemme tietoisiksi etnisyydestämme nimenomaan ollessamme tekemisissä eri(laisten) kulttuurien ja ihmisten kanssa. Käytän tutkielmassani etnisyyden käsitettä rodun käsitteen sijaan, koska katson rodun viittaavan etnisyyttä enemmän biologiaan ja biologiseen determinismiin.¹² Oman tekstilähtöisen työni kannalta sosiaalis-kulttuurinen etnisyyden käsite on käyttökelpoisempi. Viittaaan etnisyydellä niiden syntyperän mukaan määrittyvien ryhmien jäsenyyksiin, joita tekstien toimijoille diskursiivisesti konstruoidaan.

Myös (sosiaalis-kulttuurisen) etnisyyden käsite voidaan purkaa sukupuolen käsitteen tavoin. Sukupuolen lailla etnisyyttä tuotetaan ja uusinnetaan kielen diskursseissa, eli myös etnisyyden voidaan ajatella olevan diskurssin tuottama representaatio siitä, mihin ryhmään ihminen kuuluu ja mikä hänen paikkansa on. Etnisyyden representaatioilla tuotetaan ”luonnollista” kuvaa maailman järjestäytymisestä eli siitä, millaisia tietyt etniset ryhmät ovat, mistä ne tulevat ja millaisia ominaisuuksia niillä on (vrt. Horsti 2005, 32–38). Samalla etnisyyden representaatiot osallistuvat muiden suhteiden joukkojen kanssa subjektien konstruointiin.

Kaikkiaan sekä sukupuolen että etnisyyden käsitteissä on siis kyse siitä, mitkä ominaisuudet yksilön identiteetissä katsotaan määrääviksi, mihin ryhmiin yksilön katsotaan ensisijaisesti kuuluvan. Yksilön voidaan ajatella olevan ensisijaisesti nainen tai ensisijaisesti etnisen vähemmistön jäsen sen mukaan, millaisesta sosiaalis-kulttuurisesta kontekstista on kyse. Sekä sukupuoli että etnisuus ja näihin käsitteisiin liittyvät erot tuotetaan mediadiskurssien representaatioissa. Samalla voidaan tulla tuottaneeksi toiseutta.

2.3 Toiseus

Toiseus määrittyy siksi, mikä esitetään erilaiseksi ja alempiarvoiseksi kuin normi. Toiseus liittyy kiinteästi nimenomaan määrittelemisen valtaan: eron politiikka on vallan politiikka. (Hall 1999, 124; Pietikäinen 2000, 28; Ronkainen 1999, 91–92.) Erilaisuus sinänsä ei kuitenkaan ole toiseutta, vaan ero määrittyy toiseudeksi samuuden ideaalin vallitessa eli tilanteessa, jossa asioita määritellään yhden yleiseksi ja ainoaksi oletetun normin mukaan. Samuuden oletuksessa erot määrittyvät puutteiksi ja tuottavat epätasa-arvoisuuksia (Ronkainen 1999, 180). Toiseudessa on siis kyse maailman

---

tyihin toisiin – Suomessa puhutaan esimerkiksi etnisistä ravintoloista, kun viitataan muuta kuin suomalaista ruokaa tarjoileviin ravintoloihin.

¹² Rodun ja etnisyyden käsitteiden määrittelyistä ks. tarkemmin Raittila 2004, 23.

jakamisesta toisensa poissulkeviin kategorioihin – sisä- ja ulkoryhmään – ja ryhmien hierarkisoimisesta (Raittila 2004, 18).

Sukupuoleen perustuvaa toiseutta voidaan tuottaa eri tavoilla sen mukaan, miten sukupuoli ylipäänsä ymmärretään. Jos seurataan humanistista suuntaa ja ajatellaan, että mies on ihmisen normi, naisille varataan toisen asema jo sukupuolen määrittelyissä. Esimerkiksi Simone de Beauvoirin (2000) mukaan naiset ovat ”toinen sukupuoli”, ja toiseus perustuu siihen, että ihminen pyrkii toiminnassaan subjektiksi, itsenäiseksi ja toimintakykyiseksi toimijaksi. Jotta voi olla olemassa subjekti, täytyy olla olemassa ”toinen”, tuolle minälle alistainen toimija, jonka suhteen subjekti voi kokea itsensä toimintakykyiseksi ja itsenäiseksi (mts. 110; ks. myös Ahokas & Rantonen 1996, 66; Hall 1999, 157–159; Ronkainen 1999, 28). Yhteiskunnallinen valta on historiallisesti ollut miehillä, joten he ovat pystyneet määrittelemään myös naiseutta ja naisten paikkaa yhteiskunnassa: naisten toiseus kumpuaa ”miesten mielikuvista” (Beauvoir 2000, 109). Humanistisessa ajattelutavassa mies siis edustaa ihmisen normia, johon naista verrataan. Naisen ero miehestä määrittyy puutteeksi.¹³ Jos sukupuoli puolestaan määritellään eroa ja sen positiivisuutta korostamalla, toiseuden ongelma pyritään ratkaisemaan sillä, että erilaisuutta ei merkityksellistetä alempiarvoisuudeksi tai puutteeksi. Erojen korostamiseen ja ennen kaikkea naiskulttuurin käsitteeseen liittyy kuitenkin ongelma. Ajatus miehiltä suljetusta naiskulttuurista rajaa naiset omaksi staattiseksi erityisryhmäkseen, jonka rajat ovat vakiot ja jonka jäsenet katsotaan olemukseltaan tietynlaisiksi, naisellisiksi naisiksi. Samalla rajataan sekä naisten että miesten toiminnan mahdollisuuksia. Jos sen sijaan otetaan huomioon myös naisten (ja miesten) väliset erot ja kysytään, miten erilaiset kokemukset todella suhtautuvat toisiinsa, on ainakin teoriassa päästy irti toiseutta tuottavista normien ja poikkeusten määrittelyistä.

Samoin kuin sukupuolisen, myös etnisen toiseuden määrittelyissä on kyse rajojen vetämisestä, erilaisuuden määrittämisestä ja hierarkisoinnista sekä erilaisen kokemisesta uhkaksi (Raittila 2004, 18, 24). Suomalaisessa kontekstissa normiksi määritellään valkoinen suomalaisuus, jonka suhteen muunlainen etnisyys määrittyy toiseudeksi. Maahanmuuttajat konstruoidaan mediassa toisiksi esimerkiksi esittämällä heidät luonnonkatastrofin kaltaiseksi, hallitsemattomaksi uhkaksi, joka vaatii

---

¹³ Beauvoirin mukaan naisten itsenäisen yhteiskunnallisen toimintakyvyn puutteeseen on vaikuttanut ennen muuta yksityisomistuksen synty (Beauvoir 2000, 57–58; vrt. Korte 1988, 145): Ennen yksityisomistusta naiset ja miehet olivat tasa-arvoisia, vaikka heillä oli erilaiset tehtävät. Naiset tekivät miesten lailla tuottavaa työtä, mutta naisten paikkana oli koti. Kun siirryttiin maanviljelykseen ja tuotanto kasvoi, miehistä tuli vahvemman oikeudella niin maan, orjien kuin naistenkin omistajia. Syntyi patriarkaalinen perhe, ja naisten kotityön arvostus laski. Samalla ihmiset irtautuivat välittömästä sidoksestaan luontoon. Miehet vapautuivat naisten vaikutuksesta, koska he alkoivat maanviljelyksen avulla hallita luontoa ja samalla myös naisia, jotka he käsittivät luonnon osaksi. Miehistä tuli itsenäisiä subjekteja, jotka alkoivat määrittää paikkaansa suhteessa naisiin.

suomalaisten viranomaisten toimenpiteitä suomalaisen yhteiskunnan, meidän, suojelemiseksi (esim. Blomqvist 1999).¹⁴ Toisaalta myös etnisyyteen voidaan soveltaa samoja humanistisen ja antihumanistisen sekä identiteettipolitiikan ajattelutapoja kuin sukupuolen teoretisointiin. Humanistiselta kannalta etnisyys määrittyy poikkeavuudeksi valkoisesta, läntisestä, suomalaisesta (epä)etnisyydestä, ja muut määrittyvät toisiksi. Antihumanistisen ajattelutavan mukaan etnisesti valtavirrasta poikkeaville määrittyy paikka ”aidosti erilaisena”, omanlaisen kokemuksen määrittämänä essentialistisena ryhmänä, jonka rajat ovat vakiot ja jonka eroa valtaväestöön korostetaan. Identiteettipolitiikan näkökulmasta ihmisten identiteettejä puolestaan määrittävät etnisten erojen lisäksi myös monet muut erot. Huomiota kiinnitetään siihen, miten erilaiset kokemukset ja niitä kantavat ihmiset voivat ymmärtää toisiaan ja elää yhteiskunnissa keskenään.

Sukupuolisen ja etnisen toiseuden yhteyttä ovat teoretisoineet erityisesti monikulttuurisen (*multicultural*) ja globaalin feminismin edustajat. Monikulttuurisessa feminismissä lähtökohdaksi otetaan naisten moninaisuus: naiset eivät ole yksi ja yhtenäinen ryhmä, vaan naisten kokemukset ja toiminnan edellytykset eroavat toisistaan yhteiskuntien sisällä. Sukupuoli, rotu ja kulttuuri kietoutuvat toisiinsa, ja naisten väliset erot on otettava huomioon. (Tong 1998, 214–217.) Globaali feminismi puolestaan lähtee ajatuksesta, jonka mukaan maailman yhden osan toiminta voi vaikuttaa naisten alistamiseen jossakin toisessa osassa maailmaa: esimerkiksi länsimaiden ylikansalliset yritykset sortavat pahiten nimenomaan kehitysmaiden naisia. Niinpä naisten on otettava huomioon kulttuurinen ja yhteiskunnallinen paikkansa maailmassa, tunnistettava eronsa suhteessa muihin naisiin ja tunnustatteva tietyissä asemissa osallistuvansa muiden naisten syrjintään. (Tong 1998, 226–230.)

Oman työni kannalta monikulttuurisen ja globaalin feminismin merkitys on muistuttaa nimenomaan siitä, että sukupuolisyryntää ei voi erottaa muista syrjinnän muodoista ja että naisten asemaa on tutkittava suhteessa muihin mahdollisiin toiseuden asemiin. Toisaalta on käsiteltävä sitä, mitä *ero* ja *erilaisuus* merkitsevät, toisaalta sitä, miten tutkimus ja tutkija *paikantuvat*. Erojen merkityksellistymistä olen käsitellyt jo yllä. Tutkimuksen paikantamiseen ja omaan tutkijan paikkaani paneudun seuraavassa luvussa.

---

¹⁴ Historiallisesti etninen toiseus kytkeytyy nationalismiin nousuun ja kansallisvaltioiden syntyyn. Kansakunnat olivat aluksi vain kuviteltuja yhteisöjä, mutta vähitellen ne luonnollistuivat, kun niiden yhtenäisyyden takeeksi nostettiin yhteinen menneisyys ja jäsenyyden periytyvyys. (Raittila 2004, 24–25.)

2.4 Subjekti ja identiteetti

Konstruktivismin perinteessä subjekti on määrittyä kyvyksi toimia, puhua ja antaa merkityksiä – vaikka merkitysten mahdollisuudet onkin määritty subjektin oman tietoisuuden yli ja ohi menevissä rakenteissa, kulttuurissa ja kielessä (Kosonen 1996, 182, 187–188). Subjekti on ennen muuta tekstin lukijan ja tulkitsijan asema, mutta tekstit asemoivat lukijoidensa lisäksi myös kirjoittajiaan ja tekstin sisäisiä toimijoita. Niinpä katson, että subjektin käsitteellä voidaan viitata kaikkiaan kolmenlaisiin toimijoihin, niin tekstien kirjoittajiin, tekstien sisäisiin toimijoihin kuin tekstien lukijoihinkin.

Subjekti syntyy ”diskursiivisten subjektipositioiden historiana”: se, millaisia olemme, juontuu siitä, kuinka olemme tulleet diskursiivisesti asemoiduiksi (Ronkainen 1999, 31).¹⁵ Diskursiivinen subjektipositio puolestaan määritty minää kuvaavaksi kategorisoinniksi tai diskursiiviseksi asemoinniksi, jossa tietyn diskurssin esittämä tieto tulee merkitykselliseksi (Hall 1997, 56; Ronkainen 1999, 34). Subjektipositiolla on myös toiminnan rajoituksiin viittaava merkityksensä: samalla, kun subjektipositio tekee tietyt tulkinnat ja tietyn tiedon mahdolliseksi, se rajaa subjektin toiminta- ja tulkintakyvyn siten, ettei muunlainen tieto näytä mahdolliselta (Jokinen, Juhila & Suoninen 2004, 39; vrt. Hall 1997, 55; Kosonen 1996, 188).

Identiteetin perusmuotona puolestaan voidaan pitää tietoista ja artikuloitua minätarinaa, joka käsittelee ne oikeudet, velvollisuudet ja ominaisuudet, joita toimija olettaa itselleen ja toisille toimijoille tai joita muut toimijat olettavat hänelle (Jokinen, Juhila & Suoninen 2004, 38–39; Ronkainen 1999, 73). Identiteetin määrittelyssä on aina kyse myös eron ja toiseuden määrittelystä, ja päinvastoin (Pietikäinen 2000, 21), eli ihminen määrittelee itsensä jonkinlaiseksi suhteessa siihen, millainen hän ei ole. Identiteettipolitiikka ja identiteettien rakentuminen rinnastuvat saussurelaiseen käsitykseen kielestä erojärjestelmänä, jossa merkki merkitsee suhteessa siihen, miten se eroaa muista merkeistä. Niin merkitykset kuin identiteetitkin palautuvat eroihin. Jotta voimme muodostaa identiteettejä, meidän täytyy voida muodostaa merkityksiä, ja ne puolestaan syntyvät eroista. Käsitän identiteetit prosessinomaisiksi, jatkuvasti muuttuviksi merkitysmuodostelmiksi (vrt. Pietikäinen 2000, 22). Tällaista identiteettikäsitystä voidaan kutsua postmoderniksi tai antiessentialistiseksi: postmodernilla subjektilla ei katsota olevan kiinteää ja pysyvää identiteettiä, vaan subjektin identiteetit ovat moni-

---

¹⁵ Identiteetin käsitettä käytetään teoreettisessa kirjallisuudessa joskus päällekkäin subjektin ja subjektiviteetin käsitteen kanssa. Esimerkiksi Kathryn Woodward (1997, 39) kuitenkin määrittelee subjektiviteetin jonkinlaiseksi identiteetin esiasteeksi. Hänen mukaansa subjektiviteetti kattaa meidän käsityksemme itsestämme. Subjektiviteetti kuitenkin koetaan sosiaalisessa kontekstissa, jossa kieli merkityksellistää kokemuksemme itsestämme. Niinpä subjektit ovat diskurssin alaisia ja paikantavat itseään diskurssissa, ja näitä paikantumisia Woodward kutsuu identiteeteiksi. Identiteetti on siis ikään kuin subjektiviteetin sosiaalinen todellistuma.

naisia ja tilanteisia, jatkuvassa liikkeessä olevia ja diskursseissa, ajassa ja paikassa muuttuvia (Hall 1999, 23; Pietikäinen 2000, 25).

Nojaan tutkielmassani nimenomaan postmodernin identiteetin käsitteeseen, liittyhän työni tilanteisiin, erilaisista elementeistä muodostuviin minän – tai toisen – rakennelmiin, joissa identiteetit voivat vaihdella sen mukaan, missä ryhmässä minä konstruoidaan osaksi ”meitä”, missä taas osaksi ”toisia”. Postmodernilla identiteettikäsitteellä on yhtymäkohtansa myös sukupuolen ja etnisyyden käsitteellistämiseen representaatioksi. Kun subjektit rakentavat identiteettejään muun muassa sukupuolen ja etnisyyden representaatioiden avulla, identiteetit voivat muuttua representaatioiden muuttuessa eivätkä siten ole samoja koko yksilön elämän ajan. Postmodernin käsite liittyy siis tiiviisti valkoista länsimaista feminismiä vastaan esitettyyn kritiikkiin, johon viittasin tutkielmani alkusivuilla: toiseuden positiot ovat identiteetin osatekijöiden tavoin moninaisia, ja sukupuolisyryjinnällä ja etniseen taustaan liittyvällä syrjinnällä on leikkauspintansa. Lisäksi postmodernin identiteetin käsitteen avulla voidaan hahmottaa, miten median diskurssit leikkaavat identiteetin ja eron käsitteitä. Eroja ja identiteettejä konstruoidaan diskursseissa, ja uutiset sekä muut mediakerronnan muodot puolestaan ovat sosiaalinen, kulttuurinen ja poliittinen käytäntö, joka muotoilee ja uusintaa erilaisia diskursseja (Pietikäinen 2000, 22).

Essentialistinen tai moderni identiteettikäsitteys sen sijaan pitää identiteettiä selkeänä ominaisuuksien joukkona, jonka tietty ihmisryhmä jakaa ja joka ei juuri muutu (Pietikäinen 2000, 25). Modernin identiteetin käsitteessä ongelmaksi kuitenkin muodostuu muuttumattomiksi käsitettyjen erojen toiseutta tuottava luonne. Jos tietyllä tavalla identifioituvien ihmisten ominaisuuksien ei ajatella muuttuvan, myöskään ”meidän” ja ”toisten” väliset erolinjat eivät pääse liikkumaan. Postmoderni yhteiskuntatiede ja ennen muuta feministiteoreetikot ovatkin kritisoineet modernia, essentialistista identiteettikäsitteystä ja ehdottaneet, että koko yhtenäisen subjektin käsitteestä pyrittäisiin eroon (esim. Moore 1997, 59–61; Ronkainen 1999, 29; Woodward 1997, 29). Myös oma tutkielmani osaltaan uusintaa mies–nais- ja me–muut-dualismeja, otanhan tutkielmassani jo lähtökohdakseni naisten ja miesten sekä etnisten ryhmien eroihin perustuvan toiseuden käsitteen. Koetan kuitenkin ratkaista ongelman tai ainakin kiertää sen tarkastelemalla useampaa kuin yhtä mahdollista identiteetin ja toiseuden elementtiä yhtä aikaa. Turvaudun eräänlaiseen strategiseen essentialismiin, millä tarkoitan tutkimukseni kohteen pitämistä sikäli yhtenäisenä, että naisia tai maahanmuuttajia ylipäänsä voidaan tarkastella yhtenäisenä ryhmänä mahdollisista ryhmien sisäisistä eroista huolimatta (vrt. Pietikäinen 2000, 26; Rojola 1996, 175; Woodward 1997, 13, 24–25).

Yhteenvedoksi todettakoon, että subjektipositiot eli erilaisten diskurssien tuottamat asemat pohjustavat identiteettejämme eli omia minätarinoitamme, sillä subjektiaseamat perustuvat erotteluille ja uusintavat niitä sekä tarjoavat samalla rakennusaineita meidän ja muiden konstruktiolle. Positioidessaan jonkun toiseksi suhteessa sukupuoleen tai etnisyyteen diskurssi tekee hänestä toisen, sillä kielen määrittelyt rakentavat sosiaalista todellisuuttamme ja vaikuttavat esimerkiksi ihmisten oikeuksiin ja yhteiskunnalliseen asemaan. Lisäksi jo identiteetin ja eron kriteereiden, esimerkiksi sukupuolen ja etnisyyden, määrittelemisen on poliittinen teko, sillä rajojen vetäminen ratkaisee identiteettien liikkumatilan. Seuraavaksi tarkastelen sitä tutkijan paikkaa, jonka perusteella itse olen määrittellyt tutkimukseni käsitteitä.

3 Katsaus oletusten taakse: tutkijan asema ja tutkimuksen yleistettävyysoongelma

3.1 Tutkijan paikan hahmottaminen

Tutkija ikään kuin pysäyttää ajan ja paikan tutkimuksensa ajaksi, jotta saa kohteestaan otteen (Halonen 1999, 16; vrt. Ahokas & Rantonen 1996, 81), joten myös tutkimuksen käsitteet, lähtöoletukset ja analyysin tulokset ovat tiettyyn kontekstiin sidottuja. Tutkimuksenteon ei siis voida sanoa olevan objektiivista vaan aina tutkijan omasta näkökulmasta, kulttuurista ja omien valintojen tuloksena tehtyä analyysiä.

Kirjoitan tutkielmaani asemasta, jota määrittävät esimerkiksi sellaiset seikat kuin naiseus, valkoinen suomalaisuus, opiskelijuus ja evankelis-luterilaisuus. Sijoitun siis tutkimukseni ensimmäisellä toiseuden akselilla nimenomaan toisiin (naisiin), toisella taas valtaväestöön (suomalaisiin). Länsimaisesta näkökulmastani esimerkiksi kolmannen maailman naiset voivat määrittyä perhekeskeisiksi (”perinteisiksi”) ja lukutaidottomiksi (”tietämättömiksi”) (Ahokas & Rantonen 1996, 75), ja koska lukeudun toiseksi määriteltyihin naisiin, saatan tulkita sukupuolista toiseutta mieslukijaa herkemmin. Perustelen tulkintani kuitenkin eksplikoimalla tulkintaan johtaneet ajatuspolkuni mahdollisimman tarkasti. Lisäksi kirjoitan myös ja nimenomaan tutkijan paikalta, joka antaa valtaa määrittellä tutkimuksen lähtöoletukset ja tulkita tulokset. Suvi Ronkaisen (2004) mukaan tutkittavat¹⁶, tässä tutkielmassa analysoitavien juttujen aiheina olevat maahanmuuttajanaiset, ovat tutkijaan nähden toisia, sillä tutkijalla on valtaa analysoida ja tulkita. Tutkijan muotoilema tutkimusasetelma ja hänen tekemänsä tulkinnat pysäyttävät esimerkiksi maahanmuuttajanaisia koskevat merkitykset ja esittä-

---

¹⁶ Ronkainen kirjoittaa artikkelissaan ”vastaajista”, sillä hän käsittelee lomaketutkimuksia. Mielestäni ajatus voidaan kuitenkin yleistää tutkittavien joukkoon ylipäänsä.

vät tulokset tietona. Niinpä feministisen tutkimuksen ytimeksi voidaan nostaa tiedollinen itsereflektio: tutkijan on tiedettävä, mitä hän tietää ja millä perusteella hän tiedon tiedoksi esittää. (Ronkainen 2004, 61–63, 69.)

Tutkimuksen ja tutkijan paikkaan liittyy myös se kulttuurinen arvojärjestelmä, jossa tutkimusta tehdään. Tutkimukseni taustalla on ajatus samuuden ideaalista irrottautumisesta ja erilaisuuden määrittymisestä ainutlaatuisuudeksi, ei alempiarvoisuudeksi (vrt. Tong 1998, 218). Jotta samuuden ideaalista päästäisiin irti, eettisestä absolutismista pitäisi siirtyä eettiseen relativismiin (mts. 238): universaalien normien tilalle pitäisi sallia erilaisuuksia kunnioittavia, konteksteittain määräytyviä normeja. Syrjinnän kannalta erilaisuutta kunnioittavien normien ajatus on kuitenkin ongelmallinen – pitäisikö hyväksyä myös se, että jossakin kontekstissa erilaisuus voi määrittyä alempiarvoisuudeksi ja johtaa esimerkiksi naisten ympärileikkauksiin? Monikulttuurisen ja globaalin feminismin mukaan ei (mts. 238–241): Alistaminen ja syrjintä ovat aina väärin, sillä ne kertovat yhteiskunnan epädemokraattisuudesta ja siitä, että päätöksiä ei tehdä kaikille avoimen keskustelun pohjalta. Omassa tutkimuksessani samuuden ideaalista irrottautuminen merkitsee sitä, että kontekstoin ja kyseenalaistan paitsi tekstien diskursseja ja representaatioita, myös omia havaintojani ja tulkintojani.

Oman tutkimusasetelmani kenties tärkein lähtöoletus, jota ollaan lähdössä koettelemaan, on oletus maahanmuuttajanaisten toiseudesta suhteessa miehiin ja valtaväestöön. Määrittelen tutkimuskohteeni naisiksi ja maahanmuuttajiksi ja tarkastelen heitä suhteessa muihin ryhmiin, joilla oletan olevan enemmän tilaa ja valtaa *Helsingin Sanomien* tuottamissa diskursseissa. Ottamalla maahanmuuttajanaisten toiseuden lähtökohdakseni tulen samalla uusintaneeksi toiseutta. Esimerkiksi Teresa de Lauretis (2004, 69) on kirjoittanut feministisestä pyrkimyksestä käsitteiden ja dikotomioiden kyseenalaistamiseen, purkamiseen ja uudelleenmäärittelyyn, ja hän kysyy, kenen säännöillä, ehdoilla ja etujen mukaisesti esimerkiksi mies/nais-dikotomian de-re-konstruktiota tehdään. Tutkielmani de-re-konstruoi sukupuolen käsitettä ja naisten ja miesten välistä eroa olemassa olevan dikotomisen ja hierarkkisen patriarkaalisen merkitysjärjestelmän säännöillä, vaikka pyrkiikin nimenomaan merkitysjärjestelmän pinnan alle ja merkitysten konstruoidun luonteen paljastamiseen.

Tutkielmani tiedonintressi on feministisen tradition tapaan ennen muuta emansipatorinen, eli ainakin implisiittisesti niin naisten kuin etnisten vähemmistöjen aseman paranemiseen tähtäävä. Tavoitteena on avata sitä tapaa, jolla maahanmuuttajanaisia yhteiskunnassamme asemoidaan ja sitä roolia, joka medialla, kuten aineistoni sanomalehtiartikkeilla, tässä asemoinnissa on. Naisia ja etnisiä vähemmistöjä käsitellään suomalaisessa mediassa usein vähemmän ja eri tavoin kuin miehiä ja val-

taväestöä – ei siis välttämättä avoimen syrjivästi tai rassistisesti, mutta implisiittisen toiseuttavasti (esim. Halonen 1999, Pietikäinen 2000, Raittila 2005). Kaikkiaan tutkielmani tavoitteena on osoittaa maahanmuuttajanaisten mahdollisen toiseuden konstruktio- ja avata määrittelyä käytäntöjä siten, että tilaa voi jäädä naisten omille määritelmille itsestään¹⁷ – ”erilaisuutta – mutta ihmisten itsensä määräämänä” (Heinämaa & Saarinen 1984, 27).

3.2 Yleistettävyyden luonne

Lisäksi tutkijan paikkaan ja tiedon tuottamisen ehtoihin liittyy kysymys yleistämisestä – tai yleistämisen mahdottomuudesta, joka nähdään yleensä nimenomaan laadullisten tutkimusten ongelmaksi. Oman tutkielmani tarkoituksena ei ole laajan, yleispätevän katsauksen luominen vaan median kielellisen, diskursiivisen ja yhteiskunnallisen ulottuvuuden leikkauspintojen tarkasteleminen *siinä aineistossa, jota tutkimukseni käsittelee*. Niinpä tilastollisen yleistettävyyden puute on myös oman tutkimukseni ominaisuus. Yleistämisestä ja sen suhteesta laadulliseen tutkimukseen on viime vuosina käyty yhteiskuntatieteessä melkoista kamppailua, jota käsittelem seuraavassa lyhyesti Alasuutarin (1999) ja Tötön (2000) dialogin avulla.

Ensinnäkin laadullisten tutkimusten aineistot ovat yleensä pieniä, joten aineistosta tehtyjä päätelmiä ei sellaisinaan voida yleistää suurempaan perusjoukkoon. Yleistettävyyden puolustajat huomauttavat kuitenkin, että yleistettävyyden vaatimus johtaa nimenomaan yleispätevään ja koeteltuun *tietoon* eikä yleistettävyyteen perustuvaa tiedekäsitystä tämän takia voida kyseenalaistaa – muuten tieto ei ole tietoa ollenkaan (Töttö 2000, 58). Yleistettävyydsvaatimuksen voidaan kuitenkin ajatella olevan vain yksi mahdollinen tutkimuksen luonnetta koskeva esioletus. Vaatimus voidaan myös kyseenalaistaa, sillä kulttuuritutkimuksen tavoitteeksi voidaan yleistämisen sijaan ajatella ymmärryksen laajentaminen, itsestäänselvyyksien kyseenalaistaminen ja kriittisyys (Alasuutari 1999, 233–234), joihin omakin tutkielmani pyrkii. Toisaalta kriittinen ei automaattisesti tarkoita järkipäristä ja perusteltua, mikä puolestaan on nykyisen tiedekäsityksen mukaan tieteen vaatimus (Töttö 2000, 59).

Toisaalta laadullisessa tutkimuksessa voidaan käyttää tiettyjä keinoja, jotka omalla tavallaan ratkaisevat yleistettävyysongelman. Yleistämistä on tilastollisten keskimääräisyyksien etsimisen lisäksi

---

¹⁷ Naistutkimuksen emansipatorinen vaatimus journalismille ei kuitenkaan sinänsä vastaa kysymykseen, riittääkö traditionaalinen julkisuus naisten vapautumisen areenaksi vai tarvittaisiinko kokonaan oma naisten vastajulkisuus (ks. esim. Halonen 1999, 22, 24–25). Etnisyyden akselilla marginaaliryhmän vastajulkisuudeksi voidaan puolestaan määritellä esimerkiksi *Aamulehden* Maahanmuuttajat-sivu, jonka voidaan kuitenkin katsoa toiseuttavan maahanmuuttajia esimerkiksi karsinoimalla heitä koskevan julkisuuden yhdelle sivulle (ks. Horsti 2005).

myös esimerkiksi raakahavaintojen muuttaminen metahavainnoiksi eli havaintojen pelkistäminen luokiksi (Alasuutari 1999, 237). Tilastolliseen yleistämiseen perustuvan tiedekäsityksen mukaan tässä kuitenkin ”ratkaisuksi tarjotaan itse ongelmaa”, eli tutkimuksen tuloksia koetetaan yleistää itse tutkimukseen, koska muuta perusjoukkoa ei löydy. Tämän käsityksen mukaan muuta tyypillisyyttä ei ole kuin tilastollinen keskimääräisyys. (Töttö 2000, 56.) Toiseksi yleistämisiongelman ratkaisuksi on esitetty sitä, että tutkimuksen tulos suhteutetaan laajempaan kokonaisuuteen tietyssä suhteessa, ottaen huomioon tutkittavan ilmiön yhteiskunnalliset ja kulttuuriset reunaehdot (Alasuutari 1999, 240, 249). Argumentti voidaan kuitenkin kumota sanomalla, että yleistettävyyys haetaan tiedosta, joka tulee itse tutkimuksen ulkopuolelta, ja näin ollen teoria on ”hihasta vedetty” (Töttö 2000, 57). Kolmas tapa ratkaista laadullisen tutkimuksen yleistettävyysongelma on niin sanottu tiimalasimalli, jossa lähtökohdaksi otetaan ”laajat kysymyksenasettelut ja pohdinnat yhteiskunnan rakenteellisista ilmiöistä”. Niistä supistetaan esimerkkiaineisto, joka on siis vain esimerkki jostakin ilmiöstä mutta ei välttämättä edusta ilmiötä laajemmin. Lopulta esimerkkiaineisto suhteutetaan kokonaisuuteen tietyssä suhteessa. (Alasuutari 1999, 248–249.) Tässä ratkaisumallissa yleistettävyyys kuitenkin otetaan jo lähtökohdaksi, mikä ei siis ratkaise ongelmaa (Töttö 2000, 58). Yleistettävyysongelman ratkaisuksi on lisäksi esitetty viittaamista muuhun tutkimukseen, jota voitaneen pitää yhdenlaisena yleistämisenä (Alasuutari 1999, 245). Kulttuurintutkimuksellisen näkemyksen mukaan myös se, että tutkimuksen aihe on tutkijan ja lukijakunnan yleisesti tunnistama, heidän kulttuurinsa ytimeen kuuluva ilmiö, ratkaisee yleistettävyysongelman (Alasuutari 1999, 235, 244).

Kaikkiaan laadullisen tutkimuksen yleistettävyysongelmassa on kyse siitä, mitä yleistettävyydellä ylipäänsä tarkoitetaan. Mielestäni tilastollinen yleistettävyyys ei ole yleistettävyyden ainoa määritelmä, vaan yleistettävyydellä voidaan tarkoittaa myös tutkimuksen sisäistä yleistettävyyttä. Sisäistä yleistettävyyttä on esimerkiksi se, että suuret muuttujamäärät pystytään tutkimuksen sisällä pelkistämään jonkinlaisiksi perusulottuvuuksiksi ja että tutkimuksen tulosta voidaan verrata johonkin muuhun tutkimukseen tai aiempaan tietoon. Yhtenä yleistämisen muotona voidaan pitää myös sitä, että jostakin teoriasta johdettuja hypoteeseja testataan, minkä jälkeen ne joko kumoutuvat tai vahvistuvat.

Olen siis sikäli eri mieltä Tötön (2000) kanssa, että mielestäni on olemassa muunkinlaista yleistämistä kuin tilastollisiin keskimääräisyyksiin perustuva perusjoukkoa koskevien päätelmien tekeminen. Omassa tutkimuksessani yleistäminen tarkoittaa tutkimuksen sisäistä yleistämistä. Se perustuu osaltaan siihen, että lukija voi seurata ajatuskulkuja ja päätelmien tekemistä havainnoinnista ja havaintojen pelkistämisestä johtopäätöksiin saakka. Toiseksi yleistäminen tarkoittaa tutkielmassani

sitä, että tulosta voidaan verrata muihin tutkimuksiin, jotka koskevat median tapaa käsitellä etnisyyttä ja naiseutta. Kolmanneksi tutkielmani tulos on yleistettävissä jo tutkimuksen luonteen ja lähtökohtien perusteella: tutkimusongelmani perustuu feministisestä teoriasta johdettuun hypoteesiin, jonka mukaan sekä sukupuoli että etninen alkuperä voivat tuottaa toiseutta.

4 Metodi: Kriittistä diskurssianalyysiä sisällönerittelyn ja lingvistiikan välinein

4.1 Diskurssianalyysien joukkoa seulomassa

Työni metodologinen lähtökohta on kriittinen diskurssianalyysi, jonka sisällä käytän määrällisen sisällönerittelyn ja kriittisen lingvistiikan menetelmiä. Kriittisen diskurssianalyysin taustalla puolestaan vaikuttaa konstruktivistinen käsitys kielestä sosiaalisen todellisuuden rakentajana, ”kieli maailmassa olemisena”, mikä tarkoittaa, ettei meillä ole kielestä irrallista tietoa maailmasta (Lehtonen 2000, 28, 31).

Sekä diskurssianalyysin että diskurssin käsitteille on eri yhteyksissä annettu lukuisia määritelmiä. Diskurssin määritelmät vaihtelevat yleisestä interaktiosta kielenkäytön spesifeihin tapoihin (vrt. esim. Pietikäinen 2000, 57). Diskurssianalyysissä puolestaan voidaan kaikkiaan erottaa kaksi suurta kokonaisuutta, lingvistisesti painottunut ja sosiaalisesti painottunut diskurssianalyysi (mts. 57, 61). Esittelen ensin näitä suuria linjoja ja tarkennan sitten huomioni siihen, mitä itse tarkoitan diskurssilla ja diskurssianalyysillä ja miten ymmärrän diskurssianalyysin kriittisyyden.

Lingvistisesti painottuneen diskurssianalyysin mukaan diskurssi määrittyy lausetta suuremmaksi kielen analyysiyksiköksi, jota tarkastellaan kontekstissaan eli kielenkäytön yhteydessä, esimerkiksi osana tekstiä. Lingvistisessä diskurssianalyysissä painotetaan siis paitsi kielellisiä säännönmukaisuuksia, myös kielen funktioita osana kielenkäyttöä. (Pietikäinen 2000, 57–60.) Sosiaalisesti painottunut diskurssianalyysi puolestaan korostaa lingvististä suuntausta enemmän sitä, että kielenkäyttö on osa ihmisten välistä sosiaalista toimintaa, jossa luodaan valtasuhteita. (Pietikäinen 2000, 61.) Oma tutkielmani sijoittuu nimenomaan sosiaalisesti painottuneen diskurssianalyysiperinteen alueelle.

Michel Foucault, jonka ajattelua esittelin jo aiemmin, on yksi sosiaalisesti painottuneen diskurssianalyysin uranuurtajista. Käsittelem tässä foucault’laista ajattelua toisen käden lähteiden avulla.

Foucault esittää diskurssin käsitteelle kolme määritelmää: Diskurssi on ensinnäkin kaikkien lausumien alue, toisaalta identifioitavissa olevien lausumien joukko ja kolmanneksi määritelty käytäntö, joka tuottaa tietynlaisia lausumia. Kolmesta diskurssin määritelmästä voidaan johtaa kolme näkökulmaa, jotka erityisesti korostuvat foucault’laiseen ajatteluun perustuvassa diskurssianalyysissä: Ensinnäkin diskurssi on käytäntö, joka toiminnallaan tuottaa kohteenaan olevat *subjektit*. Toisaalta diskurssilla on *seurauksia*, ja kolmanneksi diskurssit ovat aina jonkinlaisessa suhteessa ja *hierarkiassa* toisiinsa nähden. (Pietikäinen 2000, 61–63.)

Foucault’laisessa ajattelussa diskurssit ovat tiiviisti sidoksissa valtaan. Ensinnäkin diskurssi tarjoaa subjekteille tarkoin määriteltyjä asemia, eli diskurssien avulla käytetään *subjektien määrittelemisen valtaa*. Subjekti hyväksyy diskurssin hänelle tarjoaman position, kuten tietyn genren ymmärtämisen edellyttämän lukija-aseman, ja tulee samalla alistuneeksi diskurssin tuottamalle määrittelyn vallalle. Subjektien hyväksyessä asemiaan diskurssit tuottavat käsitystä me- ja he-ryhmistä: diskurssi, jossa esimerkiksi maahanmuuttajanaiset esitetään toisiksi, tuottaa suomalaisessa kontekstissa lukija-asemia, joissa suomalaiset lukijat määrittyvät me-ryhmäksi, toisten vastakohtaksi. Toiseksi diskurssit liittyvät valtaan siten, että ne *tuottavat tietoa*. Diskurssit esittävät tietyt asiat tiedoksi ilmaisemalla ne esimerkiksi perustelemattomina, itsestään selvinä alkuoletuksina. Omassa työssäni diskurssien tietoa tuottava luonne ilmenee esimerkiksi niinä faktoina, joita juttujen maahanmuuttajanaisista esitetään tai joiden yhteydessä naisista puhutaan. Kolmanneksi diskurssit ovat yhteydessä valtaan muodostamalla *keskinäisen hierarkian*. Toiset diskurssit ja niiden käyttäjät ja kohteet jäävät marginaaliin, kun taas toisista tulee vallitsevia. Tutkielmani tarkoitus on eritellä, millaiset maahanmuuttajanaisia koskevat diskurssit *Helsingin Sanomissa* pääsevät vallitseviksi. Nimenomaan vallan ja diskurssien sidoksiin pureutuminen leimaa kriittistä diskurssianalyysiä (ks. esim. Pietikäinen 2000, 67).

Vaikka nojaankin kriittisen diskurssianalyysin sovelluksessani foucault’laiseen diskurssiteoriaan, ammennan käytännön analyysivälineeni ennen kaikkea Norman Fairclough’lta (1997), koska hän on keskittynyt erityisesti kriittisen diskurssianalyysin käytännön soveltamiseen. Fairclough’n (1997, 74–75) mukaan kieli on sosiaalinen ja yhteiskunnallinen toiminnan muoto, joka tuottaa maailmaan merkityksiä kontekstisidonnaisten, keskenään kilpailevien merkityssystemien avulla. Näistä merkityssystemeistä käytän tutkielmassani *diskurssin* käsitettä esimerkiksi suomenkielisen tulkintarepertuaarin¹⁸ sijaan. Diskurssin käsite pureutuu paitsi kielen rakenteisiin myös kielen rakentamiin ja

---

¹⁸ Tulkintarepertuaari voidaan määritellä diskurssin tapaan säännönmukaiseksi merkityssuhteiden verkostoksi, joka rakentuu sosiaalisissa käytännöissä ja joka samalla rakentaa sosiaalista todellisuutta. Tulkintarepertuaari painottaa kui-

uusintamiin valtasuhteiden verkostoihin (vrt. Jokinen, Juhila & Suoninen 2004, 27). Diskurssit määrittyvät työssäni käytännössä säännönmukaisiksi lausumien verkostoiksi, jotka rakentuvat kielenkäytön sosiaalisissa käytännöissä (teksteissä) ja tuottavat sosiaalista todellisuutta (merkityksiä) jostakin tietyistä näkökulmista. (Fairclough 1997, 77; vrt. Hujanen & Pietikäinen 2000, 7; Jokinen, Juhila & Suoninen 2004, 27; Lehtonen 2000, 31–32; Pietikäinen 2000, 143.)¹⁹ Oman työni kannalta diskurssin käsitteessä on olennaista se, että diskurssi on nimenomaan lausumien verkosto ja sellaisena joustava ja muuttuva. Toinen olennainen piirre on, että diskurssit tarjoavat kukin omanlaisiaan mahdollisuuksia representoida ja konstruoida todellisuutta. Työni tarkoituksena onkin tunnistaa sanomalehtiteksteistä niitä lausumia, joista tekstien diskurssit muodostuvat, ja tutkia, millaisia maa-hanmuuttajanaisten representaatioita diskurssit tarjoavat. Palaan diskurssin käsitteeseen uudelleen tuonnempana, pohtiessani diskurssin, representaation ja genren käsitteiden yhteyksiä ja eroja.

Diskurssianalyysin yhteydessä puhutaan joskus kielen *vaikutuksista* tai *seurauksista* (ks. esim. Pietikäinen 2000, 14, 61–63), ikään kuin kieli suoraviivaisesti aiheuttaisi jonkin reaktion kielen ulkoi-sessa todellisuudessa. Konstruktionistinen ajattelutapa kuitenkin mieltää kielen nimenomaan todellisuudessa olemiseksi ja todellisuutta uusintavaksi sosiaalisesti toiminnaksi. Vaikutus on konstruktionistiseen ajattelutapaan huonosti istuva sana, sillä se luo mielikuvan lähtöpisteestä tai lähettäjistä ja määränpäästä tai vastaanottajasta, joista edellinen vaikuttaa suoraan jälkimmäiseen. Diskurssi-analyysissä kielen vaikutuksia sosiaaliseen todellisuuteen ei ymmärretä näin suoraviivaisiksi, eikä niitä tekstilähtöisessä tutkimuksessa näin voitaisi analysoidakaan. Sen sijaan tarkoitan tutkielmas-sani kielen vaikutuksilla kielellisten merkitysten uusintamista ja jakamista sekä merkityksiin liittyvien lukija-asemien ja tekstin toimijoiden positioiden tarjoamista ja hyväksymistä.

Maaailman merkityksellistäjänä kieli ja sen diskurssit toimivat ennen kaikkea *erottelujen* avulla: voimme määritellä sen, mitä jokin on, sen avulla, mitä se ei ole (esim. Saussure 1983; ks. Fiske 2000, 68–69). Stuart Hall (1999, 153–156) kuvaa eron ja sen luoman toiseuden paikkaa merkityk-sen muodostumisessa lingvistisen, sosiaalisen ja antropologisen tason²⁰ avulla. Sosiaalisella tasolla ero ja toiseus ovat merkittäviä, koska merkitykset syntyvät dialogissa toisen kanssa. Merkitys ei

---

tenkin enemmän yksityiskohtaista arkisen kielenkäytön vaihtelevuuden analyysiä kuin kielen tuottamien valtasuhteiden analyysiä. (Ks. esim. Jokinen, Juhila & Suoninen 2004, 27–28.)

¹⁹ Diskurssin käsite jaetaan joskus edelleen erilaisiksi versioiksi, kuten makro- ja mikrodiskurseiksi (ks. esim. Jokinen 2004, 200). Käsitteellisen selvyuden säilyttämiseksi diskurseja ei tässä työssä kuitenkaan eritellä mikroiksi tai mak-roiksi, vaikka diskurssien keskinäisiä suhteita ja hierarkioita eritelläänkin.

²⁰ Hall esittää samassa yhteydessä myös neljännen, psykoanalyttisen tavan ymmärtää erojen merkitys. Jätän sen tässä kuitenkin huomiotta, koska katson, ettei psykoanalyysi sovellu tutkielmani teoreettiseksi lähtökohdaksi.

kuulu kenellekään yksin, vaan merkityksistä neuvotellaan merkityksen muodostajien välisessä dialogissa. Antropologisella tasolla kulttuuri järjestelmänä on riippuvainen asioiden merkityksellistämistä jakamalla asiat erilaisiin luokkiin. Merkitys riippuu siitä, millainen paikka asioille kielen merkitysjärjestelmässä annetaan. Kolmanneksi lingvistisellä tasolla ilman eroja ei voi olla merkitystä. Hallin esittelemä lingvistinen malli perustuu semiootikko Ferdinand de Saussuren (1983) merkiteoriaan, jonka perusteita käsittelin jo aiemmin.

Hallin malli sopii raamiksi diskurssianalyttisesti suuntautuneeseen tutkimukseeni, jossa kieltä ei nähdä pelkäsi sääntöjensä mukaan toimivaksi rakenteeksi vaan jossa painotetaan kielen tuottamien merkitysten muodostumista joustavasti ja dialogisesti, kulttuurin erottelujen verkostoissa. (Vrt. Jokinen, Juhila & Suoninen 2004, 19.) Hallin jaottelu rinnastuu tuonnempana tarkemmin esiteltävään kriittisen diskurssianalyysin kolmijakoon, joka erittelee analyysin kohteiksi *sosiokulttuurisen käytännön*, *diskurssikäytännön* ja *tekstin* tasot. Luokittelujen avulla toimiva kulttuuri rinnastuu *sosio-kulttuuriseen* tasoon, johon kuuluu analysoitavien tekstien konteksti, ympäröivä yhteiskunta, sen ajattelu- ja toimintatavat sekä tässä ympäristössä toimiva, jutut julkaissut lehti. Merkityksen muodostuminen dialogissa puolestaan rinnastuu *diskurssikäytännön* tasoon, joka muodostuu tekstien tuottamisen ja kuluttamisen käytännöistä. Lehtitekstien merkitysten voidaan ajatella muodostuvan dialogisessa sarjassa, jossa toimittaja ensin neuvottelee merkityksistä lähteidensä kanssa ja jossa lukija lukiessaan neuvottelee merkityksistä tekstin kanssa. Kolmanneksi, *kielen* tasolla, merkkien merkitykset syntyvät merkkien keskinäisistä eroista, joihin tekstin tason analyysi paneutuu. Myös sukupuolen ja etnisyyden käsitteet perustuvat erotteluille, eli nainen on ei-mies, maahanmuuttaja on ei-suomalainen. Keskeisten käsitteiden luonnetta ja määritelmiä käsiteltiin aiemmin luvussa 2.

4.2 Kriittisen diskurssianalyysin kolme tasoa

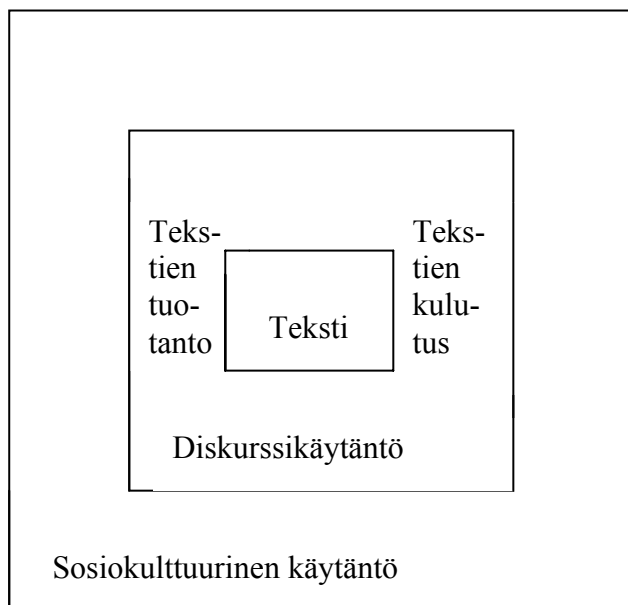
Fairclough’lainen²¹ kriittinen diskurssien tutkiminen on teoreettisesti määriteltynä kielen, sen sosiaalisten lähtökohtien ja sen tuottamien seurausten sekä tekstien reunaehtojen eli journalististen käytäntöjen analyysia. Siinä yhdistetään kielen yksityiskohtainen analyysi diskurssien tason kautta yhteiskunnallisiin yhteyksiin eli siihen, miten kieli tuottaa todellisuutta (vrt. Hujanen & Pietikäinen 2000, 7; Pietikäinen 2000, 132).

---

²¹ Kriittisen diskurssianalyysin toinen suuri nimi on Teun A. van Dijk (esim. 1988). Van Dijk painottaa Fairclough’ta enemmän kielen, sosiaalisen todellisuuden ja kognition yhteyksiä ja nojaa ennen muuta psykologisiin teorioihin ihmisen tietämisestä. Hän keskittyy esimerkiksi uutisten tuottajien ja lukijoiden muistamisen prosesseihin (Van Dijk 1988, 2, 100–110), jotka eivät kuitenkaan ole olennaisia oman työni kannalta.

Kriittinen diskurssianalyysi jakaa niin sanotun perinteisen diskurssianalyysin tavoitteen kielen tutkimisesta sen sosiaalisissa konteksteissa mutta vie analyysin pidemmälle tarkastelemalla diskurssien niin sanottuja vaikutuksia (Pietikäinen 2000, 65). Kielenkäyttö on vallankäyttöä (esim. Fairclough 1997, 75; vrt. Kunelius 1996, 83–84), ja kriittisen diskurssianalyysin kriittisyys on nimenomaan kielen tuottamien valta-asetelmien analysoimista. Kuten jo aiemmin esitin, diskurssien vaikutuksista tai seurauksista puhuminen on sosiaalisen konstruktivismin viitekehyksessä kuitenkin harhaanjohtavaa. Tässä tutkielmassa vaikutuksilla ja seurauksilla tarkoitetaan ennen muuta sitä, kuinka diskurssit tuottavat merkityksiä, joita kielenkäyttäjät puolestaan jakavat ja joiden avulla he mieltävät maailman jonkinlaiseksi.

Toiseksi diskurssianalyysin kriittisyys painottaa analyysin tekijän itsereflektiota: tutkijan on eksplikoitava tavoitteensa ja omat intressinsä sekä käyttämänsä teoreettiset ja metodiset lähtöoletukset. (Pietikäinen 2000, 69.) Olen kuvannut omia tavoitteitani ja intressejäni sekä käyttämäni teoreettisten käsitteiden vaikutuksia tutkimukseeni kulkuun aiemmin tutkijan positiota käsitellessäni. Lisäksi ainakin osaan kriittistä diskurssianalyysiä kuuluu avoin poliittisuus, jopa poliittinen toiminta, ja pyrkimys muutokseen (Pietikäinen 2000, 68). Oman työni tavoite ei kuitenkaan ole sen poliittisempi kuin tutkimuksen teoreettiset käsitteet, kuten etnisuus, sukupuoli ja toiseus, jo sinänsä antavat olettaa. Miellän toiseuden tutkimisen poliittiseksi jo sinänsä, sillä toiseus on tasa-arvon vastakohta, ja tasa-arvon puolestaan pitäisi olla itsestänselvyys myös journalismissa.

Kuvio 1. Kriittisen diskurssianalyysin kehät (vrt. Fairclough 1997, 82).

Käytännössä kriittinen diskurssianalyysi pyrkii valta-asetelmien analyysiin kolmen tason tarkastelun avulla (Fairclough 1997, 78–79; Pietikäinen 2000, 70): analyysissä keskitytään tekstin, niin sanottujen diskurssikäytäntöjen ja sosiokulttuuristen käytäntöjen keskinäisiin suhteisiin. Tekstin analyysissä tarkastellaan sanastoa, virkkeitä ja tekstin kokonaisrakennetta (Fairclough 1997, 79). Diskurssikäytännön analyysi puolestaan tarkoittaa tekstin tuotannon ja kuluttamisen käytäntöjen tarkastelua (Fairclough 1997, 81). Diskurssikäytännöt toimivat varsinaisen tekstin ja sosiokulttuurisen tason välittäjinä, ja sosiokulttuuriset käytännöt puolestaan tarkoittavat tekstien konteksteja, joko tilanteisia, institutionaalisia tai yhteiskunnallisia (mts. 85). Ongelmallisin ja työläin kolmesta tasosta on diskurssikäytäntöjen taso. Sen analyysi voi tarkoittaa käytännössä esimerkiksi sellaisten seikkojen kuin ihmisten tiedollisten prosessien, tekstien intertekstuaalisuuden tai kirjoituskonventioiden tutkimusta ja jopa sellaisten käytännön tutkimusmenetelmien kuin haastattelun tai etnografian käyttöä (Pietikäinen 2000, 70–71).

Käytännössä analyysi on kuitenkin tekstilähtöistä, mikä tarkoittaa, että diskurssikäytäntöihin ja sosiokulttuurisiin käytäntöihin päästään kiinni vain tekstejä analysoimalla (ks. Kunelius 1996, 91). Tekstien perusteella voidaan päätellä jotakin myös tekstien tuottajapositioista ja tuotantokäytännöistä. Esimerkiksi uutistekstien piirteiden perusteella voidaan eritellä sitä, miten uutisten tuotantokäytännöt vaikuttavat niihin kielenkäytön tapoihin, jotka uutisissa aktualisoituvat ja jotka maailmaa merkityksellistävät. Lukijapositioihin ja lukukäytäntöihin puolestaan päästään kiinni sen perusteella, minkälaista kuvaa teksti piirtää ideaalilukijastaan omien piirteidensä ja esimerkiksi kirjoittamattomien lähtöoletustensa avulla. Myös se antaa vihjeitä tekstin edellyttämistä lukukäytännöistä, miten asiat on tekstiin järjestetty eli eteneekö teksti esimerkiksi tärkeimmästä tiedosta kohti vähemmän tärkeää vai onko asiat järjestetty epähierarkkisempaan muotoon. Kriittisenkään diskurssianalyysin avulla – sen kattavista tavoitteista huolimatta – ei siis pystytä analysoimaan koko inhimillistä todellisuutta. Sen sijaan todellisuutta katsotaan kriittisesti tekstin luomien merkitysten läpi.

Sovellan kriittisen diskurssianalyysin kolmijakoa siten, että käytän tekstin tason analyysivälineinäni määrällistä sisällönerittelyä ja toisaalta lingvististä analyysiä. Sisällönerittelyllä voin tarkastella tekstien rakentumista kokonaisuuksina ja lingvistisen analyysin avulla pääsen kiinni tekstien lauseisiin ja niiden välisiin suhteisiin. Määrällinen sisällönerittely vastaa aluksi mitä-kysymyksiin eli selvittää, mitä tekstien joukosta voidaan löytää, mitä aiheita ja toimijoita tekstijoukossa on. Laadullinen, lingvistinen analyysi puolestaan vastaa miten- ja miksi-kysymyksiin eli tarkentaa määrällisen analyysin löydöksiä. (Vrt. Pietikäinen 2000, 134.)

Kriittisen diskurssianalyysin tekstin taso liittyy tekstien erilaisiin funktioihin (Fairclough 1997, 39–40, 80; vrt. Pietikäinen 2000, 73). Ensinnäkin tekstillä on ideationaalinen funktio, mikä tarkoittaa, että teksti representoi käsittelemiään asioita tietyllä tavalla. Toiseksi tekstillä on interpersonaalinen funktio, eli se rakentaa sekä toimijoiden sosiaalisia suhteita että heidän identiteettejään. Suhteet ja identiteetit eivät käytännössä ole toisistaan irrallisia elementtejä, mutta selkeyden vuoksi ja Fairclough'n ajattelua seuraten esittelen ne tässä erillisinä teoreettisina elementteinä.²² Palaan näihin funktioihin ja niiden käytännön analyysiin lingvistisiä työvälineitä esitellessäni.

Kriittinen diskurssianalyysi selvittää siis paitsi tekstin tapoja representoida erilaisia asiantiloja, myös sitä, miten ja millä ehdoilla yksilöt tulevat subjekteiksi tietyissä diskursseissa. Diskurssi rakentaa toimijoista itselleen ominaisia subjekteja tarjoamalla näille niin sanottuja subjektipositioita, erilaisia toimijuuden paikkoja. Ne puolestaan tarjoavat mahdollisuuden osallistua diskursiiviseen toimintaan mutta rajaavat samalla toiminnan mahdollisuudet kyseiseen diskurssiin sopivaksi. Lisäksi subjektit järjestäytyvät toimintamahdollisuuksiensa mukaan hierarkkisesti suhteessa toisiinsa. (Jokinen 2004, 203; vrt. myös Kunelius 1998, 197.) Nimenomaan tästä on kyse toiseudessa: normin mukaisella subjektilla on erilaiset toiminnan mahdollisuudet kuin toiseksi asemoiduilla subjekteilla. Tekstien diskurssit rakentavat subjektipositioita kolmelle ryhmälle, niin toimittajille, lukijoille kuin varsinaisten tekstien kohteillekin (vrt. Fairclough 1997, 165). Toiseus ei siis välttämättä rakennu vain tekstien toimijoiden keskinäisinä suhteina, vaan toiseuden konstruoimisessa ovat mukana myös toimittajien ja lukijoiden asemat subjekteina.

Etnisen toiseuden lähtöasetelma suomalaisessa sanomalehdessä on enemmistöltään etnisesti suomalainen toimittaja- ja lukijakunta vastaan maahanmuuttajat tekstien kohteena – tekstit kirjoitetaan ja luetaan suomalaisessa suhteellisen yhtenäisessä ja yksimielisessä kansallisessa kulttuurissa. Sukupuoleen perustuva toiseuden asetelma yhdistyy etnisen toiseuden rakentumiseen. Myös sukupuolta rakennetaan teksteissä omasta kulttuuristamme lähtien, jonka leimaavia piirteitä ovat esimerkiksi naisten toiminnan vapaus ja oletus naisten ja miesten tasa-arvosta. Suomalaisessa kulttuurissa naisen ja miehen eriarvoiset asemat merkityksellistyvät epätasa-arvoksi, kun taas muissa kulttuureissa eriarvoiset asemat voidaan käsittää ainoastaan erilaisiksi. Tasa-arvolla ei muualla välttämättä ole samanlaista merkitystä ja arvoa kuin suomalaisessa kulttuurissa. Kun sukupuolta kuitenkin lehti-

---

²² Kolmanneksi teksteillä on tekstuaalinen funktio (Fairclough 1997, 80). Jätän tekstuaalisen funktion käsitteen kuitenkin työni ulkopuolelle, koska ideationaalisen ja interpersonaalisen funktion tarkastelu riittää vastaamaan tutkimuskysymyksiini ja koska Fairclough ei lähdetekstissään avaa käyttämäänsä tekstuaalisen funktion käsitettä.

teksteissä rakennetaan omasta kulttuuristamme ja sen sukupuolirooleista lähtien, muiden kulttuurien mallit voivat näyttää epätasa-arvoisilta ja toiseuttavilta.

Kriittisen diskurssianalyysin diskurssikäytännön analysoiminen puolestaan onnistuu tekstityyppien erilaisia piirteitä tarkastelemalla, sillä tekstityypit, genret, ohjaavat tekstien tuotantoa ja kuluttamista. Ne liittyvät esimerkiksi siihen, mikä on tarkoitettu vakavasti otettavaksi, uskottavaksi faktaksi ja mikä sellaiseksi ymmärretään, mikä puolestaan merkityksellistetään vähemmän tärkeäksi tai kevyemmäksi sekä vähemmän uskottavaksi.

Tekstien sosiokulttuurisiksi yhteyksiksi ymmärrän paitsi tekstit julkaisseen lehden, myös tekstien ilmestymisajankohdan yhteiskunnallisen tilanteen. Kontekstien avulla on tarkoitus peilata kielenkäytön ehtoja ja seurauksia sekä valtasuhteita (vrt. Pietikäinen 2000, 71). Omassa työssäni tekstien sosiokulttuurinen konteksti tarkoittaa siis maahanmuuttoa ja naisten asemaa Suomessa, niitä koskevaa mediatutkimusta sekä esimerkiksi identiteetin ja eron teorioita.²³ Lisäksi on otettava huomioon *Helsingin Sanomien* luonne juttujen julkaisijana.

Kriittistä diskurssianalyysiä on puolestaan arvosteltu esimerkiksi teoreettisesta epäselvyydestä, aineistojen pienuudesta, tekstien analyysin epäsystemaattisuudesta ja siitä johtuvasta analyysin horjuvuudesta, tutkimusten lähtöoletusten itseään toteuttavasta luonteesta sekä tutkimuksen perusteiden ja käsitteiden eksplikoinnin puutteesta (ks. Pietikäinen 2000, 79–80, 89–91). Kriittisen diskurssianalyysin teoria todella on melkoinen käsiteviidakko, eikä selvyyttä tuo sekään, että analyysin kolme tasoa tuntuvat osittain toistavan itseään. Lisäksi tasoja on usein hankala liittää toisiinsa luontevasti, mikä voi johtaa pitkälle meneviin mutta perusteluiltaan heikkoihin johtopäätöksiin. Tutkimukseni metodiksi valikoitui kuitenkin kriittinen diskurssianalyysi nimenomaan sen vuoksi, että katson sen parhaiten vastaavan tutkimuskysymykseeni eli siihen, millaisissa diskursseissa maahanmuuttajanaiset jutuissa esitetään ja millaisia representaatioita heistä konstruoidaan. Olen määritellyt käyttämäni käsitteet ja analyysivälineet mahdollisimman tarkasti, jotta epäselvyyksiltä ja analyysin horjuvuudelta vältyttäisiin. Lisäksi olen kirjoittanut auki lähtöoletukseni ja tutkijan paikkani, jotka toki suuntaavat tutkimustani. Aineistoni on melko pieni, mutta koko selittyy niin analyysin luonteella kuin tutkielmani laajuudellakin: tekstianalyysi on työlästä, ja tämänlaajuisessa tutkielmassa

---

²³ Ideologiaa koskevan teorian jätän sen sijaan tutkimuksestani pois. Katson, että ideologian käsite ja sen lukuisat merkitykset menevät liian kauaksi tutkimuskysymyksestäni eli siitä, millaisissa diskursseissa maahanmuuttajanaiset esitetään ja millaisia representaatioita naisista rakennetaan.

kovin paljon suuremman aineiston käsittely tuskin olisi ollut tarkoituksenmukaista. Palaan tutkimukseni kritisointiin vielä viimeisessä luvussa.

4.3 Diskurssi, representaatio ja genre

Avaan seuraavassa diskurssin, representaation ja genren käsitteiden yhteyksiä toisiinsa. Diskurssi siis määrittyy tässä työssä lausumien muodostamaksi merkityssuhteiden verkostoksi, joka representoi kohteensa jostakin tietystä näkökulmasta.

Representointi puolestaan on jonkin saattamista uudelleen läsnä olevaksi, joko fyysisesti tai symbolisesti (vrt. Lehtonen 2000, 44–45; Pietikäinen 2000, 46). Se on siis joko fyysistä edustamista (kuten kansanedustaja edustaa kansalaisia) tai symbolista jonkin asian esittämistä jonkinlaiseksi. Tutkielmassani representaation käsite viittaa symboliseen uudelleen esittämiseen. Representaatio esittää jonkin asian jonkinlaiseksi erilaisten diskurssien eli representaatiota määrittävien lausumien joukkojen sisällä.²⁴ Representaatiot puolestaan tarjoavat toimijoille tietynlaisten identiteettien rakennusaineita (vrt. Hujanen & Pietikäinen 2000, 8; Woodward 1997, 14). Ymmärrän diskurssit ja representaatiot sisäkkäisiksi käsitteiksi: diskurssit eli lausumien muodostelmat voivat sisältää useita representaatioita eli esityksiä ja tulkintoja erilaisista asioista (vrt. Punkka 2004, 36).

Diskursseja ja representaatioita puolestaan säätelee genre. Genren ymmärrän lehtitekstien yhteydessä journalistiseksi genreksi eli juttutyypiksi. Genre voidaan yleisesti määritellä tekstien yhteyksiksi tietynlaisiin tuotanto- ja vastaanottokonventioihin, joiden perusteella tiettyyn genreen lukeutuvilla teksteillä on yhteisiä ominaisuuksia (Ridell 1994, 138–139). Genre on siis tekstin kirjoittamista ja lukemista yhdistävä elementti, kirjoittajan ja lukijan jakama sopimus siitä, kuinka tekstiä toisaalta tuotetaan, toisaalta luetaan ja tulkitaan (Ridell 1992, 133; Kunelius 1993, 33).

Toisaalta genre voidaan määritellä havaittavissa olevaksi tekstikäytäntöjen joukoksi, rakenteeksi, joka koostuu pakollisista, osittain pakollisista ja valinnaisista elementeistä ja jossa nämä elementit esiintyvät säännöllisessä tai osin säännöllisessä järjestyksessä (Ridell 1992, 142; Fairclough 1997,

---

²⁴ Representaation käsitteeseen liitetään erityisesti feministisen tutkimuksen yhteydessä joskus käsitys representaation ja todellisuuden vastaavuudesta eli representaation ”todenmukaisuudesta” (esim. Carter, Branston & Allan 1998, 6). Naisten mediarepresentaatioiden todenmukaisuuden puolestaan toivotaan johtavan naisten emansipaatioon ja aseman parantumiseen. Tässä tutkimuksessa representaation todenmukaisuus kuitenkin jätetään tarkastelun ulkopuolelle, koska diskurssien, jotka representaatioita sisältävät, katsotaan olevan osa todellisuutta.

112). Tässä merkityksessä tekstien yhteiset piirteet korostuvat tekstien tuotanto- ja lukukäytäntöjä enemmän.

Vaikka genren teoreettisissa määrittelyissä usein korostetaan enemmän genreä määrittävää kirjoittajien ja lukijoiden välistä kulttuurista sopimusta kuin mitään määritelmien joukkoa, omassa työssäni käsittelen genrejä tekstilähtöisesti. Olen ensin luokitellut tekstit eri journalistisiin genreihin tekstien ominaisuuksien mukaan. Vasta tekstuaalisen tason jälkeen olen ottanut huomioon kulttuurisen, kirjoittamista, lukemista ja tulkintaa ohjaavan tason sekä sen, miten maahanmuuttajanaisten representaatiot tähän tasoon liittyvät.²⁵ Ymmärrän siis kaksi edellä esittelemääni genren määritelmää toisiaan täydentäviksi: Jotta lukija voi ymmärtää tekstin tarjoaman geneerisen viittauksen, hänen täytyy osata tulkita tekstin merkkejä, sillä geneerinen viittaus koostuu nimenomaan tekstin ominaisuuksista. Tekstin ominaisuudet – joita erittelen tarkemmin tuonnempana – siis aktivoivat genren sen kulttuurisen konvention merkityksessä (vrt. Kunelius 1996, 264). Reunanen (1991, 41) esittää mielestäni osuvan määritelmän journalistiselle genrelle. Hänen mukaansa genret määrittyvät journalismissa niiksi *säännöiksi*, jotka määräävät todellisuuden merkityksellistämistä journalististen juttutyyppeihin mukaan. Nämä säännöt voidaan ymmärtää sekä tekstien ominaisuuksien joukoiksi että niiden aktivoimiksi kulttuurisiksi konventioiksi.

Genren voidaan puolestaan katsoa rinnastuvan diskurssin käsitteeseen. Ridell (1994, 141–142) toteaa, että diskurssin ja genren suhteita pohdittaessa tulisi miettiä, missä määrin kumpikin käsite itse asiassa luotaa samaa tekstin ja kontekstin välistä rajapintaa (vrt. Kunelius 1996, 93). Sekä diskursilla että genrellä voidaan abstraktisti viitata siihen tekstin tuottajien ja lukijoiden väliseen sopimukseen, jonka perusteella tekstin tulkitaan merkityksellistävän todellisuutta tietyllä tavalla.

Risto Kunelius puolestaan esittää genren ja diskurssien suhteesta kahtalaisen näkemyksen. Diskurssi on hänen mukaansa toisaalta tietyn instanssin puhetapa, siis esimerkiksi ”politiikan diskurssi” tai ”journalismin diskurssi” yhtenä kokonaisuutena, toisaalta tietynlainen puhetapa journalistisen tekstin sisällä. Genre puolestaan sijoittuu Kuneliuksen näkemyksessä näiden kahden diskurssin määritelmän väliin – genre on laajemmassa merkityksessä määritellyn diskurssin järjestäytymisen tapa, eli esimerkiksi ”journalismin diskurssin” tapa järjestäytyä erilaisiksi tekstimuodoiksi. (Ks. Kunelius

---

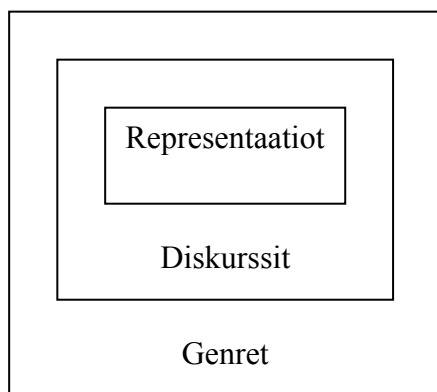
²⁵ Esimerkiksi Ridell (1994, 126) suhtautuu kriittisesti genren määrittelemiseen teksteille tyypillisten ominaisuuksien perusteella. Ridellin mukaan genren ymmärtäminen tekstien tuottamisen ja lukemisen konventioihin liittyväksi ilmiöksi tekee ongelmalliseksi sen, että genrejä määritellään tekstien ominaisuuksien mukaan. Genren määrittäminen ominaisuuksien perusteella sulkee esimerkiksi uutisten yhteydessä analyysin ulkopuolelle sen kulttuurisen ymmärryksen, jonka perusteella uutiset voivat esittää tietyt asiat implisiittisiksi alkuoletuksiksi mutta joutuvat selittämään ja perustelemaan toisia.

1993, 41; 1996, 94, 100). Kunelius esittää journalistisen genren toiminnasta oman työni kannalta erityisen mielenkiintoisen huomion:

”Jos katsotaan journalistisen diskurssin kokonaisuutta, ”tavallisilla kansalaisilla” näyttää menevän melko hyvin lähteen roolissa. Mutta jos katsotaan niitä journalistisen diskurssin alueita, joilla nämä tavalliset äänet esiintyvät, ne näyttävät rajatun omalle alueelleen. Sieltä ne eivät määrittele puheenaiheita eivätkä yllä dialogiin enemmistönä olevien lähteiden kanssa.”²⁶ (Kunelius 1996, 95.)

Genre siis määrää osaltaan siitä, kuka missäkin journalistisessa jutussa pääsee puhumaan ja millaisella äänellä. Omassa työssäni genre määrittyy kehykseksi, jonka sisällä erilaiset kielenkäyttötavat eli diskurssit esiintyvät. Journalistinen genre on siis diskurssia laajempi käsite, ja diskurssi puolestaan on tekstin ja genren sisällä konkretisoituva puhetapa, joka merkityksellistää todellisuutta jostakin tietystä näkökulmasta. Ymmärrän uutisten ja muiden mediakerronnan genrejen leikkaavan identiteetin ja toiseuden käsitteitä siten, että genret hyödyntävät ja uusintavat eri diskursseja ja diskurssit puolestaan tarjoavat ja uusintavat identiteettien rakennusaineita, representaatioita siitä, kuka kukin on (vrt. Pietikäinen 2000, 22). (Ks. Kuvio 2.)

Kuvio 2. Genrejen, diskurssien ja representaatioiden suhde.

²⁶ Kuneliuksen (1996) väitöskirjan alkuperäiskieli on englanti, ja suomennos on omani.

4.4 Sanomalehtiaineiston journalistiset genret

Seuraavaksi avaan niiden journalististen genrejen luonnetta, joista oma sanomalehtiaineistoni koostuu. Useimmiten aineistossani esiintyvä journalistinen genre on uutinen, joten käsittelen nimenomaan uutisten geneeristä määrittelyä kaikkein laajimmin. Journalismin oppikirjoissa uutista määritellään esimerkiksi seuraavasti:

”Uutinen kertoo muutoksesta, joka on ajankohtainen, kiinnostaa yleisesti vastaanottajia tai vaikuttaa heidän elämäänsä ja joka on totta. Utisjuttu kertoo ensimmäiseksi kerrottavan asian tärkeimmän tapahtuman. Tämän jälkeen edetään muihin asiaan vaikuttaviin seikkoihin.” (Huovila 2005, 124.)

Risto Kuneliuksen (1993, 1996) mukaan uutinen voidaan määritellä sisältönsä, sanastonsa, rakenteensa ja kerrontansa perusteella. Sisällöllisesti uutinen kertoo jotakin uutta, mihin yllä oleva määritelmä viittaa muutoksen ja ajankohtaisuuden käsittein. Toisaalta uutisen aihe on tärkeä, koska se kiinnostaa vastaanottajia. Kaikkein tärkein sijoitetaan heti uutisen kärkeen. Lisäksi uutisen on ehdottomasti oltava totta. Uutinen siis yrittää näyttäytyä lukijoille tosiasioiden heijastuksena, ”maailmana sellaisena kuin se on”. Tähän pyritään kahdella tavalla: Ensinnäkin neutraalilla ja eheällä esitystavalla, jossa tarinaan ei jätetä lukijaa kummastuttavia aukkoja vaan jonka ansiosta uutinen voi tulla ymmärrettäväksi ilman muita tekstejä. Eheyteen kuuluu myös ja ennen kaikkea tekstin järjestyntymisen tapa ja eri aiheiden käsittelyjärjestys, jotka vaikuttavat siihen, minkä miellämme syyksi ja minkä puolestaan seuraukseksi. Toiseksi totuuden vaikutelmaa rakennetaan erottamalla tosiasiat ja arvostukset niin, että lukija ei sekoita niitä toisiinsa. Utistekstit siis rakennetaan sisällöllisesti eheiksi ja loogisiksi niin sanottujen objektiivisten faktojen kokonaisuuksiksi, jotka kauppaavat itseään lukijoille todellisuuden kuvana. (Kunelius 1993, 34–35; 1996, 266–270; V. Pietilä 1995, 96; Ridell 1990, 75; 1992, 143–144.)

Toiseksi uutinen voidaan määritellä sanaston perusteella. Uutinen esittää oman tapansa käyttää kieltä muiden diskurssien neutraaliksi välittäjäksi. Tämä tarkoittaa, että uutisteksti pyrkii neutraloimaan sisältämiensä diskurssien kenties epävarmaa tai asenteellista tietoa siten, että uutisteksti kokonaisuudessaan näyttää neutraalilta ja tasapainoiselta. Kielen tavoiteltu muoto on lyhyt, konkreettinen ja aktiivinen, ja myös niin sanottu vieras puhe pyritään uutisissa tulkaamaan tällaiseen muotoon. Tähän sisältyy kuitenkin ristiriita: Uutinen on riippuvainen lähteidensä käyttämisestä diskurseista, jotta se voi säilyttää uskottavuutensa. Toisaalta uutinen joutuu kuitenkin ottamaan etäisyyttä lähteidensä

diskursseihin säilyttääkseen neutraalilta vaikuttavan esitystapansa eli turvatakseen jälleen uskottavuutensa. (Kunelius 1993, 36; 1996, 272–274.) Uutinen tasapainottelee muiden diskurssien referoijana esimerkiksi faktuaalisuuden uudelleenpaikantamisen avulla (Tuchman 1978, 90; vrt. Zilliacus-Tikkanen 1997, 46) eli esittämällä kantaaottavat tai epävarmat tiedot haastateltavien sitaateissa ja esittämällä kiistattomaksi tosiasiaksi sen, että epävarmaa tietoa tai tulkintoja *on esitetty*. Näin uutisen tosiasioihin nojaava uskottavuus säilyy, vaikka uutisen sisällä esitettäisiinkin epävarmaa tietoa.

Kolmanneksi uutinen voidaan määritellä tekstin rakenteen avulla. Aikaisemmin sivuttiin jo uutisen tapaa esittää kaikkein tärkein asia kärjessään, jonka jälkeen siirrytään muihin asioihin koko ajan tärkeysjärjestyksestä kiinni pitäen. Kärki on uutisen eheyden kannalta kaikkein tärkein kohta, sillä muun tekstin on tuettava kärkeä (Kunelius 1993, 37; 1996, 276–277.) Niinpä kärjen valinta määrittää osin sitä, mitä muita asioita ja ääniä uutisessa voi päästä esiin. Tuchman (1978, 83–106) viittaa uutisen rakenteeseen faktuaalisuuden verkon käsitteellä. Tuchmanin mukaan uutinen kerää yhden oletetun tosiasiatiedon ympärille muita oletettuja tosiasiatietoja, ja näin syntyy luonnolliselta näyttävä faktojen verkosto, uutinen.

Neljänneksi uutinen määrittyy narraationsa eli kerrontansa perusteella. Uutisen kerronnan ihanne muoto on itsenäinen ja läpinäkyvä, vaikka kerronta voikin ajoittain siirtyä kohti riippuvaista ja identifioituvaa tyyliä. Uutistekstin oma ääni – se ääni, joka sitoo jutun toimijoiden puheet eheäksi kokonaisuudeksi – on itsenäinen sikäli, että se tasapainottelee muiden, vieraiden diskurssien referoijana eikä päästä muita ääniä puhumaan ilman uutisen äänen tasapainottavaa vaikutusta. Läpinäkyvyys puolestaan tarkoittaa, että uutisen kerronta ei viittaa itseensä vaan tapahtumat kuvataan ikään kuin ne itsestään järjestäytyisivät uutisen muotoon kirjoitetuksi tarinaksi. Uutisen kerronnan akseleista voidaan käyttää myös määreitä tietävä–riippuvainen ja näkymätön–tunnistautuva; kerronta on siis tietävää suhteessa kerrottuihin asioihin ja näkymätöntä suhteessa omaan kerrontaansa (ks. kuvio 3). (Kunelius 1993, 37; 1996, 278–280; ks. myös Ridell 1994, 115.)

Kaikkiaan uutisen määrittelyistä nousee esiin yksi piirre ylitse muiden: uutinen näyttäytyy todellisuuden kuvana, ”maailmana sellaisena kuin se on”. Uutisten todellisuusvaikutelman takana on uutisten *uskottavuus*, joka puolestaan perustuu uutisen esittämään uskottavana pidettyyn tietoon. Veikko Pietilä (1995, 98) kutsuu uutisen esitystapaa naturalisoituneeksi: uutinen esittää asiat realistisesti siten, että lukija *voi hyväksyä ne todeksi*. Uutinen siis vetoaa lukijan arkijärkeen (mts. 100) eli niihin itsestään selvinä tosiasioina pidettyihin käsityksiin, joita kulttuurissamme on. Vaikka uutinen kertookin aina jotakin uutta, se vetoaa siihen, minkä jo tiedämme ja mikä aikaisemman tietomme

perusteella näyttää luonnostaan uskottavalta. Toisin sanoen uutiset ovat säilyttäviä eivätkä uudistavia (Zilliacus-Tikkanen 1997, 47).

Uutisen todellisuusvaikutelma on kuitenkin ristiriidassa konstruktionistisen ajattelutavan kanssa sikäli, että konstruktionismin mukaan teksti ei voi koskaan *heijastaa* todellisuutta. Heijastamisen sijaan kieli *tuottaa* sosiaalista todellisuuttamme. Niinpä uutinenkaan ei esityskonventioistaan huolimatta heijasta todellisuutta vaan nimenomaan esittää sen jonkinlaiseksi. Myös niin sanotut tosiasiat ovat maailmasta esitettyjä arvioita, tulkintoja, sillä todellisuus näyttäytyy meille erilaisena esimerkiksi sen mukaan, millaisia sanavalintoja teemme. Myös niin sanottujen tosiasioiden esittäminen on maailman merkityksellistämistä. (Vrt. Reunanen 1991, 71–72.) Uutiset siis perustuvat ideaaliin *mahdollisimman neutraalista* kielenkäytöstä ja *yrityksestä* erottaa niin sanotut tosiasiat niiden tulkintoista ja niistä esitetyistä mielipiteistä. Uutiset ovat, näennäisen luonnollisesta luonteestaan huolimatta, journalismin geneerinen keino rakentaa sosiaalista maailmaamme, määrittää normeja ja normien poikkeuksia (vrt. Tuchman 1978, 184).

Journalististen genrejen yhteydessä esitetään useimmiten jaottelu koviin ja pehmeisiin uutisiin (esim. Halonen 1999; Kunelius 1993, 1996; Tuchman 1978; Zilliacus-Tikkanen 1997). Myös edellä esitellyt Kuneliuksen (1993, 1996) listaamat uutisen määreet koskevat niin sanottuja kovia uutisia. Kunelius ei kuitenkaan erittele kovan uutisen vastinpariksi pehmeän uutisen määreitä. Sen sijaan esimerkiksi Henrika Zilliacus-Tikkanen (1997) esittää kolme erilaista tapaa erottaa pehmeät ja kovat uutiset toisistaan. Hänen mukaansa uutiset voidaan jakaa koviin ja pehmeisiin vakavuuden tai viihteellisyyden perusteella, rakenteen perusteella ja aiheiden perusteella.

Ensimmäisen jakoperusteen mukaan kovat uutiset ovat vakavia, kun taas pehmeät uutiset ovat viihteellisiä. Kova uutinen kantaa sisällöllään, pehmeä puolestaan käsittelytavallaan, ja kovassa uutisessa lähteet ovat ulkopuolisia tarkkailijoita, pehmeissä osallistuvia kansalaisia. Toisen jakotavan mukaan kovat uutiset eroavat pehmeistä rakenteeltaan: kovat uutiset kirjoitetaan edellä mainitun kärjellään seisovan kolmion mallin mukaan, kun taas pehmeiden uutisten rakenne pyrkii vapaamman muodon avulla draaman kaaren rakentamiseen. Kolmannen perusteen mukaan sekä kovat että pehmeät uutiset ovat vakavia tosiasiaraportteja mutta eroavat toisistaan aiheiltaan. Pehmeät käsittelevät yksityisen alueeseen liittyviä aiheita, kun taas kovien uutisten kenttänä on julkisen alue. (Zilliacus-Tikkanen 1997, 49.) Kovan uutisen alueiksi on usein nimetty talous ja politiikka, kun taas pehmeän uutisen on katsottu kertovan esimerkiksi perheestä, kulutuksesta, sosiaalipoliittisista kysymyksistä, kasvatuksesta, asumisesta tai ympäristöstä (Halonen 1999, 38; Ampuja 1997, 40).

Kaikkiaan kovia uutisia on siis määritelty julkisten aihealueiden ja niiden vakavuuden sekä tärkeyden perusteella, uutisen normitetun kielenkäytön ja kärjellään seisovan kolmion rakenteen perusteella sekä jutun kertojan kaikkietävyuden ja näkymättömyyden perusteella. Pehmeitä uutisia on puolestaan luonnehdittu yksityisen ja ei-tärkeän alueelle sijoittuvaksi, rakenteeltaan ja kieleltään vapaammaksi journalistiseksi generiseksi luokaksi. Kovien ja pehmeiden uutisten erottelu aiheiden perusteella on kuitenkin ongelmallista, sillä myös pehmeiden uutisten alueelle kuuluvista aiheista voidaan tehdä kovia uutisia generisten konventioiden, kuten juuri näkymättömän kerronnan, faktatiedon ja tietyn rakenteen avulla (vrt. Halonen 1995, 14; 1999, 39). Uutinen näyttääkin olevan ennen kaikkea tekstin *tekninen* ominaisuus, ei niinkään tekstin *aiheeseen* sidottu. Toisaalta aiheiden hylkääminen kovan uutisen määrittäjänä saa koko kovan ja pehmeän uutisen välisen eronteon näyttämään ongelmalliselta. Koska pehmeän alueelle kuuluvista aiheista voidaan joka tapauksessa kirjoittaa kovia uutisia, aihe ei kelpaa kovan ja pehmeän uutisen rajan määrittäjäksi. Edellä esitelty kovan uutisen rakenteelliset ja kielelliset piirteet puolestaan ovat leimallisia uutisille yleensä, eivät vain jollekin erityiselle kovien uutisten joukolle. Mielestäni voidaan perustellusti kysyä, onko teksti enää uutinen lainkaan, jos se ei täytä edellä esiteltyjä kovan uutisen määreitä.²⁷ Tässä tutkielmassa ymmärränkin uutiset yhdeksi journalistiseksi genreksi enkä jaa uutisia koviin ja pehmeisiin. Sen sijaan kovien ja pehmeiden aihealueiden luokittelua sovellan kyllä. Palaan uutisen generisiin piirteisiin ja erityisesti kovien ja pehmeiden aihealueiden jaotteluun tuonempana aiemman tutkimuksen esittelyn ja oman aineistoni analyysin yhteydessä.

Uutinen eroaa selvästi muista aineistoni journalistisista genreistä eli reportaasista, henkilöhaastattelusta ja pääkirjoituksesta. Reportaasi määritellään journalismin oppikirjoissa uutista laajemmaksi ja vapaammaksi kuvaukseksi uutistapahtumasta. Reportaasissa on toimittajan selvityksen lisäksi haastatteluja, ympäristön kuvausta ja ”kiinnostavia pikkuseikkoja”. (Huovila 2005, 126.) Lisäksi reportaasia määrittävät sellaiset ominaisuudet kuin toimittajan mukanaolo, henkilökohtainen sävy, tiukasta ajankohdasta riippumattomuus, monipuolinen asioiden valaisu, vaihtelevuus, kompositio eli erilaisista elementeistä koostuminen, eepisyys eli tarinallisuus ja tunteisiin vetoaminen (Hemánus 1992, 9–10). Suhteessa uutiseen tärkeiksi nousevat kolme ensimmäistä määrettä: siinä missä uutisen

---

²⁷ Kovaa uutista määrittävät generiset piirteet kattavat myös aihetta käsittelevässä kirjallisuudessa (esim. V. Pietilä 1995, Reunanen 1991) useimmiten koko uutisten joukon, ja myös Kunelius (1993) puhuu artikkelinsa aluksi kovasta uutisesta, lopuksi kuitenkin uutisesta yleensä. Sekä Halonen (1999, 38) että Tuchman (1978, 47–48, 100–101) puolestaan viittaavat pehmeiden uutisten yhteydessä aikakauslehtijournalismiin ja reportaasimaiseen kirjoittamiseen ja tulevat siten erottaneeksi varsinaiset uutiset (”kovat” uutiset) muista journalistisista genreistä (”pehmeistä” uutisista). Patricia Holland (1998, 18) puolestaan puhuu pehmeistä uutisista tabloid-lehtien ja niiden juoru-, skandaali- ja human interest -journalismin yhteydessä. Koska tutkimusaineistoni kattaa nimenomaan etabloituneen, tietynlaisesta institutionaalista asemasta nauttivan suomalaisen päivälehdien juttuja, jätän iltapäivälehtijournalismiin viittaavat määritelmät huomiotta.

kerronta on kaikkietävää mutta näkymätöntä, reportaasin kerronnan sallitaan näkyä, siinä missä uutinen pyrkii neutraaliin kieleen ja yleiseen uskottavuuteen, reportaasi on henkilökohtaisempi ja kuvailevampi, ja siinä missä uutinen kertoo jotakin uutta ja on siten aikaan sidottu, reportaasi on tiukasta ajankohdasta riippumaton. Reportaasia voidaan siis kaikkiaan luonnehtia kevyemmäksi kuin uutista, koska reportaasin esitystavalle ja aiheelle sallitaan enemmän liikkumavaraa.

Helsingin Sanomien jutut eivät kuitenkaan mukisematta asetu oppikirjamaisiin määritelmiin siitä, millainen uutinen on ja miten se kirjoitetaan. Uutisten ja reportaasien raja on *Helsingin Sanomissa* joskus häilyvä, ja uutisia kirjoitetaan reportaasimaisella, kuvailevalla otteella.²⁸ Tällaisia tekstejä leimaa esimerkiksi se, että ne saattavat alkaa yksittäisen tapauksen kuvailulla ja edetä vasta sitten yleisempään, varsinaiseen uutiseen. Reportaasimaista uutista kuvaa hyvin esimerkiksi 22.3.2004 ilmestynyt juttu, joka on otsikoitu ”Joka kolmannen maahanmuuttajan arvioidaan kokevan rasismia vuosittain”. Juttu alkaa seuraavasti:

”Vanhat miehet huutelevat kadulla ja ihmiset tuijottavat.’ Tapaukset ovat esimerkkejä arjen rasismista, jota afganistanilainen Wajma Qasim, 15, kohtaa päivittäin.”

Varsinainen uutinen kerrotaan vasta hieman ennen jutun puolta väliä:

”Arvioiden mukaan noin kolmannes Suomessa asuvista maahanmuuttajista on kokenut rasismia kuluneen vuoden aikana.”

Uutiset siis saattavat *Helsingin Sanomissa* häilyä uutisen ja reportaasin rajan kummallakin puolen. Olen määritellyt uutisreportaasit kuitenkin nimenomaan uutisten luokkaan, koska niissä joka tapauksessa kerrotaan jokin uutinen, olkoonkin, että juttu saattaa sisältää myös uutistyyppistä poikkeavia piirteitä.

Henkilöhaastattelua puolestaan leimaa jutun keskittyminen nimenomaan yhteen tai useampaan henkilöön ja tämän tai näiden näkökulmiin. Henkilöhaastattelu kertoo asioista tavallisen ihmisen ko-

---

²⁸ Tällaisten tekstien yhteydessä voisi olla perusteltua käyttää käsitettä pehmeä uutinen, mutta selkeyden vuoksi pitäydyn työssäni pelkässä uutisen käsitteessä erottamaan uutistekstit muista journalistisista genreistä. Lisäksi aineistossani on uutisia, joiden kainaloon on liitetty reportaasimainen juttu tai henkilöhaastattelu, ja toisaalta yksi reportaasi, johon liittyy uutiskainalo. Kainalojutut on aineistossani otettu mukaan omiksi jutuikseen.

kemusten avulla (ks. Huovila 2005, 126).²⁹ Uutisesta henkilöhaastattelu eroaa ensinnäkin siinä, että henkilöhaastattelun aihe voi olla erityisen kiinnostuksen kohde eikä sen välttämättä tarvitse olla yleisesti merkittävä. Toiseksi henkilöhaastattelussa myös kertoja voi esittää tulkintoja ja mielipiteitä, ja kerronta saa olla vähemmän tietävää ja tunnistautuvampaa kuin uutisissa. Myös kirjoitustyyli on uutistyyliä vapaampi, samoin rakenne. Reportaasiin nähden selkein ero on, että henkilöhaastattelu keskittyy haastateltavan sanomisiin eikä valaise asioita niin monelta kannalta kuin reportaasi. Myös henkilöhaastattelu on siis uutista kevyempi juttutyyppi sikäli, että sen esitystapa ja muoto ovat uutista vapaampia.

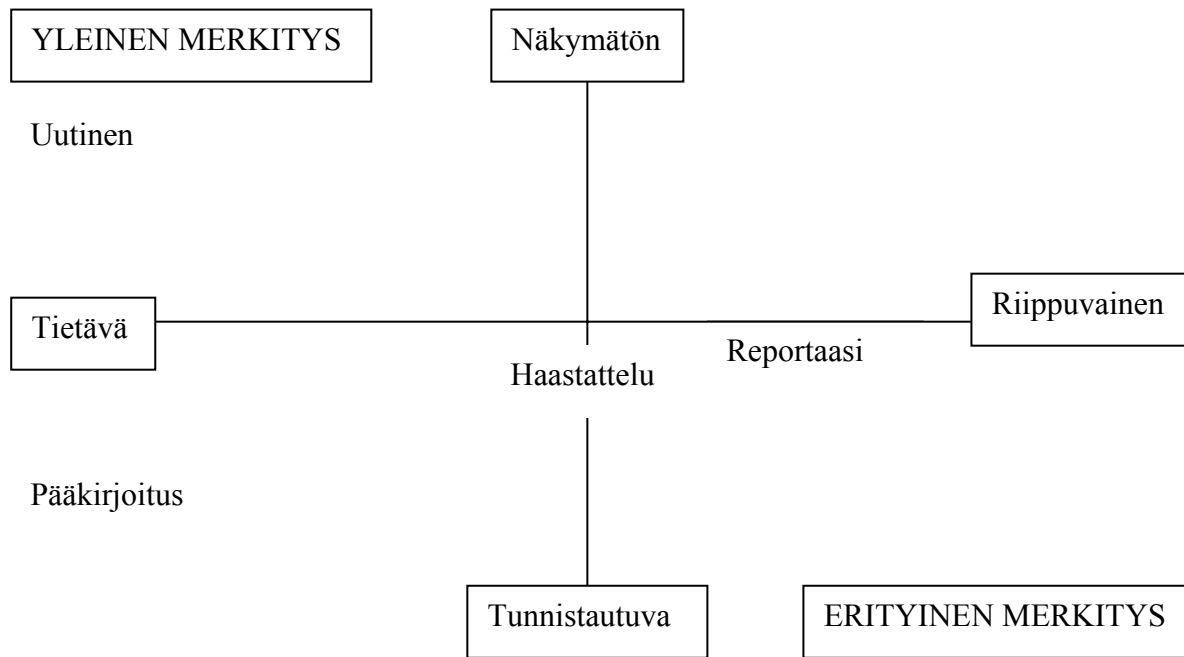
Pääkirjoitus puolestaan on juttutyyppi, jossa erityinen pääkirjoitus- tai artikkelitoimittaja tai lehden päätoimittaja keskustelee jostakin ajankohtaisesta aiheesta ja esittää siitä mielipiteen, joka edustaa lehden virallista linjaa (Huovila 2005, 133; Pietikäinen 2000, 140). Pääkirjoitus on selkeä mielipidekirjoitus, joka mielipiteellisyytensä vuoksi eroaa kaikista muista aineistoni juttutyypeistä. Kuitenkin pääkirjoitusta voidaan luonnehtia sikäli kovaksi juttutyyppiksi, että sen kirjoitustapa on tarkoin määritelty – asiallinen, keskusteleva, argumentoiva – ja että se edustaa lehden virallista linjaa, auktorisoitua mielipidettä.

Kunelius (1993, 39) erittelee journalistiset genret toisistaan sen mukaan, kuinka näkymätöntä tai tunnistautuvaa ja toisaalta tietävää tai riippuvaista jutun kerronta on.³⁰ Hän esittää johtopäätöksensä graafisesti siten, että näkymätön–tunnistautuva-akseli ja tietävä–riippuvainen-akseli muodostavat nelikentän, jonka toisessa äärilaidassa ovat merkitykseltään yleiset jutut, toisessa puolestaan erityisen tai yksityisen merkityksen jutut (ks. Kuvio 3). Uutisen Kunelius sijoittaa nelikentän vasempaan ylänurkkaan, missä kerronta on sekä näkymätöntä että tietävää. Haastattelu sijoittuu hieman tunnistautuvan kerronnan puolelle ja tietävän sekä riippuvaisen kerronnan välimaastoon. Pääkirjoituksen kerronta on puolestaan tietävää mutta tunnistautuvampaa kuin uutisen. Reportaasia Kunelius ei sijoita nelikentälle lainkaan, mutta itse sijoitan sen riippuvaisen ja tunnistautuvan kerronnan puolelle. Nelikentässä uutinen ja pääkirjoitus erottuvat selkeästi yleisen merkityksen alueelle sijoittuviksi juttutyypeiksi, kun taas haastattelu ja reportaasi sijoittuvat erityisen merkityksen puolelle.

---

²⁹ Omassa aineistossani olen määritellyt henkilöhaastatteluiksi sekä sellaisia juttuja, joissa jostakin aiheesta kerrotaan tavallisten ihmisten avulla, että juttuja, jotka kertovat ensisijaisesti jutun kohteesta itsestään eivätkä mistään varsinaisesta muusta aiheesta. Huovila (2005, 126) käyttää käsitettä feature-juttu ja määrittelee sen jutuksi, joka käsittelee jotakin abstraktia uutisaihetta tavallisten henkilöiden kokemusten avulla. Huovilan määritelmä tulee siis lähelle omaa henkilöjutun määritelmäni.

³⁰ Kunelius listaa erittelyssään myös monia muita journalistisia genrejä kuin uutisen, haastattelun, reportaasin ja pääkirjoituksen, mutta itse otan tarkasteluuni mukaan vain nämä neljä, sillä vain ne esiintyvät aineistossani.

Kuvio 3. Journalististen genrejen luokittelu kerronnan ominaisuuksien perusteella. (Vrt. Kunelius 1993, 39.)

Kerronnan tunnistautuvuus tai näkymättömyys vaikuttaa olennaisesti journalistisen genren totuudellisuusvaikutelmaan ja uskottavuuteen. Mitä tunnistautuvampaa kerronta on, sitä enemmän lukija kiinnittää kerrontaan huomiota ja sitä selkeämmin jutun konstruoitu luonne näkyy. Jos kerronta puolestaan on näkymätöntä, kuten uutisissa, jutun konstruoitu luonne on peiteltympi. Juttu näyttää ”todellisuudelta sellaisena kuin se on”. Sama pätee jutun kerronnan tietävyyteen. Jos kerronta on kaikkitietävää ja tarinan mahdolliset aukot parsitaan umpeen eheäksi kokonaisuudeksi, jutun rakentuneisuus peittyi. Jos kerronta puolestaan näkyy ja esimerkiksi jättää tarinaan aukkoja, juttu paljastaa konstruoidun luonteensa. Nimenomaan luonnolliselta näyttävän pintansa takia uutisjournalismi ansaitsee mielestäni tulla tutkituksi diskurssianalyttisesti, jotta sen pinnanalaisia ajattelutapoja ja arvostuksia voidaan paljastaa.

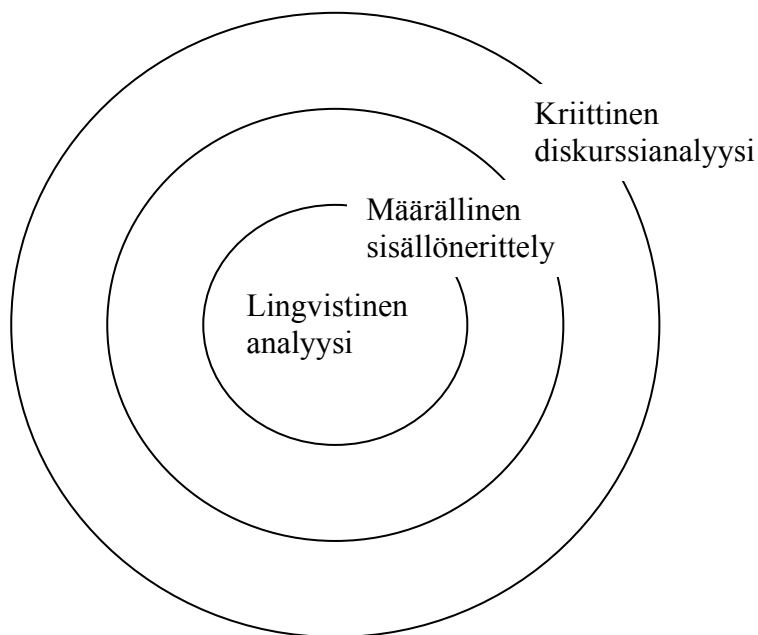
4.5 Määrällinen sisällönerittely

Seuraavaksi siirryn käytännön tutkimusvälineitteni esittelyyn. Aloitan tutkimusmatkani määrällisellä sisällönerittelyllä, jonka tulokset toimivat analyysini välietappina, lingvistisen analyysin pohjana. Mitä-kysymysten jälkeen etsin vastauksia miten- ja miksi-kysymyksiin. Työni metodinen lähtökoh-

ta ja käytännön tutkimusvälineet voidaan esittää graafisesti kolmenlaisen kehän avulla. (Ks. Kuvio 4.)

Määrällisen sisällönerittelyn ja diskurssianalyysin yhdistelmää on ennenkin käytetty toiseutta koskevassa tutkimuksessa, joskin varsinaisena tutkimuskohteena on ollut etnisyyteen perustuvan toiseuden rakentuminen lehtiteksteissä (Pietikäinen 2000). Itse sijoitan määrällisen sisällönerittelyn kuitenkin teoreettisesti kriittisen diskurssianalyysin sisään, mikä ei liene kovin tavanomainen ratkaisu. Mielestäni se on joka tapauksessa perusteltu: Kriittisessä diskurssianalyysissä ollaan kiinnostuneita siitä, kuka teksteissä toimii ja millaisia aiheita teksteissä on (ks. esim. Fairclough 1997, 234–235). Katson voivani selvittää tekstien aiheet, toimijat ja puhujarakenteet parhaiten nimenomaan määrällisen sisällönerittelyn avulla, vaikka käytänkin määrällisen analyysin avulla saatua tietoa kriittisen diskurssianalyysin viitekehyksessä.³¹

Kuvio 4. Tutkielman metodologiset kehät.

Käytännössä määrällisessä sisällönerittelyssä lasketaan tekstin eri elementtien esiintymistiheyksiä tiettyjen ennalta määriteltujen kategorioiden mukaan. Esiintymistiheyksistä voidaan lopuksi vetää

³¹ Erilaisilla metodeilla saadun tiedon yhdistämiseen viitataan triangulaation käsitteellä (Raittila 2004, 300). Triangulaation tavoitteena on tutkimuskohteen kokonaisvaltainen ymmärtäminen ja asian valottaminen eri puolilta, mihin itsekään määrällisen ja laadullisen yhdistämisellä pyrin.

systemaattisia, tilastollisia johtopäätöksiä. Varsinaista analysointia ennen täytyy kuitenkin määrittää ne muuttujat, joita teksteistä tarkastellaan, ja ne arvot, joita muuttujat voivat saada, eli aineisto ja tutkimuskysymykset täytyy operationalisoida. (Pietikäinen 2000, 135–136.) Olen koodannut aineistoni ensin tietynlaisen luokittelurungon läpi ja muuttanut aineistoni siten numeeriseen muotoon. Näin saan aineistostani yleisvaikutelman ja voin jatkaa laadulliseen analyysiin.

Tutkielmani luokitusrunko (ks. Liite 2) jakautuu taustamuuttujiin ja sisältömuuttujiin. Taustamuuttujista listaan jutun ilmestymispäivämäärän, juttunumeron ja juttutyypin. Juttutyypin-muuttuja voi saada arvon pääkirjoitus, uutinen, reportaasi tai haastattelu. Sisältömuuttujat puolestaan ovat juttujen keskeinen aihe (työmarkkinat ja työnteko, kotoutuminen, turvapaikanhaku, ihmisoikeudet, koulutus, rikollisuus, muu) ja juttujen ensi- sekä toissijaiset puhujat (maahanmuuttajanainen tai -mies, Suomen kansalainen, tutkija, poliisi, poliitikko tai viranomainen, muu).

Määrällisen sisällönerrittelyn tuottama numeerinen informaatio ei kuitenkaan vielä sinällään ole tutkimustulos, vaan tutkija myös tulkitsee määrällistä informaatiota. Lisäksi jo muuttujien ja niiden arvojen määrittelemisen sisältää tulkintaa ja arvotusta. Määrällinenkään analyysi ei siis ole ”objektiivista”, vaan myös sen yhteydessä tutkijan on perusteltava valintansa ja tulkintansa. Lisäksi valintojen täytyy olla selkeästi eksplikoituja, jotta aineisto voidaan koodata saman mallin mukaan uudelleen ja jotta tulos on sama. (Ks. Pietikäinen 2000, 136; Ronkainen 2004, 61.) Olen pyrkinyt pitämään luokitusrunkonni mahdollisimman selkeänä ja selväsanaisena. Toisaalta tutkimuksen reliabilitettiin olisi parempi, jos esimerkiksi juttujen aiheuuttajan luokkia olisi enemmän. Yksinkertaisuuden ja aineiston pienuuden vuoksi vähät luokat kuitenkin hahmottavat aineiston suuria linjoja, joten luokkiin mahtuu hyvinkin erilaisia juttuja. Esimerkiksi luokassa ”Työmarkkinat ja työnteko Suomessa” on mukana juttuja, jotka eksplisiittisesti käsittelevät maahanmuuttajien sijoittumista Suomen työmarkkinoille, ja toisaalta juttuja, joissa maahanmuuttaja kertoo omasta työnteostaan Suomessa.

4.6 Lingvistinen analyysi

4.6.1 Representaation taso

Representoinnin tasolla kielen valintoja tutkitaan lauseissa, lausetta laajemmissa kokonaisuuksissa, kuten virkkeissä, ja tekstin kokonaisrakenteen tasolla. Representaatioiden analyysissä lauseita tarkasteltaessa keskitytään ensinnäkin lauseiden transitiivisuuteen eli siihen, miten lauseet rakentuvat

elementeistään ja miten elementit ilmaisevat eri asioita: verbit prosesseja, nominit ja nominaalistukset osallistujia ja määritteet olosuhteita (Fairclough 1997, 136–137; 1992, 178).

Prosessit eli tapahtuminen voidaan edelleen määritellä joko teoksi, tapahtumaksi, asiaintilaksi, mentaaliseksi tai sanalliseksi toiminnaksi (Fairclough 1997, 144–145; 1992, 180; vrt. Pietikäinen 2000, 144). Teossa ilmaistaan tekijä, kun taas tapahtumassa on vain osallistujia, ja tapahtuma käy toteen ilman tekijää. Asiaintila on olemista, ja mentaalisisessa sekä sanallisessa toiminnassa joku kokija kokee ilmiön tai pukee sen sanoiksi. Oman tutkimuskysymykseni kannalta kiinnostavaa on esimerkiksi se, miten naisten ja miesten sekä etnisten vähemmistöjen ja enemmistön toiminnan kuvaamistavat eroavat toisistaan. Toiseutta voidaan tuottaa esimerkiksi siten, että tietyn ryhmän toiminta esitetään asiaintilana tai tapahtumina eikä toimijoita määritellä. Toimintatyyppien avulla päästään kiinni siihen, miten erilaisia ryhmiä teksteissä konstruoidaan (vrt. Pietikäinen 2000, 145). Transitivisuuteen liittyy myös nominalisaatio eli verbien muuttaminen substantiivisiksi ilmaisuiksi (tehdä–tekeminen). Kun prosessin kuvaus muutetaan nominaaliseksi, itse prosessi muuttuu toissijaiseksi ja huomio kiinnittyy asiaintilaan, esimerkiksi toiminnan lopputulokseen. Samalla konkreettisesta toiminnasta tulee abstrakti, kiinteä käsite, jonka varsinaista toimintaluonnetta ei nähdä ensilukemalta (Fairclough 1992, 179, 182).

Transitiivisuuteen ja ennen muuta nominalisointeihin liittyy myös se, miten toimija esitetään. Toimija voidaan ilmaista lauseissa suoraan tai hänet voidaan häivyttää taka-alalle käyttämällä passiivista lauserakennetta. Nominaalistusten yhteydessä tekijää ei välttämättä ilmaista lainkaan, koska varsinaista toimintaakaan ei kuvata. Nominalisaatioiden yhteydessä kielen niin sanottu vaikutus diskurssikäytännön kautta sosiokulttuuriseen käytäntöön näyttäytyy konkreettisena: kieli vaikuttaa siihen, ymmärretäänkö maailma omalakisiksi, kuten passiivi ja nominaalistukset antavat ymmärtää, vai toimijoiden toiminnan aikaansaannokseksi, joksi aktiiviset verbimuodot maailman kuvaavat.

Passiivisesta lauserakenteesta puhuttaessa mainitaan yleensä, että passiivi häivyttää tekijän, teon syy–seuraus-suhteen ja vastuun (Fairclough 1992, 182; Pietikäinen 2000, 145). Suomen kielen passiivi toimii kuitenkin eri tavoin kuin englannin passiivirakenne, jota kuvaukset useimmiten käsittelevät. Suomen passiivi ilmaisee ennemminkin määrittämätöntä toimijuutta kuin tekijän ja vastuun häivyttämistä (Pietikäinen 2000, 145). Englannin passiivissahan toimija voidaan passiivisesta rakenteesta huolimatta ilmaista by-preposition avulla, kun taas suomen passiivissa toimijaa ei voida ilmaista lainkaan. Toiseksi on otettava huomioon, että passiivin käytön syyt ja seuraukset liittyvät sekä juttutyyppiin, jutun aiheeseen että kirjoittamisen konventioihin (mts. 145). Esimerkiksi uutisen

ideaalin mukaan toimijat yritetään useimmiten esittää mahdollisimman tarkasti ja personoiden, kun taas vaikkapa pääkirjoituksessa, jossa paino on kirjoittajan ja lehden näkemyksillä, toimijoiden tarkalla personoimisella ei välttämättä ole yhtä suurta merkitystä. Jutun aihe puolestaan saattaa joskus olla niin arkaluontoinen, ettei jutun toimijoita haluta personoida ja paljastaa. Toisaalta journalistiset konventiot saattavat joskus toimia siten, että tiedossakin olevat toimijat häivytetään taka-alalle. Näin voidaan toimia esimerkiksi ulkomaan uutisoinnissa, jos oletetaan, että lukijat eivät tunne ulkomaisia toimijoita nimiltä. Vaikka suomen kielen passiivin luonteesta ja seurauksista ei tällä hetkellä vallitsekaan yksimielisyyttä (vrt. Pietikäinen 2000, 145), pidän aktiivin ja passiivin erottelua analyttisesti erottelukykyisimpänä välineenä tarkastelemaan sitä, kuka lehtiteksteissä pääsee toimijan asemaan ja millainen toiminta esitetään yleensä ilman määriteltyä toimijaa.

Toimijoiden esittämisen yhteydessä olen kiinnostunut myös siitä, millaisia nimityksiä toimijoista käytetään ja miten erilaiset nimitykset tuottavat ”meidän” ja ”heidän” välistä erottelua. Nimityksistä voidaan puhua myös leksikalisaationa (Pietikäinen 2000, 144). Eräs mielenkiintoinen sanaston piirre ovat uudet ilmaisut, ”*lexical items*” (Fairclough 1992, 191), joita rakennetaan tutuista sanoista mutta jotka saavat uuden merkityksen. Nähdäkseni jo esimerkiksi maahanmuuttaja on ilmaisu, joka on rakennettu kahdesta arkipäiväisestä sanasta mutta joka uutena ilmaisuna on saanut aivan erityisen konnotaation. Suomen kielessä sanalla maahanmuuttaja on usein negatiivinen kaiku: Maahanmuuttajaksi mielletään usein vain turvapaikanhakijat ja muut Suomea köyhemmistä olosuhteista tulleet, joiden oletetaan tulleen Suomeen pelkän korkean elintason perässä. (Vrt. Horsti 2005, 182.) Sen sijaan esimerkiksi keskieurooppalaisia insinöörejä ei välttämättä automaattisesti ajatella maahanmuuttajiksi. Kuten jo aiemmin mainitsin, käsitän tässä työssä maahanmuuttajiksi kaikki Suomessa asuvat ulkomaalaiset, välittämättä siitä, ovatko he Suomessa väliaikaisesti vai pysyvästi.

Toimijoiden ja toiminnan esittämisessä kiinnitetään lisäksi huomiota metaforiin eli sanastollisiin valintoihin, joissa jotakin uutta ja outoa ilmaistaan jonkin tutun ja konkreettisen avulla (Fairclough 1992, 194; vrt. Fiske 2000, 122). Maahanmuuttajiin liittyvä metaforinen ilmaisu voi olla vaikkapa maahantulijoiden kuvaaminen tulvaksi (esim. Blomqvist 1999). Tällaiset kuvailevat ilmaisut jäävät helposti huomiotta, vaikka ne rakenteistavat ajatteluumme, ”arkijärkeämme”, antamalla abstrakteja asioita koskevalle ajattelulle konkreettisen muodon (Fiske, 2000, 126). Tulvametafora merkityksellistää maahanmuuton esimerkiksi sellaisten tulvaan liittyvien käsitteiden avulla kuin hallitsemattomuus, katastrofi ja ei-toivottu.

Lauseiden välisiä suhteita ja virkekokonaisuuksia tarkasteltaessa keskitytään siihen, miten lauseet liittyvät yhteen eli millainen niiden välinen koherenssi on (Fairclough 1997, 137). Lauseita voidaan sitoa toisiinsa täsmentämällä edellisen lauseen sanomaa, lisäämällä siihen jotakin tai tehostamalla sitä laadullisilla määreillä. Käytännössä lauseita yhdistellään joko konjunktioilla tai käyttämällä lauseissa samoja tai samankaltaisia sanoja, viittaamalla edelliseen esimerkiksi persoonapronomeineilla tai käyttämällä niin sanottua ellipsirakennetta eli jättämällä sama asia toistamatta uudessa lauseessa tai ilmaisemalla tuttu asia jotenkin muuten. (Fairclough 1992, 175–176; 1997, 159–160.) Koheesion analyysi paljastaa sen, millaiset ”rationaalisuuden standardit” (Fairclough 1992, 171) tekstissä vallitsevat eli miten tekstin argumentaatio rakennetaan, mikä esitetään minkäkin väittämän perusteluksi, minkä asioiden katsotaan ylipäänsä kuuluvan yhteen ja millaisia kiertoilmaisuja samoista asioista kirjoitettaessa käytetään.

Nimenomaan lauseiden yhdistäminen toisiinsa ja tarkoitettujen suhteiden tunnistaminen vaatii tekstin lukijalta tulkintataitoja. Jokaisella tekstillä on niin sanottu ideaalilukijansa tai -tulkitsijansa, joka jakaa tekstin kirjoittajan merkitysympäristön ja tekstin takana olevat alkuoletukset ja joka niiden perusteella tulkitsee tekstiä ”oikein”, kirjoittajan tarkoittaman tulkinnan suuntaisesti. Tulkintataitoon liittyvät nähdäkseni sekä edellä mainittu tekstien diskurssikäytännön taso että tekstien sosio-kulttuurisen käytännön taso, toisin sanoen tekstien tuotannon ja kuluttamisen käytännöt ja niitä ohjaavat rakenteet sekä tekstien kontekstit. Jos lukija jakaa tekstin kirjoittajan käsityksen tekstin tuottamisen ja kuluttamisen tavasta eli jos hän – hieman yksinkertaistaen – tunnistaa tekstin genren ja tulkitsee tekstiä sen mukaan, hän todennäköisesti tulkitsee tekstiä ideaalitulkitsejän tavoin. Jos lukija lisäksi tuntee tekstin institutionaalisen ja yhteiskunnallisen kontekstin ja osaa yhdistää tekstin kontekstiin mielekkäällä tavalla, hän pystyy tulkitsemaan tekstiä. Tällä tavoin teksti tarjoaa lukijalleen subjektiaseman ja tarjoaa aineksia identiteetin rakentamiseen. Lukija voi samastua tekstin ”meihin” tai hän voi tuntea kuuluvansa ”toisiin”.

Kolmanneksi tekstin kokonaisrakenteen tasolla tutkimus keskittyy siihen, miten teksti rakentuu kappaleittain ja aiheittain. Huomiota kiinnitetään paitsi siihen, mitä tekstissä on, myös siihen, mitä siinä ei ole. Poissa- ja läsnäolon voidaan sanoa muodostavan jatkumon poissaolo–alkuoletus–toissijaisuus–ensisijaisuus (Fairclough 1997, 149). Alkuoletus on tekstissä implisiittisesti, eli sitä ei sanota suoraan, vaan se on osa tekstin epäsuoraa merkitystä. Eksplisiittisesti tekstissä mainittujen asioiden merkitys voi olla joko toissijainen tai ensisijainen. Erittelen tekstien kokonaisrakennetta käytännössä määrällisen sisällönerittelyn avulla.

4.6.2 Sosiaalisten suhteiden taso

Tekstin rakentamien sosiaalisten suhteiden tasolla tekstien toimijoiden voidaan ajatella koostuvan lukijoista, toimittajista ja muista toimijoista eli tekstien sisäisistä kohteista ja puhujista. Suhteita voidaan analysoida keskittymällä tekstin moduksiin eli tapaluokkiin ja modaliteetteihin eli tekstin toimijoiden asenteisiin tekstin viestiä kohtaan (Fairclough 1997, 168). Tapaluokkien analyysi tarkoittaa käytännössä sen tarkastelemista, miten tekstin esitystapoja on valittu väitteistä, käskyistä, konditionaalista eli ehdotavasta ja potentiaalista eli mahtotavasta. Modaliteetti puolestaan selviää sellaisista seikoista kuin apuverbit, aikamuodot ja lauseiden määreet (Fairclough 1992, 159).

Oman tutkimukseni kannalta kiinnostavaa on, kuinka modaliteetit ja juttutyypit liittyvät toisiinsa. Uutisideaalin mukaan toimittaja ei uutisessa ilmaise omia mielipiteitään tai painotuksiaan. Toimittajan täydellinen poissaolo ei kuitenkaan ole mahdollista, koska juttu on toimittajan prosessoima versio jostakin asiasta. Toimittaja siis rakentaa modaliteetin tekstin toimijoiden puheisiin, vaikka tekstin tasolla nimenomaan toimijat näyttävät ilmaisevat suhtautumistaan eri asioihin. Tekstissä kuuluu tekstin kerronnan ääni, siis niin sanottu jutun oma ääni, joka sitoo jutun puhujien sanomiset yhtenäiseksi tarinaksi. Tässä tullaan jälleen sen kysymyksen äärelle, keiden välistä toiseus voi olla. Nähdäkseni toiseus voi olla paitsi tekstin tasolla tekstin toimijoiden välistä, myös toimittajan ja tekstin toimijoiden sekä lukijoiden välistä. Modaliteetin analyysi muodostaakin todellisuuden merkityksellistämisen ja sosiaalisten suhteiden aktivoimisen eli tekstin ideationaalisen ja interpersonaalisen funktion välisen yhteyden (Fairclough 1992, 160).

5 Aiemman tutkimuksen kertomaa: naiset ja maahanmuuttajat altavastaajina

5.1 Naisten pääsy uutisiin

Tämän luvun tarkoituksena on esitellä Suomessa aiemmin tehtyä tutkimusta, joka käsittelee naisten ja toisaalta etnisten vähemmistöjen representaatioiden rakentumista mediassa. Luon sopivissa kohden silmäyksiä myös muualla kuin Suomessa tehtyyn tutkimukseen, tosin suurimmaksi osaksi suomalaisten lähteitteni avulla. Kaikkiaan niin naiset kuin maahanmuuttajatkin esitetään tutkimusten mukaan suomalaisissa tiedotusvälineissä usein toisiksi suhteessa miehiin ja valtaväestöön (esim. Blomqvist 1999; Halonen 1988, 1999; Holopainen ym. 1983; Horsti 2005; Pajunen 1988; Pietikäinen 2000; Raittila 2002, 2004; Raittila & Kutilainen 2000; Raittila & Vehmas 2005; Savolainen & Zilliacus-Tikkanen 1992; Vehmas 2005; Zilliacus-Tikkanen 1983, 1997). Ulkomaisessa tutkimuk-

nessa puolestaan on todettu, että uutisten lähteiksi valikoituu useimmiten valkoisia, keskiluokkaisia ja -ikäisiä, professionaalissa asemassa toimivia miehiä (ks. Carter, Branston & Allan 1998, 5). Etnisyyden ja sukupuolen toiseuttavat elementit siis kietoutuvat toisiinsa, kun on kyse mediaan pääsystä ja median tuottamista diskursseista ja representaatioista.

Sanomalehti- ja uutisjournalismin tapaa rakentaa naiseutta on viime aikoina tutkittu Suomessa melko vähän, joten katsauksen luominen on hyvä aloittaa 1980-luvulta, jolloin naistutkimus ja feministinen näkökulma alkoivat tulla suomalaisen tutkimukseen. Tuolloin tehdyt mediatutkimukset ja selvitykset olivat määrällisiä ja keskittyivät paitsi nais- ja miestoimittajien määrien ja heidän tekemiensä juttujen tyyppien, myös juttujen nais- ja miestoimijoiden määrien analysointiin. 1980-luvulla feministinen mediatutkimus näyttää lähteneen liikkeelle naisten ja miesten maailmojen ja erityisen naiskulttuurin määrittelemisestä (Holopainen ym. 1983, Zilliacus-Tikkanen 1983). Esimerkiksi Holopainen ym. (1983, 3) toteavat, että

”– nainen on edelleen miestä enemmän sidoksissa yksityisen sfääriin ja sitä kautta merkityksiin, jotka oikeuttavat puhumaan naisten kulttuurista. Sen pohjalta muodostuu kokemuksia, jotka ovat suureksi osaksi vain naisten jaettavissa.”

Mediatutkimuksissa naisten ja miesten kokemusten nähtiin siis eroavan toisistaan nimenomaan siksi, että nainen oli perinteisesti toiminut yksityisen ja kodin, mies puolestaan julkisen ja yhteiskunnan alueilla (vrt. Zilliacus-Tikkanen 1983, 7). Yksityinen nainen ja julkinen mies -jaottelu juontaa juurensa perinteisestä yhteiskunnista, joissa naiset tekivät kotityöt ja miehet työskentelivät kodin ulkopuolella, julkisen alueella. Moderniin yhteiskuntaan siirryttäessä naisten side yksityisen ja kodin alueelle kuitenkin katkesi, kun myös naiset siirtyivät työelämään kodin ulkopuolelle. Julkisen ja yksityisen rajan mukainen sukupuolijako siirtyi julkisen alueen sisään: siinä missä naiset aiemmin työskentelivät hoivaajina ja opettajina yksityisen piirissä kotona, he alkoivat tehdä samoja töitä julkisen alueella, kun yhteiskunnat alkoivat järjestää esimerkiksi julkista päivähoitoa. (Keränen 1987, 25–26.)

Kokemusten ja maailmojen erilaisuudesta mediatutkimus puolestaan johti tutkimuskysymyksen, heijastuuko jako myös uutisiin ja missä määrin eri maailmoja uutisissa käsitellään. Miehisiksi uutisaiheiksi määriteltiin esimerkiksi politiikka ja hallinto, työmarkkinat, talous ja elinkeinoelämä, ja naisellisiksi aiheiksi nimettiin muun muassa perhe, kulutus, sosiaalipolitiikka ja koulutus (Zilliacus-Tikkanen 1983, 46; vrt. Holopainen ym. 1983, 7; Van Zoonen 1998, 35–36). Miehisten ja naisellis-

ten aiheiden jaottelu on siis suurin piirtein samanlainen kuin kovien ja pehmeiden uutisaiheiden jaottelu, jota käsittelin metodin yhteydessä luvussa 4. Tällaisen jaottelun perusteella 1980-luvulla tultiin siihen tulokseen, että uutisissa olivat vallalla niin miehiset aiheet kuin myös mieshaastateltavat (Holopainen ym. 1983, 21; Van Zoonen 1998, 35–36; Zilliacus-Tikkanen 1983, 51, 54).

Myös Irma Kaarina Halonen (1988, 5) nojasi kovien ja pehmeiden uutisaiheiden erotteluun – hänen mukaansa journalistinen kulttuuri näytti aikanaan jopa perustuvan yksityisen ja julkisen jyrkkään erottamiseen. Halonen (mas. 7–8) analysoi *Helsingin Sanomien*, *Aamulehden* ja *Ilta-Sanomien* naisia koskevia uutisia ja päätyi luokittelemaan ne yhteydet, joissa naiset pääsivät esiin: naiset esiintyivät joko vaikutusvaltaisten miesten puolisoina, vapaa-ajan julkkiksina, statusesineinä esimerkiksi urheilijan sankaruutta korostamassa, pikku uutisten epätavallisina naisina tai uhreina, lisäämässä tapahtumien dramatiikkaa esimerkiksi ilmaisemalla tunteitaan, toimimassa yksityiseen liittyvissä tehtävissä esimerkiksi hoiva-alalla tai naisia koskevan asiantuntijatiedon kohteina. Naiset siis esitettiin Halosen mukaan useimmiten suhteessa johonkin, useimmiten miehiin tai miehiseksi määritelyyn – mutta silti ensisijaisesti naisina, sukupuolensa kautta. Halonen päättelikin, että vaikka nainen toimisi julkisuuden perinteisesti niin sanotuilla kovilla toiminta-alueilla, hänet tuodaan ensisijaisesti esiin nimenomaan naisena, yksityisen piiriin kuuluvana, ja vasta sitten yhteiskunnallisen toiminnan subjektina, itsenäisenä toimijana, joka voi ottaa oman paikkansa julkisen alueella (Halonen 1988, 8; vrt. Pajunen 1988, 29).

1990-luvulle tultaessa tiukkaa jakoa miesten ja naisten maailmoihin alettiin kyseenalaistaa. Esimerkiksi Yleisradion televisio- ja radiouutisia käsitelleessä tutkimuksessa (Savolainen & Zilliacus-Tikkanen 1992) kyseltiin, miksi naisten aiheet oikeastaan pitäisi ymmärtää: ovatko ne perinteisiä pehmeitä uutisia, naisasialiikettä koskevia uutisia vai kenties uutisia, jotka liittyvät ennen kaikkea naisiin mutta joita ei erikseen mainita naisiin liittyviksi (mts. 26, 37)? Tutkimuksessa tultiin joka tapauksessa 1980-luvun tuloksia toistavaan loppupäätelmään, jonka mukaan suurin osa niin radion kuin televisionkin uutisista oli niin sanottuja kovia uutisia ja suurin osa haastatelluista oli miehiä. Naishaastateltavat esiintyivät useimmiten sellaisten aiheiden kuin koulutuksen tai sosiaaliasioiden yhteydessä.³² (Mts. 27–28.) Kovan ja pehmeän, naisellisen ja miehisen uutisen erottelu asetettiin kuitenkin kyseenalaiseksi:

---

³² 1990-luvulla naisten ja miesten pääsystä uutisiin tehtiin Tampereen yliopiston tiedotusopin laitoksella ja toimittaja-tutkinnossa myös joitakin opinnäytetutkimuksia. Sari Soininen (1995) tutki, milloin naiset valikoituvat asiantuntijoiksi TV-uutisiin ja minkä alan asiantuntijuutta naiset edustavat. Hän päätyi siihen tulokseen, että naiset esiintyvät asiantuntijoina vain noin viidesosassa kaikista aineiston jutuista, kun taas miehet pääsevät asiantuntijoiksi noin kuuteen juttuun seitsemästä. Soinisen mukaan naiset esiintyvät kuitenkin useammin niin sanottujen kovien kuin pehmeiden aiheiden

”Minun näkökulmastani juttu sinänsä ei ole ’kova’ eikä ’pehmeä’. Tässä tutkimuksessa koville uutisille näytti olevan yleisintä, että ne käsittelivät suoraan korkeimpien valta-instituutioiden tekemiä päätöksiä –. Pehmeät uutiset saattoivat käsitellä näiden valta-instituutioiden tekemiä päätöksiä mutta esittivät ne erilaisin tavoin, epäsuoremmin.” (Savolainen & Zilliacus-Tikkanen 1992, 25–26.)

Kysymys naisten aiheiden määrittelyn mielekkyydestä on aiheellinen, sillä naisten ja miesten aiheiden ja eriytyneiden kulttuurien määrittely on lähtökohtaisesti ongelmallista. Ongelmallisen jaotellusta tekee ensinnäkin jaon staattinen luonne. Lisäksi jako otettiin aiemmissa tutkimuksissa koko tutkimuksen lähtökohdaksi: journalismi ja julkisuus jaettiin jo tutkimuksen lähtöoletuksissa julkisen ja yksityisen alueisiin ja samalla naiset kiinnitettiin yksityiseen ja miehet julkiseen. Yksityisen ja julkisen sekä naisellisen ja miehisen jakaminen jo tutkimuksen lähtöoletuksissa ei anna mahdollisuutta päästä irti jaotteluista, joiden ongelmallisuus ja jähmeys kuitenkin todettiin jo 1980-luvulla (ks. esim. Holopainen ym. 1983, 20). Sitä paitsi tekstilähtöisessä tutkimuksessa tutkimuksen kontekstin nostaminen lähtöoletukseksi ei ole kestävä ratkaisu. Jos liikkeelle lähdetään nimenomaan tekstien eikä kontekstien tutkimuksesta, myös lähtöoletusten on perustuttava teksteihin ja niiden ominaisuuksiin. Lisäksi naisten ja miesten aiheiden luokittelun tekee ongelmalliseksi jaotellun peruste. Alun perin jaon perusteena käytettiin ajatusta siitä, että naisia kiinnostavat kotiin ja yksityisen piiriin liittyvät aiheet, koska naiset toimivat miehiä enemmän nimenomaan kodin alueella. Nykyään naisten ja miesten toimintaa ei kuitenkaan voida jakaa yhtä yksinkertaisesti yksityisen ja julkisen rajojen mukaan, vaan sekä naiset että miehet toimivat niin yksityisen kuin julkisenkin alueilla.

1990-luvun lopulla tutkimuksissa siirryttiin määrällisen lisäksi myös laadulliseen otteeseen.³³ Esimerkiksi Irma Kaarina Halonen (1999) tutkii uutisten tapaa tuottaa naiseutta sekä määrällisesti että laadullisesti ja käyttää aineistonaan Yleisradion nais- ja mieskuvatutkimuksen osatutkimusta. Halonen erittelee aineistoaan muun muassa toimijoiden sukupuolen ja aiheiden luokittelun avulla ja toteaa, että uutisten toimijat ovat 80-prosenttisesti miehiä ja vain 20-prosenttisesti naisia. Halonen käyttää työssään kovien ja pehmeiden uutisaiheiden jaottelua, jossa koviksi aiheiksi määritellään esi-

---

yhteydessä. Ann-Mari Sinisalo (1991) puolestaan tutki, miten naiset pääsevät radiouutisissa esiin ja miten uutiset toistavat sukupuoli-ideologiaa. Hänen mukaansa miehet pääsevät useimmiten esiin kovien, naiset puolestaan pehmeiden aiheiden yhteydessä. Sinisalon mukaan naisia ei kokonaan suljeta pois julkisen alueelta mutta myös julkisen alueella heidät esitetään yksityisen alueelle tyypillisissä rooleissa, kuten hoivaajina ja huolehtijoina. Lisäksi Sinisalo totesi, että naisten yhteydessä perhe tulee implisiittisesti esiin useammin kuin miesten yhteydessä.

³³ Ulkomaisessa tutkimuksessa siirryttiin määrällisestä laadulliseen naisia mediassa koskevaan tutkimukseen jo 1970-luvun kuluessa (Zilliacus-Tikkanen 1997, 61).

merkiksi politiikka ja hallinto, talous ja työmarkkinakysymykset, pehmeiksi puolestaan sosiaaliset kysymykset ja koulutus, ihmisoikeudet, tiede ja tutkimus, taide ja viihde, asuminen ja uskonnolliset aiheet sekä etnisten ryhmien asiat. Kaikkiaan Halosen aineistossa on kovia aiheita melkein 80 prosenttia, pehmeitä noin 20. (Halonen 1999, 65–66.)³⁴ Miehet hallitsevat puhetta kaikkien aiheiden yhteydessä, eikä aineistosta erotu mitään selkeitä ”naisten aiheita”. Miestoimijoiden ääni kuitenkin kuuluu selkeimmin politiikkaa, taloutta, työmarkkinoita ja puolustusta käsittelevissä aiheissa, kun taas naiset pääsevät suhteellisesti useimmin ääneen ”ihmisläheisissä, arkisissa aihepiireissä”, kuten kulutuksen, asumisen, sosiaalisten kysymysten ja koulutuksen yhteydessä. (Halonen 1999, 56–57.)

Naiset siis pääsevät Halosen aineistossa ääneen nimenomaan pehmeiden aiheiden yhteydessä, kun taas kovat aiheet määrittyvät selvästi miehiseksi alueeksi. Kaikkiaan pehmeissä aiheissa korostuu ihmiskeskeisyys: aiheet leikkaavat selkeimmin yksityisten ihmisten elämää, ja niiden yhteydessä myös asianosaisilla ihmisillä itsellään on useammin puhevaltaa kuin koviksi luokiteltujen aiheiden yhteydessä. Kovien ja pehmeiden aiheiden luokkia voikin luonnehtia myös virallisen vallan ytimeen ja toisaalta sen marginaaliin kuuluviksi aiheiksi (Halonen 1999, 63–64), mikä tarkoittaa, että naiset suljetaan virallisen julkisen vallan alueelta ja heille rajataan oma, vallan marginaaliin ja yksityiseen sijoittuva alueensa, jolla he pääsevät ääneen.

Halonen toteaaakin, että ”jo aihevalinta rajaa nais erityiset aiheet ja näkökulmat marginaaliin” (Halonen 1999, 55), millä hän tarkoittaa uutisten keskittymistä ennen kaikkea virallisen vallan alueen, talouden ja politiikan, raportointiin. Vaikka Halosen käyttämä jaottelu koviin ja pehmeisiin uutisaiheisiin on käyttökelpoinen analyysin apuväline myös omassa tutkimuksessani, koen Halosen kannan nais erityisiin aiheisiin ongelmalliseksi toiseuden ja toiseksi määrittelyn kannalta. Jos naisten toivotaan pääsevän julkisuuteen nimenomaan nais erityisten aiheiden yhteydessä, naisille pedataan samalla paikkaa yhä selkeämmin toisina suhteessa miehiin, hallitsevaan sukupuoleen. Naiset saavat alueekseen nais erityiset aiheet, kun taas miehet saavat vapaasti hallita niin sanottuja yleisen merkityksen aiheita.

Määrällisestä analyysistä Halonen siirtyy laadulliseen ja erittelee esimerkiksi naisten uutispuhetta. Hänen mukaansa naisten puhe koostuu useimmiten rituaalinomaisista, odotettavissa olevista lausunnoista, joilla ei ole varsinaista merkitystä kokonaisuuden kannalta. Naiset ovat ”kuvitusroolissa”

---

³⁴ Halonen (1999, 66) listaa kontrolli- ja turva-aiheet erikseen. Niihin kuuluu esimerkiksi rikollisuus, jota käsitellään myös omassa aineistossani. Itse en kuitenkaan erottele turva-aiheita erikseen vaan katson niiden kuuluvan niin sanottujen kovien aiheiden ryhmään, mielletäänhän ne merkitykseltään julkisen alueelle kuuluviksi aiheiksi.

(Halonen 1999, 87), kun taas miehet käyttävät enemmän esimerkiksi vetoamista asiantuntijuuteen ja muita retorisesti painokkaita esittämisen tapoja, joiden avulla sanottu alkaa näyttää itsestään selvältä, ainoalta oikealta versiolta (mts. 94, 76). Kaikkiaan uutiset tarjoavat naisille Halosen mukaan (mts. 81–82) kolmenlaisia toimijuuden paikkoja: naiset pääsevät uutisiin joko siksi, että he ovat lähellä institutionaalista valtaa (esimerkiksi poliitikot), siksi, että he ovat asiantuntijoita perinteisillä naisten aloilla (esimerkiksi hoivatyöntekijät, opettajat) tai siksi, että he ovat nimenomaan naisia vaikutusvaltaisten miesten vanavedessä (esimerkiksi poliitikkojen vaimot). Oman aineistoni kannalta jaottelu toimijuuden paikkoihin on relevantti sikäli, että se paljastaa jotakin myös maahanmuuttajanaisten julkisuuteen pääsyn ehdoista, vaikka jaottelu ei sinällään aineistooni pädekään.

Kaikkiaan Halonen tulee siihen tulokseen, että taloudellisen, poliittisen ja hallinnollisen vallan käyttäjät ovat median kentällä useimmiten miehiä. Julkisuus on ”miehisen vallan foorumi”, johon naiset pääsevät mukaan vallankäyttäjien ehdoilla. Halonen kehittelee ajatusta naisilta vaadittavasta niin sanotusta kaksoistietoisuudesta: ”Tullakseen kulttuurisesti naisiksi” naisten täytyy omaksua sekä feminiinisen alakulttuurin muodot, kuten kodin ja lasten hoito, että maskuliinisen valtakulttuurin kieli, kuten tietynlaisen julkisen esiintymisen taito. Naiset siis ikään kuin tasapainoilevat julkisen ja yksityisen rajalla, eli heidän täytyy julkisuuteen päästäkseen omaksua sekä feminiiniseksi että maskuliiniseksi merkityksellistettyjä piirteitä. (Halonen 1999, 129–130.)

Kaksoistietoisuus siis viittaa kykyyn toimia sekä naisellisiksi että miehiseksi määriteltyjen mallien mukaan. Halonen itse (1999, 130) puhuu ”korvista” jotka kuulevat sekä yksityisen että julkisen alueella. Tietoisuus onkin sikäli harhaanjohtava käsite, että se viittaa yleisesti ihmisen mielen sisäisiin prosesseihin. Tässä yhteydessä sillä ei kuitenkaan viitata psykologiaan vaan niihin ehtoihin, joilla naiset pääsevät journalismissa esiin. Tietoisuus-käsitteen sijaan voisi olla teoreettisesti selkeämpää puhua esimerkiksi kaksoisvaatimuksista, jotka naisten on täytettävä päästäkseen julkisuuteen aktiivisina toimijoina. Kärjistäen ja Halosen tuloksia mukaillen naiset pääsevät julkisuuteen olemalla feminiinisiä, naisellisen eli yksityisen ja tunteellisen alueen toimijoita mutta puhumalla maskuliinisesti, miehisessä diskurssissa. Vaikka maahanmuuttajanaiset pääsevät omassa aineistossani ääneen esimerkiksi Suomeen kotoutumista käsittelevissä jutuissa, heidän puheensa kiedotaan osaksi suomalaisen enemmistön, julkisen (miehisen) vallan diskurssia, joka katsoo asioita suomalaisen (miehisen) yhteiskunnan perspektiivistä ja vaatii suomalaisten standardien mukaan elämistä.

Halonen toteaa myös, että uutisten sukupuolittuneet piirteet korostuvat uutisten geneeristen piirteiden, ennen kaikkea *uutisten uskottavuuden*, takia; toisin sanoen naisia ei kelpuuteta uutisiin uskot-

taviksi lähteiksi (Halonen 1999, 283). Uutisen ihanne tunnistautumattomasta ja asioihin puuttumattomasta kertojasta on yksi Halosen listaamista journalismin sukupuolittavista strategioista (mts. 286). Myös omassa aineistossani uutisten ihanne tunnistautumattomasta ja toisaalta kaikkietävästä kertojasta tulee esiin, koostuuhan aineistoni suurimmaksi osaksi nimenomaan uutisista.

Vedän vielä lopuksi yhteen sukupuoleen liittyvää mediatutkimusta. Feministisen tutkimuksen alkuvaiheessa naiselliset ja miehiset aiheet määriteltiin selkeästi erottuviksi ryhmikseen ja erottelu otettiin tutkimuksen lähtökohdaksi. Useimmiten tulokseksi saatiin miehisten aiheiden ja miestoimijoiden dominanssi journalismin kentällä. Myöhemmin naisten aiheiden määrittelyä alettiin kuitenkin kyseenalaistaa, ja tutkimuksen keskiöön nousi kysymys siitä, millä ehdoilla naiset julkisuuteen pääsevät. Naisellisten tai miehisten aiheiden sijaan alettiin puhua pehmeistä ja kovista aiheista. Tutkimusten tuloksissa todettiin, että miehet pääsivät useimmiten esiin kovien aiheiden (kuten politiikan), naiset taas pehmeiden aiheiden (kuten perheen) yhteydessä ja että pehmeät aiheet sijoittuivat edelleen journalismin marginaaliin. Irma Kaarina Halonen (1999) hahmotti naisten pääsyä julkisuuteen kaksoistietoisuuden käsitteen avulla ja totesi, että naisten täytyy omaksua sekä feminiinisiä että maskuliinisia ominaisuuksia päästäkseen journalismissa esiin. Kaikkiaan yksityisen naisen ja julkisen miehen erottelu mediatutkimuksessa on perustunut jaottelun *todellisuussuhteeseen*: aiemmin katsottiin, että naisten aiheita pitäisi käsitellä mediassa enemmän, jotta mediasisällöt vastaisivat paremmin todellisuutta. Ajatus mediasisältöjen todenmukaisuudesta ei kuitenkaan omassa tutkimuksessani päde. Lisäksi yksityinen/naisellinen- ja julkinen/miehinen-ryhmäjako on staattinen ja lukitsee sukupuolet jo ennalta niille määriteltyihin paikkoihin. Niinpä en tässä työssä määrittele mitään aiheita ennalta naisellisiksi tai miehisisiksi. Katson, että pelkkien aiheiden tarkastelun sijaan on hedelmällisempää tarkastella aiheiden jakautumista yhdessä journalismin geneeristen piirteiden kanssa: Millaiset aiheet pääsevät esiin uutisissa, entä henkilöhaastatteluissa ja muissa juttutyypeissä? Minkä juttutyypin ja toisaalta aiheiden yhteydessä maahanmuuttajanaiset esitetään? Entä toistuuko kaksoistietoisuuden tai -vaatimusten rakenne omassa aineistossani? Etsimällä vastauksia muun muassa näihin kysymyksiin päästään käsiksi mahdolliseen toiseuteen, ja samalla voidaan hahmottaa naisellisen ja miehisen sekä yksityisen ja julkisen rajoja lukkiutumatta staattisiin jakoihin.

5.2 Etnisyyden representaatiot sanomalehdissä

Etnisyyden rakentumista suomalaisessa mediassa on tutkittu selvästi sukupuolen rakentumista enemmän. Suurin osa tutkimuksista (Raittila 2002, Raittila & Kutilainen 2000, Raittila & Vehmas

2005, Vehmas 2005)³⁵ on laadullisen tarkastelun sijaan määrällisiä. Laadullisissa tutkimuksissa puolestaan on käytetty niin tarkkaa lingvististä analyysiä (Blomqvist 1999, Kuusisto 2000), kehysanalyysiä (Horsti 2005) kuin ”diskurssianalyttistä laadullista sisällönerittelyä” (Raittila 2004). Lisäksi joissakin tutkimuksissa on yhdistetty määrällistä sisällönerittelyä laadulliseen diskurssien analyysiin (Pietikäinen 2000, Rekola 1996). Yhtä kaikki tutkimusten tavoite on ollut samansuuntainen kuin omani: paljastaa pinnan alla olevia ajattelu-, puhe- ja kirjoitustapoja ja niiden vaalimia valtara-kenteita.

Maahanmuuttajia ja etnisiä vähemmistöjä koskevien mediatutkimusten tuloksissa on menetelmistä ja aineistoista riippumatta joitakin yhtäläisyyksiä. Etniset vähemmistöt esitetään yleensä yleistävään tyyliin yksilöimättä sitä, mistä vähemmistöistä kulloinkin on kyse (Pietikäinen 2000, 193; Raittila 2005, 20; Raittila & Kuttilainen 2000, 14; Vehmas 2005, 107). Toiseksi vähemmistöt ovat myös itseään koskevissa jutuissa useimmiten mykkinä toimijoina, toisten – useimmiten viranomaisten – puheiden kohteina (Horsti 2005, 168; Pietikäinen 2000, 190, 202; Raittila 2004, 206; 2005, 23; Raittila & Kuttilainen 2000, 59, 83; Rekola 1996, 31; Vehmas 2005, 157, 163).³⁶

Käsittelen ensin eri tutkimusten määrällisiä löydöksiä maahanmuuttajia koskevien juttujen aiheista ja toimijoista tai puhujista ja etenen sitten tutkimusten laadullisen puolen erittelyyn. Aiheet, joiden yhteydessä etniset vähemmistöt mediassa esitetään, ovat useissa tutkimuksissa samansuuntaisia. Pietikäisen (2000, 159) aineistossa, joka koostuu *Helsingin Sanomien* jutuista vuosina 1985–1993, vähemmistöt esitetään useimmiten oleskelulupapäätöksiä, ulkomaalaisten määrää Suomessa, maahanmuuttoa Suomeen ja Suomen ulkomaalaislakia ja -politiikkaa koskevissa jutuissa. Sen sijaan Pietikäisen (2000, 172) aineistossa kiinnitetään varsin vähän huomiota esimerkiksi maahanmuuttajien asumiseen, koulutukseen, työllisyyteen tai ihmisoikeuksiin. Tämä poikkeaa omasta aineistosta-

---

³⁵ Tutkimukset on tehty Tampereen yliopiston Journalismin tutkimusyksikön rasismia ja etnisyyttä tutkineessa projektissa, joka on monitoroinut suomalaisten tiedotusvälineiden rasismia ja etnistä syrjintää koskevaa kirjoittelua vuosina 1999–2004. Sanomalehtitutkimuksen lisäksi projektin yhteydessä on tehty osatutkimuksia, jotka ovat käsitelleet muun muassa rasismia ja etnisyyttä internetissä (Pekkinen 2002, 2005) ja nuortenlehdissä (Markkanen 2003) sekä vähemmistöjen mediankäyttöä ja omaa julkaisutoimintaa (Suihkonen 2003). Kattava lista projektin yhteydessä julkaistuista teksteistä löytyy Raittilalta (2005, 9–10). Tampereen yliopiston Journalismin tutkimusyksikön tutkimuksen kanssa rinnan on Helsingin yliopiston Svenska social- och kommunalhögskolanissa tutkittu suomenruotsalaisen median tapaa kirjoittaa etnisistä vähemmistöistä ja rasismista. Tässä tutkielmassa erittelen ruotsinkielisen tutkimuksen tuloksia sikäli, kuin ne ovat relevantteja oman työni kannalta.

³⁶ Ulkomaisen etnisiä vähemmistöjä koskevan mediatutkimuksen mukaan etnisistä vähemmistöistä kirjoitetaan suhteellisen vähän, ja silloin, kun vähemmistöistä kirjoitetaan, heidät esitetään useimmiten negatiivisessa valossa, esimerkiksi sosiaalisten ongelmien tai rikollisuuden yhteydessä. Lisäksi etniset vähemmistöt ovat mediassa usein äänettöminä, virallisten lähteiden puheen kohteina. Laadullisessa tutkimuksessa on todettu myös, että maahanmuuttajista käytetään usein luonnonkatastrofeihin liittyviä metaforia ja että heidät asemoidaan kielenkäytöllä passiiviseen rooliin, päinvastoin kuin enemmistön edustajat, jotka esitetään aktiivisiksi. (Ks. Pietikäinen 2000, 106–118; 2002, 20–21, 23.)

ni, jonka analyysin tuloksia esittelen seuraavassa luvussa. Kaikkiaan aiheet muuttuvat Pietikäisen mukaan (2000, 158) tutkimusjakson loppua kohti: aluksi käsiteltiin yleisiä aiheita, kuten suomalaisen yhteiskunnan pakolaisiin ja maahanmuuttajiin liittämiä huolia yleensä, mutta 1990-luvun alkuun tultaessa julkisuuteen alkoi nousta yhä eriytyneempiä aiheita, jotka koskivat esimerkiksi suomalaisen viranomaistoiminnan tilaa tai Suomen ulkomaalaisille tarjoamaa apua. Myös Journalismin tutkimusyksikön mediamonitorointiprojektissa on saatu samankaltaisia tuloksia: projektin tutkimusten mukaan (Raittila 2005, 14; Raittila & Kuttilainen 2000, 24; Vehmas 2005, 103) vähemmistöt esitettiin vuosina 1999–2004 yleensä lain tai viranomaistoiminnan tilaa, suomalaisen yhteiskunnan suhdetta vähemmistöihin ja uusien pakolaisten tuloa maahan sekä vähemmistöjen aiheuttamia oikeusloukkauksia käsittelevissä jutuissa. Samoin Kehitysyhteistyön palvelukeskuksen KEPAn raportissa – jonka aineistona oli yhdeksästä suomalaisesta sanomalehdestä ja kahdesta aikakauslehdessä kerätyt etnisiä vähemmistöjä koskeneet artikkelit satunnaisen viikon aikana vuonna 1995 – todetaan, että maahanmuuttajat esitetään suomalaisissa sanomalehdissä usein pakolais- ja maahanmuuttopolitiikan, suomalaisten asenteiden tai yleisesti ongelmien yhteydessä. Toisaalta juttuja kirjoitetaan myös maahanmuuttajien kokemuksista Suomessa. (Rekola 1996, 33.)

Oman työni kannalta erityisen kiinnostavaa on, että vuonna 2004, jota myös oma aineistoni koskee, vähemmistöistä alettiin kirjoittaa yhä enemmän työnhaun ja työllisyyden yhteydessä. Eräs työaiheiden lisääntymisen selitys lienevät Euroopan unionin laajeneminen keväällä 2004 ja laajenemisen aiheuttama huoli ulkomaisen työvoiman ryntäyksestä Suomeen. Suomalaisen yhteiskunnan maahanmuuttajiin kohdistamaa hallintaa korosti se, että vaikka journalismissa myönnettiin Suomen lisääntyvä työvoiman tarve, maahanmuuttajia haluttiin hallita vaatimalla ”maahanmuuttajien työvoimatulvalle” rajoitteita, jottei lisääntyvä maahanmuutto johda esimerkiksi alipalkkaukseen. (Raittila 2005, 14, 18–19; Vehmas 2005, 109.) Myös omassa aineistossani maahanmuuttajien työnhakua ja työntekoa Suomessa käsitellään usein, ja myös maahanmuuttajanaiset pääsevät tämän aiheen yhteydessä ääneen.

Kaikkiaan vähemmistöt siis esitetään mediassa yleensä sellaisten aiheiden yhteydessä, jotka korostavat suomalaisten viranomaisten ja suomalaisen yhteiskunnan näkemystä maahanmuuttoon: antavatko viranomaiset uusille tulijoille luvan olla maassa, millainen on virallisen Suomen kanta maahanmuuttoon ja millainen on maahanmuuttoa koskevien lakien tila, entä paljonko Suomessa ylipäänsä on maahanmuuttajia ja paljonko heitä on tänne tulossa, miten he sijoittuvat suomalaisille työmarkkinoille, uhkaavatko he meidän suomalaisten työllisyyttä? Lisäksi aiheissa korostuu maahanmuuttajien näkeminen ongelmaksi, jota täytyy hallita – tästä kertovat niin vähemmistöjen esit-

täminen oikeusloukkauksia koskevien juttujen yhteydessä kuin maahanmuuttajia koskevien lakien ja viranomaistoiminnan korostus.³⁷

Mielenkiintoista on myös se, että vuonna 1995 sanomalehdet eivät kirjoittaneet monikulttuurisen yhteiskunnan positiivisista vaikutuksista enemmistön elämään eivätkä toisaalta myöskään maahanmuuttajien kohtaamasta arjen rasismista (Rekola 1996, 34). Omassa aineistossani arjen rasismikokemuksia jo käsitellään, mutta yhteiskunnan monikulttuuristumisen myönteisiä vaikutuksia suomalaisten elämään ei edelleenkään nosteta esiin. Tämä funktio näyttää varatun niin sanotulle monikulttuurisuusjournalismille (ks. Horsti 2005).

Toimijoiden erittelyssä paljastunut yhteinen piirre puolestaan on, että maahanmuuttajat ovat jutuissa harvemmin esillä kuin suomalaisen yhteiskunnan edustajat ja että vähemmistöt ovat usein mykkinä toimijoina, toisten puheiden kohteina. Pietikäisen (2000, 190) aineistossa enemmistön edustajat eli suomalaiset ovat esillä puolitoista kertaa useammin kuin etnisten vähemmistöjen edustajat. Useimmiten vähemmistöt esiintyvät jutuissa anonyyminä pakolais- tai muuna ulkomaalaisryhmänä, kun taas enemmistötoimijoista esillä ovat useimmiten Suomen virallinen poliittinen koneisto, suomalaiset kansalaiset, poliisi ja viranomaiset (mts. 193–195). Oman tutkimukseni kannalta Pietikäinen (mts. 198) tekee erityisen kiinnostavan huomion todetessaan, että esillä olleista vähemmistötoimijoista lähes 46 prosenttia oli miehiä, kun taas naisia oli noin 17 prosenttia.³⁸ Pietikäinen (2000, 202–203) erottaa toimijoiden lisäksi aineistostaan siteeratut toimijat ja toteaa, että enemmistön edustajista siteerattiin kaikkiaan noin 53:a prosenttia, etnisten vähemmistöjen edustajista puolestaan noin 21:tä prosenttia. Vain vähemmistöjen elämää Suomessa ja heidän Suomea koskevia mielipiteitään käsitelleissä jutuissa vähemmistöjä siteerattiin enemmän kuin enemmistön edustajia.

Journalismin tutkimusyksikön tutkimuksissa (Raittila 2004, 2005; Raittila & Kutilainen 2000; Vehmas 2005) juttujen puhujarakennetta analysoidaan kaksiportaisesti. Ensimmäisellä tasolla erotetaan juttujen varsinaiset puhujat ja puheen kohteet ja toisella tasolla puheen kohteet jaetaan vielä toissijaisiin puhujiin (eli puheen kohteisiin, jotka itsekin pääsevät ääneen) sekä mykkiin toimijoihin

---

³⁷ Ruotsin- ja suomenkielisen tutkimuksen vertailussa paljastui, että etnisyyttä ja rasismia käsittelevien juttujen aiheet jakautuivat samoin ja vähemmistöt olivat jutuissa esillä suunnilleen samoissa suhteissa kummankin kielisessä aineistossa. Ruotsinkielisessä aineistossa oli kuitenkin suomenkielistä aineistoa enemmän juttuja, joiden todettiin rakentavan positiivista suhtautumista etnisiä vähemmistöjä kohtaan. (Raittila & Kutilainen 2000, 75–76; Raittila 2002, 97.)

³⁸ Loput toimijat oli aineistossa määritelty lapsiksi, perheiksi ja ryhmiksi (ks. Pietikäinen 2000, 198).

(eli puheen kohteisiin, jotka eivät pääse ääneen lainkaan) (ks. esim. Raittila 2004, 215)³⁹. Kaikkiaan vuosien 1999–2004 aineistossa vähemmistöryhmät pääsivät uutisluonteisissa jutuissa⁴⁰ varsinaisiksi puhujiksi noin neljäsosassa jutuista, kun taas enemmistön edustajat puhuivat lähes puolessa jutuista. Useimmiten vähemmistöt olivat virkamiespuheen hallitsemisissa jutuissa vain puheen kohteina – he pääsivät viranomaisten kanssa ääneen vain noin 20 prosentissa jutuista (Raittila 2005, 23; Vehmas 2005, 157, 163). Sen sijaan poliitikot puhuivat Journalismin tutkimusyksikön tutkimusten vähemmistöjä koskevissa jutuissa vähemmän kuin Pietikäisen tutkimuksen aineistossa – voitaneen siis olettaa, että maahanmuutto on vähitellen alettu mieltää entistä enemmän viranomaisasiaksi eikä enää niinkään poliittiseksi kysymykseksi (Raittila 2005, 28).

Kaikkiaan siis myös vähemmistöryhmien puhuja-asemien tarkastelut osoittavat, että vähemmistöjä käsittelevissä jutuissa kuuluu enemmistön, ennen muuta viranomaisten, ääni ja näkökulma. Raittila (2005, 25) huomauttaa kuitenkin, että viranomaispuheen ylivalta ei leimaa vain maahanmuuttajia koskevaa kirjoittelua vaan on yleisemmin koko journalismin ilmiö. Toisaalla hän toteaa, että nimenomaan toisten puheen kohteeksi jääminen on yksi journalismin keino rakentaa kohteilleen toiseutta – toisaalta juttujen puhujaksi pääsy ei välttämättä ole osoitus puhujan tärkeydestä tai uskottavuudesta, kuten omassa työssäni oletan, vaan enemmän sattumasta tai toimittajan hakemasta kevyestä, *human interest* -tyyppisestä näkökulmasta (Raittila 2004, 282). Totta on, ettei puhujien rooli varsinkaan muissa kuin uutisjutuissa ole aina kaikkein uskottavimman toimijan osa. Sen sijaan kyse on usein nimenomaan maanläheisen, tavallisen ihmisen näkökulman tuomisesta tekstiin. Analyytisesti lienee kuitenkin erottelukykysintä pitää kiinni oletuksesta, jonka mukaan jutuissa puheen kohteeksi jääminen toiseuttaa ja puhujaksi pääseminen puolestaan antaa yhteiskunnallisen äänen, oman tilan siinä osassa todellisuutta, jonka julkisuus muodostaa.

---

³⁹ Omassa tutkimuksessani en erittele toimijoita erillään puhujista. Olen listannut jokaista juttua kohti kaksi ensimmäistä puhujaa, joita nimitän ensi- ja toissijaisiksi puhujiksi. Olen määritellyt puhujaksi paitsi siteeratun toimijan, myös toimijan, jonka puhetta toimittaja on referoinut (ks. Liite 2). Omat ensi- ja toissijaisen puhujan määritelmäni eivät siis vastaa Raittilan määritelmiä: siinä missä Raittila (2004, 215) määrittelee ensisijaisen puhujan ”varsinaiseksi puhujaksi” ja toissijaisen puhujan ”puheen kohteena olevaksi puhujaksi”, itse määrittelen ensi- ja toissijaisuuden yksinkertaisesti esiintymisjärjestyksen perusteella. Raittila (2004, 213–214) huomauttaa myös, että lähteen ja puhujan käsitteet on analyytisesti syytä pitää erillään. Useimmiten toimittaja käyttää jutussaan useampia lähteitä kuin jutussa on varsinaisia puhujia, joten kaikkia lähteitä ei voida tekstistä tunnistaa. Puhujat puolestaan voidaan tunnistaa joko sitaateista tai toimittajan referoinneista.

⁴⁰ Uutisluonteisiksi jutuiksi määriteltiin uutiset, haastattelut, reportaasit ja uutisvinkit (ks. esim. Vehmas 2005, 100). Itse en määrittele juttuja uutisluonteisiksi vaan erottelen uutiset, haastattelut ja reportaasit toisistaan ja käsitelen niitä erillisinä journalistisina genreinä. Uutisvinkkejä ei ole aineistossani lainkaan.

Seuraavaksi siirryn etnisyyttä koskevien mediatutkimusten laadullisen puolen erittelyyn. Pietikäinen (2000) on tutkinut työssään paitsi määrällisiä jakaumia, myös *Helsingin Sanomien* juttujen etnisiä vähemmistöjä koskevia diskursseja ja määritellyt aineistonsa yleisimpien aiheiden yhteydessä esiintyvät diskurssit. Hänen mukaansa (Pietikäinen 2000, 161–172) vähemmistöt esitetään useimmiten aito vai epäaito -diskurssissa, tilasto- tai lähestyvä muutos -diskurssissa, lainsäädäntö-diskurssissa ja mielipiteiden painostusta sekä ongelmia koskevissa diskursseissa.

Aito vai epäaito -diskurssi liittyy oleskelulupapäätöksiä koskevaan kirjoitteluun, ja siinä korostuu oikeiden ja oikeutettujen maahantulijoiden ja toisaalta suomalaista yhteiskuntaa hyväksikäyttävien maahantulijoiden välinen erottelu. Tähän diskurssiin liittyy Juha Rekolan (1996, 32–33) omassa tutkimuksessaan tekemä havainto siitä, että myös maahanmuuttajien ryhmän sisään vedetään mediassa me- ja ne-ryhmien rajoja. Rekolan mukaan yhdysvaltalaisen ja eurooppalaiset esitetään yleensä myönteisemmin ja aktiivisemmin kuin vieraammiksi koetut muusta maailmasta Suomeen tulleet maahanmuuttajat

Tilasto-diskurssi puolestaan liittyy ulkomaalaisten määrää Suomessa koskeviin juttuihin, ja siinä korostuu ennen kaikkea numeerisen tiedon esittely. Lähestyvän muutoksen diskurssiksi Pietikäinen kuvaa Suomeen kohdistuvaa maahanmuuttoa koskevien kirjoitusten diskurssia. Siinä korostuu anonyymien maahantulijoiden ”tulva”, joka pian muuttaa Suomen maahanmuuttomaaksi. Lainsäädännön diskurssi puolestaan liittyy Suomen ulkomaalaislakia ja mielipiteiden painostus Suomen ulkomaalaispolitiikkaa koskeviin juttuihin. Edellistä leimaavat oikeusopillisen ammattikielen termit, jälkimmäistä puolestaan poliitikkojen mielipiteet, joiden tarkoituksena on painostaa poliittista päätöksentekoa johonkin tiettyyn suuntaan. Ongelma-diskurssi taas koskee sellaisia juttuja, joissa maahanmuuttajat esitetään rikollisuutta ja syrjintää koskevien aiheiden yhteydessä ja joissa heidät asemoidaan joko itse ongelmien lähteiksi, esimerkiksi rikollisiksi tai ”rotuun” liittyvien ongelmien aiheuttajiksi.

Kaikkiaan *Helsingin Sanomien* uutisoinnissa painottuu Pietikäisen mukaan se,

” – – mitä poliittiset päätöksentekijät tekevät, kun kasvottomat pakolaisten ja ulkomaalaisten massat tulevat ’meidän’ maahamme, mitä kansalaiset ajattelevat tästä ja mitä poliisi sanoo ruohonjuuritason monikulttuurisuudesta”⁴¹ (Pietikäinen 2000, 196).

---

⁴¹ Pietikäisen väitöskirja on kirjoitettu englanniksi, ja suomennos on omani.

Diskursseissa siis korostuu suomalaisen yhteiskunnan näkökulma maahanmuuttoon ja maahanmuuttajiin: heidät esitetään suomalaisen yhteiskunnan kannalta, kontrollia vaativana ongelmana ja passiivisena toiminnan kohteena. Samankaltaiseen tulokseen on päätyneet myös Blomqvist (1999, 132–146), joka on tutkinut vuodenvaihteen 1990–1991 suomalaista pakolaiskirjoittelua lingvistikan menetelmin.

Karina Horsti (2005) on puolestaan tutkinut journalismin tapaa esittää monikulttuurisuutta ja toisaalta turvapaikanhakijoita. Hän käyttää aineistoinaan turvapaikanhakua koskevia lehti- ja muita juttuja sekä otteita niin kutsutusta monikulttuurisuusjournalismista, esimerkiksi *Aamulehden* Maahanmuuttajat-sivuja, kaikkiaan vuosilta 1999–2002. Monikulttuurisuusjournalismilla Horsti tarkoittaa journalismin uusia lajityyppikokeiluja, joissa maahanmuuttajataustaiset toimittajat ja kansalaiset päästetään ääneen viranomaisten sijaan ja joissa perinteisten journalististen genrejen, kuten uutisten, rajoja rikotaan. Tarkoituksena on tuoda esiin muuttuvien yhteiskuntien moninaisuus. (Horsti 2005, 204–207.) Horsti lähtee liikkeelle journalismin kaksijakoisuudesta: kotimaanosastolla turvapaikanhakijat merkityksellistetään useimmiten ongelmaksi, kun taas muilla osastoilla usein riemuitaan monikulttuurisuudesta (Horsti 2005, 11).

Horsti käyttää tutkimuksensa metodina diskurssianalyysin kaltaista kehysanalyysiä⁴², jonka avulla hän pureutuu representaatioihin ja niiden tuottamiin ja tukemiin (valta)järjestyksiin (Horsti 2005, 16). Niin sanotussa tavallisessa turvapaikanhakijoita käsitelleessä journalismissa korostuivat uhkan ja laittomuuden sekä hallinnan kehykset: turvapaikanhakijat nähtiin uhkaavaksi, kurittomaksi massaksi, joka muodostaa suomalaisen yhteiskunnan kannalta sosiaalisen ongelman tullessaan Suomeen ilman lupaa ja laittomasti – niinpä turvapaikanhakijoita täytyy hallita. Lisäksi myös Horstin tutkimuksessa tuli ilmi, että turvapaikanhakijat eivät juuri päässeet ääneen itseään koskevissa jutuissa vaan että puhujat olivat useimmiten viranomaisia. Kaikkiaan siis myös tässä laadullisessa tarkastelussa korostuu viranomaisten näkökulma turvapaikanhakijoihin. (Mts. 168, 178–179, 278, 287.) Vahva suomalaisnäkökulma toistui myös monikulttuurisuusjournalismin puolella. Siellä suomalaisuutta peilattiin etnisten toisten eli maahanmuuttajien avulla. Juttujen kriittisyys oli monikulttuurisuusjournalismissa vähäistä, mikä tukee niin sanotusta tavallisesta journalismista tuttua hallinnallista näkökulmaa maahanmuuttajia ja turvapaikanhakijoita kohtaan. Toisaalta maahanmuuttajien arvostelun kohteet eli viranomaiset loistivat monikulttuurisuusjournalismissa poissaolollaan – vas-

---

⁴² Nähdäkseni kehyksen käsite eroaa diskurssista siinä, että kehyksen käsitteessä korostuu ihmisen kognitiivisen toiminnan merkitys asioiden ymmärtämisessä. Horsti (2005, 48) viittaa kehyksen käsitteellä tulkintakehikkoon, jonka avulla ihmiset järjestävät kokemusmaailmaansa.

tajulkisuus täyttyi samoilla viranomaistoiminnan teemoilla kuin valtajulkisuus, mutta kritiikin kohteet eivät olleet paikalla ottamassa arvostelua vastaan. (Horsti 2005, 255–259.)⁴³

Horsti käsittelee myös aineistostaan nousevaa suomalaisuuden kuvaa. Hänen mukaansa suomalaisuus esitetään ”harmaaksi mutta varmaksi”: suomalainen yhteiskunta toimii, vaikka onkin sisänpäin lämpiävä. Horsti painottaa, että edes monikulttuurisuusjournalismi ei horjuta valkoisen suomalaisen hallitsevaa asemaa journalismin kentällä. Lisäksi hän huomauttaa, että aineistosta nousee paitsi jako meihin suomalaisiin ja toisiin, myös jako meihin eurooppalaisiin ja toisiin. (Horsti 2005, 280–281, 292–293.) Euroopan integraation vuoksi meidän joukkomme rajat ovat laajentuneet, ja samalla toinen on lykätty yhä kauemmas Suomen rajoilta.

Samaa aihetta sivuaa Pekka Kuusiston väitöskirja (2000), joka käsittelee etnisyyden rakentumista sanomalehtiteksteissä. Kuusisto on käyttänyt aineistonaan suomalaisia ja brittiläisiä sanomalehtiä ja selvittänyt, miten lehdet kategorisoivat omaa yhteiskuntaansa ja muita yhteiskuntia etnisesti (Kuusisto 2000, 2). *Helsingin Sanomista*, *Ilta-Sanomista* ja *Uudesta Suomesta* sekä *The Daily Telegraphista*, *The Guardianista*, *The Independentistä* ja *The Timesista* keräämänsä aineiston perusteella Kuusisto tekee sen johtopäätöksen, että suomalaisuus ja brittiläisyys esitetään itsestään selväksi, syntyperäiseksi suomalaisuudeksi ja brittiläisyydeksi: enemmistöryhmän etnisyys on niin itsestään selvää, ettei sitä tarvitse erikseen teksteissä mainita, toisin kuin vähemmistöjen etnisyys. Jos jostakin tekstin kohteesta mainitaan etninen tausta, ihminen määrittyy jo pelkän maininnan perusteella toiseksi suhteessa valtaväestöön. Lisäksi Kuusisto huomauttaa, että vaikka etnisten vähemmistöjen etninen alkuperä tuodaan teksteissä esiin, heidän kansalaisuuttaan ei yleensä eksplikoida. Tästä Kuusisto taas päättelee, että yhteiskunta rakentuu yhtenäisen etnisyyden idean varaan, jonka poikkeukset on tuotava esiin. Kuusisto vertaa tilannetta lehtitekstien tapaan viitata esimerkiksi urheilijoiden naiseuteen: urheilija on joko urheilija (mies) tai naisurheilija, ja samalla tavalla Kuusiston aineiston vähemmistöihin viitattiin *etnisesti* vähemmistön edustajina, vaikka he olisivat olleet Suomen tai Britannian kansalaisia. (Kuusisto 2000, 170–171; vrt. naiseuden poikkeavuuden kannalta Pajunen 1988, 29.) Näin siis jo maininnan tasolla naiseus ja etninen eroavuus valtaväestöstä määrittyvät poikkeukseksi. Erilaisuus tuodaan esiin, kun taas normi on itsestään selvä.

---

⁴³ Myös Horsti (2005, 288) nostaa esiin suomen- ja ruotsinkielisen journalismin välisen eron turvapaikanhakijoita koskevissa jutuissa. Horstin mukaan ruotsinkielisellä puolella korostettiin suomenkielistä enemmän turvapaikanhakijoiden ihmisoikeuksia. Lisäksi ruotsinkielinen media kyseenalaisti hallinnan kehystä ja viranomaisten näkökulmaa enemmän kuin suomenkielinen.

Aiemmissa etnisyyttä käsitelleissä mediatutkimuksissa on noussut esiin kiinnostavia huomiota myös genreistä. Raittila (2002, 48–49; 2005, 14) puhuu aineistostaan erottuvista suvaitsevaisuusjutuista, joilla hän viittaa vähemmistöjen menestys- tai selviytymistarinoihin ja suvaitsevaisuutta edistäviin toimiin sekä vähemmistöjen tai rasismien historiaan keskittyviin juttuihin. Raittilan (2002, 48–49) mukaan selviytymistarinat ovat useimmiten haastatteluja tai reportaaseja, joissa kerrotaan maahanmuuttajien sopeutumisesta Suomeen: jutuissa painottuu joko vaikeuksien kautta voittoon - tilanne tai työhaluisten maahanmuuttajien työnteko Suomessa. Oman työni kannalta mielenkiintoinen huomio on se, että vähemmistöryhmien edustajat pääsevät useimmiten itse ääneen erityisesti selviytymistarinoiksi luokitelluissa jutuissa ja juttutyypeistä eniten haastatteluissa ja reportaaseissa (Raittila 2002, 82–83; 2005, 24–25). Horsti puolestaan huomauttaa, että juuri henkilökuvat sanomalehtijournalismin lajityyppinä mahdollistavat uutisformaattia paremmin vähemmistöjen suoran puheen, pääsyn ääneen julkisuudessa. Henkilökuvat ovat kuitenkin satunnaisia sunnuntai- tai muiden erikoissivujen tilaisuuksia nostaa erilaisuus esiin journalismin kentällä. (Horsti 2005, 290.) Toisaalla Horsti toteaa, että monikulttuurisuusjournalismin tarkoituksena on rakentaa vähemmistöille omaa julkisuutta esimerkiksi ylittämällä journalististen genrejen rajoja ja rakentamalla uudenlaisia juttutyyppejä (mts. 204) – henkilöjuttujen vapauttaminen erikoissivuilta muidenkin sivujen sisällöksi voisi olla yksi keino rikkoa toiseuttavia rakenteita.

Yhteenvedoksi todettakoon, että etnisyyttä koskevien mediatutkimusten mukaan maahanmuuttajat esitetään suomalaismediassa – myös niin sanotussa monikulttuurisuusjournalismissa – yleensä suomalaisesta, usein myös viranomaisnäkökulmasta. Lisäksi etnisten vähemmistöjen edustajat pääsevät journalismissa esiin vähemmän kuin enemmistön edustajat, ja maahanmuuttajat jäävät itseään koskevissa jutuissa usein mykiksi toimijoiksi, joiden asioista pääsevät puhumaan esimerkiksi suomalaisviranomaiset. Enemmistönäkökulma maahanmuuttajiin voidaan rinnastaa miehiseen näkökulmaan naisia kohtaan, ja myös maahanmuuttajien yhteydessä voidaan puhua tietynlaisesta kaksoistietoisuudesta tai kaksoisvaatimuksista: maahanmuuttajat pääsevät useimmiten julkisuuteen erityisen etnisyytensä vuoksi, mutta samalla heidän täytyy omaksua valtakulttuurin kieli, tapa esiintyä julkisuudessa. Siinä missä etninen suomalaisuus on itsestään selvä normi, erilaisuus esitetään useimmiten poikkeukseksi, jopa jonkinlaiseksi miinukseksi. Tavallisina kansalaisina, ”taviksina”, maahanmuuttajia sen sijaan ei useimmiten esitetä.

Generisesti mielenkiintoista on, että etniset vähemmistöt pääsevät esiin useimmiten haastatteluissa ja niin sanotuissa suvaitsevaisuusjutuissa. Monikulttuurisuusjournalismissa on puolestaan alettu etsiä uudenlaisia generisiä ratkaisuja tavanomaisten uutisten tai reportaasien rinnalle, ja uusilla

ideoilla on pyritty irti esimerkiksi uutisten geneeristen konventioiden hierarkisoivasta ja toiseuttavastakin vaikutuksesta. Aiemman tutkimuksen havainnot genrejen suhteista maahanmuuttajien esittämiseen avaavat omaan tutkimukseeni kiinnostavan näkökulman: kysyä sopii, millaisissa genreissä maahanmuuttajanaiset pääsevät esiin, millainen asema mahdollisilla ”maahanmuuttajanaiseryisillä genreillä” on journalismin kentällä ja miten genrejen rajoja kenties voitaisiin rikkoa, jotta naiset ja maahanmuuttajat voisivat päästä toisen asemastaan journalismissa. Genrenäkökulman lisäksi aiempi tutkimus kannustaa kysymään, millainen ääni puhumaan päässeille maahanmuuttajanaisille sallitaan ja löytyykö aineistostani viitteitä naisille tai maahanmuuttajille asetettavista kaksoisvaatimuksesta.

6 Analyysin paljastukset: etnisyys ja naiseus sanomalehden diskursseissa

6.1 Aineiston kuvaus ja määrällisen sisällönerittelyn tulokset

Aineistoni koostuu kaikkiaan 42:sta *Helsingin Sanomien* jutusta, jotka ovat ilmestyneet kevään 2004 aikana, 4.2.–30.4.2004. Jutuista 22 on uutisia, 15 henkilöhaastatteluja, 4 reportaasia ja 1 pääkirjoitus. Kaikkiaan aineistoni vaihtelee yksipalstaisista sähkeutisista laajoihin, jopa aukeaman pituisiin reportaaseihin ja toisaalta muutaman tuhannen merkin mittaisiin, kepeisiin yhden henkilön haastatteluihin. Lisäksi aineistoni jutut eroavat toisistaan sen mukaan, millaisena ilmiönä ne maahanmuuton esittävät. Jotkut puhuvat maahanmuutosta yleisenä ilmiönä ja mainitsevat Suomen yhtenä esimerkkinä, mutta useimmat keskittyvät nimenomaan ja vain Suomeen suuntautuvaan maahanmuuttoon. Aineistoni on suhteellisen pieni, ja jutut ovat ilmestyneet lyhyellä aikavälillä. Aineistoni analyysi ja siitä tekemäni tulkinnat pätevät aineistoon, mutta niiden yleistäminen suurempaan perusjoukkoon on ongelmallista, eikä perusjoukkoon yleistäminen ole tutkimukseni tarkoituksenaan. Sen sijaan tarkoitukseni on katsoa nimenomaan oman aineistoni pinnan alle.

Uutisilla on aineistossani ylivalta, ja seuraavaksi suurin juttuluokka ovat henkilöhaastattelut. Uutisten paljous kertoo paitsi sanomalehtijournalismin painotuksista, myös siitä, että maahanmuuttajuus yleisenä ilmiönä on kelpuutettu uutisaiheeksi. Toisaalta uutisten paljous kieli siitä, että maahanmuutosta ja naisista kirjoitetaan uutisjournalismin geneeristen konventioiden mukaan, jotka eivät juuri salli poikkeuksia ja jotka alun pitäen rajaavat mahdollisten diskurssien joukkoa. Uutisluokan sisällä jutut vaihtelevat esimerkiksi yksipalstaisista rikosuutisista laajoihin kokonaisuuksiin, joissa on taitollisina elementteinä mukana kainalojuttu, kuva tai useita sekä tietokulma tai grafiikka. Toi-

nessa suuressa juttutyypiryhmässä eli henkilöjutuissa suurin osa teksteistä on melko lyhyitä, jutustelumaisia kuvauksia juttujen kohteiden elämästä, työnteosta ja arjesta.

Aiheista yleisin on maahanmuutto yleensä ja kotoutuminen. Punaisena lankana luokan jutuissa on ulkomaalaisten arkielämä ja sen sujuminen Suomessa. Luokan jutuissa korostuu nimenomaan suomalainen näkökulma maahanmuuttoon: se, kuinka tulijat asettuvat osaksi *meidän* järjestelmäämme. Toiseksi yleisin aihe ovat työmarkkinat ja työnteko. Jutuissa kerrotaan niin työn etsinnästä, varsinaisesta työnteosta kuin työmarkkinoista ja työllistymisestä abstraktisti. Mielenkiintoista on myös, että ihmisoikeuksia ja maahanmuuttajien koulutusta käsitellään selvästi vähemmän kuin muita aiheita. Lisäksi rikollisuutta käsitellään vain hyvin harvoin. (Ks. Liite 3.) Muut-aiheluokan kuudesta jutusta neljä käsittelee suomalaistuneen ranskalaisen seikkailu-urheilijan retkeä pohjoisnavalle, ja lisäksi luokassa on inkerinsuomalaisista kertova juttu sekä somalialaispoikien perheverkostoja käsittelevä kirjoitus. Alun perin aion koodata seikkailu-urheilijajutut työntekoa käsittelevään aihe- luokkaan mutta päädyin lopulta luokkaan muut. Seikkailu-urheilua ei jutuissa eksplisiittisesti mainita urheilijan työksi, joten katsoin juttujen poikkeavan muista työntekoa käsittelevistä jutuista liikaa. Lisäksi neljä juttua olisivat vääristäneet aiheiden jakaumaa turhan paljon työmarkkinoihin päin, ja toisaalta urheilujuttuja on helpompi käsitellä jatkoanalyysissä, kun ne on valmiiksi koodattu luokkaan muut.

Maahanmuuttajat esitetään aineistossani useimmiten positiivisten tai neutraalien aiheiden yhteydessä. Aiheiden perusteella maahanmuuttajat näyttäytyvät aineistossa vieraina, joiden sopeutuminen Suomeen ja työteliäisyys Suomessa nähdään tärkeiksi asioiksi. Vieraiden pitääkin sopeutua ja työskennellä tullakseen Suomessa toimeen. Suomalainen näkökulma maahanmuuttoon korostuu, kun lehtiteksteissä ollaan kiinnostuneita ennen kaikkea siitä, miten tulijat sopeutuvat ja alkavat hyödyttää suomalaista yhteiskuntaa, millaisen kotouttamisen he tarvitsevat ja miten he sopeutuvat työmarkkinoille. Myös aiemmissa maahanmuuttajia koskevissa mediatutkimuksissa (Horsti 2005, Pietikäinen 2000, Raittila 2005) suomalaisen näkökulman on todettu painottuvan. Oma aineistoni on uudempaa kuin esimerkiksi edellä mainittujen tutkimusten aineisto (Raittilan (2005) tutkimushanketosin ulottuu viime vuoteen), ja on mielenkiintoista huomata, että suomalaisnäkökulma ei ole kadonnut vuosien kuluessa. Maahanmuuttajia katsotaan edelleen Suomen perspektiivistä, mutta esimerkiksi sitä ei käsitellä lainkaan, millainen yhteiskuntajärjestelmä joidenkin tulijoiden kotimaassa on ja voidaanko tulijoiden edes olettaa sulavasti sopeutuvan suomalaiseen yhteiskuntaan.

Useimmiten jutuissa pääsevät ensisijaisesti ääneen maahanmuuttajanaiset.⁴⁴ Selvästi toiseksi yleisimmäksi puhujaryhmäksi erottuvat poliitikot, viranomaiset ja virkamiehet. Kaikkein harvimminkin, vain kerran, ensisijaisen puhujan paikan saa Suomen kansalainen.⁴⁵ Ensisijaisten puhujien tarkastelu osoittaa, että aineistoni poikkeaa edellisten etnisiä vähemmistöjä ja naisia käsitelleiden mediatutkimusten (esim. Halonen 1999, Pietikäinen 2000, Raittila 2005) tuloksista, joiden mukaan niin maahanmuuttajat kuin naisetkin ovat useimmiten mykkiä toimijoita itseään koskevissa jutuissa. Omassa aineistossani maahanmuuttajanaiset pääsevät ääneen, jopa huomattavasti useammin kuin maahanmuuttajamiehet tai suomalaiset poliitikot ja virkamiehet. Laadullisen analyysin selvittämiseksi jää, millainen ääni maahanmuuttajanaisten sallitaan, millaisissa diskursseissa heidän äänensä kuuluu. Edellisten tutkimusten valossa on kiinnostavaa selvittää esimerkiksi sitä, käytetäänkö naisten puhuttajien kuvituksena ja elävöityksenä (vrt. Halonen 1999, 81–82). Ensisijaisia puhujia tarkasteltaessa huomionarvoista on myös, että tutkijat pääsevät aineistossa ääneen suhteellisen harvoin. Tutkijoita useammin jutuissa annetaan tilaa poliittiselle ja viranomaispuheelle sekä poliisin lausunnoille. Maahanmuutto ei näyttäyty akateemisia selityksiä kaipaavana ilmiönä vaan politiikkana ja viranomaisten hallinnan sekä päätösten kohteena.

Juttutyyppeiden ja ensisijaisten puhujien yhteistarkastelu kertoo, että uutisissa korostuvat virallinen politiikkapuhe ja varmat, yleensä luotettaviksi koetut tietolähteet: useimmiten ensisijaisina puhujina esiintyvät poliitikot ja viranomaiset sekä poliisit tai tutkijat. Toisaalta myös maahanmuuttajanaisten ääni kuuluu uutisissa melko usein, ja maahanmuuttajanaisten ääni on uutisten toiseksi suurin ensisijaisten puhujien ryhmä. Viranomaispuheen ylivalta maahanmuuttajia koskevissa uutisissa on todettu myös aiemmissa tutkimuksissa (esim. Pietikäinen 2000, Raittila 2005). Uutisten yhteydessä huomionarvoista on myös se, että maahanmuuttajamiehet pääsevät aineistossani ääneen yhden uutisen ensisijaisena puhujana – ainakaan uutisissa maahanmuuttajanaisten ääni ei siis näytä jäävän toiseksi sukupuolen perusteella.

Maahanmuuttajanaiset pääsevät aineistossani ääneen niin kotimaan-, kaupunki- kuin urheilusivujenkin uutisissa. Kaikkiaan uutisissa kuuluu kuitenkin ennen muita yhden naisen, eli edellä maini-

---

⁴⁴ Ensisijaisten puhujien muut-luokkaan kuuluvat jutun lähteenä käytetty ulkomainen sanomalehti ja urheilujutun kohteen kanssa yhteistyötä tehnyt yritys.

⁴⁵ Suomen kansalaiseksi jutuissa on koodattu etnisesti suomalaiset henkilöt, jotka eivät edusta mitään virallista tahoa vaan esiintyvät jutuissa oman itsensä edustajina. Etninen suomalaisuus ilmenee lehtiteksteissä esimerkiksi puhujien suomalaisesta nimestä tai eksplisiittisestä maininnasta. Suomen kansalainen on kuitenkin sikäli harhaanjohtava termi, että myös osa aineistoni maahanmuuttajiksi koodatuista toimijoista voi olla Suomen kansalaisia. Mietin myös ”suomalainen kansalainen” nimitystä, mutta se ei kuulostanut suomen kielen mukaiselta. Se olisi kuitenkin sikäli parempi, että suomalaisuus implikoisi nimenomaan etnisyyttä ja kansalaisuus puolestaan henkilön ”tavisuutta”.

tun ranskalaisen seikkailu-urheilijan, ääni. Hän pääsee puhumaan kahdessa jutussa neljästä, ja muissa uutisissa naiset kertovat esimerkiksi omista kokemuksistaan rasismista. Mielenkiintoista on ennen muuta se, että aineistoni uutisissa kuuluu nimenomaan *suomalaistuneen* maahanmuuttajan ääni – juttujen yhteydessä lukijalle kerrotaan, että urheilija Dominick Arduin on Suomen kansalainen. Syy Arduinin esiin pääsyyn saattaa olla esimerkiksi hänen tunnettuutensa tai kielitaitonsa. Hänet on ikään kuin kelpuutettu ”meidän” ja ”niiden” välisen rajan tälle puolen, joten hän saa puhua itseään koskevilla jutuilla helpommin kuin sellaiset maahanmuuttajanaiset, jotka eivät ole suomalaistuneet eivätkä siten ”muuttuneet meiksi”.

Urheilujutut ovat kuitenkin aineistossani sikäli poikkeuksia, että muiden niin sanottujen erikoisosastojen, vaikkapa kulttuurin tai talouden, uutisia aineistossani ei ole. Muut uutiset sijoittuvat kotimaan- ja kaupunkiosastoille. Urheilu poikkeaa näistä siinä, että urheilujutut käsittelevät aina nimenomaan yhtä aihepiiriä, kun taas kotimaan ja kaupungin jutut voivat käsitellä lähes mitä aiheita tahansa. Laskin urheilujutut kuitenkin mukaan aineistooni, koska niissä käsitellään nimenomaan maahanmuuttajanaista ja koska ne muodostavat mielenkiintoisen poikkeaman muusta uutisvirrasta. Laadullisessa osuudessa on erityisen kiinnostavaa tutkia, poikkeako suomalaistuneelle urheilijanaiselle sallittu ääni muiden maahanmuuttajanaisten äänestä. Urheilun merkitys maahanmuuttajanaisten pääsyyllä uutisgenreen lienee siinä, että urheilijat katsotaan usein oman alansa asiantuntijoiksi. Heidän katsotaan tuntevan oman lajinsa ammattimaisesti, ja siksi he pääsevät kommentoimaan omaa elämäänsä ja urheiluharrastustaan tai -ammattiaan ikään kuin asiantuntijan paikalle. Esimerkiksi kotimaan- tai kaupunkiosaston juttuihin tämä sen sijaan ei päde. Niissä aineistoni maahanmuuttajanaiset lasketaan tavallisiksi ihmisiksi sikäli, että heidän katsotaan osaavan kertoa vain omista kokemuksistaan mutta heille ei anneta sen kummempaa kykyä kommentoida asioita laajemmasta näkökulmasta, saati asiantuntijan paikalta.

Reportaasien ensisijaiset puhujat puolestaan jakautuvat tasaisesti siten, että maahanmuuttajanaisia ja -miehiä, tavallisia suomalaisia kansalaisia ja politiikan edustajia on mukana yhtä paljon. Henkilöjutuissa sen sijaan korostuu maahanmuuttajien ja erityisesti naisten ensisijainen puhujapaikka – henkilöjutuissa maahanmuuttajanaiset pääsevät ensisijaisiksi puhujiksi 11 jutussa 15:stä. Kolmessa henkilöjutussa ensisijaisena puhujana on maahanmuuttajamies. Henkilöhaastattelujen naiset puhuvat jutuissa omasta arjestaan, työstään, perheestään ja ennen kaikkea suhteestaan Suomeen. Suomi-suhde ei missään jutussa jää mainitsematta. Henkilöhaastatteluissa siis korostuu ennen muuta suomalainen näkökulma maahanmuuttoon ja maahanmuuttajien elämään; maahanmuuttajien oletetaan

täyttävän tietyt suomalaisuuden normit. Toisaalta myöskään henkilöjutuissa maahanmuuttajanaiset eivät ääneen pääsyn perusteella asemoidu toisiksi sukupuolensa perusteella.

Kaikkiaan uutisten ja henkilöjuttujen ensisijaisten puhujien tarkastelu toistaa journalismin kovan ja pehmeän sisällön erottelua, jota olen kirjoittanut auki edellisissä luvuissa. Maahanmuuttajanaiset (ja -miehet) kelpuutetaan henkilöhaastatteluihin edustamaan itseään ja kertomaan omasta elämästään, mutta kovan, virallisen uutistiedon lähteiksi heitä ei useinkaan päästetä. Ensisijaisten puhujien ja juttutyypin yhteistarkastelu toistaa edellisten naisten mediaan pääsyä koskevien tutkimusten (esim. Halonen 1988, 1999) tuloksia siitä, että naiset pääsevät julkisuuteen niin sanotun kaksoistietoisuutensa turvin. Naiset, kuten vaikkapa poliitikkojen vaimot, pääsevät julkisuuteen esiintymällä yksityisen ja julkisen rajamaastossa (esim. Halonen 1999, 130), kummallakin alueella toimien. Samalla tavalla aineistoni henkilöjuttujen kohteet, siis useimmiten maahanmuuttajanaiset, toimivat julkisen alueella mutta heitä leimaa yksityisyys. He pääsevät ääneen oman itsensä edustajina, kun taas varsinainen julkinen rooli, jonkin virallisen tahon edustajuus ja uutispuheen mahdollisuus, varataan muille yhteiskunnan jäsenille, ennen muita poliitikoille ja viranomaisille. Laadullisessa analyysissä onkin kiintoisaa tarkastella myös sitä, kuinka juttutyyppi kenties määrittää naisten puhetta eli onko naisten uutispuhe erilaista kuin naisten puhe henkilöjutuissa.

Aiheista maahanmuuttajanaisten ääni kuuluu ensisijaisena useimmiten työntekoa ja Suomeen kotoutumista käsittelevissä jutuissa. Sen sijaan turvapaikanhakua, ihmisoikeuksia ja rikollisuutta käsittelevissä jutuissa maahanmuuttajanaiset eivät pääse ensisijaisina puhujina ääneen lainkaan.⁴⁶ Naiset ovat siis äänessä ennen kaikkea arkisten aiheiden yhteydessä. Maahanmuuttajamiehet puolestaan eivät saa ääntään kuuluviin koulutusta eivätkä rikollisuutta koskevissa jutuissa, mutta heidänkin äänensä kuuluu yksittäisissä maahanmuuttoa ja kotoutumista sekä työntekoa koskevissa jutuissa. Lisäksi he ovat ensisijaisina puhujina turvapaikanhakua ja ihmisoikeuksia koskevissa jutuissa, toisin kuin maahanmuuttajanaiset. Muut-aiheluokassa miehet pääsevät ääneen somalialaispoikien perheverkostojen yhteydessä. Kaikkiaan aiheiden tarkastelu osoittaa, että maahanmuuttajanaisten ääni kuuluu aineistossani maahanmuuttajamiesten ääntä selkeämmin.

Aiheiden tarkastelu ei tunnu toistavan aiempien naisia koskevien mediatutkimusten (esim. Halonen 1988, 1999) tuloksia, joiden mukaan naiset esiintyvät ennen kaikkea niin sanottujen naisellisten aiheiden, kuten kodin ja perheen, yhteydessä. Omassa aineistossani naiset pääsevät ääneen myös perinteisesti miehiseksi katsotulla alueella eli työllisyyttä ja työntekoa koskevien juttujen yhteydes-

---

⁴⁶ Aiheluokassa muut kuuluu jälleen ennen muita Dominick Arduinin ääni.

sä. Toisaalta myös maahanmuuttajamiehet puhuvat perinteisesti naiselliseksi katsotulla alueella eli kotoutumiseen liittyvien aiheiden yhteydessä. Kenties kyse on perinteisen yksityinen/nainen–julkisen/mies-jaottelun murtumisesta, ainakin suomalaisessa kulttuurissa, jonka osana lehtitekstit on kirjoitettu. Suoria johtopäätöksiä naisten ja miesten representaatioiden muuttumisesta ei määrällisen analyysin eikä näin pienen aineiston avulla voida tehdä, mutta palaan naisten representaatioihin tarkemmin laadullisen analyysin yhteydessä.

Samoin kuin juttutyyppeiden tarkastelu, myös aiheiden analyysi yhdistyy kuitenkin edellä mainittuun naisten kaksoistietoisuuteen eli rooliin yksityisen ja julkisen rajamaastossa. Nimenomaan työllisyyttä käsittelevät jutut, joissa maahanmuuttajanaiset omassa aineistossani pääsevät ääneen, uusintavat naisten kaksoistietoisuutta, sillä naiset häilyvät niissä julkisen ja yksityisen välissä. Heidät päästetään julkisen eli työnhaun ja työnteon alueelle, mutta heidän ei anneta ottaa julkisen aluetta kokonaan haltuunsa, sillä heitä ei asemoida uskottaviksi asiantuntijalähteiksi. Sen sijaan naiset edustavat yksityistä itseään, ja lisäksi yksityisen ja julkisen rajamaastoa korostetaan esimerkiksi tuomalla haastatellun naisen perhe esiin jutun kärjessä. Aineistoni näyttää puolestaan eroavan aiheiltaan aiemmista etnisyyttä koskevista mediatutkimuksista (esim. Pietikäinen 2000, Raittila 2005). Niiden mukaan etniset vähemmistöt esitetään yleensä sellaisten aiheiden yhteydessä kuin maahanmuuttajien tulo Suomeen ja suomalaisen lain tai viranomaistoiminnan tila, kun taas esimerkiksi maahanmuuttajien työllisyyttä käsitellään vain harvoin. Sen sijaan omassa aineistossani maahanmuuttajat esitetään niin kotoutumisen kuin työllistymisen ja työnteon yhteydessä. Näyttää siis siltä, että maahanmuutto on 2000-luvun alussa jo sikäli vakiintunut ilmiö, että puheenaiheet ovat muuttuneet maahanmuuttajien Suomeen tulosta heidän täällä olemiseensa ja sopeutumiseensa sekä työnteokseen.

Toissijaisten puhujien jakauma puolestaan on hyvin tasainen: maahanmuuttajamiehet, poliitikot, viranomaiset ja virkamiehet sekä muut ovat yhtä usein toissijaisena puhujana.⁴⁷ Toissijaisten puhujien ja juttutyyppeiden yhteistarkastelu kertoo, että politiikan ja viranomaistoiminnan ääni kuuluu useimmiten myös uutisten taustalla – poliitikot ja virkamiehet ovat suurin yksittäinen uutisten toissijainen puhujaryhmä. Maahanmuuttajanaisten ääni kuuluu toissijaisena yksittäisissä uutisissa ja henkilöjutuissa sekä kahdessa reportaasissa. Huomion arvoista on myös se, että Suomen kansalaiset pääsevät toissijaisina puhujina ääneen niin uutisissa, reportaaseissa kuin henkilöhaastatteluissakin. Vaikka suomalaisten ääni ei etualalla olekaan, taustalla se silti kuuluu. Toissijaisten puhujien ja aiheiden jakauma puolestaan on erityisen tasainen. Jokaisen aihealueen yhteydessä esiintyy vähin-

---

⁴⁷ Muut-ryhmään kuuluu yritys, kansalaisjärjestö, muu kuin etnisesti Suomen kansalainen ja kirjallisuusseura.

tään kaksi eri toissijaista puhujaa. Maahanmuuttajanaiset pääsevät toissijaisina puhujina ääneen ihmisoikeuksia, rikollisuutta ja kotoutumista käsittelevissä jutuissa. Tämä poikkeaa selvästi ensisijaisten puhujien tarkastelusta, sillä ensisijaisina puhujina maahanmuuttajanaiset eivät pääse lainkaan ääneen rikollisuuden eivätkä ihmisoikeuksien yhteydessä. Mielenkiintoista on myös se, että taustalla maahanmuuttajamiehet pääsevät kaikkiaan ääneen yhtä usein kuin -naisetkin. Miehet puhuvat toissijaisina ennen muuta turvapaikanhakua ja kotoutumista koskevissa jutuissa.

Yhteenvedoksi todettakoon, että määrällisen analyysin perusteella maahanmuuttajanaiset asemoituvat toiseksi ensinnäkin juttutyypin perusteella. Maahanmuuttajanaiset pääsevät useimmiten ääneen henkilöjutuissa, kun taas uutisissa kuuluu ennen kaikkea viranomaisten ja poliitikkojen ääni. Uutisessa puhuvalle haastateltavalle rakennetaan tavallisesti paikka uskottavana yleisesti kiinnostavan tiedon lähteenä, kun taas henkilöhaastattelun puhujan paikka on erityisen kiinnostuksen kohde, tietynlainen kuvitusrooli, human interest -näkökulman rakentajan osa (vrt. esim. Huovila 2005, 124, 126). Niinpä henkilöjutuissa puhuvat maahanmuuttajanaiset määrittyvät toiseksi suhteessa niihin puhujiin, jotka pääsevät hallitsemaan uutisten puhetta, eli aineistossani nimenomaan suomalaisiin viranomaisiin ja muihin niin sanottuihin virallisiin lähteisiin. Maahanmuuttajanaisten sijoittumista ennemmin henkilöjuttuihin kuin uutisiin voidaan tulkita myös niin sanottujen kaksoisvaatimusten (vrt. Halonen 1999, 129–130) näkökulmasta: maahanmuuttajanaiset päästetään julkisen alueella esiin, mutta samalla heidät positioidaan uutisia vähemmän arvostettuun ja ainakin omassa aineistossani nimenomaan feminiiniseksi leimautuvaan juttutyypin.

Myös aiheiden perusteella voidaan puhua maahanmuuttajanaisten asetetuista kaksoisvaatimuksista (vrt. Halonen 1999, 129–130). Naiset pääsevät ääneen julkisen alueelle sijoittuvissa representaatioissa esimerkiksi työn ja kotoutumisen yhteydessä, mutta samaan aikaan naiseus ja yksityisen alue tuodaan korostetusti esiin. Naiseutta voidaan esimerkiksi peilata mieheyteen tai naiseudesta voidaan rakentaa Naiseutta, jonkinlaisina ideaalinnaisuuden mallia. Lisäksi maahanmuuttajanaisten yksityisen aluetta, kuten perhettä, saatetaan korostaa myös julkisen alueelle sijoittuvien aiheiden yhteydessä. Mitään erityiseen naisten kokemukseen ankkuroituvia naisten aiheita (vrt. esim. Holopainen ym. 1983, 7; Zilliacus-Tikkanen 1983, 46) aineistossani ei kuitenkaan löytynyt.

Genrejen kannalta mielenkiintoinen huomio on myös se, että maahanmuuttajanaiset tuntuvat pääsevän ääneen niin sanotuissa suvaitsevaisuusjutuissa (vrt. Raittila 2005, 14) eli teksteissä, joissa kerrotaan maahanmuuttajien selviytymistarinoita tai joissa eksplisiittisesti käsitellään suvaitsevaisuutta. Omassa aineistossani suvaitsevaisuutta ei käsitelty sinänsä, mutta selviytymistarinoiksi erottuivat

ennen kaikkea henkilöjutut. Niissä kerrotaan tarinoita selviytyjämaahanmuuttajista, jotka ovat usein vaikeuksien jälkeen sopeutuneet Suomeen, etsineet ja löytäneet töitä. Yksinkertaistaen voi sanoa, että määrällisen analyysin perusteella maahanmuuttajanaisista maalataan kuva selviytyjien joukkona, joka positioidaan toimintakykyiseksi niin yksityisen kuin julkisenkin alueella mutta jonka toiminnan rajat määritellään suomalaisesta viranomaisnäkökulmasta (vrt. esim. Raittila 2005, 14; Raittila & Kuttilainen 2000, 24; Vehmas 2005, 103). Sukupuolen mukaan tarkasteltuna maahanmuuttajanaiset kuitenkin puhuvat aineistossani ensisijaisesti useammin kuin maahanmuuttajamiehet, joten tällä mittarilla maahanmuuttajanaisten toiseudesta ei voida puhua.

6.2 Aineisto lingvistisen analyysin kysissä

Aineiston lingvistisen tekstianalyysin avulla koetan vastata kysymykseen, *millainen* ääni maahanmuuttajanaisilla valituissa jutuissa on, millaisia *representaatioita* jutut naisista tarjoavat, millaisia *suhteita* jutut eri toimijoiden välille rakentavat ja millaisista *diskursseista* tekstit koostuvat. Lisäksi tarkastelen juttujen geneerisiä konventioita ja peilaan niitä maahanmuuttajanaisten esiin pääsyyn. Olen jakanut analyysini juttujen prosessien ja toimijoiden tarkasteluun sekä juttujen geneeristen konventioiden analyysiin. Diskursiivisten ja geneeristen piirteiden analyysi on osin päällekkäistä, sillä genret ja diskurssit koostuvat osittain samoista tekstuaalisista piirteistä. Koska lingvistisen analyysin aineisto on pieni, analysoin kunkin jutun ensin erikseen läpi. Juttukohtaisen analyysin jälkeen hahmottelen niitä diskursseja, joita laadullisen analyysin aineistosta löytyy, ja peilaan diskursseja juttujen genrejä vasten. Varsinainen diskurssien ja genrejen eli diskurssityyppien ja -käytännön analyysi on kuitenkin vasta diskurssianalyysin seuraavan tason kysymys.

Valitsin laadulliseen, lingvistiseen analyysiin neljä tekstiä (ks. Liite 4). Jutut sijoittuvat mahdollisimman ”keskelle” aineistoa, eli olen valinnut sellaisia tekstejä, jotka juttutyypeiltään, aiheiltaan ja ensisijaisilta puhujiltaan vastaavat määrällisessä sisällönerittelyssä paljastunutta aineiston koko kuvaa. Valitsin laadulliseen analyysiin kaksi uutista ja kaksi henkilöjuttua, koska maahanmuuttajanaiset pääsevät useimmiten ääneen nimenomaan näissä juttutyypeissä ja koska uutisten ja henkilöhaastattelujen erottelu näyttää määrällisen analyysin perusteella nousevan yhdeksi toiseuden tuottamisen keinoksi.

Naiset puhuvat kaikkiaan vain neljässä uutisessa, joten tässä luokassa valinnanvaraa ei juuri ollut. Päädyin juttuihin, jotka käsittelevät maahanmuuttajien kohtaamaa arjen rasismia ja seikkailu-urheilija Dominick Arduinin valmistautumista uuteen pohjoisnavan vaellukseen. Toiset kaksi uutis-

juttua olivat pienempi Arduinia käsitellyt juttu ja inkerinsuomalaisia isovanhempia käsitellyt juttu. Jätin nämä jutut pois, koska toisessa urheilujutussa Arduin puhuu paljon vähemmän ja koska inkerinsuomalaiset ovat maahanmuuttajien joukossa tietynlaisia erityistapauksia. Valitsemani henkilöjutut puolestaan käsittelevät vietnamilaisen maahanmuuttajanaisen työtä kansalliseepoksen kimpussa ja vuoden pakolaisnaisen palkitsemista. Merkilläpantavaa on, että mikään valitsemistani laadullisen analyysin jutuista – jotka siis kuitenkin sijoittuvat jokseenkin keskelle aineistoani eli ovat aineistoleni tyypillisiä juttuja myös aiheiltaan – eivät käsittele niin sanottuja kovia uutisaiheita, kuten taloutta tai politiikkaa (vrt. Halonen 1999, 65–66).

6.2.1 Maahanmuuttajanainen arjen rasismien kohteena

Ensimmäinen lingvistisen analyysin juttu ilmestyi *Helsingin Sanomissa* 22.3.2004, ja se käsittelee maahanmuuttajien kokemaa arkipäivän rasismia. Sisällöllisesti juttu nostaa otsikkoon ajankohtaisen asian eli uuden rasismia koskevan tutkimuksen tulokset, mutta leipäteksti alkaa yksittäisen maahanmuuttajanaisen kokemusten kuvailulla. Kaikkiaan teksti järjestäytyy siten, että otsikko kertoo tutkimustuloksista, ensimmäinen alarivi maahanmuuttajanaisen kokemuksista ja toinen alarivi Tampereen rasisminvastaisesta viikosta. Leipäteksti alkaa maahanmuuttajanaisen kokemuksilla ja esittelyllä, mistä edetään jutun tekohetken tapahtuman eli monikulttuurisen basaarin kuvailuun. Tämän jälkeen juttu kertoo Wajma Qasim -nimisen maahanmuuttajanaisen tulosta Suomeen ja hänen tämänhetkisestä elämästään täällä sekä hänen kulttuurisista tavoistaan ja siitä, kuinka hän joutuu rasististen kysymysten ja pilkan kohteeksi. Elävän elämän kokemusten jälkeen ääneen pääsee tutkija, joka kertoo Suomen arkipäivän rasismista ja sen seurauksista maahanmuuttajien elämälle. Lopulta juttu palaa Qasimin kokemuksiin ja kertoo vielä, millaisia tapahtumia Tampereella järjestetään rasisminvastaisella viikolla.

Juttu on lingvistisen analyysini aineistosta ainoa, jossa on useampi puhuja kuin maahanmuuttajanainen itse; jutussa kuuluu myös arjen rasismikokemuksia analysoineen tutkijan ääni. Jutun kohteena oleva maahanmuuttajanainen kuitenkin asemoituu jutussa aktiiviseksi toimijaksi, sillä hän pääsee puhumaan sitaatteihin, ja prosessit esitetään usein aktiivisilla verbeillä. Wajma Qasim *puhuu, myy ja tekee*. Huomionarvoista on kuitenkin se, että kohde asemoidaan aktiiviseksi vain suhteessa jutun tekohetkeen – yleisemmällä tasolla maahanmuuttajanainen asemoidaan ennemminkin suomalaisten negatiivisten tunteiden, rasismien ja nimittelyn kohteeksi: hän *joutuu vastailemaan* ilkeisiin kysymyksiin siitä, mitä Suomessa tekee, ja kysymykset *saavat hänet hämilleen*. Nimittelyyn hän *on kuitenkin jo tottunut*. Toisaalta juttu asemoi myös rasismien subjektit, suomalaiset, passiivisesti siten,

että tekijyys peittyi. Juttu kertoo, kuinka *kaduilla huudellaan ja tivataan*. Myös jutussa esiintyvä tutkija asemoi suomalaiset, rasismien subjektit, passiivisesti: täällä *kyseenalaistetaan, tuijotetaan ja nimitellään*. Tutkija puolestaan asemoidaan aktiiviseksi toimijaksi, sillä hän *on haastatellut* maahanmuuttajia ja pääsee jutussa sitaatteineen puhumaan aktiivisesti. Tutkijan puheessa maahanmuuttajat esiintyvät anonyyminä massana, josta *monet* tai *osa* kokevat rasismia. Tutkija asemoi maahanmuuttajat myös uhrin asemaan puhumalla siitä, kuinka *monet tuskin rohkenevat* tai *uskaltavat* toimia rasismia kohdatessaan.

Passiivisten verbinmuotojen takia jutun toimijat esitetään anonyymiin sävyyn. Maahanmuuttajanainen ja tutkija esitellään lukijalle nimeltä, mutta muuten puhutaan maahanmuuttajista tai suomalaisista yleensä (vrt. esim. Pietikäinen 2000, 193; Raittila 2005, 20). Lisäksi jutussa käytetään paljon nominaali-ilmaisuja: *kysymykset saavat Qasimin pahoilleen*, ja *sen (rasismien) näkyvimpiä muotoja ovat pahoinpitelyt*. Toimijoiden häivyttäminen ja toiminnan nominaalistaminen hämärtävät tekijöiden, tekemisen ja teon kohteiden suhteita. Maahanmuuttajat asemoidaan abstraktien, kuin itsestään tapahtuvien tekojen kohteiksi, mikä puolestaan esittää maahanmuuttajat joukkona passiiviseksi.

Toimijoiden kannalta mielenkiintoista on myös se, että jutun maahanmuuttajanainen pääsee kertomaan omista kokemuksistaan, kun taas tutkija kertoo laajemmasta asiayhteydestä ja antaa näin maahanmuuttajanaisen lausunnoille kontekstin ja oikeutuksen. Maahanmuuttajanaisen lausunnot ikään kuin vahvistavat ja kuvittavat tutkijan yleispätevää tietoa arkipäivän rasismista. Ne eivät ole erityisen olennaisia kokonaisuuden kannalta vaan kertovat odotettavissa olevia asioita (vrt. Halonen 1999, 87; Raittila 2005, 23; Vehmas 2005, 157, 163). Maahanmuuttajan naiseutta ei toimijuuden yhteydessä mainita eksplisiittisesti, mutta sen sijaan puhutaan esimerkiksi hänen *äidistään*, johon Qasimia suoraan verrataan, *vanhoista miehistä*, koulun *tytöistä* ja *joistain pojista*, jotka ilkkuivat Qasimin huiville. Jutun kohteen sukupuoli rakentuu ikään kuin rivien välissä, ja lisäksi sitä rakennetaan tekstin modaliteetin eli tekstin toimijoiden (myös tekstin oman äänen) asenteiden avulla, joihin palaan tuonnempana.⁴⁸ Sen sijaan maahanmuuttajanaisen etnisyys tuodaan selkeästi esiin heti naisen esittelyssä: Qasim on *afganistanilainen*.

Arkipäivän rasismikokemuksia käsittelevä juttu on aineistossani määritelty uutiseksi, mutta se ei täytä uutisen geneerisiä piirteitä täydellisesti. Juttu nostaa uuden asian eli tutkimustulokset otsikkoon, mutta varsinainen leipäteksti alkaa maahanmuuttajanaisen yksittäisten kokemusten kuvailulla.

---

⁴⁸ Wajma Qasimin sukupuoli tulee lukijalle kuitenkin selväksi heti, sillä Qasim on jutun kuvassa. Koska tutkimukseni keskittyy pelkkään tekstianalyysiin, jätän kuvan analyysini ulkopuolelle.

Leipäteksti on rakennettu siten, että maahanmuuttajanaisen käytännön kokemuksista edetään tutkijan haastatteluun, joka ikään kuin vahvistaa maahanmuuttajanaisen kertomuksen. Rakenteellisesti juttu ei siis aivan täytä uutiselta vaadittavaa kärjellään seisovan kolmion mallia, koska leipäteksti ei ala uusimmasta ja yleisesti tärkeimmästä vaan erityisen kiinnostuksen kohteesta. Rakenteellisesti kiinnostavaa on kuitenkin se, että koko muu teksti on uutisen tapaan järjestetty tukemaan jutunärkeä: tutkijan ääni tukee maahanmuuttajanaisen ääntä ja asettaa sen suurempaan asiayhteyteen. Tekstin sisältö ja rakenne tukevat tulkintaa, jonka mukaan maahanmuuttajan omalle kertomukselle varataan kuvituksen osa.

Tekstin sisältöön ja rakenteeseen liittyvät myös tekstin modaliteetin eli tekstin toimijoiden asenteiden tarkastelu ja lauseiden välisten suhteiden tarkastelu. Ne paljastavat kiinnostavia seikkoja nimenomaan toiseuden kannalta. Vaikka erotankin modaliteetin ja lauseiden koherenssin analysoitsin toisistaan, käsitelän niitä tässä yhtenä ryppäänä, koska ne liittyvät käytännössä kiinteästi toisiinsa. Erityisesti lauseiden välisiä suhteita tarkasteltaessa huomionarvoista on, kuinka tekstissä käytetään uutismaista, tiivistä esitystapaa ja lauseet sidotaan toisiinsa useimmiten sanojen pois jättämisen tai korvaamisen avulla. Mitään ei toisteta turhaan tai selitetä enempää kuin asian ymmärtäminen vaatii. Sanojen toistamatta jättäminen ja korvaaminen toisilla vaativat tekstin lukijalta nimenomaan tulkintaa, jonka takana puolestaan oletetaan olevan tiettyjä kulttuurisesti jaettuina alkuoletuksia.

Toiseuden kannalta erityisen kiinnostava on kohta, jossa käsitellään maahanmuuttajanaisen huivinkäyttöä. Jutun kertojan mukaan Qasim on muslimi, *mutta ei tavallisesti halua* käyttää huivia. *Silti hän joutuu* vastaamaan kysymyksiin siitä, mitä hän tai hänen äitinsä – joka ei *myöskään* käytä huivia – tekee Suomessa. Teksti representoi Qasimin maahanmuuttajanaisiksi, joka ei halua erottua suomalaisten joukosta huivilla – huivi merkitsisi Qasimin sekä naiseksi että maahanmuuttajaksi. Merkitsevän huivin puutteesta huolimatta Qasim merkityksellistyy toiseksi, koska hän joutuu tahottomaan perustelemaan suomalaisille oloaan Suomessa. Muslimien huivinkäyttöä ei myöskään selitetä, vaan tekstin lähtöoletus on, että lukija tietää musliminaisten useimmiten peittävän päänsä huivein. Lisäksi mielenkiintoista on se, kuinka huivilla merkitty, suomalaisuudesta poikkeava ulkonäkö esitetään implisiittisesti suomalaisten ilkeiden kysymysten perusteeksi tai jopa oikeutukseksi: Qasim ei käytä huivia mutta joutuu silti vastaamaan kysymyksiin. Huivin kanssa kysymykset olisivat perustellumpia. Suomi puolestaan nousee esiin huivin poisjättämisen syynä. *Suomi on vapaa maa*, jonka naiseutta ja etnisyyttä koskeviin normeihin sopeutuakseen musliminaisten on jätettävä päänsä peittämättä. Toisaalta Suomi merkityksellistyy kontekstiksi, jossa maahanmuuttajien nimit-

tely on hyvin arkista, itsestään selvää, onhan Qasimkin *tottunut myös* nimittelyyn ilkeiden kysymysten lisäksi.

Toinen toiseuden kannalta merkityksellinen kohta on tekstin osa, jossa käsitellään maahanmuuttajien rasismipelkoa ja ilmoituksia poliisille. Jutun kertojan mukaan jotkut maahanmuuttajat eivät *edes uskalla* poistua kotoaan, ja harva *rohkenee* ilmoittaa rasismista poliisille. Maahanmuuttajat ja muut ulkomaalaiset representoidaan uhreiksi, joiden toimintakyky kärsii suomalaisten heihin kohdistaman rasismien vuoksi. Suomalaiset merkityksellistetään rasismien tekijöiksi, mutta samalla maahanmuuttajien etninen erillaisuus esitetään rasismien perusteeksi, mikä rakentaa rasismista kuvaa jonkinlaisena normaalitilana suomalaisessa yhteiskunnassa. Suomalaisuuden normin korostus näkyy myös kohdassa, jossa kerrotaan, että Qasim puhuu *hyvin* suomea ja että hänen *kaikki* ystävänsä ovat *suomalaisia*. Tekstin kertoja ikään kuin todistelee, kuinka suomalaistunut tekstin maahanmuuttajanainen jo on – mutta kuinka hän silti on niin erilainen, että kohtaa edelleen rasismia.

Vaikka teksti poikkeaa uutisen ideaalista muodoltaan, se on sanastollisesti rakennettu uutisen tyyliin eheäksi. Eheyteen vaikuttaa se, kuinka tekstissä on ainakin näennäisesti erotettu toisistaan niin sanotut tosiasiat ja arvostukset tai subjektiiviset ilmaisut. Rasismi on aihepiiri, jota sivuava sanasto voidaan helposti tulkita subjektiiviseksi ja arvottavaksi. Jutun oma ääni käyttää kuitenkin neutraalin oloista sanastoa, eivätkä esimerkiksi sellaiset ilmaisut kuin *nimittely* tai *huutelu* nouse tekstin yleisestä linjasta esiin erityisen subjektiivisina tai tunteisiin vetoavina. Kun jutun oman äänen käyttämää sanastoa verrataan maahanmuuttajanaisen ja tutkijan sitaateissaan käyttämään kieleen, huomataan kuitenkin, että jutun äänen ja haastateltavien käyttämät sanastot ovat samankaltaisia. Kaikki käyttävät tekstissään samoja ilmaisuja, esimerkiksi juuri *huutelua* tai *tuijottamista*. Faktuaalisuudesta ja toimijoiden äänten erottamisesta pidetään kuitenkin kiinni sillä, että rasismikokemuksista puhuvat enimmäkseen nimenomaan maahanmuuttajanainen ja tutkija sitaateissaan. Jutun oma ääni ei ota kantaa esimerkiksi siihen, kuinka *vanhat miehet huutelevat kadulla*. Uutistekstille luonteenomaista toteavaa, vaihtoehdottoman varmaa ja neutraalia kerrontaa vahvistaa myös jutun verbien tapaluokka eli poikkeukseton indikatiiivi. Jutussa ei myöskään ole metaforia, jotka värittäisivät tekstiä.

Myös kerronnallisesti teksti täyttää uutiselle asetetun vaatimuksen tunnistautumattomasta ja tietävästä kerronnasta. Kerronta ei missään vaiheessa viittaa itseensä eikä esimerkiksi esitä kysymyksiä, jotka paljastaisivat kerronnan ”tietämättömyyden”. Sen sijaan teksti kertoo asiat ikään kuin ne tapahtuisivat itsestään ja olisivat olemassa tekstin esittämässä muodossa diskurssin ulkopuolella.

Vaikka maahanmuuttajanaiselle annetaan jutussa aktiivinen ääni, se jää altavastaajan asemaan ja peittyy jutussa puhuvan tutkijan äänen alle. Tutkija kertoo, miten asiat todella ovat, ja maahanmuuttajanaiselle jää paikka tutkijan lausuntojen kuvittajana – maahanmuuttaja pääsee ääneen erityisen maahanmuuttajuutensa ja tässä jutussa myös naiseutensa vuoksi (vrt. Halonen 1999, 82), mitä hui-vikeskustelu erityisesti tuo esiin. Toiseuden kannalta erityisen kiinnostavaa on, että maahanmuuttajanainen tuntuu päässeensä esiin nimenomaan siksi, että hän rikkoo häneen kohdistettuja etnisyyteen ja sukupuoleen perustuvia odotuksia. Hän ei käytä hui-via, joka merkityksellistäisi hänet eksplisiittisesti sekä muslimiksi että naiseksi. Samalla maahanmuuttajanainen on lähentynyt suomalaista normaalia, sekä etnisesti että sukupuolen kannalta, sillä huivittomana hän ei eksplisiittisesti erotu etnisen eikä sukupuolisen toiseuden akseleilla suomalaisista ja suomalaisnaisista. Toisaalta maahanmuuttajanainen esitetään kuitenkin edelleen sikäli etnisesti ja sukupuolisesti toiseksi, että hän joutuu suomalaisten ja erityisesti suomalaismiesten ja -poikien rasismin kohteeksi.

Toisaalta maahanmuuttajanaisen ääni jää altavastaajan ääneksi myös ja nimenomaan jutun aiheen eli rasismin takia. Maahanmuuttajanainen merkityksellistyy rasismin kohteeksi, objektiksi, etniseksi toiseksi, jonka käytännön toimintakyky on heikentynyt suomalaisten eli me-ryhmän käytöksen takia. Maahanmuuttajanainen representoidaan jutussa alisteiseksi, itseään ja omaa olemustaan selittelemään joutuvaksi objektiksi. Sen sijaan teksti ei konstruoi maahanmuuttajanaista tai maahanmuuttajia yleensä rasismiongelman konkreettiseksi aiheuttajaksi tai provosoijaksi (vrt. Pietikäinen 2000, 161–172), vaikka nimittelyn ja huutelun annetaankin ymmärtää johtuvat erilaisuudesta. Kaikkiaan suomalaisuus – vaikka se esitetäänkin passiivisin keinoin – merkityksellistetään diskurssissa implisiittiseksi normiksi, josta poikkeaminen merkityksellistyy etniseksi toiseudeksi. Sukupuoli puolestaan tulee diskurssissa esiin yhdessä etnisen erilaisuuden kanssa. Koska toiseus perustuu aina johonkin normiin (ks. esim. Ronkainen 1999, 180; Tong 1998, 218), olen nimennyt rasismijutun diskurssin suomalaisen normin diskurssiksi. Siinä korostuu nimenomaan suomalaisuuden kriteeri, johon maahanmuuttajanaisen etnis-uskonnollista ja sukupuolista olemusta verrataan ja johon nähden maahanmuuttajanainen määrittyy toiseksi sekä etnisen että sukupuolisen toiseuden akseleilla. Jutun geneeriset piirteet puolestaan kuuluvat uutiselle, vaikka teksti ei noudatakaan uutisen rakenteellista kärjellään seisovan kolmion mallia. Jutun kuvaileva ote kielii reportaasimaisesta, henkilökohtaisemmasta ja vapaammasta genrestä.

6.2.2 Maahanmuuttajanainen oman alansa asiantuntijana

Toinen lingvistisen analyysin teksti julkaistiin *Helsingin Sanomissa* 16.2.2004. Juttu käsittelee seikkailu-urheilija Dominick Arduinin päätöstä lähteä yrittämään pohjoisnavan valloitusta uudelleen. Jutun otsikko nostaa esiin varsinaisen uuden asian: *Arduin yrittää uudelleen pohjoisnavalle*. Alarivissä uutta yritystä taustoitetaan toteamalla, ettei *viimetalvinen paleltuminen lannistanut sisukasta naista*. Varsinaisen leipätekstin alussa kerrotaan uudelleen itse uutinen, josta edetään taustojen kuvailemiseen eli siihen, kuinka Arduinin viimekertainen pohjoisnavan valloitusyritys epäonnistui. Tämän jälkeen siirrytään tekstin kirjoittamisen aikaan; Arduin näyttää paleltuneita varpaan tynkiään ja selostaa, kuinka hän tulee toimeen vammastaan huolimatta ja kuinka hän onnettomuudesta kuntoutui. Sitten teksti kertoo Arduinin valmistautumisesta ja liikunnallisesta taustasta, minkä jälkeen Arduin selostaa uutta matkasuunnitelmaansa ja tämän jälkeisiä aikeitaan.

Jutussa ei ole muita puhujia kuin Arduin, ja hän pääsee aktiivisesti ääneen lukuisissa sitaateissa. Jutun prosessit on suurimmaksi osaksi ilmaistu aktiivisin verbein; Arduin esimerkiksi *ei anna periksi, yrittää uudelleen, kuuntelee omaa kehoaan ja tietää omat rajansa*. Tekstissä on vain muutama passiivinen verbirakenne. Erityisen mielenkiintoista on, että myös lääkäriasiantuntijoiden puhe on jutussa sisällytetty Arduinin omiin sitaatteihin – maahanmuuttajanainen siis pääsee referoimaan varsinaisten asiantuntijoiden puhetta, eikä päinvastoin, kuten edellisessä, arjen rasismia käsittelevässä jutussa. Arduinille siis pedataan jutun diskurssin tärkeimmän asiantuntijan osaa.

Arduinia ei jutussa sen kummemmin toimijana esitellä, vaan häntä puhutellaan heti otsikosta ja leipätekstin alusta lähtien nimellä. Otsikosta on jätetty pois jopa hänen etunimensä. Myöskään Arduinin kansallisuutta ei tuoda jutussa esiin, mutta naiseus sen sijaan nostetaan esille heti jutun alussa: Arduinia kuvaillaan yhtäältä *sisukkaaksi naiseksi* ja toisaalta *ensimmäiseksi naiseksi*, joka yrittää hiihtää yksin pohjoisnavalle. Lisäksi Arduinin naiseus tulee esiin kerrottaessa hänen *ranskalaisesta miesystävästään*. Jutun yhteyteen on lisäksi taitettu faktalaatikko, joka kertoo lukijalle, kuka Dominick Arduin on. Faktalaatikosta selviää myös Arduinin kansalaisuus ja etninen tausta. Heti laatikon alussa kerrotaan, että Arduin on nimenomaan *ranskalainen* eräopas ja seikkailija. Erityisen mielenkiintoinen on faktalaatikon loppu, jossa kerrotaan, että ranskalainen Arduin on kuitenkin *Suomen kansalainen* – siis meidän puolellemme siirtynyt toinen. Meidän ja toisten välistä rajankäyntiä on käsitelty myös useissa aiemmissä etnisyyttä koskevissa mediatutkimuksissa, ja usein on todettu, että raja ei ole staattinen vaan liukuva ja että jotkin ryhmät ovat vähemmän tosia kuin muut (vrt. Horsti 2005, 280–281, 292–293; Kuusisto 2000, 170–171; Rekola 1996, 32–33). Arduinista

rakennetaan kuvaa nimenomaan tällaisena etnistä me-ryhmää lähentyneenä toisena, jonka toiseus ei ole enää niin selkeästi erottuvaa kuin muiden, me-ryhmään nähden hyvin erilaisten toisten.

Myös tämä urheilusivun juttu on aineistossani määritelty uutiseksi, vaikka se häilyykin uutisen ja henkilöhaastattelun rajamailla. Juttu määrittyy kuitenkin uutiseksi siksi, että se kertoo kärjessään ajankohtaisen ja uuden asian eli sen, että Arduin aikoo pohjoisnavalle uudelleen. Toiseksi tärkeimmäksi asiaksi merkityksellistetään sen todistaminen, että Arduin on toipunut aiemmasta onnettomuudestaan ja että hän todella pystyy lähtemään uuteen yritykseen. Vasta tämän jälkeen Arduinin annetaan kertoa uusista suunnitelmistaan ja valmistautumisestaan. Rakenteellisesti ja sisällöllisesti juttu siis täyttää uutiselle asetetut vaatimukset, eli tärkein – ajankohtaisin – on nostettu kärkeen ja teksti on järjestetty kärjellään seisovan kolmion mallin mukaan. Henkilöhaastattelun geneerisistä piirteistä juttu puolestaan täyttää tärkeimmän eli sen, että juttu kertoo aiheestaan yhden ihmisen kokemusten avulla.

Sanastollisesti teksti ei ole aivan niin neutraali kuin uutisen ideaali. Tekstin oma ääni käyttää esimerkiksi sellaisia subjektiivisia, kuvailevia ilmaisuja kuin *sisukas* nainen ja kahvitulilla *kykkiminen*, *ilmeikäs* suomen kieli ja ärrien sorahteleminen *viehättävästi*. Erityisen mielenkiintoinen tekstin oman äänen ilmaisu on Arduinin matkan huoltopisteistä puhuttaessa käytetty sanapari: ”*mikä tärkeintä*, vastassa on henkisenä tukena Francois Bernard”, teksti kertoo. Tekstin oman äänen asenteellisuus sekoittuu siis paikoin tekstin maahanmuuttajanaisen ääneen, mikä ei ole uutistekstillemme tavallinen piirre. Ennemmin äänen sekoittuminen viittaa henkilöhaastatteluun, jonka kerronta voi kulkea uutista enemmän haastateltavan ehdoilla. Muuten teksti kuitenkin käyttää kerronnassaan uutiselle tyypillistä aktiivista ja konkreettista sekä eheää esitystapaa, ja myös lauseiden välinen koherenssi rakennetaan uutistekstillemme tyypillisellä ekonomisella tavalla, sanojen korvaamisella ja poistamisella.

Sanastoon kuuluvat myös tekstin metaforat, jotka liittyvät ennen kaikkea Arduinille rakennettuun toimintakykyyn ja hänen etnisyytensä konstruoimiseen. Tekstin metaforiset ilmaisut kertovat lukijalle, kuinka Arduin *tietää omat rajansa*, *vetää turistilaumaa* ja *valloittaa pohjoisnavan*. Metaforiset ilmaisut antavat Arduinille toimintakykyä ja konstruoivat hänet aktiiviseksi subjektiksi, joka tietää, mitä haluaa, ja tekee haluamansa. Toisaalta metaforat vetävät rajoja niiden ryhmien väliin, joihin Arduinin katsotaan kuuluvan. Myös metaforat, kuten nimityksetkin, maalaavat Arduinista kuvaa osittain meidän puolellemme siirtyneenä toisena, joka kuitenkin vielä erottuu joukosta: Metafora *vetää turistilaumaa* merkityksellistää Arduinin me-ryhmän jäseneksi, joka ei ole ainakaan yhtä

vieras kuin Suomeen tulevat turistit. Toisaalta teksti kuvaa, kuinka Arduinin suomen kielessä *ärrät vain sorahtelevat viehättävästi*. Arduin ei siis sittenkään ole aivan kuten me vaan alun perin erilainen, meihin verrattuna toinen.

Modaliteetin tarkastelu puolestaan paljastaa, kuinka jutun kerronta – sanaston samankaltaisuuksista huolimatta – ottaa etäisyyttä jutun haastateltavaan ja tämän puheeseen. Modaliteetin tarkastelu liittyy ennen kaikkea Arduinin naiseuden konstruomiseen. Arduinia kuvaillaan esimerkiksi määrein *sisukas* ja *ensimmäinen nainen*, hänen kerrotaan vakuuttavan asioita haastattelijalle *kirkkain silmin*, eikä hän tekstin mukaan ole *koskaan* pitänyt harjoituspäiväkirjaa, *saati* käynyt kuntotesteissä. Lisäksi Arduin tekee tekstissä asioista *malliksi*, hän esimerkiksi esittelee haastattelijalle ja samalla lukijalle paleltuneita varpaitaan. Arduinista rakennetaan kuvaa naisena, joka on naiseudestaan huolimatta ”hyvä jätkä”, ronski ja karski seikkailija, joka ei peräänny ensimmäisen vastoinkäymisen tullen. Arduin joutuu kuitenkin todistelemaan omaa ronskiuttaan tekstin kertojalle näyttämällä paleltumiaan ja vastailemalla kysymyksiin *siekailematta*. Kerronta ei siis purematta niele Arduinin puhetta vaan asettaa tämän lausumat kyseenalaisiksi modaliteetissaan. Samalla teksti tulee konstruoineeksi tietynlaista ronskia, ”äijämäistä” kuvaa Arduinin naiseudesta. Arduinin naiseus näyttää siirtyneen varsinaisen feminiinisen puolelta kohti maskuliinisuutta, aivan kuten hänen etninen ranskalaisuutensa näyttää tekstissä siirtyneen kohti suomalaisuutta. Arduinista rakennettu representaatio toistaa omalla tavallaan ajatusta naisilta vaadittavasta kaksoistietoisuudesta tai kaksoisvaatimuksista: toisaalta Arduin esitetään maskuliinisen karskiksi, uskaliaaksi ja siekailemattomaksi seikkailijaksi, mutta toisaalta hänet esitetään sikäli feminiiniseksi hahmoksi, että hänen on perusteltava ja uskoteltava olevansa karski (vrt. Halonen 1999, 129–130).

Etäisyyden oton lisäksi tekstin kerrontaa leimaa uutiskerronnasta poikkeava tunnistautuvuus ja tietämättömyys. Nämä kerronnan ominaisuudet käyvät ilmi ensinnäkin jutun tapaluokista. Jutussa käytetään indikatiivin lisäksi muutamaa konditionaalialia ja yhtä kysymystä. Näin jutun kerronta määrittyy tunnistautuvammaksi ja vähemmän tietäväksi kuin tyypillisen uutistekstin kerronta. Tekstin oma ääni ja tekstin konstruoitu luonne tulevat tavallista uutistekstiä selvemmin esiin esimerkiksi silloin, kun Arduinilta kysytään, *mitä pohjoisnavan valloituksen jälkeen*. Lisäksi kerronnan tunnistautuvuudesta kertoo esimerkiksi Arduinin sitaatti: ”Ei minulla ollut aikaa miettiä, että onnettomuus olisi ollut tappio.” Konditionaali paljastaa tekstin konstruoidun luonteen ja tekee kerronnasta tavallista uutistekstiä tunnistautuvamman vastaamalla kerronnan alkuoletukseen, jonka mukaan onnettomuus oli tappio.

Urheilujutussa maahanmuuttajanaisen ääni siis kuuluu kaikkiaan selkeästi eikä huku muiden äänien alle. Dominick Arduin representoidaan aktiiviseksi oman tiensä kulkijaksi, oman alansa asiantuntijaksi, joka naiseudestaan huolimatta on ronski ja ”hyvä jätkä”. Toisaalta Arduin joutuu todistelemaan ronskiuttaan, eli naisuus merkityksellistyy eräällä tavalla puutteeksi tai esteeksi varsinaiselle itsestään selvälle ronskiudelle ja karskien seikkailijoiden joukkoon kuulumiselle. Myös etnisyys tulee jutussa esiin meidän ja toisten välissä häilymisenä. Arduin on Suomen kansalainen, eli hän kuuluu eräällä tavalla me-ryhmään. Hänen ranskalaisuutensa kuitenkin mainitaan faktalaatikossa ja tuodaan esiin myös implisiittisesti. Kaikkiaan diskurssia siis leimaa sekä sukupuolista että etnistä sisäryhmää lähentyminen, miehisen ja suomalaisen normin täyttämisen yritys, mutta kuitenkin – juuri ja juuri – ulkoryhmän puolelle sijoittuminen. Niinpä olen nimennyt diskurssin suomalaisen ja miehisen normin diskurssiksi. Lisäksi diskurssia leimaa asiantuntijuus, sillä teksti on Arduinin äänen ja hänen oman alansa asiantuntemuksen kyllästävä. Arduinin asiantuntijuutta korostaa se, että häntä ei leipätekstissä esitellä. Myös metaforat vahvistavat Arduinin asemaa kyvykkäänä oman alansa tuntijana. Toisaalta tekstin modaliteetti kyseenalaistaa Arduinin kyvyt. Arduin pystyy kuitenkin vastaamaan tekstin kerronnan epäilyihin *siekailematta*. Hän lunastaa paikkansa asiantuntija-diskurssin puhujana. Geneerisesti juttu on sikäli uutinen, että se kertoo selvästi jotakin uutta ja täyttää kärjellään seisovan kolmion mallin. Toisaalta juttu lähenee henkilöhaastattelua, sillä kerronta nojaa vain yhden ihmisen haastatteluun. Lisäksi jutun kerronta ei sanallisesti täysin erotu jutun puhujan käyttämästä kielestä ja on tavanomaisen uutisen kerrontaa tunnistautuvampaa ja vähemmän tietävää.

6.2.3 Maahanmuuttajanainen kohtalon käännteiden kohteena

Kolmas teksti ilmestyi *Helsingin Sanomissa* 8.2.2004. Juttu käsittelee vietnamilaisen kääntäjän ja kansalliseepoksen kirjoittajan työtä ja elämää Suomessa. Jutun otsikko kertoo ajankohtaisen mutta erityisen kiinnostuksen kohteeksi asemoituvan asian eli sen, että jutun maahanmuuttajanainen Bui Viet Hoa on kirjoittamassa Vietnamille omaa kansalliseeposta. Varsinainen leipäteksti lähtee liikkeelle samasta uudesta asiasta. Ajankohtaisen asian jälkeen teksti siirtyy tekstin kirjoittamisen aikaan ja kuvaa Hoan perheen ruoanlaittoutuokiota. Sitten kerrotaan, kuinka perhe monien vaiheiden jälkeen päätyi Suomeen, kuvaillaan Vietnamin kansoja ja niiden myyttejä sekä sitä, millaista eepoksen kirjoittaminen Hoan mukaan on. Lopuksi teksti kertoo vielä Hoan tulevaisuuden suunnitelmista.

Myöskään tässä jutussa ei ole maahanmuuttajanaisen lisäksi muita puhujia, eli nainen pääsee puhumaan aktiivisesti omaa elämäänsä koskevista asioista. Nainen puhuu itsensä lisäksi myös *meistä*,

millä hän viittaa lapsiinsa ja mieheensä. Jutun toimijoita ovat Bui Viet Hoan lisäksi tämän nimeltä luetellut perheenjäsenet, jotka eivät siis kuitenkaan pääse jutussa itse ääneen. Jutun prosessit ilmaistaan aktiivisin verbein, eli Hoa esimerkiksi *pääsi* stipendiaatiksi ja *luki* sivuaineenaan suomea.

Hoan naiseutta ei tekstissä tuoda eksplisiittisesti esiin, vaan naisuus tulee esiin muiden toimijoiden ja nimeämisten avulla. Teksti puhuu esimerkiksi *perheen isästä* eli Hoan miehestä. Lisäksi teksti käsittelee *äidin työtä*. Lopussa teksti vielä mainitsee Hoan *puolison*. Hoan naisuus määrittyy siis tekstin tasolla ennen muuta hänen perheensä kautta.⁴⁹ Tämänkin jutun tapaa esittää naiseutta voidaan verrata niin sanottuihin kaksoisvaatimuksiin tai kaksoistietoisuuteen (Halonen 1999, 129–130). Bui Viet Hoa esitetään toisaalta hyvin itsenäiseksi toimijaksi tai jopa perheen pääksi, jonka työn perässä koko perhe on tullut Suomeen. Toisaalta Hoa on selvästi feminiininen hahmo, joka kokkaa perheineen ja matkustelee miehensä kanssa. Mielenkiintoista ja toiseuden konstruktioiden kannalta merkittävää on kuitenkin se, että kumpaakaan sukupuolta ei nosteta tekstissä normiksi, jonka vaatimuksia maahanmuuttajanainen yrittäisi täyttää.

Myöskään Hoan etnisyys ei tule jutussa eksplisiittisesti esiin, vaan teksti luottaa lukijan päättelykykyyn: ilmeisesti Hoa on vietnamilainen, koska teksti kertoo hänen kirjoittavan *vietnamilaisiin kansanrunoihin perustuvaa eeposta*. Lisäksi teksti kertoo, kuinka Hoa aikoo perheineen palata kotiin ja kuinka Hoa miettii, *miten paljon Vietnam on viiden vuoden aikana muuttunut*. Vaikka Hoan etnisyyttä ei eksplisiittisesti mainitakaan, teksti piirtää rajan meidän ja niiden väliin, joihin Hoa selvästi kuuluu. Hoan koti ei ole Suomessa, vaikka hän *asuu perheineen espoolaisessa omakotitalossa*. Mielenkiintoista on, että Hoa puhuu myös *ulkomaista*, joihin Suomi ilman muuta kuuluu. Asetelma kääntyy siis hetkeksi ylösalaisin – Suomi on ulkomaata, ja tekstissä rakentuvan me-ryhmän paikka on jossakin muualla kuin Suomessa. Lukijaa muistutetaan siitä, että etnisyys ja erilaisuus määrittävät eri tavoin sen mukaan, mistä näkökulmasta asiaa katsotaan.

Etnisyyttä konstruoidaan tekstissä myös lauseiden välisen koherenssin avulla. Myös tämän tekstin lauseiden koherenssi rakennetaan jättämällä sanoja toistamatta ja luottamalla lukijan tulkintakykyyn. Erityisen mielenkiintoista on, kuinka teksti luottaa (suomalaisen) lukijan kykyyn ymmärtää viittaukset Suomen kansalliseepokseen. Tekstin alussa puhutaan ensin Hoan kirjoittamasta *kansalliseepoksesta*, ja heti perään kerrotaan, kuinka Hoa käyttää eepoksen työstämiseen *Lönnrotin* menetelmää. Lukijan oletetaan tietävän, kuka oli Lönnrot – josta ei kerrota edes etunimeä. Suomalaisuus-

---

⁴⁹ Myöskään tässä jutussa maahanmuuttajan sukupuolesta ei kuitenkaan ole epäilystä, sillä jutun kuvassa on vain jutun kohteena oleva maahanmuuttajanainen.

den oletus rakentaa lukijoille asemaa etnisenä me-ryhmänä suhteessa vietnamilaiseen maahanmuuttajanlaiseen. Suomalainen me-ryhmä ja sen takana seisova perinne merkityksellistetään tekstin tässä kohtaa normiksi, jonka mukaan vietnamilainen nainen kirjoittaa eeposta. Toisaalta myöhemmin tekstissä suomalainen mytologia rinnastetaan vietnamilaiseen. Vertailtaessa ja rinnastettaessa tullaan määritelleeksi myös kulttuurien välisiä rajoja: jotta kahta kulttuuria ylipäänsä voidaan verrata, ne täytyy ensin erottaa toisistaan. Kaikkiaan teksti siis rakentaa kaksi eri me-ryhmää. Toisaalta me-ryhmä muodostuu Lönnrotin ja suomalaisen kansanperinteen tuntevista suomalaisista, toisaalta niistä ulkomaalaisista, jotka eivät ole Suomessa kotonaan vaan ulkomailla. Vaikka suomalaisuus yhdessä kohdin tekstiä määrittyykin normiksi, normi koskee vain kansalliseepoksen kirjoittamista. Yhden etnisen normin sijaan teksti rakentaa kuvaa monikulttuurisesta yhteiskunnasta, jossa normit vaihtelevat ja liukuvat.

Kansalliseeposjuttu on henkilöhaastattelu, sillä se keskittyy yhden ihmisen tarinan kertomiseen haastattelun avulla. Vaikka henkilöjuttu ei generisten konventioidensa mukaan rakennukaan samaan tapaan kuin uutinen, tekstistä on mielenkiintoista analysoida samoja piirteitä kuin uutisista edellä. Ensinnäkin teksti poikkeaa uutisesta selvästi rakenteensa puolesta. Sen sijaan, että teksti etenisi loogisesti kärkeä eli vietnamilaiseepoksen kirjoittamista taustoittaen, teksti jättää lukijan silmien eteen myös aukkoja ja tulkinnan paikkoja. Teksti hyppää kärjen jälkeen tekstin kirjoittamisen aikaan ja siitä menneisyyteen, ja lopussa hypätään takaisin varsinaiseen eepoksen kirjoittamiseen. Tekstin rakenne muistuttaa kärjellään seisovan kolmion sijaan ympyrää, jonka kerronta lopussa sulkee.

Myös sanastollisesti teksti eroaa perinteisestä, neutraaliuteen pyrkivästä uutistekstistä. Tekstin oma ääni ja tekstin haastateltavan ääni kietoutuvat samankaltaisen sanaston ja epävarmuutta kuvaavan kerronnan ansiosta toisiinsa. Niinpä faktoja ja arvostuksia ei yritetäkään kerronnassa erottaa tiukasti toisistaan, vaan ne sekoittuvat värikkääksi kuvailuksi. Tekstin oma ääni kertoo metaforisin ilmaisin, kuinka Hoa *tarttuu isoihin hommiin* mutta kuinka hänen elämänsä kulku on ollut *uskomaton tarina* ja kuin *sattumien summa*. Haastateltava käyttää samanlaista sanastoa kertoessaan, että hänen elämänsä on kuin *sattumien summa tai satu* ja kuinka hänestä tuntuu, että *kohtalo on järjestellyt* hänen elämänsä. Tekstin maahanmuuttajanainen konstruoidaan aktiiviseksi asioihin tarttujaksi mutta elämän pyörteiden mukana ajalehtivaksi sattumien kohteeksi.

Metaforisten ilmausten lisäksi myös jutun tapaluokat vahvistavat osaltaan vaikutelmaa kohtalon käden ohjaavasta voimasta. Jutussa käytetään toteavan indikatiivin lisäksi konditionaaleja, jotka

tuovat tekstiin epävarmuuden tuntua. Haastateltavan mukaan hänellä *ei* ilman stipendiä *olisi ollut* minkäänlaisia mahdollisuuksia opiskella ulkomailla, eikä hän ilman Kalevalaa *varmasti ikinä olisi keksinyt* ideaa vietnamilaiseepoksesta. Toisaalta tekstin oma ääni kertoo, kuinka Hoa *ei vielä nyt haluaisi puhua kansalliseepoksesta* ja kuinka hän tulevaisuudessa *haluaisi toimittaa vietnaminkielisestä Kalevalasta toisen painoksen*. Konditionaalit tuovat tekstiin ehdollisuuden. Ilman onnekkaita sattumuksia Hoa *ei olisi nyt siinä, missä on*, ja toisaalta tulevaisuuskin voi tuoda mukanaan mitä vain, myös muuta kuin toivotun uuden toimitustyön. Samoin tekstin modaaliteetti vahvistaa kuvaa Hoasta kohtalon mukana ajautuvana kohteena. Tekstin mukaan Hoan tarina on *uskomaton*, Hoan *tarkoitus* on luoda vietnamilainen kansalliseepos, hän *aikoo* matkustaa Vietnamiin, ja samoin perhe *aikoo* palata kotiin, koska *tarkoituksena* ei ole asua ulkomailla loppuikä.ä.

Kaikkiaan tekstin kerronta on siis vähemmän tietävää ja vähemmän itsenäistä kuin uutisten kerronta, sillä kerronta sallii tekstin sisäisen epävarmuuden. Kerronta ei esitä tapahtumia ikään kuin ne tapahtuisivat itsestään, vaan tapahtumiin liittyy myös epäonnistumisen mahdollisuuksia. Lisäksi kerronta viittaa itseensä epäsuorasti. Jutun alussa kerrotaan, ettei Hoa *haluaisi puhua* kansalliseepoksesta, koska kukaan ei vielä tiedä, tuleeko teoksesta sitä. Kerronta viittaa alkuoletukseensa, jonka mukaan Hoan teoksesta ilman muuta tulee Vietnamin uusi kansalliseepos, ja tulee samalla viittanneeksi itseensä. Kerronta ei siis säilytä myöskään uutistekstille tyypillistä tunnistautumattomuutta.

Myös tässä jutussa maahanmuuttajanaisen ääni on aktiivinen eikä huku muiden äänten alle. Maahanmuuttajanainen representoidaan äidiksi ja älyköksi, joka tarttuu elämässään hetkiin eikä voi tai välttämättä haluakaan ohjata elämäänsä liikaa. Etnisyyden kannalta maahanmuuttajanainen representoidaan muuhun kuin suomalaiseen me-ryhmään kuuluvaksi, mutta samalla hänestä rakennetaan kuvaa myös suomalaisen me-ryhmän normien ja koodien ymmärtäjänä. Lisäksi myös suomalaiset esitetään erilaiseksi toisten ryhmäksi ja Suomi ulkomaaksi suhteessa täällä asuviin vierasmaalaisiin, joiden *koti* on jossakin muualla ja jotka ovat Suomessa nimenomaan *ulkomailla*. Etninen norminmukaisuus ja toisaalta toiseus siis vaihtelevat tekstissä sen mukaan, mistä näkökulmasta etnisyyttä katsotaan. Naiseus puolestaan tulee esiin rivien välissä, maahanmuuttajanaisen perheen kautta, eikä naiseus tai jokin sukupuoli asetettu normi nouse tekstiä määrittäväksi elementiksi. Tekstin piirteiden perusteella olen nimennyt diskurssin tilanteisten normien diskurssiksi, mikä viittaa nimenomaan etnisen ja sukupuolisen normin ja erilaisuuden näkökulmaisuuteen ja tilanteen mukaan muuttuvaan luonteeseen. Juttu on genreltään henkilöhaastattelu, sillä juttu keskittyy yhden haastateltavan tarinaan ja esittelee erityisen eikä yleisen kiinnostuksen kohteen. Lisäksi henkilö-

haastattelun genrestä kertoo paitsi tekstin rakenne, myös se, että kerronta sallii haastateltavan äänen kuulla läpi myös tekstin omassa äänessä.

6.2.4 Maahanmuuttajanainen vaikeuksien voittajana

Neljäs ja viimeinen lingvistisen analyysin juttu julkaistiin *Helsingin Sanomissa* 9.3.2004, ja juttu käsittelee vuoden pakolaisnaisiksi valitun maahanmuuttajan tuloa Suomeen ja elämää täällä. Jutun otsikko nostaa esiin naisen oman toiveen voida *elää tavallista elämää*. Varsinainen leipäteksti alkaa maahanmuuttajanaisen sitaatilla, jossa hän kertoo saman asian kuin otsikossa. Jutun alku käsittelee jutun kirjoittamisajankohtaa ja vuoden pakolaisnaisen palkitsemista, minkä jälkeen juttu etenee kertomaan naisen taustoista, saapumisesta Suomeen ja ajatuksista Irakin sodasta. Jutun viimeisessä kolmanneksessa käsitellään naisen elämää Suomessa, hänen tulevaisuudensuunnitelmiaan ja ajatuksiaan pakolaisnaisten elämästä Suomessa yleensä.

Myös tässä jutussa maahanmuuttajanainen on jutun ainoa puhuja, jonka toimintaa kuvataan ensimmäiseen aktiivisiin verbein: Nawal al-Rikabi *on selvinnyt* pakolaisuudesta, *saapui* Suomeen ja *naulasi* pakolaisnaisen manifestin puutauluun. Toiseuden kannalta jutun merkittäviä muita toimijoita ovat *Suomen Pakolaisapu*, *eduskunnan ihmisoikeusryhmä*, *naiskansanedustajien verkosto* ja joukko *etnisiä yhdistyksiä*. Ne esitetään jutun maahanmuuttajanaisen tueksi ja auttajiksi, ja samalla maahanmuuttajanainen, *vuoden pakolaisnainen*, merkityksellistetään suomalaisiin nähden etnisesti erilaiseksi, uhriksi ja nimenomaan naiseksi.

Juttu puhuu myös *pariskunnasta*, millä viitataan Nawal al-Rikabiin ja hänen *mieheensä*, jotka joutuivat Irakissa vainotuiksi ja jotka siksi joutuivat pakenemaan. Naiseuteen viitataan siis myös puolisoon eli miehen avulla. Lisäksi tekstissä pääsevät esiin *pakolaisnaiset* ja *suomalaisnaiset* yleensä, sen kummemmin määrittelemättöminä mutta suhteessa toisiinsa ilmeisen selvärajaisina ryhminä. Teksti kertoo, kuinka al-Rikabi vuoden pakolaisnaisiksi valintansa jälkeen naulasi puutauluun pakolaisnaisen manifestin ja kuinka hän vaatii, että *pakolaisnaisilla* on Suomessa oltava samat oikeudet ja velvollisuudet kuin *suomalaisnaisilla*. Teksti siis esittää miehet ja naiset sekä suomalaiset ja pakolaiset lähtökohtaisesti erillisiksi ryhmiksi. Teksti ei selitä, miten eri ryhmien oikeudet ja velvollisuudet mahdollisesti eroavat toisistaan, vaan lukijan oletetaan osaavan tulkita tekstin jättämät aukot. Suomalainen näkökulma jutun pakolaisnaisen elämään korostuu nimenomaan erottelujen takia (vrt. esim. Pietikäinen 2000, 196), ja nainen esitetään suomalaisten hyvän tahdon ja avun kohteeksi.

Al-Rikabista kertova juttu on aineistossani koodattu henkilöhaastatteluksi, koska se kertoo nimenomaan yhdestä henkilöstä ja hänen elämästään. Käsittelen kuitenkin myös tätä juttua aiempien juttujen tapaan niiden piirteiden avulla, jotka ovat tyypillisiä erityisesti uutisjutuille. Rakenteellisesti vuoden pakolaisnaista käsittelevä juttu eroaa uutisesta heti kärjessä. Juttu ei kerro kärjessään varsinaista uutta ja ajankohtaista asiaa vaan alkaa pakolaisnaisen omalla sitaatilla. Varsinaisesta vuoden pakolaisnaisen valinnasta kerrotaan sitaatin jälkeen. Juttu myös loppuu naisen omaan sitaattiin, eli teksti toistaa edellisessä henkilöjutussa ilmennyttä ympyrämäistä rakennetta. Jutun aloittaminen itse haastateltavan sitaatilla korostaa haastattelun henkilökohtaisuutta.

Sanastollisesti teksti muistuttaa uutistekstiä sikäli, että tekstin oma ääni suodattaa haastateltavan ääntä ja pyrkii neutraaliin esitystapaan. Tätä ilmentää esimerkiksi se, että jutun kerronta erottaa Suomen Pakolaisavun ja maahanmuuttajanaisen sanomiset selvästi toisistaan ja jutun omasta äänestä. Myös jutun kerronta on uutismaisen tietävää, mikä ilmenee esimerkiksi tekstin tapaluokasta, poikkeuksettomasta indikaatiivista. Asiat todetaan niin kuin ne ovat tai niin kuin ne (itsestään) tapahtuvat. Kerronta kuitenkin viittaa itseensä epäsuorasti jutun alussa, kun juttu kertoo, kuinka al-Rikabi *hymyilee hämmentyneenä saamastaan huomiosta*. Saatuun huomioon lukeutuu myös itse *Helsingin Sanomien* juttu ja sen kerronta.

Kerronnan uutismainen neutraalius tiivistyy jutun toiseen kappaleeseen, jossa perustellaan Nawal al-Rikabin saamaa palkintoa. Jutun oma ääni erottaa sanomisistaan tarkkaan sen, mikä on Suomen Pakolaisavun kanta:

”Suomen Pakolaisapu palkitsi al-Rikabin maanantaina 850 euron suuruisella kannustuspalkinnolla, koska *järjestön mielestä* al-Rikabi edustaa naista, joka on selvinnyt pakolaisuuden koettelemuksista myönteisen elämänasenteensa avulla.”

Jutun metaforiset ilmaisut ja lauseiden väliset suhteet puolestaan korostavat al-Rikabin etnistä erilaisuutta ja Suomen roolia lopullisena turvapaikkana, joka tarjoaa niin sanotun tavallisen elämän mahdollisuuksia. Metaforien ja koherenssin avulla juttu kertoo, kuinka al-Rikabi on *selvinnyt pakolaisuuden koettelemuksista myönteisen elämänasenteensa avulla* ja kuinka hän *otti (suomen) kielenkin haltuun nopeasti*. Mielenkiintoista on sanavalintojen lisäksi se, että pakolaisuuden koettelemukset ja suomen kieli esitetään peräkkäin, ikään kuin suomen kielen oppiminen kruunaisi ja täydellistäisi pakolaisen selviytymistarinan. Maahanmuuttajanaiselle rakennetaan roolia uhrina, joka on kuitenkin sinnikkäästi pitänyt kiinni myönteisyydestään ja halustaan sopeutua ja joka näine kykyineen

on onnistunut täyttämään yhden tärkeimmistä sopeutumisen kriteereistä eli oppinut suomen kielen. Hän on siis omine voimineen onnistunut tulemaan ainakin askeleen lähemmäksi meidän ryhmäämme, vaikka kuuluukin selvästi toisiin, onhan hän *vuoden pakolaisnainen* (vrt. Horsti 2005, 280–281, 292–293; Kuusisto 2000, 170–171; Rekola 1996, 32–33). Sukupuolen kannalta erityisen mielenkiintoista on, että jutun maahanmuuttajanainen rinnastetaan nimenomaan suomalaisnaisiin, kun hän vaatii pakolaisnaisille samoja oikeuksia kuin suomalaisnaisille. Sekä suomalaisuuden ja etnisen erilaisuuden että mieheyden ja naiseuden välinen raja piirtyy jutussa selvästi esiin. Suomalaisuuden kriteereiden täyttäminen ja erityisesti suomalaisnaisiin samastuminen esitetään tavoittelemisen arvoiseksi koettelemuksien voittamiseksi, ja sukupuolinen sekä etninen toiseus kietoutuvat yhteen.

Myös tekstin modaaliteetti korostaa Suomeen sopeutumista ja toisaalta maahanmuuttajanaisen etnistä erilaisuutta suomalaisiin nähden. Tekstin mukaan al-Rikabi saapui *lopulta* Suomeen, missä hän haluaa elää *tavallista* elämää. Hän puhuu *sujuvaa suomea*, on nyt Suomessa *työharjoittelussa* mutta yrittää sairaanhoitajan työtä *vastaavaan työhön ja täydennyskoulutukseen*. Jos työtä tai opiskelupaikkaa ei löydy, hän palaa *ehkä joskus* Irakiin. Suomi kuvataan turvaksi, johon päädytään kaikkien muiden koettelemusten jälkeen ja jossa on niin hyvä olla, että pakolaisillakin on mahdollisuus haaveilla suomalaisittain tavallisesta ja turvallisesta elämästä eli opiskelusta ja työnteosta. Toisaalta pakolaisten oletetaan täyttävän suomalaisittain hyväksyttävät kriteerit, joiden avulla he voivat tulla enemmän me-ryhmän kaltaisiksi: työntekoa tulee ensin harjoitella ja sitten tulee yrittää saada varsinaisen tuottavan, yhteiskunnan kannalta kannattava työpaikka. Toisaalta vaikka pakolaiset puhuisivatkin hyvää suomea, heillä ei välttämättä ole takeita työstä tai opiskelupaikasta Suomessa. Mielenkiintoista on, ettei al-Rikabin mahdollista työttömäksi jäämistä sen kummemmin selitetä – lukijan pääteltäväksi jätetään, mistä työ- tai opiskelupaikan puute voi johtua, kun hakijana on pakolaisnainen.

Kaikkiaan viimeisen jutun maahanmuuttajanaisen ääni on itsenäinen ja aktiivinen, vaikka se selvästi merkityksellistetäänkin uhrin ääneksi. Maahanmuuttajanainen representoidaan avun kohteeksi, joka on sekä meidän apumme että oman aktiivisuutensa avulla onnistunut tulemaan lähemmäksi etnistä me-ryhmää. Hän on kuitenkin edelleen selkeästi etnisesti erilainen ja vasta pyrkii lähemmäs suomalaista normia. Naisuus on jutun representaatioissa esillä selkeämmin kuin muiden juttujen representaatioissa, sillä naisuus nostetaan esiin eksplisiittisesti: tässä on nimenomaan vuoden pakolaisnainen. Al-Rikabi pyrkii myös sukupuolisen toiseuden akselilla kohti suomalaista naiseuden normia vaatimalla pakolaisnaisille samoja oikeuksia ja velvollisuuksia kuin suomalaisnaisille. Tälläkin

akselilla hän kuitenkin edelleen määrittyy toiseksi, sillä hän on vasta vaatimassa itselleen mahdollisuutta normiksi määriteltyyn naiseuteen. Kiinnostavaa on, että yhtäläisten oikeuksien ja velvollisuuksien vaatiminen sinänsä ei määritä maahanmuuttajanaista toiseksi vaan päinvastoin tarjoaa sukupuolten erottelusta huolimatta naisten välisen tasa-arvon mallin. Toiseuttavaa jutun diskurssissa on kuitenkin se, että pakolaisnainen representoidaan oikeuksien ja velvollisuuksien vaatijaksi – tasa-arvoa ei pidetä itsestäänselvytenä, eikä yhtäläisten oikeuksien ja velvollisuuksien automaattisesti katsota koskevan pakolais(nais)ia. Olen nimennyt jutun diskurssin suomalaisen normin tavoittelemisen diskurssiksi, niin selkeästi juttu piirtää rajoja etnisten me- ja he-ryhmien sekä mieheyden ja naiseuden väliin ja rakentaa maahanmuuttajanaisesta kuvaa nimenomaan suomalaista (naiseuden) normia tavoittelevana toisena. Geneerisesti juttu kuuluu henkilöhaastattelujen luokkaan, mitä korostavat ennen muuta keskittyminen yhden ihmisen tarinaan ja jutun kuuluminen erityisen kiinnostuksen alueelle sekä jutun rakenne, aloitus ja lopetus. Toisaalta teksti on sanastollisesti uutismaisen neutraali.

6.3 Silmäys toiseuteen ennen analyysin uusia vaiheita

Luon seuraavaksi yhteenvedonomaisten katseen tekstin tason analyysin tuloksiin toiseuden kannalta. Nimesin lingvistiksessä analyysissä löytämäni diskurssit suomalaisen normin (rasismijuttu), suomalaisen ja miehisen normin (urheilujuttu), tilanteisten normien (kansalliseeposjuttu) ja suomalaisen normin tavoittelemisen (vuoden pakolaisnaisjuttu) diskursseiksi. Diskurssit on ammennettu nimenomaan tekstien siitä sisällöstä, joka jollakin tapaa nivoutuu toiseuteen. Koska toiseus puolestaan perustuu jonkin normin olemassaoloon ja samuuden ideaaliin (vrt. Ronkainen 1999, 180; Tong 1998, 218), katsoin tarkoituksenmukaiseksi nimetä diskurssit nimenomaan niiden normien mukaan, jotka teksteissä korostuvat. Toisin kuin muiden diskurssien nimissä, vain suomalaisen ja miehisen normin diskurssissa mainitaan sukupuoli erikseen. Katsoin tämän tarkoituksenmukaiseksi, koska vain tässä diskurssissa sukupuolelle asetetaan nimenomaan mieheydestä kumpuava normi. Muissa diskursseissa sukupuolen normi haetaan naiseudesta tai sukupuolelle ei aseteta absoluuttista normia lainkaan, kuten tilanteisten normien diskurssissa.

Diskursseissa on siis otettu huomioon kumpikin toiseuden akseli, niin etnisyys kuin sukupuoli. Toiseuden akseleiden erottaminen toisistaan edes analyttisesti on kuitenkin hankalaa, sillä toiseuden muodot kietoutuvat tiiviisti yhteen. Toiseuden akseleita erotettaessa kysymys kuuluu, miten etnisyys ja sukupuoli voivat olla *sisäkkäisiä* ja *mihin nähden* toiseutta määritellään. Onko etninen toiseus määritelmältään toiseutta suhteessa koko etniseen sisäryhmään, vai voiko se olla toiseutta

myös suhteessa johonkin sisäryhmän osaan, esimerkiksi vain naisiin tai miehiin? Entä onko sukupuoleen perustuva toiseus määritelmältään naisten toiseutta suhteessa miehiin tai päinvastoin vai voiko se olla myös esimerkiksi etniseen marginaaliin kuuluvien naisten toiseutta suhteessa etniseen sisäryhmään kuuluviin naisiin? Aineistossani etninen ja sukupuolinen toiseus kietoutuvat useimmiten yhteen siten, että sukupuolinen toiseus esitetään etnisen toiseuden osaksi: etnisesti erilaiset naiset määritellään toisiksi suhteessa etnisen valtaväestön naisiin.

Suomalaisen normin diskurssissa sekä etnistä että sukupuolista toiseutta hävytetään suomalaiseen joukkoon sulautumisella. Jutun maahanmuuttajanainen ei halua huivinsa takia erottua *etnisesti erilaiseksi naiseksi* huivittomien suomalaisnaisten joukossa.⁵⁰ Perinteisen musliminaisen roolin rikkinen implikoi naiseudelle asetettuja vaatimuksia, jotka kietoutuvat yhteen etnisyydelle asetettujen vaatimusten kanssa ja tiivistyvät huivinkäyttöön. Etnisesti erilaisesta naiseudesta rakennetaan kuva suomalaiseen naiseuteen nähden alempiarvoisena. Kaikkiaan jutun maahanmuuttajanainen siis asemoidaan sekä koko suomalaista sisäryhmää että erityisesti suomalaista naiseutta lähentyneeksi subjektiksi, joka on kuitenkin edelleen toinen sekä sukupuolensa että etnisyytensä perusteella.

Samankaltainen tilanne nousee esiin myös suomalaisen normin tavoittelemisen diskurssissa. Kuten jo diskurssin nimi kuitenkin antaa ymmärtää, jutun maahanmuuttajanainen asemoidaan jutussa vasta suomalaisen normin tavoittelijaksi. Jutun maahanmuuttajanaisen representaatioissa korostuu naisen etninen erilaisuus paitsi suhteessa koko suomalaiseen sisäryhmään (nainen on *pakolainen*), myös suhteessa suomalaisiin naisiin (nainen *vaatii* samoja oikeuksia ja velvollisuuksia kuin *suomalaisnaisilla*). Huomionarvoista on, että diskurssin maahanmuuttajanainen representoidaan nimenomaan Naiseksi, sukupuolensa edustajaksi, ja häntä käsitellään jonkinlaisena etnisesti erilaisen pakolaisnaisen ideaalina. Naiseus erotetaan selkeästi mieheydestä, ja naiseudesta tulee ei-mieheyttä. Tällainen sukupuoleen perustuva rajanveto voidaan tulkita toiseuttavaksi sikäli, että se rajaa naisille oman alueensa ja esittää heidät ominaisuuksiltaan, oikeuksiltaan ja velvollisuuksiltaan selkeästi määritellyksi, yhtenäiseksi ryhmäksi. Staattinen representaatio esittää naiseuden olemukselliseksi ja muuttumattomaksi (vrt. Halonen 1999, 12–13). Toisaalta diskurssin naiseuden representaatio esittää myös etnisesti erilaisen naiseuden toiseudeksi suhteessa suomalaiseen naiseuteen.

---

⁵⁰ Maahanmuuttajanaisen huivi on ensisijassa islamin uskon merkki. Katson kuitenkin perustelluksi määrittää huivin tässä nimenomaan etnisyyden merkiksi, koska jutun maahanmuuttajanainen erottuisi etnisesti suomalaisista paitsi erilaisen fyysisen ulkonäkönsä takia, myös ja ennen kaikkea huivinsa takia.

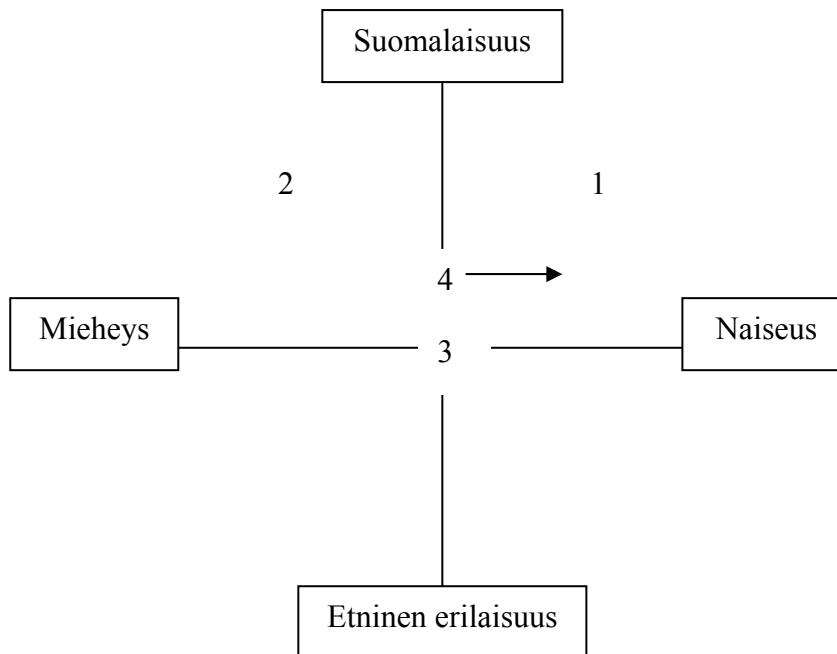
Suomalaisen ja miehisen normin diskurssissa puolestaan nousee esiin kaksi eri normia, joita jutun maahanmuuttajanainen on representaatioissa lähentynyt. Etnisyyden ja sukupuolen akselit liittyvät kuitenkin toisiinsa siten, että sukupuolen akselilla normiksi määrittyy suomalaisittain perinteinen ronski mieheys (tai miehekäs ronskius), etnisyyden akselilla puolestaan rohkea suomalaisuus. Maahanmuuttajanainen nimetään diskurssissa kuitenkin eksplisiittisesti nimenomaan *naiseksi* ja *ranskalaiseksi* (vaikka hän onkin nimenomaan *Suomen kansalainen*). Dominick Arduin on siis ronski ranskatar, ”hyvä jätkä”, mutta samalla selvästi toinen kummallakin toiseuden akselilla. Hän tasapainoilee sukupuolia määrittävien piirteiden ja suomalaisuuden sekä etnisen erilaisuuden kummallakin puolen.

Sen sijaan tilanteisten normien diskurssissa absoluuttisia normeja ei määritellä lainkaan. Suomalaisuus nousee esiin yhtenä etnisyyden representaationa, joka asetetaan rinnan muiden, esimerkiksi vietnamilaisuuden representaation kanssa. Myöskään sukupuolen akselilla juttu ei nosta esiin naisuutta tai mieheyttä normiksi asti, vaan sukupuolet representoidaan neutraalisti, jopa perinteisiä yksityisen ja julkisen alueelle sijoittuvia sukupuolirooleja rikkoen. Mies voi tehdä ruokaa, ja nainen voi olla perheen pää. Toisaalta mies elättää perheensä perinteisen mallin mukaan, jos naisen aika kuluu väitöskirjan kirjoittamiseen.

Lisäksi etnisuus ja sukupuoli kietoutuvat kaikissa neljässä diskurssissa toisiinsa siten, että kaikki diskurssit koskevat niin sanottuja pehmeitä aiheita, kuten maahanmuuttajien elämää Suomessa ja suomalaisten asenteita. Yksikään ei käsittele niin sanottuja kovia aiheita, kuten politiikkaa tai taloutta. Jo aiheiden valinta näyttää siis tuottavan maahanmuuttajaisille paikkaa toisina suhteessa niihin toimijoihin, jotka pääsevät puhumaan niin sanottujen kovien aiheiden yhteyteen. Aiempien tutkimusten perusteella kovien aiheiden puhujat ovat useimmiten miehiä ja suomalaisia virallisia lähteitä, ja kokonaisuudessaan myös omassa aineistossani suomalaiset (miehiset) viranomaiset hallitsevat puheellaan tällaisia aiheita (vrt. esim. Savolainen & Zilliacus-Tikkanen 1992, 27–28; Halonen 1999, 55–57, 65–66; Horsti 2005, 168; Pietikäinen 2000, 190, 202).

Kaikkiaan juttujen diskurssit voidaan graafisesti sijoittaa toiseuden kahdelle akselille, joiden päissä ovat suomalaisuus ja toisaalta etninen erilaisuus sekä mieheys ja toisaalta naisuus (ks. Kuvio 5). Suomalaisen normin diskurssi sijoittuu suomalaisuuden ja naiseuden puolelle, kun taas suomalaisen ja miehisen normin diskurssi sijoittuu suomalaisuuden ja mieheyden puolelle. Tilanteisten normien diskurssi sijoittuu akseleiden leikkauspisteisiin, koska absoluuttisia normeja ei määritellä. Suomalaisen normin tavoittelemisen diskurssi sen sijaan sijoittuu tulkinnassani mieheyden ja naiseuden

akselin puoliväliin mutta etnisyyden akselilla hieman suomalaisuuteen päin: diskurssi representoi maahanmuuttajanaisen hieman suomalaista sisäryhmää lähentyneeksi mutta antaa olettaa, että maahanmuuttajanainen vasta pyrkii kohti suomalaista naiseutta ja siihen kuuluvia oikeuksia ja velvollisuuksia. Piirroksen nuoli osoittaa nimenomaan tätä pyrkimystä.

Kuvio 5. Diskurssien sijoittuminen sukupuolen ja etnisyyden akseleille. (1=Suomalaisen normin diskurssi, 2=Suomalaisen ja miehisen normin diskurssi, 3=Tilanteisten normien diskurssi, 4=Suomalaisen normin tavoittelemisen diskurssi.)

Yhteenvedoksi todettakoon, että etnisyyden representoidaan laadullisen aineiston diskursseissa kaikkiaan nimenomaan erityiseksi erilaisuudeksi suhteessa siihen, mikä on normaalia. Etnisyys on jokaisessa jutussa ainakin yksi syy, jonka vuoksi naiset ylipäänsä ovat päässeet julkisuuteen ja juttujen puhujiksi; naiset ovat ”erikoisia tapauksia”. Maahanmuuttajanaisille ei tarjota jutuissa niin sanottua taviksen osaa, joka tekisi heistä yhdenvertaisia suomalaisten kansalaisten representaatioihin nähden (vrt. Raittila 2005, 25). Suomalaisuus puolestaan representoidaan suurimmassa osassa aineistoani normiksi, jota juttujen toimijat omalla tavallaan yrittävät täyttää (vrt. Horsti 2005, 280–281, 292–293), eli etnisyyttä ei useimmiten representoida deskriptiivisesti vaan normatiivisesti. Kaikkiaan etnisyyden representaatioihin (paitsi tilanteisten normien diskurssin representaatioihin) voidaan soveltaa niin sanottua kaksoisvaatimusten ajatusta: Maahanmuuttajanaisilta vaaditaan suo-

malaisen normin lähestymistä, mutta toisaalta heidät representoidaan suomalaisiin nähden toisiksi. Heidän on oltava sekä samanlaisia että erilaisia.

Myös sukupuoli representoidaan juttujen diskursseissa useimmiten suhteeksi (vrt. esim. Heinämaa & Saarinen 1984, 18) joko miesten tai etnisen sisäryhmän naisten muodostamaan normiin. Myös naiseus representoidaan siis yleensä normatiivisesti eikä deskriptiivisesti; se esitetään suhteessa sellaiseen kuin sen pitäisi olla. Lisäksi suurin osa laadullisen aineistoni diskursseista esittää naiseuden erityispiirteeksi, joka tuodaan esiin erikseen ja korostetusti. Myös tällä toiseuden akselilla diskursseihin (paitsi tilanteisten normien diskurssiin) voidaan soveltaa kaksoisvaatimusten ajatusta: naisilta vaaditaan sukupuolelle asetetun normin lähestymistä mutta samalla heidät representoidaan normista poikkeaviksi.

Tekstin tasolla rakentuvat toimijoiden suhteet perustuvat kaikissa teksteissä ennen muuta etnisen erilaisuuden ja suomalaisuuden erottamiseen ja lukijoiden suomalaisen, me-ryhmään sijoittuvan identiteetin rakentamiseen. Tekstit eroavat kuitenkin toisistaan sen mukaan, ottavatko ne etnisesti erilaisten ja me-ryhmän suhteen annettuna vai kutsuvatko ne lukijan pohtimaan tai jopa kyseenalaistamaan suhdetta. Suomalaisen normin ja suomalaisen normin tavoittelemisen diskurssi painavat lukijan ja tekstin toimijoiden välisiä suhteita taka-alalle läpinäkyvällä ja tietävällä kerronnallaan. Lukijaa ei kutsuta pohtimaan tai kyseenalaistamaan, vaan tekstit tuntuvat pitävän itsestään selvänä sitä, että lukija ottaa vastaan hänelle varatun paikan ja hyväksyy tekstin rakentaman ”totuuden”: lukijalla on paikka suomalaisessa me-ryhmässä, kun taas tekstien kohteet kuuluvat kuin automaattisesti etnisesti toisten ryhmään. Sen sijaan suomalaisen ja miehisen normin sekä tilanteisten normien diskurssin kerronta on näkyvämpää ja vähemmän tietävää, mikä nostaa myös toimijoiden väliset suhteet esiin. Lukija saa tilaisuuden kyseenalaistaa tekstien rakentamat totuudet, kun kerronta tuo itsensä esiin ja osoittaa, ettei teksti näytäkään maailmaa ”sellaisena kuin se on”.

Geneerisesti⁵¹ laadullisen aineistoni jutut jakautuvat uutisiin ja henkilöhaastatteluihin. Huomion arvoista on, että kumpikaan aineistoni uutisista ei ole uutisen ideaalityypin mukainen, vaan uutisissa on varsinaisten uutismaisten piirteiden lisäksi reportaasimaisia ja henkilöhaastattelulle ominaisia piirteitä. Uutistekstiin on sekoitettu vapaamman tyylistä tekstiä, mikä sekoittaa genrejen rajoja ja antaa samalla enemmän tilaa juttujen kohteiden äänille. Rasismia käsittelevä juttu on aineistoni ju-

---

⁵¹ Genrejen analyysi ei varsinaisesti kuulu kriittisen diskurssianalyysin tekstin tasolle. Käyn kuitenkin juttujen genret läpi jo analyysin tässä vaiheessa, koska käytännössä genret ja diskurssit koostuvat osittain samoista, nimenomaan tekstuaalisista, piirteistä.

tuista lähimpänä uutisen ideaalimallia. Siinä maahanmuuttajanainen puhuu kuvitusroolissa, vahvistamassa ja elävöittämässä tiedon varsinaisen lähteen eli tutkijan sanomisia. Toinen aineistossani uutiseksi määritelty juttu on puolestaan hyvin lähellä henkilöhaastattelua, ja siinä maahanmuuttajanainen pääsee ääneen oman alansa asiantuntijana ja ainoana puhujana. Mielenkiintoista on myös se, että asiantuntijan rooliin pääsevä maahanmuuttaja on nimenomaan Suomen kansalainen, kun taas kuvitusrooliin jäävän naisen mainitaan olevan afganistanilainen. Henkilöhaastatteluissa maahanmuuttajanaiset puolestaan pääsevät ääneen omien ansoidensa takia: toinen kirjoittaa eeposta, toinen on selvinnyt pakolaisuuden koettelemuksista.

Geneerisesti laadullisen aineistoni jutut voidaan määritellä paitsi uutisiksi ja henkilöjutuiksi, myös niin sanotuiksi selviytymisjutuiksi, joihin viittasin myös määrällisen analyysin yhteydessä. Rasmia käsittelevä juttu täyttää myös suvaitsevaisuusjutun määreet, sillä siinä käsitellään suvaitsevaisuuden puolesta tehtävää työtä. (Vrt. Raittila 2002, 48–49; 2005, 14.) Arduinia käsittelevä juttu kuitenkin eroaa muista selviytymistarinoista siinä, että Arduinia ei millään tavalla representoida uhriksi, kuten muiden juttujen maahanmuuttajanaiset: Yksi on rasismin uhri, toinen köyhyyden, kolmas pakolaisuuden. Suomi ja tänne pääsy tai mahdollisimman suomalainen elämisen tapa puolestaan merkityksellistetään uhrien pelastukseksi. Pentti Raittilan (2002, 82–83; 2005, 24–25) mukaan maahanmuuttajat pääsevät useimmiten ääneen nimenomaan suvaitsevaisuus- tai selviytymisjuttujen yhteydessä, jotka korostavat maahanmuuttajien selviytymistä ongelmista joko kotimaassaan tai Suomessa. Selviytymisjuttujen kohteet, omassa aineistossani maahanmuuttajanaiset, merkityksellistetään sikäli toiseksi suhteessa valtaväestöön, että heidät on jo juttujen lähtöoletuksissa merkityksellistetty ongelmien kohtaajiksi. *Heillä* on ongelmia, joista selviytyminen on jutun arvoista, ei *meillä*. Käsittelem juttujen geneerisiä piirteitä lisää seuraavalla kriittisen diskurssianalyysin tasolla, joka pureutuu erityisesti diskurssien ja genrejen leikkauspintoihin.

6.4 Kriittisen diskurssianalyysin seuraavalle tasolle eli diskurssikäytäntöön

Diskurssikäytännön tasolla suuntaan katseeni siihen, kuinka diskurssit ja genret laadullisessa aineistossani sivuavat toisiaan ja millaisia merkitysrakennelmia nämä sivuamiset tuottavat. Tässä tutkielmassa genre ymmärretään diskurssia laajemmaksi käsitteeksi siten, että tekstien erilaiset diskurssit aktivoituvat genren eli tekstin lajityypin sisällä. Genren ja diskurssin leikkauspintojen avulla puolestaan päästään kiinni tekstien tuotantoa ja lukemista suuntaaviin käytäntöihin. Norman Fairclough kutsuu genrejen ja diskurssien muodostelmia diskurssityypeiksi ja kannustaa kutakin diskurssityyppiä analysoitaessa tarkkailemaan,

”uusintaako se olemassa olevia rajoja ja suhteita vai muotoileeko se niitä uudella tavalla” (Fairclough 1997, 82).

Fairclough kutsuu olemassa olevia rajoja ja suhteita uusintavia diskurssityyppejä konventionaalisisiksi ja huomauttaa, että ne ilmenevät useimmiten muodoltaan ja merkityksiltään suhteellisen yksiaineksisissa teksteissä. Rajoja ja suhteita ravistelevia tai rikkovia diskurssityyppejä Fairclough puolestaan nimittää luoviksi. Luovat diskurssityypit aktualisoituvat muodoltaan ja merkityksiltään moniaineksisissa teksteissä. (Fairclough 1997, 83.) Käytännössä analysoin diskurssikäytäntöä tarkastelemalla sitä, millaisia diskursseja uutisissa ja toisaalta henkilöhaastatteluissa aktivoituu ja ovatko nämä aktivoitumiset tavanomaisia kullekin genrelle. Kysymys kuuluu, *aktivoiko uutisgenre aineistossani uutiselle tyypillisiä diskursseja*, jotka koskevat maahanmuuttajia ja naisia. Aiempien tutkimusten (esim. Blomqvist 1999; Halonen 1988, 1999; Holopainen ym. 1938; Horsti 2005; Pajunen 1988; Pietikäinen 2000, 2002, 2004; Raittila & Kuttilainen, 2000; Raittila & Vehmas 2005; Savolainen & Zilliacus-Tikkanen 1992; Vehmas 2005; Zilliacus-Tikkanen 1983, 1997) mukaan naiset ja maahanmuuttajat esitetään usein toisiksi suhteessa miehiin ja toisaalta etniseen enemmistöön. Lisäksi uutisten lähteiksi päästetään useimmiten valkoisia, keskiluokkaisia ja -ikäisiä, professionaalissa asemassa toimivia miehiä (ks. esim. Carter, Branston & Allan 1998, 5). Sanomalehtien henkilöjuttuja ei kuitenkaan ole sinällään tutkittu uutisten tapaan naiseuden ja maahanmuuttajuuden kannalta, joten samanlaista suorasukaista kysymystä ei voida esittää. Sen sijaan vertaan laadullisen aineistoni henkilöhaastatteluissa aktivoituvia diskursseja uutisten diskursseihin ja kysyn, *salliiiko henkilöhaastattelun genre aineistossani etnisyyden ja naiseuden esittämisen kannalta vapaampia, luovempia diskursseja kuin uutisgenre*. Käytännössä diskurssien vapaus tai luovuus paikantuu diskursseiksi, jotka eivät toiseuta naisia suhteessa miehiin ja maahanmuuttajia suhteessa etniseen sisäryhmään.⁵²

Diskurssikäytäntöjä voitaisiin lähteä analysoimaan myös toisenlaisella otteella. Yksi mahdollinen tapa olisi ensin määrittää diskurssit ja genret yksinään luoviksi tai konventionaalisisiksi ja yhdistää käsitteet vasta sitten. Tällainen analyysitapa tuottaisi kuitenkin ongelman, sillä genrejen ja diskurssien vaikutuksia olisi vaikea erottaa toisistaan. Teoriassa genrejen ja diskurssien ratkaisevat piirteet voidaan erottaa suhteellisen selvärajaisesti, mutta diskurssikäytännön tasolla tutkijan olisi ratkaista-

---

⁵² Diskurssit voivat vaihdella myös muiden syiden kuin genrejen takia. Esimerkiksi jutun näkökulma voi vaikuttaa siihen, millaisia diskursseja tekstiin rakennetaan. Omassa työssäni käsitän genrejen ja diskurssien yhteyden analyttiseksi yksinkertaistukseksi, jonka avulla saan otteen aineistostani ja joka ennen kaikkea voi vastata tutkimuskysymyksiini.

va, mikä riittää tuottamaan diskurssityypistä luovan tai konventionaalisen. Riittääkö koko diskurssityypin luovuuteen se, että jutun diskurssi rikkoo perinteisiä toiseutta tuottavia diskursseja, vai pitääkö sekä jutun diskurssin että genren jollakin tapaa rikkoa traditionaalisia käytäntöjä, jotta koko diskurssityyppiä voidaan pitää luovana? Ongelma on mielestäni käytännöllisintä sivuuttaa nimenomaan analysoimalla sitä, aktivoiko uutisgenre nimenomaan itselleen genrenä tyypillisiä diskursseja suhteessa naiseuteen ja maahanmuuttajuuteen, ja vertaamalla henkilöhaastattelun genressä aktivoituvia diskursseja uutisen sallimiin diskursseihin. Samalla voidaan mielekkäällä tavalla pureutua genrejen ja diskurssien leikkauspintoihin joutumatta erottamaan käsitteitä keinotekoisesti toisistaan.

Rasismijutun suomalaisen normin diskurssia leimaa sukupuolen ja etnisen erilaisuuden merkkien sulautuminen toisiinsa. Maahanmuuttajanainen esitetään suomalaista ja suomalaista naiseuden normia lähestyneeksi mutta edelleen etnisyytensä ja sukupuolensa perusteella toiseksi määrittyväksi toimijaksi, jonka toiseutta korostaa se, että hän joutuu suomalaisten rasismien kohteeksi. Lisäksi nainen puhuu kuvitusroolissa suhteessa jutussa esiintyvän tutkijan sanomisiin. Toisaalta diskurssi rakentaa maahanmuuttajanaisesta kuvaa perinteistä etnistä naiseuttaan vastaan kapinoivana toimijana. Genreltään juttu puolestaan on uutinen, vaikka se hieman poikkeaaakin kärjellään seisovan kolmion mallista. Kerronnallisesti teksti kuitenkin täyttää uutisen vaatimuksen näkymättömästä ja tietävästä kerronnasta, ja esitystavaltaan teksti on neutraali. Sisällöllisesti juttu on rakennettu siten, että muu teksti tukee kärkeä.

Kaikkiaan jutun diskurssi ja geneeriset piirteet liittyvät toisiinsa konventionaalisuudessaan, ja jutun uutisgenre aktivoi nimenomaan uutisgenreille tyypillisen naisia ja maahanmuuttajia koskevan diskurssin: naiseus ja maahanmuuttajuus määrittyvät toiseksi suhteessa suomalaiseen naiseuteen ja suomalaisuuteen yleensä. Sekä diskurssin että genren voidaan tulkita rakentavan jutun uskottavuutta (vrt. Halonen 1999, 283). Uutisen geneeriset konventiot rakentavat uskottavuutta esittämällä maailman meille ”sellaisena kuin se on” eli sellaisena kuin me sen tunnemme, eikä genre haasta lukijaa kyseenalaistamaan jutun representaatioita. Diskurssi puolestaan rakentaa tekstin uskottavuutta vetoamalla suomalaisen lukijan arkijärkeen. Diskurssi esittää nimenomaan suomalaisuuden normiksi ja erilaisuuden rasismien syyksi. Vaikka kyse on suomalaisten rasismista, erilaisuus esitetään ilkeiden kommenttien perusteeksi ja erilaisuuden häivyttäminen rasismiongelman mahdolliseksi ratkaisuksi. Myös tekstin naiseuden representaatio, joka tiivistyy maahanmuuttajanaisen huivittomuuteen, sopii suomalaisessa kontekstissa rakennettuun uskottavaan uutiseen, sillä suomalaisen yhteiskunnan vapaus esitetään huivin poisjättämisen syyksi. Kaikkiaan jutun diskurssi toistaa ajatusta suomalaisuudesta ja suomalaisesta naiseudesta normina, johon maahanmuuttajanaisen on mukauduttava.

Siksi jutun diskurssityyppiä voidaan kuvata konventionaaliseksi, olemassa olevia rajoja ja suhteita uusintavaksi.

Urheilujutun suomalaisen ja miehisen normin diskurssia puolestaan leimaa naisten ja miesten sekä etnisen sisä- ja ulkoryhmän välisen rajan osittainen ylittäminen ja maahanmuuttajanaisen esittäminen aktiiviseksi asiantuntijatoimijaksi. Toiseuden kannalta merkitsevää on, että diskurssi esittää maahanmuuttajanaisen ronskiksi ja miehekkääksi ja toisaalta etnistä me-ryhmää lähestyneeksi, jollakin tapaa jo tutuksi tulleeeksi ja hyväksytyksi mutta edelleen etnisesti erilaiseksi. Maahanmuuttajanainen on lähentynyt sekä sukupuolelle asetettua mieheyden normia että etnisyydelle asetettua suomalaisuuden normia. Utisdiskurssin perinteiseen konventionaalisuuteen tekee kuitenkin särön se, että maahanmuuttajanainen esitetään nimenomaan oman alansa asiantuntijaksi eikä esimerkiksi lääkärin puheen kuvittajaksi.

Myös tämä juttu on genreltään uutinen. Se täyttää uutisen sisällölliset ja rakenteelliset vaatimukset. Jutun sanasto ja kerronta poikkeavat kuitenkin uutisen ideaalista. Sanastollisesti juttu ei täysin erota omaa ääntään maahanmuuttajanaisen äänestä, ja jutun kerronta on tunnistautuvampaa ja vähemmän tietävää kuin uutisen ideaalin mukainen kerronta. Utisgenren konventioita siis rikotaan ennen kaikkea kerronnalla, joka nostaa itsensä esiin ja antaa lukijalle mahdollisuuden kyseenalaistaa tekstin rakentama ”totuus”. Lisäksi diskurssi rikkoo uutisgenren konventioita siten, että maahanmuuttajanaisen ääntä ei alisteta esimerkiksi tutkijan äänen alle vaan maahanmuuttajanaiselle annetaan tekstissä asiantuntijan paikka. Genre ei siis ole itsestään selvän uskottavaksi rakennettu uutinen vaan lainaa aineksia henkilöhaastattelun puolelta.

Diskurssi ja genre nivoutuvat urheilujutussa toisiinsa käytännössä yhteisten tekstuaalisten piirteidensä perusteella. Diskurssi rikkoo perinteisen uutisgenren konventioita nostamalla maahanmuuttajanaisen asiantuntijapuhujan asemaan. Lisäksi genre rikkoo omia konventioitaan lainaamalla aineksia henkilöhaastattelusta. Toisaalta diskurssi representoi maahanmuuttajanaisen perinteiseen tapaan toiseuttavasti, suomalaisia ja miehisiä normeja vasten. Sukupuolisen toiseuden kannalta on erityisen mielenkiintoista, että diskurssi nostaa sukupuolen akselilla normiksi nimenomaan mieheyden eikä suomalaista naiseutta, kuten aineistoni suomalaisen normin ja suomalaisen normin tavoittelemisen diskurssit. Sukupuoleen perustuva toiseus on siis tässä diskurssissa normiltaan erilaista kuin kahdessa muussa toiseuttavassa diskurssissa. Olen kuitenkin tulkinnut kummankin mahdollisen normin toiseuttavaksi, sillä maahanmuuttajanaisen naiseus määrittyy kumpaankin normiin nähden puutteelliseksi (vrt. esim. Ronkainen 1999, 180). Kaikkiaan tulkitsemisen urheilujutun diskurssityy-

pin luovaksi, vaikka diskurssi onkin toiseuttava sekä sukupuolen että etnisyyden akseleilla. Diskurssi kuitenkin rikkoo tavanomaisten naisia ja etnisiä vähemmistöjä koskevien uutisdiskurssien konventioita nostamalla naisen ainoan ja vieläpä asiantuntijapuhujan paikalle, ja myös uutisgenre itse venyttää rajojaan kohti henkilöhaastattelua.

Vietnamilaista eepoksen kirjoittajaa käsittelevän jutun diskurssia leimaavat puolestaan tilanteiset normit: suomalaisuuden ja toisaalta vietnamilaisuuden esittäminen mahdolliseksi, ajasta ja paikasta riippuvaksi normiksi, Suomen ja maahanmuuttajanaisen kodin vastakkainasettelu ja väliaikaisuuden vaikutelma, naisen kuvaaminen aktiiviseksi toimijaksi ja hänelle sallittu tekstin ainoa puhujan paikka sekä perinteisten naisten ja miesten yksityisen ja julkisen alueelle sijoittuvien representaatioiden sekoittaminen. Diskurssi ei siis määritä sukupuolelle tai etnisyydelle absoluuttista normia, jota maahanmuuttajanainen representoitaisiin tavoittelemaan, vaan normien tilanteisuus rikkoo perinteistä ja myös omassa aineistossani ilmenevää etnisyyden ja sukupuolen tiukkaa normittamista. Lisäksi mielenkiintoista on, että myös tässä diskurssissa maahanmuuttajanainen päästetään ääneen asiantuntijapuhujana. Naisen asiantuntijuus saa kuitenkin epävarman sävyn diskurssin väliaikaisuuden ja epävarmuuden vaikutelmasta. Maahanmuuttajanaisen asiantuntijuus ei ole yhtä itsestään selvää kuin urheilujutun diskurssissa.

Geneerisesti vietnamilaisnaisesta kertova juttu on henkilöhaastattelu. Teksti poikkeaa uutisen geneerisistä konventioista niin sanastollisesti, rakenteellisesti ja sisällöllisesti kuin kerronnallisestikin. Sanastollisesti tekstin oma ääni ja maahanmuuttajanaisen ääni sekoittuvat toisiinsa, ja rakenteellisesti sekä sisällöllisesti teksti muodostaa kärjellään seisovan kolmion sijaan ennemminkin ympyrän. Tekstin kerronta puolestaan on uutisideaalin kerrontaan verrattuna tunnistautuvampaa ja toisaalta vähemmän tietävää. Tekstin genre ei siis lainaa mitään varsinaisia uutiselle ominaisia piirteitä.

Sekä tekstin diskurssia että genreä leimaa uutistekstille tyypillisen itsestään selvän uskottavuuden puute. Tekstin diskurssi ei rakenna tekstille eikä puhujalle uskottavuutta (asiantuntijan paikasta huolimatta), sillä diskurssia ja maahanmuuttajanaisen puhetta leimaavat tilanteisuus ja epävarmuus, jonkinlainen kohtalon käsissä kulkeminen. Myöskään jutun genre ei rakenna tekstiin uskottavuutta, sillä se esittää maailman nimenomaan epävarmaksi, jonkinlaisessa ”ikään kuin” -muodossa. Kerronta on tekstissä esillä ja näyttää maailman lukijalle sellaisena kuin se jutun maahanmuuttajanaisen ja jutun kerronnan näkökulmasta juuri jutun tekohetkellä näyttäytyy – ei ”sellaisena kuin se on”. Maahanmuuttajanaisen etnisyys näyttäytyy tässä tekstissä vain epäsuorasti suomalaisen normin tavoitteluna sikäli, että nainen kirjoittaa kansalleen eeposta nimenomaan suomalaisen mallin mukaan. Muu-

ten etnisyyden representaatioissa painottuvat erilaisuudet ja niiden tilanteisuus sekä absoluuttisen normin puute. Myös naiseuden esittäminen eroaa selvästi muiden tekstien tavasta representoida naiseutta. Diskurssi ei tuo naiseutta esiin sinällään ja korostetusti, vaan naiseutta rakennetaan ikään kuin rivien välissä. Myöskään naiseudelle ei aseteta normia, vaan perinteisiä naiseuden ja mieheyden representaatioita jopa venytetään.

Tekstin diskurssityyppiä voidaan pitää luovana sikäli, että suomalaisuuden normin sijaan diskurssi ja genre sallivat etnisen erilaisuuden sinällään, yrittämättä sopeuttaa sitä suomalaisuuteen. Lisäksi diskurssi onnistuu venyttämään myös perinteistä naiseuden representaatiota olemalla hierarkisoidmatta naiseutta suhteessa mieheyteen tai suomalaiseen naiseuteen nähden ja rakentamalla naiseudesta kuvaa aktiivisena perheenpään roolina. Toisaalta tällainen päärooli nimenomaan sopii tekstin henkilöhaastattelugenreen, sillä genren on tarkoituskin keskittyä haastateltavan elämään ja juuri hänen tarinansa kertomiseen. Henkilöhaastattelujen diskurssityyppien analysoimisessa eteen nousee nimenomaan vaikeus määrittää, milloin diskurssi rikkoo genren mukaisia vaatimuksia. Katson tarkoituksenmukaiseksi verrata henkilöhaastattelujen diskurssityyppejä uutisten diskurssityyppeihin, jotta nimenomaan uutisten ja henkilöhaastattelujen erot saadaan esiin. Tällä mittarilla diskurssityyppi määrittyy luovaksi, sillä se ei uutistekstien diskurssityyppien tapaan toiseuta maahanmuuttajanaista sukupuolen eikä etnisyyden perusteella.

Viimeisen eli vuoden pakolaisnaista käsittelevän jutun suomalaisen normin tavoittelemisen diskursia puolestaan kuvaavat sekä naiseuden että etnisen erilaisuuden eksplisiittinen esiintuominen ja sukupuoleen ja etnisyyteen perustuvien erottelujen korostaminen, naisen representoiminen suomalaisten auttamaksi uhriksi ja Suomen esittäminen lopulliseksi turvapaikaksi. Diskurssi representoi maahanmuuttajanaisen etnisesti ja sukupuolisesti toiseksi, joka tavoittelee suomalaisuuden ja suomalaisen naiseuden normia.

Genreltään juttu on henkilöhaastattelu. Se eroaa uutisesta ympyrämaisella rakenteellaan ja sisällöllään, mutta toisaalta juttu rakentuu sanastollisesti uutismaiseen, neutraaliin tyyliin. Lisäksi jutun kerronta on uutismaisen tietävää. Genre on henkilöhaastattelun luonteestaan huolimatta uutismaisen uskottava, mihin vaikuttavat ennen kaikkea tietävä kerronta ja neutraalin oloinen esitystapa – ne tuntuvat kertovan lukijalle ”totuuden” eivätkä näytä värittävän kertomustaan. Tavallaan genreä voidaan siis pitää tietynlaisena henkilöhaastattelun ja uutisen hybridinä. Vapaan henkilöhaastattelun genreä viedään uutismaiseen, rajattuun suuntaan – ilmiö on sama kuin urheilujutun genressä, mutta suunta on vastakkainen. Kummankin jutun genressä avainasemaan nousee nimenomaan kerronta:

Jos kerronta on tietävää ja läpinäkyvää, genrestä tulee uutismainen. Jos kerronta puolestaan jättää lukijalle tulkinnan paikkoja ja tuo itsensä tekstissä esiin, genre venyy vapaampaan suuntaan.

Jutun diskurssi siis rakentaa vuoden pakolaisnaisesta kuvaa pakolaisen ideaalina, joka on tyytyväinen Suomen tarjoamaan apuun ja koettaa integroitua yhteiskuntaan. Toisaalta diskurssi erottaa pakolaiset ja suomalaiset tiukasti toisistaan. Samalla diskurssi vetoaa suomalaislukijan arkijärkiseen tietoon siitä, että Suomessa asiat ovat niin hyvin, että myös pakolaisilla on hyvinvointimme ansiosta hyvä olla ja että pakolais(nais)ille kuuluu antaa samat oikeudet ja velvollisuudet kuin suomalais(nais)ille. Naiseutta diskurssi määrittelee vain maininnassa naisen puoliosasta ja samoista oikeuksista suomalaisnaisten kanssa, mutta tulee naiseuden ja mieheyden erottaessaan representoivaksi naiseuden staattiseksi, mieheydestä absoluuttisesti eroavaksi kategoriaksi. Myös sukupuolen tasolla maahanmuuttajanaisten oletetaan siis sopeutuvan suomalaiseen normiin oikeuksineen ja velvolluuksineen. Diskurssi on sikäli samankaltainen kuin rasismijutun diskurssi, että kumpikin erottaa suomalaiset ja etnisesti toiset sekä miehet ja naiset selkeästi toisistaan ja edellyttää suomalaisen normin täyttämistä sekä etnisyyden että sukupuolen akseleilla. Pakolaisjutun diskurssissa maahanmuuttajanaista ei kuitenkaan representoida samassa määrin suomalaista normia lähentyneeksi toiseksi kuin rasismijutun diskurssissa – pakolaisnainen vasta *tavoittelee* suomalaista normia. Jutun genre puolestaan vahvistaa miesten, naisten, suomalaisten ja maahanmuuttajien tiukkaa erottelua esittämällä erottelun uutismaiseen tyyliin ”sellaiseksi kuin se on”, kyseenalaistamatta jaottelua lainkaan. Sekä diskurssi että genre vetoavat suomalaisen lukijan arkijärkeen. Jutun diskurssityyppiä voidaan siis kuvata konventionaaliseksi, sillä jutun genre ja diskurssi uusintavat olemassa olevia meidän ja muiden sekä naisten ja miesten välisiä erotteluita.

Kaikkiaan genrejen ja diskurssien yhteistarkastelu näyttää ensi katsomalta siltä, että mitään selvää kahtiajakoa uutisten ja henkilöhaastattelujen kesken ei synny vaan että niin uutis- kuin henkilöhaastattelunkin genressä voi aktivoitua diskursseja, jotka määrittävät diskurssityypin luovaksi. Tässä kohdin on kuitenkin luotava tarkempi katsaus aineiston genrejen määritelmiin ja rajoihin. Jaoin aineistoni alun perin genreittäin siten, että rasismi- ja urheilujuttu määrittyivät uutisiksi ja kansalliseepos- sekä pakolaisjuttu henkilöjutuiksi. Diskurssianalyysin jälkeen urheilujutun ja pakolaisjutun genret määrittyivät kuitenkin uudessa valossa: toiseuden kannalta geneerisesti merkittäväksi tekstin ominaisuudeksi nousee *kerronta*, eikä esimerkiksi jutun rakenteella – jonka perusteella määritin esimerkiksi urheilujutun alun perin uutiseksi – ole ratkaisevaa merkitystä. Niinpä urheilujuttu venyttää uutisen geneerisiä piirteitä selvästi henkilöhaastatteluun päin, ja pakolaisjuttu puolestaan alkaa kerrontansa puolesta muistuttaa uutistekstiä, ”ikkunaa maailmaan”.

Tämän uuden jaottelun perusteella genre tuntuu vaikuttavan siihen, millaisia diskursseja minkäkin genren sisällä voi aktivoitua (vrt. Fairclough 1997, 91), ja avainasemaan nousee nimenomaan genrejen kerronnan tapa. Aineistoni sellaiset genret, vaikka hybriditkin, joiden kerronta on uutismaisen tietävää ja läpinäkyvää (rasismi- ja pakolaisjuttu), muodostavat diskursseineen konventionaalisia diskurssityyppejä. Sen sijaan aineistoni vapaammat, kerronnaltaan näkyvämmät ja vähemmän tietävät genret (urheilu- ja kansalliseeposjuttu) muodostavat yhdessä diskurssiensa kanssa luovia diskurssityyppejä. Kaikkiaan aineistoni uutisgenren tietävä ja läpinäkyvä kerronta siis aktivoi perinteisesti etnisesti ja sukupuolisesti toiseuttavia diskursseja, tai ainakin kerronnan tapa ja tietyt diskurssit näyttävät liittyvän yhteen. Vapaampi henkilöjutun genre vähemmän tietävine ja läpinäkyvine kerronnan tapoineen puolestaan sallii vapaampia diskursseja, joista osa jopa rikkoo perinteisiä toiseuttavia normiasetelmia. Uutisgenreä vapaampi genren ja kerronnan muoto ei kuitenkaan takaa ei-toiseuttavia diskursseja, kuten aineistoni urheilujuttu osoittaa.

Genre ja sen kerronnan tapa eivät tietenkään yksin riitä määrittämään tekstin diskurssityyppiä luovaksi tai konventionaaliseksi, vaan huomioon on otettava myös itse diskurssit. Aineistoni uutismaisen kerronnan genreissä diskurssit vertaavat maahanmuuttajanaisia etnisyyden akselilla suomalaisuuteen ja sukupuolen akselilla suomalaiseen naiseuteen. Sen sijaan vapaamman kerronnan genrejen diskurssit joko vertaavat maahanmuuttajanaista suomalaisten ja miesten muodostamaan normiin tai jättävät normit tyystin määrittämättä. Yhteistä vapaamman kerronnan genreille kuitenkin on, että kummankin diskurssit representoivat maahanmuuttajanaisten asiantuntijaksi omalla alallaan. Toiseuden kannalta huomionarvoista on nimenomaan se, että suurin osa jutuista – kolme neljästä – määrittyy diskursseiltaan toiseuttaviksi sekä sukupuolen että etnisyyden akseleilla, vapaamman kerronnan genreistä huolimatta. Urheilujutun diskurssi kuitenkin määrittää norminsa eri tavalla (suhteessa mieheyteen ja suomalaisuuteen) kuin rasismi- ja pakolaisjutun diskurssit (suhteessa suomalaiseen naiseuteen ja suomalaisuuteen yleensä). Vain yksi juttu neljästä, kansalliseeposjuttu, on diskurssiltaan ei-toiseuttava, sillä se ei normita sukupuolta eikä etnisyyttä minkään absoluuttisen mallin mukaan eikä siis tule representoineeksi maahanmuuttajanaisten puutteellisuutta suhteessa normeihin. Tutkielmani alkusivuilla määrittelin toiseuden lyhyesti nimenomaan *puutteeksi määrittyväksi erilaisuudeksi* (vrt. esim. Ronkainen 1999, 180; Tong 1998, 218).

Diskurssityyppien analyysissä olennaiseksi käsitteeksi toiseuden kannalta nousee *uskottavuus*. Uutinen on geneeristen konventioidensa, erityisesti kerrontansa, ansiosta uskottava juttutyyppeiksi: se esittää maailman lukijalleen ”sellaisena kuin se on” (ks. esim. Kunelius 1993, 34–35; 1996, 266–270; V. Pietilä 1995, 96–100; Ridell 1990, 75; 1992, 143–144). Niinpä uutisgenren toiseuttavat diskurs-

sit näyttäytyvät ”totuutena”, staattisena asiainilana. Toiseksi myös uutisten puhujille rakentuu paikka nimenomaan uskottavina puhujina. Muiden genrejen – joiden geneeriset piirteet eivät välttämättä uutisen tavoin rakenna uskottavuutta – puhujan paikkoja uskottavuus ei samassa määrin leimaa.

Kuitenkin aineistoni maahanmuuttajanaيسille annetaan asiantuntijapuhujan paikka nimenomaan niissä jutuissa, joiden kerronta on uutisia vähemmän tietävää ja toisaalta tunnistautuvampaa eli samalla uutiseen nähden vähemmän uskottavaa. Henkilöhaastattelujen puhujapaikat näyttävät tietynlaisten ”erikoisten tapausten” puhujapaikoilta: jutut on kirjoitettu erityisen kiinnostuksen kohteista eli sellaisista henkilöistä, joiden tarjoamalla tiedolla ei ole yleistä yhteiskunnallista merkitystä. Lisäksi juttujen kerronnan tapa vaikuttaa siihen, etteivät tekstit ole itsestään selvästi uskottavia vaan tekstin diskurssit ja niiden representaatiot voidaan myös kyseenalaistaa.⁵³ Niinpä myös se, millaisissa genreissä maahanmuuttajanaiset pääsevät ääneen, vaikuttaa heidän representoimiseensa toisiksi. Jos maahanmuuttajanaiset pääsevät asiantuntijan paikalle vain vapaan kerronnan genreissä mutta eivät uutisissa, heistä rakentuu kuva toisina, vähemmän pätevinä ja uskottavina suhteessa niihin, jotka pääsevät uutisten asiantuntijalähteiksi.

Kaikkiaan uutisgenren tiukan kaavan rikkominen ja erilaisten geneeristen konventioiden sekoittaminen helpottavat aineistossani maahanmuuttajanaisten ääneen pääsyä. Vapaammat genret tai genrehybridit toimivat uutista paremmin maahanmuuttajien ja valtamedian ”kohtaamispaikkana” (vrt. Horsti 2005, 271), vaikka naisten puhujan paikat eivät vapaammassa genreissä kaikkein uskottavimpien tietolähteiden paikkoja olisikaan. Uutisgenren tiukkoja rajoja ja uskottavuudelle asetettuja vaatimuksia voitaisiin höllentää jo sillä, että uskottaviksi tietolähteiksi hyväksyttäisiin muitakin kuin erityisten ”tahojen” edustajia. Tavalliset ihmiset – myös maahanmuuttajat ja naiset – lienevät parhaita ja asiantuntevimpiä lähteitä omaa elämäänsä koskevissa asioissa. Tällainen uutisen geneeristen konventioiden laajentaminen tai vapauttaminen voisi antaa etnisille vähemmistöille ja naisille enemmän tilaa ja puhumisen mahdollisuuksia uutisgenren sisällä. Toisaalta myös maahanmuuttajanaisten esiinpääsy henkilöhaastatteluissa voi enteillä sitä, että maahanmuuttajanaiset hyväksytään vielä myös uutisten lähteiksi. Kun henkilöhaastattelut, kuten aineistoni kansalliseeposjuttu, toistavat luovia diskurssityyppejä ja uudenlaisia representaatioita, diskursseista ja representaatioista voi tulla osa niin sanottua arkijärkeämme. Siten diskurssit ja representaatiot saattavat aikanaan löytää tiensä myös uutisgenreen.

---

⁵³ Toisaalta myöskään uutisen puhujaksi pääsy ei välttämättä takaa puhujalle tietolähteen arvovaltaa (vrt. Raittila 2004, 282), vaan puhujan paikka voi olla myös kuvitusluonteinen ja tekstiä elävöittävä, kuten oman aineistoni rasismijutussa.

6.5 Diskurssikäytännöstä sosiokulttuuriseen käytäntöön

Kriittisen diskurssianalyysin perinteessä sosiokulttuurisella käytännöllä voidaan tarkoittaa niin tutkittujen tekstien tilanteisia, institutionaalisia kuin yhteiskunnallisiakin konteksteja (Fairclough 1997, 85). Tässä työssä tekstien konteksteiksi määrittyvät jutut julkaissut lehti, juttujen ilmestymisaikainen yhteiskunnallinen tilanne – erityisesti naisten ja maahanmuuttajien asema – sekä teoreettinen konteksti, ennen kaikkea identiteettiä ja eroja, sukupuolta ja etnisyyttä sekä uutisia koskeva teoria.

Yhteiskunnan muutokset eli tekstien sosiokulttuurinen konteksti heijastuvat teksteihin diskursiivisten käytäntöjen kautta, eli sosiokulttuurinen käytäntö muokkaa tekstejä vaikuttamalla tekstien tuottamisen ja kuluttamisen tapoihin, diskurssien ja genrejen yhdistelmiin (Fairclough 1997, 81–83). Koska diskurssianalyttinen tutkimus kuitenkin on tekstilähtöistä, myös konteksteihin päästään käsi vain tekstien kautta: konteksteja voidaan analysoida tekstien ja diskurssikäytäntöjen piirteiden avulla. Seuraavaksi koetan hahmottaa, miten tekstien institutionaaliset, yhteiskunnalliset ja teoreettiset kontekstit näkyvät itse teksteissä ja niissä muodostuvissa diskurssikäytännöissä. Lisäksi pohdin, millainen vaikutus teksteillä ja diskurssikäytännöillä voi olla sosiokulttuuriseen käytäntöön eli millaisten merkitysten avulla me maailmaa merkityksellistämme.

Helsingin Sanomia eli tekstien institutionaalista kontekstia voidaan ensinnäkin luonnehtia asemaltaan hyvin vakiintuneeksi päivälehdiksi, jonka objektiivisuuden ideaalin mukaiseen uutisointiin luotetaan. Lehden laadukkaaseen maineeseen liittyy tietty konservatiivisuus: lukijoille ei tarjota mitään liian yllättävää tai ravisuttavaa, vaan juttutarjonta sopii uusista näkökulmista huolimatta jo tunnettuun, suomalaisen kulttuurin arkijärkiseen rakenteeseen. Toisaalta *Helsingin Sanomien* on palveltava myös pääkaupunkiseudun kasvavaa maahanmuuttajaväestöä ja katsottava maailmaa myös uusien ryhmien, kuten maahanmuuttajanaisten, näkökulmasta. Aineistoni tekstien ja diskurssien tasolla lehden konservatiivisuus näkyy niin määrällisen analyysin tuloksissa kuin maahanmuuttajanaisten käytetyissä diskursseissa ja heistä rakennetuissa representaatioissa. Vaikka naiset päästetään ääneen – myös uutisissa – heidän puhumisensa mahdollisuudet rajataan suomalaisen yhteiskunnan määräämään, suomalaisen lukijakunnan tuntemaan paikkaan: maahanmuuttajanaisten ääni jää toiseksi suhteessa uutisissa kuuluvaan suomalaisen yhteiskunnan ääneen. Laadullisessa aineistossani konservatiivisuus näkyy ennen muuta diskursseissa, jotka representoivat maahanmuuttajanaisten perinteisestä suomalaisuuden ja suomalaisen naiseuden normista lähtien. Samoin diskurssikäytännön tasolla konservatiivinen suomalaisnäkökulma korostuu, kun suomalaisuutta ja suoma-

laista naiseutta korostavia diskursseja tarjotaan kyseenalaistamattomina malleina uutismaisen, läpinäkyvän kerronnan avulla. Sen sijaan genrejen rajojen venyttäminen antaa tilaa traditionaalisia rajoja ravisteleville diskursseille ja erilaisille, vapaammille maahanmuuttajanaisten representaatioille, mikä voidaan tulkita nimenomaan uusien näkökulmien ja kerrontatapojen hakemiseksi.

Sanomalehden muodostaman institutionaalisen kontekstin konservatiivisuudesta huolimatta tekstit heijastavat yhteiskunnallisen kontekstinsa muutoksia. 2000-luvun puoliväliä voidaan luonnehtia tietynlaiseksi yhteiskunnallisten murtumien ajaksi, sillä yhteiskunnat ja kansallisvaltiot kansainvälistyvät ja fragmentoituvat yhä kiihtyvään tahtiin (vrt. Downing & Husband 2005, 1). Maahanmuutto Suomeen on lisääntynyt koko 2000-luvun, ja yhteiskuntamme on monikulttuuristunut. Suomessa, kuten muuallakin Euroopassa, puheenaiheena on ollut maahanmuuttajien *integroiminen* ja *integroituminen* yhteiskuntaan, ja keskustelu on vilkastunut entisestään erityisesti kesän 2005 terroriiskujen jälkeen (vrt. Horsti 2005, 27–28). Samaan aikaan naisten asema Suomessa on parempi kuin kenties koskaan aikaisemmin, ja Suomea pidetään muiden pohjoismaiden kanssa jonkinlaisena tasa-arvon mallimaana. Keskustelua käydään kuitenkin esimerkiksi naisten ja miesten palkkaeroista ja siitä, kenelle äitiyslomien kustannusten maksaminen kuuluu. Myös maahanmuuttajuus ja naiseus kietoutuvat puheenaiheina yhteen esimerkiksi huivinkäyttöä tai ympärileikkausta koskevassa keskustelussa, kuten aineistoni osoittaa (vrt. myös Horsti 2005, 28). Toisaalta naisten asema muualla maailmassa, ennen kaikkea kehitysmaissa, puhuttaa myös Suomessa. Keskustelua herättää esimerkiksi se, kuinka köyhyyttä voidaan torjua parantamalla naisten asemaa ja koulutusmahdollisuuksia.

Tekstien yhteiskunnallinen konteksti puolestaan sivuaa teoreettista kontekstia ennen kaikkea toiseuden käsitteessä. Toiseuden käsitteen synty liittyy kansallisvaltioiden syntyyn ja nationalismin nousuun aina 1700-luvulta lähtien. Aluksi kansallisvaltiot olivat niin sanoja kuviteltuja yhteisöjä, keinotekoisia yhteenliittymiä, mutta vähitellen niiden perusta ”luonnollistui”: Kansallisvaltion perustaksi alettiin ymmärtää valtion jäsenten eli kansalaisten yhteinen menneisyys ja jäsenyyden periytyvyys. Samalla oman sisäryhmän ulkopuolelle jäävät, etnisesti tai uskonnollisesti sisäryhmästä eroavat ryhmät ja yksilöt alkoivat määrittäytyä toisiksi, ja paikoin toiseus alettiin kokea jopa uhkaksi. (Raittila 2004, 24–25.) Kun yhteiskunnat ovat siirtyneet kansallisvaltioiden värittävästä (modernista) ajasta monikulttuurisuuden leimaamaan (postmoderniin) aikaan, myös toiseuden käsitteen teoreettiset ja historialliset perusteet ovat murentuneet. ”Me“ emme enää muodostakaan koherenttia sisäryhmää, vaan etnisestä erilaisuudesta on tullut yhteiskuntamme sisäinen ominaisuus.

Teoreettisen kontekstinsa aineistoni tekstit saavat toiseuden ja eron teorioiden lisäksi identiteettiä, erityisesti sukupuolta ja etnisyyttä, sekä uutisia koskevasta teoriasta. Identiteetit määrittyvät työssäni prosessinomaisiksi, postmoderneiksi minätarinoiksi ja merkitysmuodostelmiksi (vrt. Hall 1999, 23; Jokinen, Juhila & Suoninen 2004, 38–39; Pietikäinen 2000, 25; Ronkainen 1999, 73). Uutiset ja muut journalistiset tekstit puolestaan liittyvät identiteetin teorioihin siten, että journalististen tekstien ja niiden diskurssien tarjoamien representaatioiden sekä subjektipositioiden katsotaan tarjoavan rakennusaineita identiteeteillemme. Tekstit asemoivat meitä erilaisiin subjektipositioihin, joita joko hyväksymme tai hylkäämme ja joiden mukaan rakennamme identiteettejämme. Ymmärrämme maailmaa ja rakennamme identiteettejämme esimerkiksi niiden merkitysten avulla, joita aineistoni tekstit tuottavat. Lisäksi tutkimuskysymykseni nostavat uutisia koskevasta teoriasta esiin ennen kaikkea uutisgenren konventiot: genrejen merkitys toiseuden kannalta kulminoituu uutisten ja henkilöjuttujen erilaisiin kerronnan tapoihin, maailman näyttämiseen ”sellaisena kuin se on” tai tilanteisina tulkintoina. Sekä sukupuoli että etnisuus puolestaan määrittyvät työssäni sosiokulttuurisiksi eroiksi tai suhteiksi, joita tässä tapauksessa tuotetaan journalismin ja sanomalehtitekstien diskursseissa ja representaatioissa (vrt. esim. Lauretis 2004, 37; Pietikäinen 2000, 13, 35).

Aineistoni uusintaa tekstien yhteiskunnallisen kontekstin läpikäymää muutosta, ennen kaikkea suomalaisen yhteiskunnan alullaan olevaa etnistä moninaistumista ja monikulttuuristumista. Karina Horstin (2005, 28–31) mukaan monikulttuurisuudessa on aina ensisijalla assimilaation ja homogenisyyden *vastustaminen*:

”Olipa kyse seksuaalisuudesta tai etnisyydestä, monikulttuurisuus kiinnittää huomiota juuri moninaisuuteen ja erilaisten identiteettien tai ryhmien olemassaolon oikeutukseen.” (Horsti 2005, 28).⁵⁴

Ensinnäkin määrällisen sisällönerittelyn tuloksissa monikulttuuristuminen näkyy siinä, että maahanmuuttajanaisisista ylipäänsä kirjoitetaan ja että heidät myös päästetään ääneen itseään koskevissa jutuissa, toisin kuin monet aiemmat tutkimukset antavat olettaa (esim. Horsti 2005, 168; Pietikäinen 2000, 190, 202; Raittila 2004, 206; 2005, 23; Raittila & Kutilainen 2000, 59, 83; Vehmas 2005, 157, 163). Moninaisuus tunnustetaan sikäli, että etnisesti erilaisille naisille annetaan mahdollisuus ottaa paikkansa sanomalehtijutuissa, vaikka heidän äänensä arvotetaankin ennen kaikkea uutisia vähemmän uskottaviin juttutyyppeihin. Diskurssien perusteella yhteiskunnan monikulttuuristumisen

---

⁵⁴ Monikulttuurisuuden hienosyisemmistä määrittelyistä ks. Horsti 2005, 29–31.

murros ja sen aiheuttama samuuden ja erilaisuuden ristipaine puolestaan näkyvät diskurssien kahtalaisuutena: osa diskursseista uusintaa perinteisiä suomalaisuuteen ja suomalaiseen naiseuteen perustuvia normeja, osa puolestaan tilanteisia ja muuttuvia, erilaiset identiteetit sallivia normeja.

Identiteettien kannalta mielenkiintoista on, kuinka rasismi- ja urheilujutun diskurssit vaativat maahanmuuttajanaisilta suomalaisen mallin mukaisen identiteetin rakentamista. Pakolaisjutun diskurssissa maahanmuuttajanaiselta ei varsinaisesti vaadita suomalaista identiteettiä, vaikka maahanmuuttajanainen normitetaan niin etnisyyden kuin sukupuolen akselilla suomalaisen mallin mukaan. Toisaalta näiden juttujen diskurssit representoivat sukupuolta toisilleen vastakkaisilla tavoilla. Siinä missä urheilujutun diskurssissa normiksi nostetaan mieheys, rasismi- ja pakolaisjutussa normi amennetaan suomalaisesta naiseudesta. Kansalliseeposjutun diskurssi sen sijaan ei esitä identiteeteille minkäänlaisia vaatimuksia vaan sallii moninaiset, tilanteen ja ympäristön mukaan vaihtuvat etniset identiteetit. Diskurssi ei normita myöskään sukupuolia vaan representoi perinteiset sukupuoliroolit vaihtuviksi ja tarpeen mukaan sekoittuviksi. Monikulttuurisuuden ajatus erilaisuuden sallimisesta ja erilaisten identiteettien olemassaolon oikeutuksesta toteutuu siis vain kansalliseeposjutussa, joka ei hierarkisoi sukupuolia eikä etnisyyksiä. Sen sijaan muiden juttujen sukupuolen ja etnisyyden representaatiot – vaikka ne sallivatkin eroja toisiinsa nähden – lukkiutuvat tiettyihin normeihin, eikä monikulttuurisuuden ajatus toteudu.

Diskurssityypeissä juttujen yhteiskunnallinen konteksti puolestaan näkyy siten, että ideaalimuotoiset genret natisevat liitoksissaan, kun suomalaisessa yhteiskunnassa suhteellisen uusille maahanmuuttajille etsitään sopivia puhujapaikkoja ja representaatioita. Genrejen ja diskurssien yhdistelmistä heijastuu yhä vahva kuva suomalaisuudesta ja suomalaisesta naiseudesta, sillä ne esitetään uutistyyppisten tekstien diskursseissa ja geneerisissä konventioissa itsestään selväksi, kyseenalaistamattomaksi normiksi. Toisaalta genrejen rajoja ja konventioita venytetään uutisen tiukoista muotovaatimuksista vapaamman ja vähemmän tietävän kerronnan suuntaan. Samalla maahanmuuttajanaisista voidaan esittää perinteisistä poikkeavia representaatioita, ja etnisyyden ja sukupuolen normeja voidaan ravistella, kyseenalaistaa ja jopa sekoittaa.

Merkillepantavaa on kuitenkin se, että aineistoni luovistakin diskurssityypeistä vain toinen eli kansalliseeposjutun diskurssityyppi uusintaa varsinaista monikulttuurisuutta eli kulttuurin moninaistumista ja erilaisuuksien sallimista. Sen sijaan toinen luovaksi määrittämäni eli urheilujutun diskurssityyppi on diskurssiltaan hierarkisoiva ja esittää normeiksi suomalaisuuden sekä mieheyden – vaikka toisaalta sekoittaa uutisen ja henkilöhaastattelun geneerisiä konventioita ja siten sallii maahan-

muuttajanaiselle asiantuntijapuhujan paikan. Urheilujutun diskurssityyppi, luovuudestaan huolimatta, ikään kuin häilyy samuuden ideaaliin mukautumisen ja erilaisuuden sallimisen eli varsinaisen monikulttuurisuuden rajoilla.

Kaikkiaan niin diskurssien kuin diskurssityyppienkin kahtalaisuus näyttää siis uusintavan yhteiskunnallista murrosta: Suomi on nuori monikulttuurinen yhteiskunta, joka vasta totuttelee maahanmuuttajiin ja erilaisuuteen (vrt. Horsti 2005, 27–28). Lehtitekstit eivät asetu vain konservatiivisiin diskursseihin tai ideaalityypin mukaisiin diskurssien ja genrejen yhdistelmiin, eikä suomalaista yhteiskuntaakaan enää voida käsittää etnisesti yhtenäiseksi sisäryhmäksi suhteessa johonkin ulkoryhmään. Samoin naiseuden ja mieheyden mallit ovat uusiutumassa ja tasa-arvoistumassa, ja aineistoni diskurssien ja diskurssityyppien perusteella suomalaisessa yhteiskunnassa sukupuolten sallitaan sekoittaa perinteisiä miehisä ja naisellisia piirteitä.

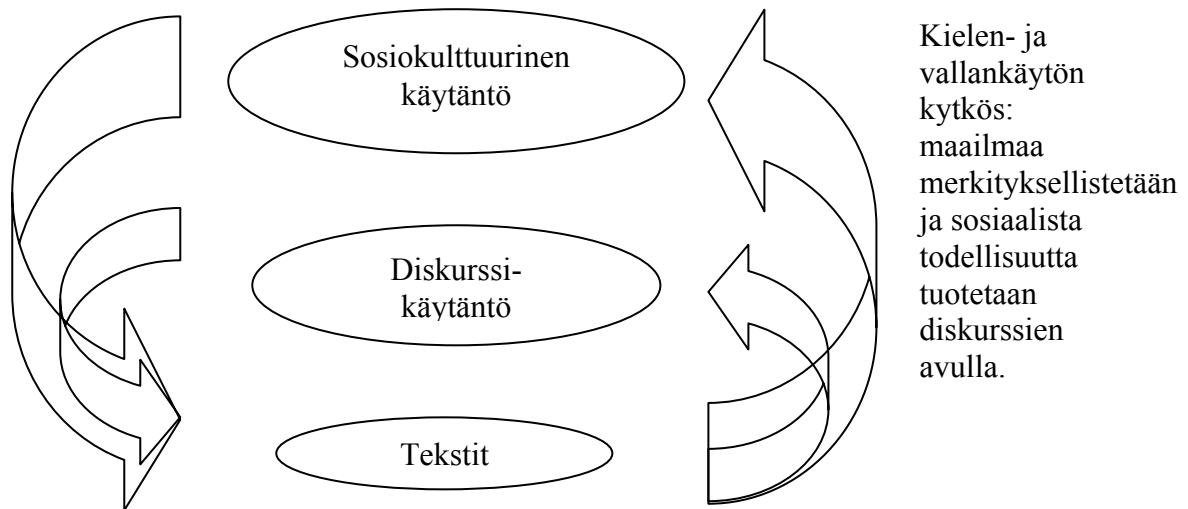
Murroksesta huolimatta tekstien sosiokulttuurinen käytäntö rakentaa tekstien yhteiskunnallisesta kontekstista kuvan, jossa maahanmuuttajanaiset jäävät edelleen toisiksi suhteessa suomalaisen yhteiskunnan normeihin. Vaikka maahanmuuttajanaiset on tunnustettu osaksi yhteiskuntaa, vaikka he pääsevät lehtiteksteissä ääneen ja vaikka he representaatioiden perusteella näyttävät jo lähentyneen normeja, heidät asemoidaan edelleen diskursiivisesti samuuden ideaalin mukaan, heidät merkityksellistetään puutteellisiksi normeihin nähden ja heidät hierarkisoidaan niin sanottua sisäryhmää alempiarvoiseksi. Representaatioiden ja diskurssien lisäksi maahanmuuttajanaisia hierarkisoidaan diskurssityyppien avulla. Maahanmuuttajanaisille annetaan puhujan paikka ennen muuta henkilöjuutuissa, ja uutisten tiukkoja, hierarkkisia geneerisiä konventioita venytetään vapaampaan suuntaan. Kaikkiaan maahanmuuttajanaisille rakennetaan aineistoni perusteella paikka yhteiskunnan sisäisinä toisina (vrt. Heinämaa & Saarinen 1984, 27; Horsti 2005, 30–31).

Aineistostani esiin nousevaa suomalaisen normin ideaalia voidaan tulkita toiseuden käsitteen lisäksi myös integraation ajatusta vasten. Maahanmuuttajien integroituminen osaksi suomalaista yhteiskuntaa nähdään ehdoksi maahanmuuttajien hyväksymiselle yhteiskuntaan ylipäänsä (vrt. Horsti 2005, 27). Samaan aikaan suomalainen yhteiskunta puhuu virallisella äänellään monikulttuurisuuden ja erilaisuuden sallimisen sekä suvaitsevaisuuden puolesta, ja myös journalismissa monikulttuurisuus on otettu tavoiteltavaksi malliksi (ks. esim. Horsti 2005, 28; Raittila 2002, 48, 87). Monikulttuurisuuden ei katsota olevan ristiriidassa maahanmuuttajien *integroimisen* kanssa (vrt. Raittila & Vehmas 2002, 61) vaan samanlaisuuden normiin *assimiloitumisen* kanssa (vrt. Horsti 2005, 28–31). Integraatio voidaan määritellä maahanmuuttajien sopeutumiseksi uuden yhteiskunnan toimintata-

poihiin ja arvoihin siten, että maahanmuuttajat voivat toimia yhteiskunnassa tuottavina yksilöinä mutta kuitenkin säilyttää omista määrittelyistään lähtevät identiteettinsä. Assimilaatio tai sulautuminen sen sijaan määrittyy uuden yhteiskunnan määritelmistä lähtevien identiteettien omaksumiseksi ja alkuperäisen kulttuurin, arvojen ja identiteettien hylkäämiseksi.

Tällaisen sapluunan läpi katsottuna laadullisen aineistoni suomalaisen normin ja suomalaisen ja miehisen normin diskurssit näyttävät puhuvan maahanmuuttajanaisten sulauttamisen puolesta: esimerkiksi musliminaisen ei kannata käyttää huivia, jottei hän kohtaa enempää rasismia kuin ilman huivia, ja ranskalainen eräopas puolestaan mainitaan Suomen kansalaiseksi. Sen sijaan suomalaisen normin tavoittelemisen diskurssi näyttää uusintavan integraation ajatusta: diskurssissa maahanmuuttajanaisen ei vaadita sulautuvan identiteetiltään suomalaiseen yhteiskuntaan, vaan diskurssi puhuu nimenomaan maahanmuuttajanaisten toimintakyvyn ja tuottavuuden puolesta. Tilanteisten normien diskurssissa pintaan ei nouse edes ajatus integraatiosta, vaan diskurssi kuvaa muuttuvien identiteettien mahdollisuutta. Integraation ja assimilaation tarkastelu on mielenkiintoista nimenomaan tekstien sosiokulttuurisen kontekstin kannalta, sillä suomalaisessa yhteiskunnassa puhutaan eksplisiittisesti nimenomaan *integraation* puolesta. Kuitenkin aineistoni analyysi näyttää, etteivät sosiokulttuurisen tason murros ja integraation ajatus vielä täysin näy diskurssien tasolla, joka osaltaan uusintaa toiseuttavaa ja hierarkisoivaa *assimilaation* ajatusta.

Monikulttuurisuuden, assimilaation ja integraation ideoita voidaan soveltaa myös aineistostani nouseviin sukupuolen representaatioihin. Tässä kohtaa ratkaisevaksi kysymykseksi nousee se, mihin nähden sukupuolta ja naiseutta representoidaan. Katson tarkoituksenmukaisimmaksi verrata naiseuden representaatioita etnisyyden representaatioihin ja niiden normeihin, jotta sukupuolen ja etnisyyden representaatioiden mahdollinen yhteenliittyminen saadaan mahdollisimman selvästi esiin. Tällaisen tulkintakehyksen läpi tarkasteltuna näyttää siltä, että vain aineistoni suomalaisen ja miehisen normin diskurssi poikkeaa sukupuolen akselilla etnisyyden akselista. Diskurssin naiseuden representaatio sallii erilaisuuden suhteessa suomalaiseen naiseuteen, eli diskurssi hyväksyy erilaisuuden ja tietynlaisen monikulttuurisuuden sukupuolen akselilla. Erilaisuus sallitaan kuitenkin vain perinteisen sukupuolihierarkian rajoissa, eli naiseus representoidaan edelleen puutteeksi mieheyteen nähden. Sen sijaan tilanteisten normien diskurssi ei hierarkisoi sukupuolten representaatioita vaan toistaa monikulttuurisuuden ajatusta myös sukupuolen akselilla. Suomalaisen normin tavoittelemisen diskurssi puolestaan puhuu myös sukupuolen akselilla integraation eli toimintakyvyn mutta omanlaisen identiteetin sallimisen puolesta, kun taas suomalaisen normin diskurssi uusintaa assimilaation eli sulautumisen ajatusta.

Kuvio 6. Tekstien, diskurssikäytäntöjen ja sosiokulttuurisen käytännön yhteydet.

Kaikkiaan kriittisen diskurssianalyysin kolmen tason yhteydet toisiinsa voidaan hahmottaa kuvion 6 avulla. Teksteissä aktualisoitua kieli on sosiaalinen ja yhteiskunnallinen käytäntö, jonka avulla tuotamme yhteistä todellisuuttamme. Ymmärrämme maailman diskursseissa tuotettujen merkitysten avulla. (Vrt. Fairclough 1997, 75; Hall 1997, 44–47; Kendall & Wickham 1999, 35; Valtonen 2004, 213.) Toisaalta kuvio toimii myös toiseen suuntaan, eli se, millaisena maailma meille näyttäytyy, vaikuttaa käyttämiimme diskursseihin ja muokkaa diskurssien avulla tekstejä, joissa maailmaa merkityksellistetään. Toisin sanoen kieli ja vallankäyttö kytkeytyvät toisiinsa siten, että arkijärkiset oletuksemme muotoutuvat sen mukaan, millaiset valtasuhteet yhteiskunnassa eri ryhmien välillä vallitsevat (Fairclough 1997, 75).

Kaikkiaan niin *Helsingin Sanomat* lehtenä, suomalainen yhteiskunta kuin toiseuden, identiteetin, sukupuolen ja etnisyyden käsitteet muuttuvat ja uusiutuvat monikulttuuristumisen takia, ja aineistoni rakentama sosiokulttuurinen käytäntö nivoutuu diskurssikäytäntöön ja tekstin tasoon nimenomaan monikulttuuristumisen murroksena. Tekstien diskurssit uusintavat toisaalta erilaisuuden sallivia, toisaalta erilaisuutta kahlitsevia etnisyyden ja sukupuolen representaatioita. Diskurssikäytäntöjen tasolla monikulttuuristumisen murros näkyy uutisten ja toisaalta vapaampien genrejen konventioiden ristivetona, erityisesti läpinäkyvän ja tietävän sekä tunnistautuvan ja vähemmän tietävän kerronnan vaihtelevuutena: aineistoni diskurssityypeistä osa uusintaa luovia, osa puolestaan kon-

ventionaalisia diskurssien ja genrejen yhdistelmiä. Yhteiskunnalliset ristiriidat ja -paineet näkyvät nimenomaan moniaineisina teksteinä ja diskurssikäytäntöinä, mutta mielenkiintoista on, että luovat diskurssikäytännöt voivat tarpeeksi toistettuina muuttua konventionaalisiksi – ne ikään kuin sopeutuvat osaksi arkijärkistä rakennettamme (Fairclough 1997, 83).

7 Entä sitten: vastauksia, kritiikkiä ja pohdintaa

7.1 Miten onkaan toiseuden laita eli vastauksia tutkimuskysymyksiin

Palaan vielä lopuksi tutkimuskysymyksiini ja koetan vastata niihin yllä tekemäni analyysin pohjalta. Hahmotin työni alkusivuilla tutkimusongelmakseni laajan kysymyksen siitä, rakentavatko lehtitekstit maahanmuuttajanaisista kuvaa kaksinkertaisesti toisina ensinnäkin siksi, että nämä ovat maahanmuuttajia ja toisaalta siksi, että nämä ovat naisia. Käytännön tutkimuskysymyksiksi pilkoin ensinnäkin sen, millaisissa diskursseissa maahanmuuttajanaisia lehtijutuissa käsitellään, toiseksi sen, millaisia representaatioita diskurssit tarjoavat naiseudesta ja etnisyydestä ja vielä kolmanneksi sen, lomittuvatko tai liittyvätkö representaatiot toisiinsa.

Olen hakenut vastauksia kysymyksiini kriittisen diskurssianalyysin avulla, jonka sisällä sovellan tekstin tason analyysiin niin määrällistä sisällönerittelyä kuin laadullista, lingvististä analyysiä. Lisäksi kriittiseen diskurssianalyysiin kuuluvat diskurssikäytännön ja sosiokulttuurisen käytännön tasot. Olen edennyt suuresta kohti pienempää eli analysoinut ensin tekstien koko joukkoa määrällisesti ja tarkentanut katseeni sitten laadullisen otteen avulla neljän tekstin lähilukuun. Määrällisen sisällönerittelyn ja lingvistisen analyysin avulla olen etsinyt vastauksia osakysymyksiini eli tunnistanut tekstien tapoja representoida maahanmuuttajanaisia naiseuden ja toisaalta etnisyyden kannalta sekä hahmottanut niitä diskursseja, joista tekstit koostuvat.

Kriittisen diskurssianalyysin perinteen mukaan diskurssien tunnistaminen sinänsä ei kuitenkaan riitä, vaan diskurssien avulla on tarkoitus pureutua valta-asetelmiin ja tarkastella mahdollisia toiseuspositioita. Tähän tarvitaan tekstin tasolta ponnistavaa diskurssikäytännön ja sosiokulttuurisen käytännön analyysiä. Diskurssikäytännön taso on tekstin tasoa seuraava ja abstraktimpi. Tällä tasolla analysoin diskurssien ja tekstien geneeristen konventioiden yhteyksiä toisiinsa. Diskurssikäytäntö muodostaa tekstien tuottamisen ja kuluttamisen sekä tekstien ja yhteiskunnallisen tason välisen yhteyden: sekä diskurssin että genrein käsite luotaa tuottamisen ja lukemisen yhteen liittäviä konventi-

oita eli niitä tapoja, joilla teksteistä tehdään tietynlaisia ja joiden mukaan niitä myös kulutetaan ja tulkitaan tietyillä tavoilla. Diskurssikäytännön analyysin avulla pystyn syventämään vastaustani kysymykseen siitä, millaisia diskursseja teksteissä on ja pystyn lukemaan diskursseja ristiin genrejen kanssa. Kriittisen diskurssianalyysin kolmannen eli sosiokulttuurisen tason avulla koetan yhdistää kahden ensimmäisen tason analyysit sosiaalisiin, kulttuurisiin, yhteiskunnallisiin ja teoreettisiin konteksteihinsa. Samalla koetan hahmottaa tekstien ja diskurssien suhdetta yhteiskunnalliseen valtaan.

Tekstin tason määrällisen analyysin perusteella erityisesti neljä seikkaa nousee merkittäviksi toiseuden kannalta. Ensinnäkin maahanmuuttajanaiset jäävät etnisyytensä perusteella selvästi toiseksi suhteessa suomalaisen yhteiskunnan ja suomalaisten virallisten lähteiden ääneen. Toisaalta naiset eivät kuitenkaan määriyty sukupuolensa perusteella toiseksi suhteessa miehiin yleensä, sillä naiset puhuvat aineistossa selvästi useammin kuin maahanmuuttajamiehet. Kolmanneksi määrällinen sisällönerittely nostaa genre-käsitteen keskeiseksi toiseuden kannalta. Maahanmuuttajanaiset pääsevät ääneen ennen muuta henkilöhaastatteluissa, kun taas uutisissa heidän äänensä peittyy virallisten suomalaislähteiden äänten alle. Genreihin liittyy myös aiemmista tutkimuksista tuttu, toiseuttava kaksoisvaatimusten rakenne. Erityisesti aineistoni henkilöhaastatteluissa maahanmuuttajanaiset päästetään ääneen sekä julkisen että yksityisen alueelle sijoittuvissa rooleissa, eli naisilta vaaditaan toimintakykyä kummallakin alueella. Toisaalta maahanmuuttajanaisten ei anneta ottaa varsinaista julkisen aluetta eli virallista uutispuheen reviiriä haltuunsa, vaan naiset esiintyvät nimenomaan henkilöjutuissa, julkisen ja yksityisen rajalla.

Määrällinen analyysi nostaa laadulliseen analyysiin erityisesti kaksi kiinnostavaa seikkaa. Ensinnäkin laadullisen analyysin selvitettäväksi jää mahdollinen etnisen ja sukupuoleen perustuvan toiseuden sekoittuminen, josta määrällinen analyysi ei vielä kerro mitään. Toiseksi laadullisen analyysin syvennettäväksi jää kysymys genreistä ja siitä, miten genret ja diskurssit leikkaavat toisiaan eli miten geneeriset konventiot vaikuttavat maahanmuuttajanaisten puhujan paikkoihin ja representaatioihin.

Laadullinen, lingvistinen analyysi kertoo maahanmuuttajanaisten toiseudesta ensinnäkin jo analysoitavien juttujen aiheiden perusteella. Mahdollisimman keskeltä koko aineistoa valittu pienempi osa-aineisto koostuu pelkistä pehmeistä aiheista, mikä jo sinänsä on toiseuttavaa. Aiheiden keskittymisen kertoo jo määrällisessä analyysissä esille nousseista kaksoisvaatimuksista. Niiden mukaan maahanmuuttajanaiset pääsevät esiin julkisen alueella aktiivisina puhujina, mutta heidät sijoitetaan

juttujen lähtöoletuksissa osittain yksityisen puolelle, nimenomaan niin sanottujen pehmeiden aiheiden alueelle. Yksityinen/nainen- ja julkinen/mies-jaottelut eivät kuitenkaan omassa aineistossani nouse niin ratkaiseviksi jaoiksi kuin aiemman tutkimuksen perusteella voisi olettaa.

Toiseksi laadullinen analyysi kertoo maahanmuuttajanaisten toiseudesta diskurssien ja niiden sisältämien representaatioiden, eri toimijoiden välisten suhteiden ja genrejen avulla. Tekstien diskurssit on määritelty sukupuolen ja etnisyyden akseleille sijoittuvien normien perusteella suomalaisen normin, suomalaisen ja miehisen normin, tilanteisten normien ja suomalaisen normin tavoittelemisen diskursseiksi. Tilanteisten normien diskurssia lukuun ottamatta diskursseja yhdistää se, että ne asettavat sekä sukupuolen että etnisyyden akselille jonkin tavoittelemisen arvoisen pisteen, jota kohti maahanmuuttajanaiset representoidaan kulkemaan. Tämä puolestaan voidaan tulkita toiseuttavaksi niin sukupuolen kuin etnisyydenkin kannalta. Sen sijaan tilanteisten normien diskurssissa sukupuolen ja etnisyyden akseleille ei aseteta mitään absoluuttisia normeja, vaan mieheys, naisuus, suomalaisuus ja etninen erilaisuus representoidaan diskurssissa tasa-arvoisiksi toimijuuden paikoiksi, jotka riippuvat tilanteesta ja näkökulmasta.

Normittavissa diskursseissa on toiseuden kannalta merkittävää se, että niin sukupuoli kuin etnisyydenkin representoidaan suhteeksi, naisuus suhteessa mieheyteen tai etnisen sisäryhmän naiseuteen, etninen erilaisuus puolestaan suhteessa suomalaisuuteen. Naiseuden ja etnisyyden representaatiot kietoutuvat toisiinsa kysymyksessä siitä, mihin nähden maahanmuuttajien naiseutta representoidaan eli peilataanko maahanmuuttajanaisia suomalaisesta naiseudesta nostettuun normiin vai mieheydestä nostettuun normiin. Kun maahanmuuttajien naiseuden normi kumpuaa suomalaisesta naiseudesta, naiseuden ja etnisyyden representaatiot kietoutuvat väkisinkin yhteen, ja maahanmuuttajanaisista tulee sukupuolisesti toisia nimenomaan etnisyytensä vuoksi. Oman tutkimukseni löydös maahanmuuttajanaisten sukupuolisesta toiseudesta suhteessa etnisen enemmistön naisiin on erityisen mielenkiintoinen, sillä aiemmissa tutkimuksissa on noussut esiin naisten toiseus suhteessa miehiin. Omassa aineistossani etnisen ja sukupuolisen toiseuden akselit kuitenkin vaikuttavat toisiinsa siten, että etnisuus saattaa siirtää sukupuolisen toiseuden rajalinjoja.

Tekstien toimijoiden – lukijoiden ja juttujen sisäisten toimijoiden – suhteissa määrääväksi elementiksi nousee etninen kuuluvuus johonkin ryhmään, joko suomalaisten muodostamaan sisäryhmään tai etnisesti erilaisten muodostamaan ulkoryhmään eli toisiin. Sen sijaan sukupuoli ei nouse merkittäväksi elementiksi toimijoiden välisten suhteiden kannalta, kenties siksi, että tekstien lukijoiden ei

voida olettaa olevan enimmäkseen joko miehiä tai naisia yhtä varmasti kuin heidän voidaan olettaa kuuluvan etnisesti nimenomaan suomalaiseen sisäryhmään.

Kriittisen diskurssianalyysin toisella tasolla eli diskurssikäytännön analyysissä luin aineistoni diskursseja ristiin juttujen genrejen kanssa. Ristiin lukeminen paljasti, että geneerisistä konventioista erityisesti kerronta näyttää vaikuttavan siihen, millaisia diskursseja minkäkinlaisen genren sisällä aktivoituu. Aineistoni jutuissa toiseuttavat diskurssit aktivoituvat kerronnaltaan tietävien ja läpinäkyvien genrejen sisällä, kun taas vähemmän tai ei lainkaan toiseuttavat diskurssit aktivoituvat kerronnaltaan vähemmän tietävien ja tunnistautuvampien genrejen sisällä. Samalla maahanmuuttajanaيسille annetaan vapaimmat puhujan paikat sellaisissa genreissä, jotka kerrontansa vuoksi rakentuvat uutiseen verrattuna vähemmän uskottaviksi. Uutismaisen uskottavissa genreissä maahanmuuttajanaisten puhujan paikat puolestaan ovat sidotumpia, ja naisten äänelle annetaan vähemmän tilaa. Tällä tasolla maahanmuuttajanaيسista siis konstruoidaan toisia geneeristen konventioiden, erityisesti kerronnan, ja niiden lukitsemien tietynlaisten diskurssien avulla. Maahanmuuttajanaيسet esitetään toisiksi itsestään selvästi uskottavissa, uutismaisissa jutuissa. Itsestään selvästi uskottava ja läpinäkyvä kerronta häivyttää tekstin konstruoidun luonteen eikä kutsu lukijaa kyseenalaistamaan diskursseja ja representaatioita. Maahanmuuttajanaisten toiseus näyttää ”luonnolliselta totuudelta”.

Kolmannella analyysin tasolla eli sosiokulttuurisessa käytännössä korostuu teksteissä näkyvä ympäröivän yhteiskunnan murros ja monikulttuuristumisen sekä assimilaation ja integraation ristipaine. Tekstit uusintavat yhteiskunnan monikulttuuristumista antamalla maahanmuuttajanaيسille tilaa puhujina mutta rakentamalla maahanmuuttajanaيسista toiseuttavia diskursseja. Lisäksi diskursseissa ja diskurssityypeissä näkyy toisaalta maahanmuuttajanaisten assimilaation eli sulauttamisen vaatimus, toisaalta ajatus integraatiosta eli sopeutumisesta mutta omanlaisen identiteetin säilyttämisestä. Toiseudesta tuntuu käytävän kamppailua, jossa toiseuttavat ja toisaalta erilaiset identiteetit sallivat äänet vääntävät kättä keskenään.

Tutkimuskysymysten vastukset voidaan tiivistää seuraavasti:

1. Millaisissa diskursseissa maahanmuuttajanaيسia lehtijutuissa käsitellään?

- Maahanmuuttajanaيسia käsitellään suomalaisen normin, suomalaisen ja miehisen normin, suomalaisen normin tavoittelemisen ja tilanteisten normien diskursseissa.
- Genre vaikuttaa diskursseihin siten, että uutismaisen uskottavissa ja kerronnaltaan läpinäkyvissä ja tietävissä teksteissä aktivoituvat diskurssit toiseuttavat maahanmuuttajanaيسia

enemmän kuin uutistyyppisiä tekstejä vapaampien, vähemmän uskottavien ja kerronnaltaan tunnistautuvampien sekä vähemmän tietävien tekstien diskurssit.

- Vapaamman kerronnan genrejen diskurssit antavat lukijoille mahdollisuuden kyseenalaistamiseen ja tekstin konstruoidun luonteen näkemiseen, kun taas uutismaisen genren diskurssit esittävät maailman itsestään selväksi ja kyseenalaistamattomaksi.

2. Millaisia representaatioita diskurssit tarjoavat naiseudesta ja etnisyydestä?

- Sekä naiseus että etnisyyden representoidaan suhteeksi.
- Naiseutta representoidaan kolmessa ensimmäisessä diskurssissa suhteessa tiettyyn normiin, joko mieheyteen tai suomalaiseen naiseuteen. Naiseus määrittyy toiseksi normeihin nähden.
- Etnisyys puolestaan representoidaan kolmessa ensimmäisessä diskurssissa suhteessa suomalaiseen normiin. Etninen erilaisuus määrittyy toiseksi normiin nähden.
- Viimeisessä diskurssissa naiseus ja etnisyyden representoidaan normittamatta ja toiseuttamatta.

3. Lomittuvatko tai liittyvätkö representaatiot toisiinsa?

- Etnisyyden ja naiseuden representaatiot lomittuvat toisiinsa ensinnäkin suomalaisen normin ja suomalaisen normin tavoittelemisen diskurssissa, koska niissä sukupuolen normi haetaan suomalaisesta naiseudesta. Maahanmuuttajien naiseus määrittyy toiseksi etnisyyden takia.
- Lisäksi etnisyyden ja naiseuden representaatiot liittyvät toisiinsa monikulttuurisuuden, integraation ja assimilaation käsitteiden avulla.
- Tilanteisten normien diskurssi uusintaa monikulttuurisuutta, suomalaisen normin tavoittelemisen diskurssi puolestaan integraatiota ja suomalaisen normin diskurssi assimilaatiota sekä sukupuolen että etnisyyden akseleilla.
- Suomalaisen ja miehisen normin diskurssi puolestaan uusintaa tietynlaisen ”lukitun erilaisuuden” (miehekkyyden) sallivaa monikulttuurisuutta sukupuolen akselilla ja assimilaatiota etnisyyden akselilla.

► Rakentavatko lehtitekstit maahanmuuttajanaisista kuvaa kaksinkertaisesti toisina, ensinnäkin siksi, että nämä ovat maahanmuuttajia ja toisaalta siksi, että nämä ovat naisia?

- Maahanmuuttajanaiset representoidaan kaksinkertaisesti toiseksi kolmessa diskurssissa neljästä; tilanteisten normien diskurssi on ainoa, joka ei toiseuta maahanmuuttajanaisia sukupuolen eikä etnisyyden akseleilla.
- Kolmessa muussa diskurssissa sukupuolelle asetettu normi kuitenkin vaihtelee, vaikka suomalaisuuden normi pysyy etnisyyden akselilla: suomalaisen normin ja suomalaisen normin

tavoittelemisen diskurssissa sukupuolen normi on suomalainen naiseus, kun taas suomalaisuuden ja miehisen normin diskurssissa sukupuolen normiksi nostetaan mieheys.

- Sukupuolinen toiseus ei siis etnisen toiseuden kanssa ristiin luettuna välttämättä määrity naisten toiseudeksi suhteessa miehiin vaan myös ja ennen kaikkea etnisen ulkoryhmän naisten toiseudeksi suhteessa etnisen sisäryhmän naisiin; maahanmuuttajanaisten sukupuolinen toiseus kiinnittyy suomalaisuudesta kumpuavaan normiin, ja keskiöön nousevat naisten väliset eivätkä miesten ja naisten väliset erot ja hierarkiat.

7.2 Menneet sivut kriittisen katseen alla

Koska kriittisen diskurssianalyysin kriittisyys viittaa paitsi diskurssien uusintamiin valtasuhteisiin, myös tutkijan tiedolliseen itsereflektioon, luon seuraavaksi kriittisen silmäyksen työhöni. Etenen teoriasta ja käsitteistä metodiin ja edelleen aineistoon sekä analyysiin.

Suurin tutkimustani leimannut vaikeus oli kahden tutkimusperinteen eli etnisyyttä ja toisaalta naiseutta koskevan mediatutkimuksen perinteiden yhdistäminen. Pyrin ratkaisemaan ongelman nojautamalla kumpaankin perinteeseen sijoittuvaan tutkimukseen ja abstrahoimalla aiemmasta tutkimuksesta teesejä oman työni tueksi. Lisäksi nostin mieheyden, naiseuden ja etnisyyden eksplisiittisiksi kategorioiksi esimerkiksi aineistoa luokitellessani ja diskurssien perustana olevia normeja määritellessäni.

Teoreettisesti kenties eniten tutkimustani suunnannut käsite on toiseus, joka liittyy nimenomaan tiukkoihin kategorisointeihin ja jonka otin esiin jo tutkimukseni lähtöoletuksissa. Toiseus uusintaa meidän ja muiden välistä dualismia. Toisaalta käsite on analyyttinen apuväline, ja sitä on aiemmin käytetty niin etnisiä vähemmistöjä koskevassa kuin feministisessäkin tutkimuksessa, joten kelpuutin käsitteen myös oman tutkielmani pohjaksi. Toiseuden käsite antaa edellytykset sitoa oma tutkimukseni osaksi etnisyyttä ja naiseutta koskevaa mediatutkimusta. Toisaalta löytämäni diskurssit osoittivat, että toiseuden käsite ei automaattisesti tarkoita ennalta lukkoonlyötyjen dualismien toistamista: omassa aineistossani sukupuolisen toiseuden rajalinja liukui etnisen toiseuden vaikutuksesta.

Myös representaation, diskurssin ja genren käsitteet ansaitsevat tulla kriittisesti tarkastelluiksi. Vaikka käsitteiden erot on helppo esittää teoreettisesti ja graafisesti, käytännön tekstianalyysissä käsitteiden erottaminen toisistaan on ongelmallista, sillä käytännössä käsitteet koostuvat osittain samoista tekstin piirteistä. Analyysin purevuuden kannalta käsitteet on kuitenkin syytä pitää eril-

lään, sillä ne paljastavat teksteistä ja niiden tuottamista merkityksistä omanlaisiaan merkittäviä piirteitä toiseuden kannalta. Eksplikoin käsitteiden määritelmät mahdollisimman selkeästi ja avasin ajatuskulkuni käytännön analyysissä siten, että sekoittumiselta välttyttäisiin.

Myös tutkimukseni metodinen viitekehys ja käytännön tutkimusvälineet olivat käsitteellisesti ongelmallisia. Diskurssianalyttisen tutkimuksen yksi perusongelma on, että tutkimusperinteessä yhdistetään puhe kielenkäytön vaikutuksista ja toisaalta käsitys diskursseista osana todellisuutta. Kielenkäyttö ei voi vaikuttaa todellisuuteen, koska kielenkäyttöä ja todellisuutta ei voida erottaa toisistaan. Tekstilähtöisestä lähestymistavasta on kuitenkin vaikea pitää kiinni, kun taustalla kummittelee ajatus tekstien vaikutuksesta johonkin keinotekoisesti määriteltyyn tekstejä ympäröivään todellisuuteen.

Lisäksi diskurssianalyysin käsitteellisestä viidakosta oli aluksi vaikea löytää juuri sitä suuntaa, joka kenties parhaiten vastaisi omiin tutkimuskysymyksiin. Lisäksi vaikeuksia aiheutti rajojen vetäminen: diskurssianalyttiset suuntaukset ovat vaikuttaneet toisiinsa, mutta kaikkia suhteita ei voi kirjoittaa auki. Itse katsoin relevantiksi esitellä Foucault'n ajatuksia diskurssista, koska hänen ajatteluun voidaan pitää koko kriittisen diskurssianalyysin perustana. Fairclough'n puolestani valitsin käytännön oppaakseni, koska hänen käytännön menetelmänsä pystyivät vastaamaan tutkimuskysymyksiini ja pureutumaan nimenomaan kielen ja vallan sidoksiin, jotka toiseutta tuottavat. Fairclough'laisessa kriittisen diskurssianalyysin sovelluksessa koin kuitenkin vaikeaksi analyysin abstraktien toisen ja kolmannen tason yhdistämisen ensimmäiseen, suhteellisen käytännölliseen tekstin tasoon. Pikkutarkkojen analyysivälineiden ja niiden tuottaman informaation yhdistäminen suurempiin yhteyksiinsä koitui ongelmalliseksi nimenomaan analyysin tekstilähtöisyyden ja toisaalta Fairclough'n paikoin maailmoja syleilevän otteen ristiriidan takia. Joka tapauksessa määrällisen ja laadullisen analyysin yhdistäminen kriittisen diskurssianalyysin sisällä auttoi suuntaamaan katseen laadullisessa analyysissä olennaiseen sisältöön ja valitsemaan laadulliseen analyysiin tutkimuskysymysten kannalta olennaisia tekstejä. Toisaalta laadullisten käytännön tutkimusvälineiden pikkutarkkuus tuotti osittain myös epärelevanttia informaatiota. Suuresta informaatiomäärästä oli kuitenkin hyvä valita olennaisimmat seikat, ja tarkat lingvistisen analyysin keinot auttoivat pitämään analyysin systemaattisena. Käytännössä jokaisessa neljässä laadullisen aineiston jutussa merkittäviksi piirteiksi nousi erilaisia piirteitä, toisissa esimerkiksi metaforat ja tekstin määreet, toisissa puolestaan prosessien ja toimijoiden kuvaaminen aktiivisesti tai passiivisesti. Analysoitavien piirteiden joukon avulla päästiin kaikkiaan käsiksi niihin tekstien piirteisiin, joiden avulla naiseuden ja etni-

syyden representaatioita ja diskursseja rakennetaan. Erottelukyvyltään heikoin oli lauseiden välinen koherenssi, sillä se tuotti jokaisessa tekstissä samanlaisen tuloksen.

Tutkimukseni aineisto puolestaan koostui aiemman etnisyyttä ja rasismia koskeneen tutkimuksen aineistosta, joten jutuissa saattoi painottua myös rasismi, joka ei kuulu tutkimukseni aihepiiriin. Katsoin aineiston kuitenkin relevantiksi oman tutkimukseni kannalta, koska alkuperäisaineisto oli kerätty nimenomaan etnisyyttä eikä vain rasismia silmälläpitäen. Tutkimukseni tulos olisi kuitenkin voinut näyttää erilaiselta, jos olisin kerännyt aineiston muuten kuin aiemman tutkimuksen aineistosta. Lisäksi aineisto oli melko pieni, 42 *Helsingin Sanomien* juttua. Tutkielman lyhyiden ja metodintakia en kuitenkaan kokenut aineiston pienuutta ongelmaksi. 42 jutun määrällinen erittely mahdollisti 4 olennaisen jutun valinnan laadulliseen analyysiin. Toisaalta aineiston pienuus aiheutti vaikeuksia määrällisen sisällönerittelyn luokkien määrittelyssä, jossa ongelmaksi muodostui tarpeeksi suurten mutta erottelukykyisten luokkien saavuttaminen.⁵⁵ Laadullinen analyysi puolestaan riitti vastaamaan tutkimuskysymyksiini ja onnistui jopa paljastamaan hieman tutkimuskysymyksiini ulkopuolelta kiinnostavia seikkoja geneeristen konventioiden vaikutuksesta etnisen ja sukupuolisen toiseuden tuottamiseen. Tutkimukseni tulosten ei alun perinkään ollut tarkoitus olla yleistettävissä mihinkään suurempaan perusjoukkoon, vaan tarkoitukseni oli tutkia maahanmuuttajanaisten toiseutta nimenomaan oman aineistoni sisällä, esimerkinomaisesti. Tutkimuksen sisäinen yleistettävyys puolestaan onnistui mielestäni hyvin. Ensinnäkin kykenin testaamaan feministisestä teoriasta johdamaani hypoteesia, jonka mukaan sukupuoleen ja etnisyyteen perustuvat toiseudet voivat lomittua keskenään, ja aineistossani nimenomaan etnisyys määritteli osaltaan sukupuolisen toiseuden rajalinjan liikettä. Toiseksi tutkimukseni sijoittuu osaksi etnisyyttä ja naiseutta koskevaa mediatutkimusta, joten sen tuloksia voidaan lukea ristiin muiden tutkimustulosten kanssa. Sen sijaan kolmas tutkimuksen sisäisen yleistettävyyden muoto eli ajatuskulkujen eksplikoiminen jääköön kunkin lukijan oman näkemyksen varaan.

Yhteenvedoksi todettakoon, että oman tutkimukseni ”tiedon arkeologiaa” leimaa sitoutuneisuus ennen muuta toiseuden käsitteeseen, konstruktionistiseen ajattelutapaan ja kriittisen diskurssianalyysin sekä feministisen tutkimuksen perinteeseen. Toisaalta omaa tutkijapositioniani leimaavat toi-

---

⁵⁵ Esimerkiksi poliitikko tai viranomainen -luokassa ongelmaksi tuli se, kuka määritellään viranomaiseksi. Onko esimerkiksi tavallinen kaupungin työntekijä viranomainen, entä mihin luokkaan koodataan jonkin virallisen tahon edustaja, joka ei kuitenkaan varsinaisesti ole viranomainen? Analyytisen selkeyden takia päädyin koodaamaan myös epäselvät tapaukset tähän luokkaan, jotta poliitikkojen ja viranomaisten sekä toisaalta yksittäisten Suomen kansalaisten ero säilyisi luokittelussa mahdollisimman selkeänä.

seuden kannalta olennaiset naiseus ja suomalaisuus. Tutkimukseni tuottama tieto on siis tietoa nimenomaan näiden reunaehtojes sisällä.

7.3 Kohti uusia tutkimuskysymyksiä ja erilaista journalismia?

Tutkimukseni nosti esiin muutamia jatkotutkimuksen kannalta mielenkiintoisia seikkoja niin käsitteiden, metodin kuin aineistonkin kannalta. Ensinnäkin käsitteiden kannalta olisi kiinnostavaa tutkia, mitä muita toiseuden akseleita media kenties uusintaa etnisyyden ja sukupuolen lisäksi. Ovatko esimerkiksi luokka, seksuaalinen suuntautuneisuus tai uskonto merkittäviä toiseuden akseleita? Ennen kaikkea viimeaikainen uskontojen törmäyksiä koskeva keskustelu nostaa kiinnostavasti esiin uskonnon mahdollisen osuuden toiseuden rakentamisessa.

Metodin kannalta tutkimukseni puolestaan kannustaa suuntaamaan entistä tarkemman katseen genren merkitykseen toiseuden tuottajana – nyt genren merkitys jäi piiloon diskurssianalyysin sekaan. Olisi mielenkiintoista selvittää esimerkiksi sitä, millaisissa genreissä maahanmuuttajanaiset eniten pääsevät esiin eri lehdissä ja kuuluuko maahanmuuttajanaisten ääni tänään kenties erilaisissa genreissä kuin vielä vaikkapa 1990-luvun alussa. Myös genrejen rajojen liukumien ja erityisesti erilaisien genrejen kerronnan vaikutus maahanmuuttajien, naisten ja maahanmuuttajanaisten esiinpääsyyn ansaitsisi tulla tutkituksi. Ainakin oman tutkimukseni perusteella tiukan uutismainen, näkymätön ja tietävä kerronta vaikeuttaa maahanmuuttajanaisten äänen kuulumista ja aktivoi toiseuttavia diskursseja.

Lisäksi samankaltaisen tutkimuksen toistaminen erilaisella aineistolla voisi paljastaa relevanttia tietoa maahanmuuttajanaisten toiseudesta ja eri toiseuden positoiden mahdollisesta limittymisestä. Suuremman aineiston analyysi mahdollistaisi ensinnäkin tilastollisen yleistämisen. Toisaalta olisi kiinnostavaa verrata esimerkiksi 1980-, 1990- ja 2000-luvuilla ilmestyneiden lehtien ja eri nimikkeiden tuottamia diskursseja toisiinsa. Näin voitaisiin selvittää esimerkiksi median uusintamaa asenteiden muutosta maahanmuuttajia, naisia ja maahanmuuttajanaisia kohtaan. Lisäksi samankaltaisen tutkimuksen aineistoksi olisi mielenkiintoista valita erilaisia lehtiä, esimerkiksi aikakaus- ja ennen muuta naistenlehtiä. Aikakauslehdissä on sanomalehtiä enemmän henkilöjuttuja, joten olisi mielenkiintoista tutkia, miten aikakauslehtien henkilöjuttujen maahanmuuttajanaisia koskevat diskurssit eroavat sanomalehtien uutisdiskursseista. Lisäksi naistenlehtiä tutkimalla voitaisiin päästä käsiksi nimenomaan diskurssien tuottamiin naisten välisiin eroihin, jotka oman tutkimukseni perusteella nousivat tärkeiksi. Myös muiden välineiden, esimerkiksi televisiouutisten, maahanmuuttaja-

naisia käsittelevien diskurssien tutkiminen olisi mielenkiintoista erityisesti aiempien naisia koskevien televisiotutkimusten (esim. Savolainen & Zilliacus-Tikkanen 1992) tulosten valossa. Toisaalta suomalaista sanomalehti- tai muuta aineistoa olisi mielenkiintoista verrata esimerkiksi ruotsalaiseen aineistoon – Ruotsi on yhteiskunnallisesti samankaltainen maa kuin Suomi, mutta Ruotsilla on Suomea pidempi historia maahanmuuttomaana.

Tutkimukseni emansipatoriseen tiedonintressiin vastatakseni pohdin vielä, missä voisivat sijaita journalismin toisin tekemisen mahdollisuudet ja keinot representoida erilaisuuksia hierarkisoimatta. Aineistossani erilaisuus niin sukupuolen kuin etnisyydenkin akselilla representoidaan useimmiten absoluuttista normia vasten, mikä tuottaa toiseutta. Liikkeelle on hyvä lähteä identiteettipolitiikan käsitteestä ja sen esiin nostamista huomioista, joiden mukaan ihmisten identiteettejä leimaavat useat erot, kuten sukupuoli ja etnisuus, ja erilaisuuksien merkitykset tulee ottaa huomioon (vrt. Rojola 1996, 166). Identiteettipolitiikan käsite rinnastuu monikulttuurisuuden käsitteeseen, sillä myös monikulttuurisuudessa on kyse niin etnisten kuin sukupuolistenkin erilaisuuksien sallimisesta ja homogeenisyyden vastustamisesta (vrt. Horsti 2005, 28). Erilaisuuksia sallimalla päästäisiin absoluuttisista normeista kohti kontekstikohtaisia normeja.

Oman aineistoni tilanteisten normien diskurssi on mainio esimerkki journalismin mahdollisuuksista päästää irti absoluuttisista normeista ja pyrkiä kohti tilanteisia, konteksteittain määräytyviä normeja sekä identiteettipolitiikan ja monikulttuurisuuden ajatusten mukaista toimintaa. Tilanteisten normien diskurssi irrottautuu samuuden ideaalista ja representoi sekä etnisyyden että sukupuolen (naisuuden) konteksteittaisten normien mukaan määrittäviksi ominaisuuksiksi. Eroja ei hierarkisoida. Eriarvoisuuden ja toiseuden sijaan erilaisuus merkityksellistyy nimenomaan ja vain erilaisuudeksi, sillä me- ja muut-ryhmien välinen raja siirtyy näkökulman mukaan.

Monikulttuurinen feminismi puolestaan kannustaa ottamaan huomioon naisten väliset erot (vrt. Tong 1998, 214–217), ja myös tässä voisi olla journalismille yksi toisin tekemisen mahdollisuus. Toinen tutkimukseni tärkeimmistä löydöksistä on nimenomaan etnisyyteen ja sukupuoleen perustuvien toiseuksien sekoittuminen siten, että sukupuolisen toiseuden raja siirtyy etnisen toiseuden vaikutuksesta sukupuolten välisestä naisten väliseksi rajaksi. Maahanmuuttajanaiset voidaan siis representoida toiseksi paitsi suhteessa miehiin, myös suhteessa etniseen enemmistöön kuuluviin naisiin. Tasa-arvoa ja monikulttuurisuutta tavoittelevan journalismin pitäisikin pyrkiä tunnistamaan etnisyyden ja sukupuolen rajalinjojen lisäksi myös näiden linjojen leikkauspintoja ja mahdollisia yhteisvaikutuksia. Myös naisten väliset erot pitäisi pystyä representoimaan hierarkisoimatta.

Toinen tutkimukseni tärkeimmistä löydöksistä on, että journalismi voi käytännössä tarjota maahanmuuttajalaisille enemmän tilaa ja puhujan paikkoja geneerisiä konventioitaan sekoittamalla. Huomio kiinnittyy geneeristen konventioiden sukupuolittavaan luonteeseen, ja geneeristen konventioiden alueelle hahmottuu journalismin toisin tekemisen paikkoja. Ensinnäkin maahanmuuttajalaiset pääsevät analyysini perusteella helpommin ääneen muualla kuin uutisissa; erityisesti henkilöjutut ovat maahanmuuttajalaisille avoin puhumisen areena. Toiseksi journalismin tavat käyttää uutismaisen tietävää ja läpinäkyvää tai vähemmän tietävää ja tunnistautuvampaa kerrontaa ovat keinoja vahvistaa – tai purkaa – toiseuden asemia. Jos kerronta on läpinäkyvää ja tietävää, toiseus luonnollistuu, ja siitä rakentuu diskurssille ominainen ”totuus” (vrt. Foucault 1973, 42). Jos kerronta on tunnistautuvaa ja vähemmän tietävää, kerronta paljastaa itsensä ja toiseuden konstruoidun luonteen. Sanomalehtien tiukan uutissisällön monipuolistaminen entistä suuremmalla henkilöihin keskittyvien juttujen määrällä voisi päästää maahanmuuttajalaiset entistä useammin ääneen. Toisaalta uutisen tiukan määritelmän avaaminen näkyvämmälle kerronnalle voisi suhteellistaa tekstien ”totuuksia” ja sallia moninaisempia ja moniarvoisempia representaatioita ja diskursseja.

Monikulttuurisen journalismin mahdollisuus voi siis käytännössä piillä geneeristen konventioiden sekoittamisessa ja uutisen tiukan kerronnan avaamisessa. Jos journalismi luopuisi tiukoista genrejen rajoista, se voisi päästä eroon myös tiukoista me- ja he-ryhmien rajoista sukupuolen ja etnisyyden akseleilla sekä niiden leikkauspinoilla. Journalismi voisi edetä kohti konteksteittain määräytyviä normeja – ”erilaisuutta – mutta ihmisten itsensä määräämänä” (Heinämaa & Saarinen 1984, 27).

Lähteet

- Ahokas, Pirjo & Rantonen, Eila (1996): *Feminismin muukalaiset. Rodun ja etnisyyden haasteet.* Teoksessa Kosonen, Päivi (toim.): *Naissubjekti ja postmoderni.* Gaudeamus, Tampere.
- Alasuutari, Pertti (1999): *Laadullinen tutkimus.* Vastapaino, Tampere.
- Ampuja, Marko (1997): *Statisteja, symboli-ihmisiä ja selviytyjiä. Kansalaisen roolit TV-uutisissa.* *Tiedotustutkimus* 4/1997, 37–47.
- Beauvoir, Simone de (2000): *Toinen sukupuoli.* Gummerus, Jyväskylä.
- Blomqvist, Outi (1999): *Mustien on määrä viipyä Valkealassa enintään kuukauden. Pakolaiset suomalaisissa sanomalehdissä.* Teoksessa Kalliokoski, Jyrki (toim.): *Teksti ja ideologia. Kieli ja valta julkisessa kielenkäytössä.* Helsingin yliopisto, suomen kielen laitos.
- Butler, Judith (1990): *Gender Trouble. Feminism and the Subversion of Identity.* Routledge, New York.
- Carter, Cynthia; Branston, Gill & Allan, Stuart (1998): *Setting New(s) Agendas. An introduction.* Teoksessa Carter, Cynthia; Branston, Gill & Allan, Stuart (toim.): *News, Gender and Power.* Routledge, Lontoo.
- Carter, Cynthia; Branston, Gill & Allan, Stuart (toim.) (1998): *News, Gender and Power.* Routledge, Lontoo.
- Dijk, Teun A. van (1988): *News as discourse.* Lawrence Erlbaum Associates, New Jersey.
- Downing, John & Husband, Charles (2005): *Representing Race. Racisms, Ethnicities and Media.* Sage, Lontoo.
- Fairclough, Norman (1992): *Discourse and Social Change.* Polity Press, Cambridge.
- Fairclough, Norman (1997): *Miten media puhuu.* Vastapaino, Tampere.
- Fiske, John (2000): *Merkkien kieli. Johdatus viestinnän tutkimiseen.* Vastapaino, Tampere.
- Foucault, Michel (1973): *Archäologie des Wissens.* Suhrkamp Verlag, Frankfurt am Main.
- Gauntlett, David (2004): *Judith Butler.* URL: [<http://www.theory.org.uk/ctr-butl.htm>], 7.4.05.
- Hall, Stuart (1997): *The Work of Representation.* Teoksessa Hall, Stuart (toim.): *Representation. Cultural Representations and Signifying Practices.* Sage, Lontoo.
- Hall, Stuart (toim.) (1997): *Representation. Cultural Representations and Signifying Practices.* Sage, Lontoo.
- Hall, Stuart (1999): *Identiteetti.* Vastapaino, Tampere.

- Halonen, Irma Kaarina (1988): Naiset ja julkisuus: länsimainen uutiskäsitys ja nainen ei-uutisena. *Tiedotustutkimus* 2/1988, 3–8.
- Halonen, Irma Kaarina (1995): Suomenkielisten televisiouutisten nais- ja mieskuva. Teoksessa Sana, Elina (toim.): Naiset, miehet ja uutiset. Yleisradion tasa-arvotoimikunnan julkaisuja Sarja A 1/1995.
- Halonen, Irma Kaarina (1999): Matka journalismin sukupuolittumisen strategisille alueille. *Acta Universitatis Tamperensis* 669.
- Harding, Sandra (1986): *Science Question in Feminism*. Cornell University Press, Ithaca.
- Heinämaa, Sara & Saarinen, Esa (1984): *Oleellinen nainen. Naiskuvan filosofiset perusteet*. WSOY, Helsinki.
- Helsingin Sanomat (2005): Medianetti. URL: [<http://medianetti.helsinginsanomat.fi/mediatiedot/>], 26.11.2005.
- Hemánus, Pertti (1992): Lehtijutun opissa. Reportaasin tekijä tekstinsä subjektina. Tampereen yliopisto, tiedotusopin laitos. A 79/1992.
- Holland, Patricia (1998): The Politics of the Smile. ‘Soft News’ and the sexualisation of the popular press. Teoksessa Carter, Cynthia; Branston, Gill & Allan, Stuart (toim.): *News, Gender and Power*. Routledge, Lontoo.
- Holopainen, Irma; Kalkkinen, Marja-Leena; Rantanen, Terhi; Sarkkinen, Raija & Österlund, Marina (1983): ”Hyvät katsojat, pääaiheenamme tänään nainen.” Johdatus tutkimukseen naisen roolista televisiossa. Oy Yleisradio Ab, Suunnittelu- ja tutkimusosasto. Sarja B 3/1983.
- Horsti, Karina (2005): Vierauden rajat. Monikulttuurisuus ja turvapaikanhakijat journalismissa. *Acta Electronica Universitatis Tamperensis* 471. URL: [<http://acta.uta.fi>].
- Hujanen, Jaana & Pietikäinen, Sari (2000): Syrjäinen ja aito, vallanpitäjä ja ulkopuolinen. Paikka ja etnisyytys ’meidän’ ja ’toisten’ rakennuspintana journalismissa. *Tiedotustutkimus* 23:4, 4–21.
- Huovila, Tapani (2005): *Toimittaja – tiedon etsijä ja vaikuttaja*. WSOY, Helsinki.
- Jokinen, Arja; Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero (2004): *Diskursiivinen maailma. Teoreettiset lähtökohdat ja analyttiset käsitteet*. Teoksessa Jokinen, Arja; Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero: *Diskurssi-analyysin aakkoset*. Vastapaino, Tampere.
- Jokinen, Arja; Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero (2004): *Diskurssi-analyysin aakkoset*. Vastapaino, Tampere.
- Jokinen, Arto (2004): *Diskurssi-analyysin kourissa. Sotilasteksteissä muotoutuva miehisyytys*. Teoksessa Liljeström, Marianne: *Feministinen tietäminen. Keskustelua metodologiasta*. Vastapaino, Tampere.
- Kalliokoski, Jyrki (toim.) (1999): *Teksti ja ideologia. Kieli ja valta julkisessa kielenkäytössä*. Helsingin yliopisto, suomen kielen laitos.

- Kendall, Gavin & Wickham, Gary (1999): *Using Foucault's Methods. Introducing Qualitative Methods*. Sage, Lontoo, Thousand Oaks, New Delhi.
- Keränen, Marja (1987): Sukupuolijärjestelmä ja julkisen ja yksityisen siirtyvä raja. Teoksessa Saarinen, Aino; Hänninen-Salmelin, Eva & Keränen, Marja (toim.): *Naiset ja valta*. Gummerus, Jyväskylä.
- Koivunen, Anu & Liljeström, Marianne (toim.) (1996): *Avainsanat. 10 askelta feministiseen tutkimukseen*. Vastapaino, Jyväskylä.
- Korte, Irma (1988): *Nainen ja myyttinen nainen*. Yliopistopaino, Helsinki.
- Kosonen, Päivi (1996): *Subjekti*. Teoksessa Kosonen, Päivi (toim.): *Naissubjekti ja postmoderni*. Gaudeamus, Tampere.
- Kosonen, Päivi (toim.) (1996): *Naissubjekti ja postmoderni*. Gaudeamus, Tampere.
- Kunelius, Risto (1993): Uskottavuuden anatomia. Kova uutinen, genre ja kansalainen. *Tiedotustutkimus* 2/93, 33–45.
- Kunelius, Risto (1996). *The News, Textually Speaking*. Acta Universitatis Tamperensis, ser. A vol. 520.
- Kunelius, Risto (1998): *Viestinnän vallassa. Johdatusta joukkoviestinnän tutkimukseen*. WSOY, Porvoo–Helsinki–Juva.
- Kuusisto, Pekka (2000): *Ethnicity in Print. Implicit linguistic manifestations of the construction of ethnicity in British and Finnish newspapers*. University of Helsinki, Department of English.
- Lauretis, Teresa de (2004): *Itsepäinen vietti*. Vastapaino, Tampere.
- Lehtonen, Mikko (2000): *Merkitysten maailma*. Vastapaino, Tampere.
- Liljeström, Marianne (toim.) (2004): *Feministinen tietäminen. Keskustelua metodologiasta*. Vastapaino, Tampere.
- Malmberg, Tarmo & Mehtonen, Lauri (toim.) (1992): *Kanssakäymisiä. Juhlakirja Veikko Pietilälle*. Tampereen yliopisto, Yhteiskuntatieteiden tutkimuslaitos.
- Markkanen, Mari (2003): *Etnisyys ja rasismi nuortenlehdissä. Rasismi ja etnisyys mediassa -projektin raportteja*. Tampereen yliopisto, tiedotusopin laitos, Journalismin tutkimusyksikkö.
- Moore, Henrietta (1997): *Divided We Stand. Sex, Gender and Sexual Difference*. Teoksessa Woodward, Kathryn (toim.): *Identity and Difference. Culture, Media and Identities*. Sage, Lontoo.
- Möra, Tuomo; Salovaara-Moring, Inka & Valtonen, Sanna (toim.) (2004): *Mediatutkimuksen vaeltava teoria*. Gaudeamus, Helsinki.
- Pajunen, Pirjo (1988): *Sisällä, ulkona vai molempia? Naiset journalistisessa diskurssissa*. *Tiedotustutkimus* 2/1988, 25–32.

- Pekkinen, Anna-Maria (2002): Rasismia internetissä – vierasvihaisen nettiaineiston kartoitus. Tampereen yliopisto, tiedotusopin laitos, Journalismin tutkimusyksikkö.
- Pekkinen, Anna-Maria (2005): Mustavalkoisia puheenvuoroja – rasismi internetin keskustelupalstoilla. Tampereen yliopisto, tiedotusopin laitoksen pro gradu -tutkielma.
- Pietikäinen, Sari (2000): Discourses of Differentiation. Ethnic Representations in Newspaper Texts. *Jyväskylä Studies in Communication* 12.
- Pietikäinen, Sari (2002): Etniset vähemmistöt uutisissa. Käsitteitä ja aikaisempien tutkimusten kertomaa. Teoksessa Raittila, Pentti (toim.): Etnisyys ja rasismi journalismissa. Suomen Journalistiliitto, Mediakriittinen julkaisusarja 6.
- Pietilä, Veikko (1995): Kertomuksia uutisista, uutisia kertomuksista. Tampereen yliopisto, tiedotusopin laitos. A 86/1995.
- Punkka, Päivi (2004): Rohkea roturakastaja, epävarma artisti ja syyskuun söpöliini. Maskuliinisuuden representaatiot Cosmopolitanissa. Tampereen yliopisto, tiedotusopin laitoksen pro gradu -tutkielma. URL: [<http://tutkielmat.uta.fi/tulos.phtml>].
- Raittila, Pentti (toim.) (2002): Etnisyys ja rasismi journalismissa. Suomen Journalistiliitto, Mediakriittinen julkaisusarja 6.
- Raittila, Pentti (2004): Venäläiset ja virolaiset suomalaisten Toisina. Tapaustutkimuksia ja analyysimenetelmien kehittelyä. *Acta Electronica Universitatis Tampereensis* 300. URL: [<http://acta.uta.fi/pdf/951-44-6016-2.pdf>].
- Raittila, Pentti (toim.) (2005): Etnisyyttä, rasismia ja dialogia sanomalehdissä ja internetissä. Tampereen yliopisto, tiedotusopin laitos, Journalismin tutkimusyksikkö. C 39/2005.
- Raittila, Pentti & Kuttilainen, Tommi (2000): Rasismi ja etnisyys Suomen sanomalehdissä syksyllä 1999. Tampereen yliopisto, tiedotusopin laitos, Journalismin tutkimusyksikkö. C 31/2000.
- Raittila, Pentti & Vehmas, Susanna (2002): Aineistoraportti. Etnisyys suomalaisissa sanomalehdissä 1999–2000. Tampereen yliopisto, tiedotusopin laitos, Journalismin tutkimusyksikkö.
- Raittila, Pentti & Vehmas, Susanna (2005): Etnisyys ja rasismi sanomalehdissä 1999–2004 – seuranta tutkimusten yhteenveto ja arviointia. Teoksessa Raittila, Pentti (toim.): Etnisyyttä, rasismia ja dialogia sanomalehdissä ja internetissä. Tampereen yliopisto, tiedotusopin laitos, Journalismin tutkimusyksikkö. C 39/2005.
- Rekola, Juha (1996): Excluding the Minorities: Ethnic Representations in the Finnish Press. KEPA Reports No: 10/1996. Like, Helsinki.
- Reunanen, Esa (1991): Merkitysympäristö ja uutisgenren säännöt. Tampereen yliopisto, tiedotusopin laitos. A 76/1991.
- Ridell, Seija (1990): Miten uutinen „puhuttelee“? Uutisen ja yleisön suhteen tarkastelua diskursiiviselta kannalta. Tampereen yliopisto, tiedotusopin laitos. A 63/1990.

- Ridell, Seija (1992): Journalismi ja genre. Teoksessa Malmberg, Tarmo & Mehtonen, Lauri (toim.): Kanssakäymisiä. Juhlakirja Veikko Pietilälle. Tampereen yliopisto, Yhteiskuntatieteiden tutkimuslaitos.
- Ridell, Seija (1994): Kaikki tiet vievät genreen. Tampereen yliopisto, tiedotusopin laitos. A82/1994.
- Rojola, Lea (1996): Ero. Teoksessa Koivunen, Anu & Liljeström, Marianne (toim.): Avainsanat. 10 askelta feministiseen tutkimukseen. Vastapaino, Jyväskylä.
- Ronkainen, Suvi (1999): Ajan ja paikan merkitsemät. Subjektiviteetti, tieto ja toimijuus. Gaudeamus, Helsinki.
- Ronkainen, Suvi (2004): Kvantitatiivisuus, tulkinnallisuus ja feministinen tutkimus. Teoksessa Liljeström, Marianne (toim.): Feministinen tietäminen. Keskustelua metodologiasta. Vastapaino, Tampere.
- Saarinen, Aino; Hänninen-Salmelin, Eva & Keränen, Marja (toim.) (1987): Naiset ja valta. Gummerus, Jyväskylä.
- Sana, Elina (toim.) (1995): Naiset, miehet ja uutiset. Yleisradion tasa-arvotoimikunnan julkaisuja Sarja A 1/1995.
- Sanomalehtien Liitto (2004): Tietoa ja tilastoja. URL: [http://www.sanomalehdet.fi/index.php?valittu_id=3&valittu_aid=10&aaotsikko_id=90&paaotsikko_id=3&sisalto_id=114&kieli=], 25.11.2005.
- Saussure, Ferdinand de (1983): Course in General Linguistics. Duckworth, Lontoo.
- Savolainen, Tarja & Zilliacus-Tikkanen, Henrika (1992): Women in Finnish Broadcasting. Publications of the Finnish National Commission for UNESCO No 61.
- Sinisalo, Ann-Mari (1991): Sukupuoli-ideologia uutisissa. Tapaustutkimus Oy Yleisradio Ab:n Kymenlaakson Radion uutisista ja naisista. Tampereen yliopisto, tiedotusopin laitoksen pro gradu -tutkielma.
- Soininen, Sari (1995): Akkoja vai asiantuntijoita? Naisen asiantuntijuus televisiuutisissa. Tampereen yliopiston toimittajatutkimuksen tutkielma.
- Suihkonen, Minna (2003): "Kukaan ei halua elää semmoista elämää, jossa omaa ääntä ei kuulu." Haastattelututkimus etnisten vähemmistöjen omasta mediasta ja vähemmistötaustaisten toimittajien pääsystä valtamediaan. Tampereen yliopisto, tiedotusopin laitos, Journalismin tutkimusyksikkö. URL: [<http://www.uta.fi/jour/tutkimus/MinnaSuihkonen-lop-rap.pdf>].
- Tampereen yliopiston tiedotusopin laitos (2005): Pro gradu -tutkielmat 1996–2005. URL: [<http://www.uta.fi/jour/tutkimus/gradu1.html>], 7.4.2005.
- Tilastokeskus (2005): Kansalaisuus iän ja sukupuolen mukaan maakunnittain 1990–2004. URL: [http://pxweb2.stat.fi/Dialog/varval.asp?ma=vaerak_001_1990_001&ti=Kansalaisuus+i%E4n+ja+sukupuolen+mukaan+maakunnittain+1990%2D2004&path=../Database/V%E4est%F6/V%E4est%F6rakenne/&lang=3], 6.4.2005.

- Tong, Rosemarie (1998): *Feminist Thought. A More Comprehensive Introduction*. Westview Press, Colorado.
- Tuchman, Gaye (1978): *Making News. A Study in the Construction of Reality*. The Free Press, New York.
- Töttö, Pertti (2000): *Pirullisen positivismin paluu. Laadullisen ja määrällisen tarkastelua*. Vastapaino, Tampere.
- Ulkomaalaisvirasto (2005): Tilastot. URL: [<http://www.uvi.fi/netcomm/content.asp?article=1945>], 6.4.2005.
- Valtonen, Sanna (2004): *Tiedon ja vallan kaivauksilla: Michel Foucault ja mediatutkimuksen mahdollisuudet*. Teoksessa Mörä, Tuomo; Salovaara-Moring, Inka & Valtonen, Sanna (toim.): *Mediatutkimuksen vaeltava teoria*. Gaudeamus, Helsinki.
- Van Zoonen, Liesbet (1998): *One of the Girls? The changing gender of journalism*. Teoksessa Carter, Cynthia, Branston, Gill & Allan, Stuart (toim.): *News, Gender and Power*. Routledge, Lontoo.
- Vehmas, Susanna (2005): *Rasismi ja etnisyys sanomalehdissä keväällä 2004*. Teoksessa Raittila, Pentti (toim.): *Etnisyyttä, rasismia ja dialogia sanomalehdissä ja internetissä*. Tampereen yliopisto, tiedotusopin laitos, Journalismin tutkimusyksikkö. C 39/2005.
- Woodward, Kathryn (1997): *Concepts of Identity and Difference*. Teoksessa Woodward, Kathryn (toim.): *Identity and Difference. Culture, Media and Identities*. Sage, Lontoo.
- Woodward, Kathryn (toim.) (1997): *Identity and Difference. Culture, Media and Identities*. Sage, Lontoo.
- Woodward, Kath (2004): *Questions of Identity*. Teoksessa Woodward, Kath (toim.): *Questioning Identity. Gender, Class, Ethnicity*. Second edition. Routledge, Lontoo.
- Woodward, Kath (toim.) (2004): *Questioning Identity. Gender, Class, Ethnicity*. Second edition. Routledge, Lontoo.
- Zilliacus-Tikkanen, Henrika (1983): *Kvinnlig och manlig journalistik. Nyhetsvärdering ur jämställdhetssynvinkel*. Tasa-arvoasiain neuvottelukunta, Naistutkimusmonisteita 1983:1.
- Zilliacus-Tikkanen, Henrika (1997): *Journalistikens essens i ett könsperspektiv*. Rundradions jämställdhetskommitté, Helsinki.

Liitteet

Liite 1. Alkuperäisen Rasismi ja etnisyyden tutkimuksen juttujen valintaperusteet

Koodauslomake 8.4.2004/Rasismi ja etnisyyden sanomalehdissä

Tässä koodauslomakkeessa vähemmistöryhmillä viitataan etnisiin vähemmistöryhmiin.

Vain Suomen tilannetta käsittelevät ja Suomessa käytävään rasismi/etnisyyden keskusteluun liittyvät jutut otetaan mukaan aineistoon. Ei rasismia ja etnisyyttä koskevia ulkomaanosastojen juttuja tai muuten vähemmistöjen asemaa ulkomailla käsitteleviä juttuja (esim. Norjan saamelaiden elämää käsittelevät jutut, ulkomailla asuva henkilö puhujana jutussa, ranskalais-suomalainen retkeilijä napa-alueella ilman taustoitusta Suomessa asumisesta). Aineistoon eivät kuulu jutut, joissa suomalaiset osallistuvat ulkomaisiin tapahtumiin, ulkomaalaisen kirjan arvostelu julkaistaan Suomessa, Suomesta annetaan apua ulkomaille, esitellään valtioiden välistä yhteistyötä tai joissa pohditaan EU:n suhdetta ulkomaalaisiin.

Pelkät suvaitsevaisuusjutut tai syrjintäjutut ilman etnisyyttä eivät ole aineistoa (esim. islamista kertova juttu ilman etnistä ryhmää). Jos juttu kertoo täysin muusta aiheesta ja siinä esiintyy vain sana ”rasismi” tai ”maahanmuuttaja”, tällainen juttu ei kuulu aineistoon. Ympärileikkauksista kertovat jutut otetaan mukaan aineistoon vain jos niissä on etnisyyden tai rasismi esillä. Aineistoon ei myöskään oteta juttuja, joissa esiintyy ulkomaalaiselta kuulostava nimi ilman etnistä alkuperää. Sen sijaan aineistoon otetaan sellaiset jutut, joiden kuvituksesta ilmenee selkeästi etnisyyden, vaikka tämä jutun tekstistä ei kävisikään ilmi.

Vuoden 2004 keruusta jätetään pois radio- ja TV-sivujen sekä erikoisliitteiden (esim. Allakka, NYT, Plussa, Treffi) jutut. Osastossa ”50 vuotta sitten tapahtunutta” julkaistuja juttuja ei kerätä aineistoon. Jos etusivulla julkaistussa juttuvinkissä ei ole aineistonkeruuperusteet täyttäviä kohtia, tätä vinkkiä ei oteta mukaan aineistoon, vaikka varsinkin juttu otettaisiinkin mukaan aineistoon.

Kaikki ulkomaalaisten Suomessa tekemiä rikoksia koskevat jutut otetaan. Rikollisen syyllisyys on selvittävä jutusta, pelkkä etnisen vähemmistöryhmän esillä olo jutussa ei sellaisenaan riitä aineistonkeruuperusteeksi (esim. Lepakkoliigan toiminnasta kertova juttu, jossa virolaisia ei liitetä Suomessa tehtyihin rikoksiin). Ei tavanomaisia liikenneonnettomuuksia eikä liikenneonnettomuuksia, vaikka etnisyyden olisi niissä esillä (esim. puolalaiset joutuivat liikenneonnettomuuteen, venäläisten laiva ajoi karille), mutta venäläisten, virolaisten yms. rattijuopumukset kuuluvat aineistoon. Ei Suomen ja Venäjän sisäministeriöiden raja-alueyhteistyötä rikollisuuden torjumiseksi tai muuta viranomaisten välistä kansainvälistä yhteistyötä eikä rajavartioiden tekemiä käännytyksiä, jos niissä ei ilmene rikosta (esim. salakuljetusepäilyä, luvatonta rajanylittämistä).

Seuraavat juttutyypit kuuluvat aineistoon vain jos ne täyttävät kaksi ehtoa

- 1.) ne koskevat Suomea
- 2.) jutuissa on esillä rasismi, etninen syrjintä, etniset vähemmistöryhmät, rasisminvastainen suvaitsevaisuustyö, suomalaisten ksenofobiset ennakkoluulot, suomalaisten ja ulkomaalaisten etniset suhteet yms. selkeästi tutkimuksen teemaan sitova asia

– kulttuuri- ja urheilusivujen jutut, joissa on ulkomaalaisia esiintyjiä tai urheilijoita vierailulla Suomessa. Eivät kuulu aineistoon, jos etnisyyden vain mainitaan jutussa, mutta sitä

ei korosteta (esim. venäläinen urheilija vahvistaa jalkapallojoukkuetta, puhutaan ulkomaalaisten pelaajien kiintiöstä Suomessa ilman rasismia, venäläistä rockia tehdään tunnetuksi Suomessa, suomalaisten ja romanien yhteinen taidenäyttely avataan -> ei aineistoa).

– pikku-uutiset, jotka käsittelevät virkanimityksiä, väitöksiä tai palkittuja

– valtiovierailut ja muut tavanomaiset vierailut Suomeen (esim. kenialainen tuli Suomeen vierailulle ja on oppinut jo suomeakin -> ei aineistoa)

– ruoka- ja kokkisivujen jutut (esim. venäläisen ruokakulttuurin historia, fonduepata eri kulttuureissa, unkarilainen ruokakulttuuri -> ei aineistoa)

– tavanomaiset turistijutut, joissa ulkomaalaiset matkailijat ovat Suomessa (esim. venäläiset tulivat Suomeen viettämään joulua -> ei aineistoa). Venäläisten ja virolaisten matkailua käsittelevät jutut luettava tarkasti, sillä niissä saattaa olla rasismi, etninen syrjintä jne. esillä siten, että kuuluvat tämän takia aineistoon.

– historiajutut, sotajutut (esim. 50 vuotta sitten tapahtuneet -> ei aineistoa, mutta muisteloissa voi olla keruukriteerit täyttäviä sotajuttuja)

Liite 2. Määrällisen analyysin luokitusrunko

TAUSTAMUUTTUUJAT

1. Päivämäärä (pp.kk.vv)
2. Juttunumero
3. Juttutyyppi
  - a. Pääkirjoitus
  - b. Uutinen
  - c. Reportaasi
  - d. Henkilöhaastattelu
  - Juttutyyppi-muuttuja selvittää, minkä tyyppisessä journalismissa maahanmuuttajainaiset useimmiten pääsevät esiin ja ääneen eli käsitelläänkö naisia uutisten vai muunlaisten juttujen yhteydessä.
  - Pääjutun yhteydessä olevat kainalojutut koodataan erikseen omiksi jutuikseen, koska kainalojutun aihe ja/tai puhujat eivät välttämättä ole samat kuin pääjutun. Pää- ja kainalojutun kytkös otetaan huomioon analyysin laadullisessa vaiheessa.

SISÄLTÖMUUTTUUJAT

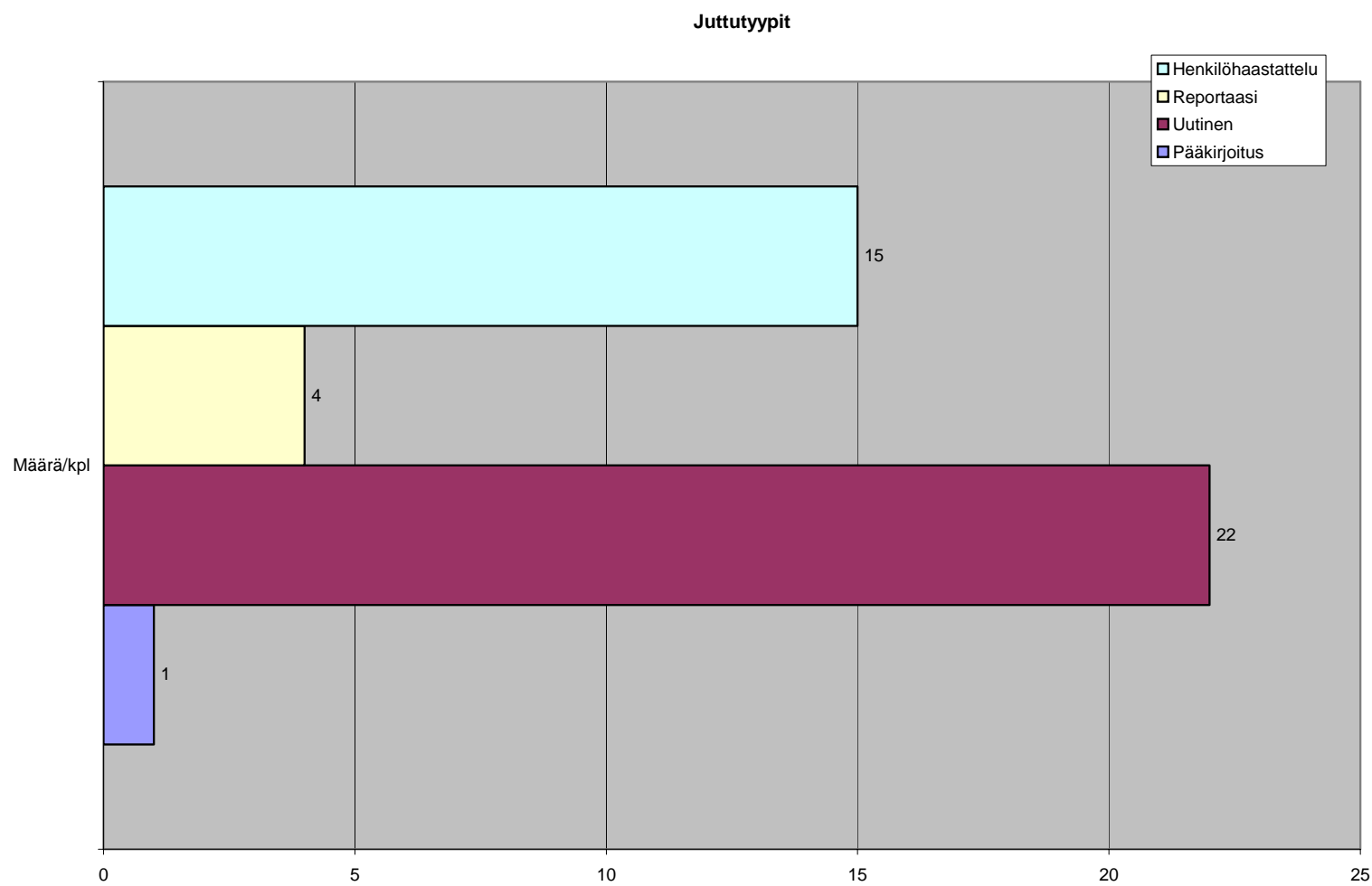
4. Jutun keskeinen aihe
  - a. Työmarkkinat ja työnteko Suomessa
  - b. Maahanmuutto ja kotoutuminen Suomeen
  - c. Turvapaikanhakijat ja -haku
  - d. Ihmisoikeudet
  - e. Koulutus
  - f. Rikollisuus
  - g. Muu
  - Jutun keskeinen aihe on se pääpuheenaihe, jota jutussa käsitellään. Yhtä juttua kohti määritetään ainoastaan yksi aihe, koska se riittää kertomaan, minkä karkeiden aihepiirien yhteydessä maahanmuuttajainaisia käsitellään.
  - Otsikkoa ei koodata erikseen. Otsikko ja jutun puheenaihe ovat sikäli linjassa keskenään, että niiden voidaan olettaa vastaavan toisiaan.
5. Jutun ensisijainen puhuja
  - a. Maahanmuuttajanainen
  - b. Maahanmuuttajamies
  - c. Yksittäinen Suomen kansalainen
  - d. Tutkija
  - e. Poliisi
  - f. Poliitikko tai viranomainen
  - g. Muu

6. Jutun toissijainen puhuja

Sama luokitus kuin muuttujalla 5.

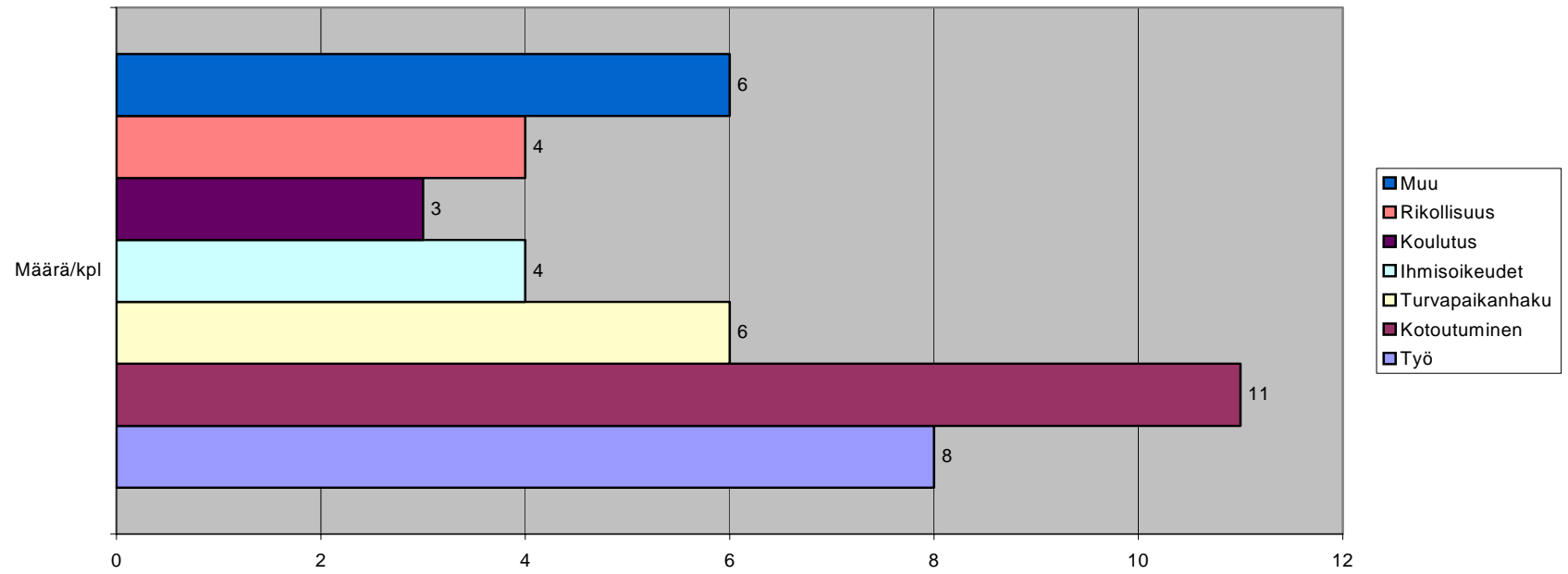
- Jutun ensisijainen puhuja -muuttuja selvittää, kuka missäkin aiheessa saa ensimmäisen, tärkeimmän puheenvuoron eli kenen näkökulma asiaan katsotaan tärkeimmäksi. Toissijaisen puhujan avulla puolestaan selvitetään, kenen muun kantojen katsotaan eri aiheiden yhteydessä olevan tärkeitä. Puhujaksi määritellään paitsi siteerattu toimija, myös toimija, jonka puhetta toimittaja on referoinut ja esittänyt esimerkiksi ilmaisin ”mukaan”, ”mielestä”, ”sanoi”.

Liite 3. Määrällisen analyysin tulokset taulukkoina

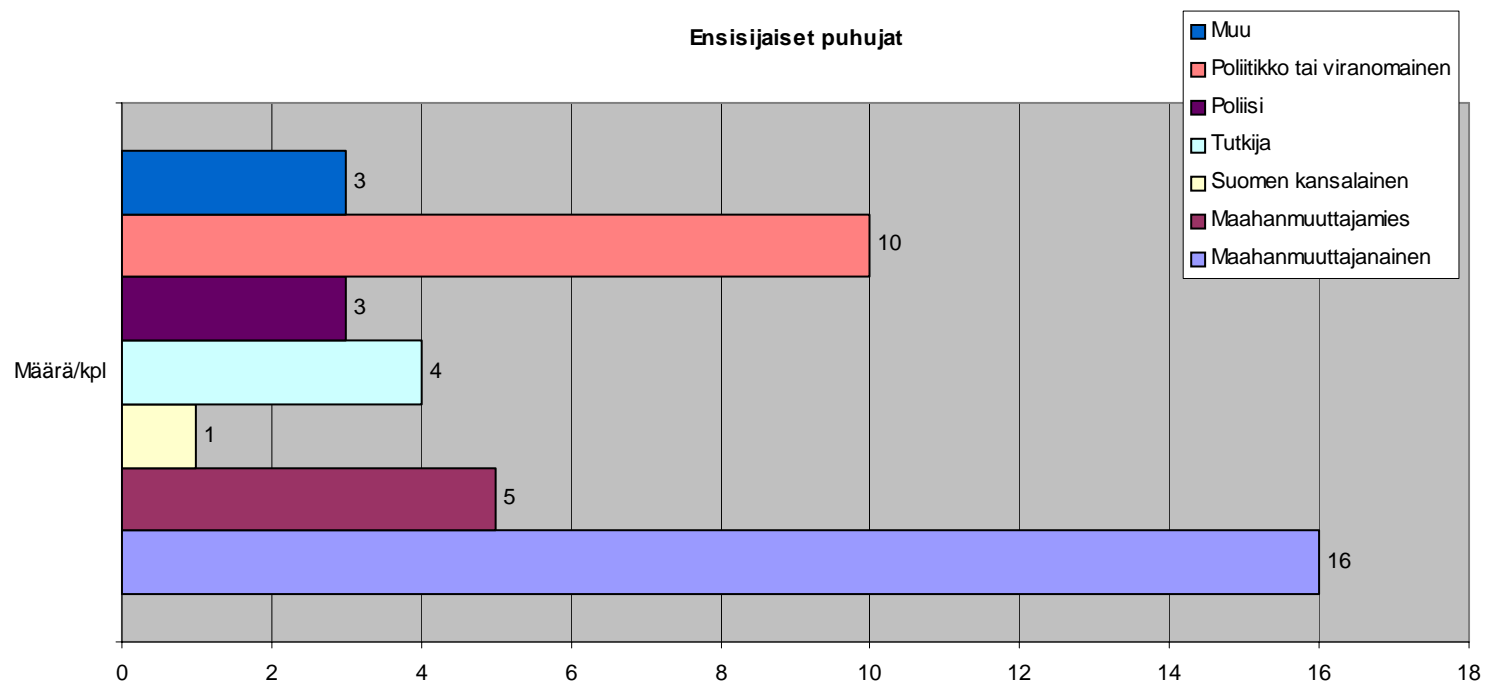
	Määrä/kpl
Henkilöhaastattelu	15
Reportaasi	4
Uutinen	22
Pääkirjoitus	1

Aiheet

	Määrä/kpl
Muu	6
Rikollisuus	4
Koulutus	3
Ihmisoikeudet	4
Turvapaikanhaku	6
Kotoutuminen	11
Työ	8

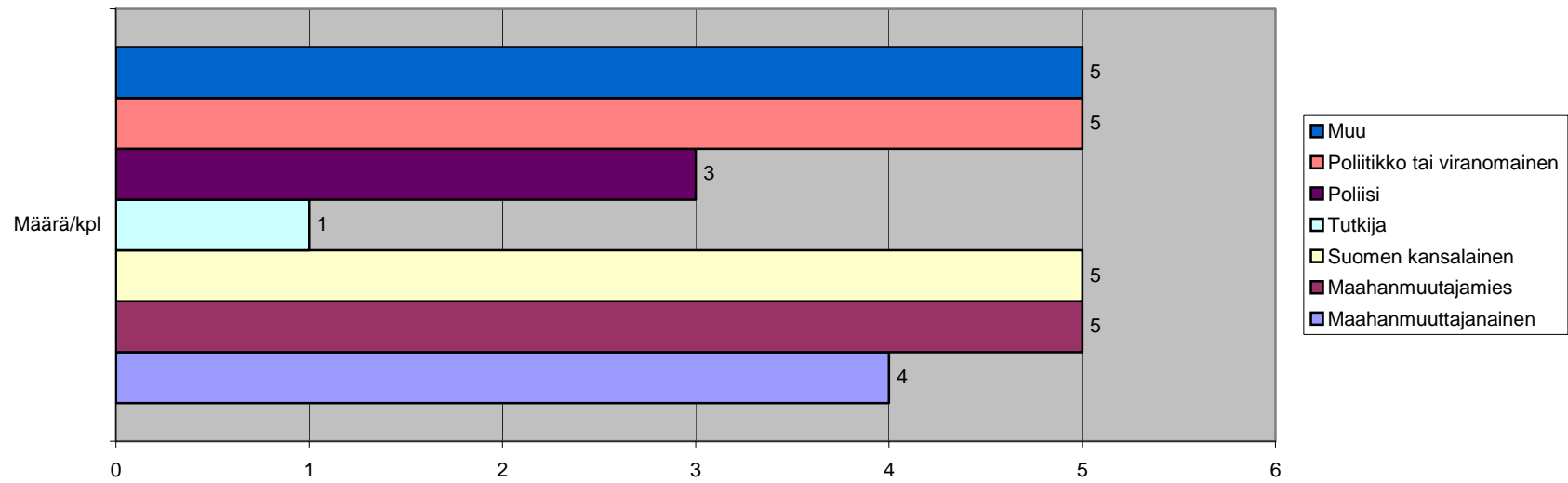
Ensisijaiset puhujat

	Määrä/kpl
Muu	3
Poliitikko tai viranomainen	10
Poliisi	3
Tutkija	4
Suomen kansalainen	1
Maahanmuuttajamies	5
Maahanmuuttajanainen	16

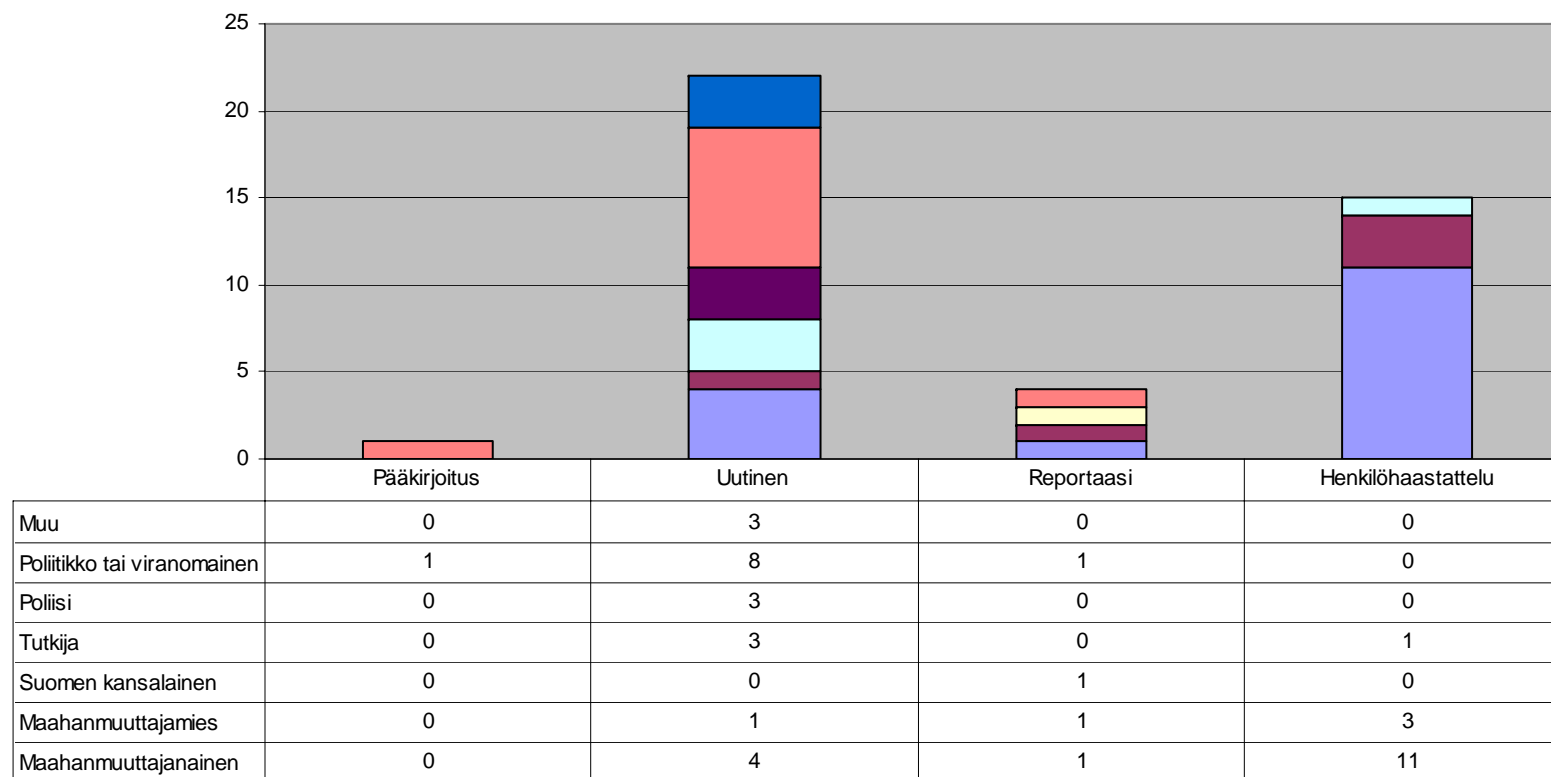

Toissijaiset puhujat

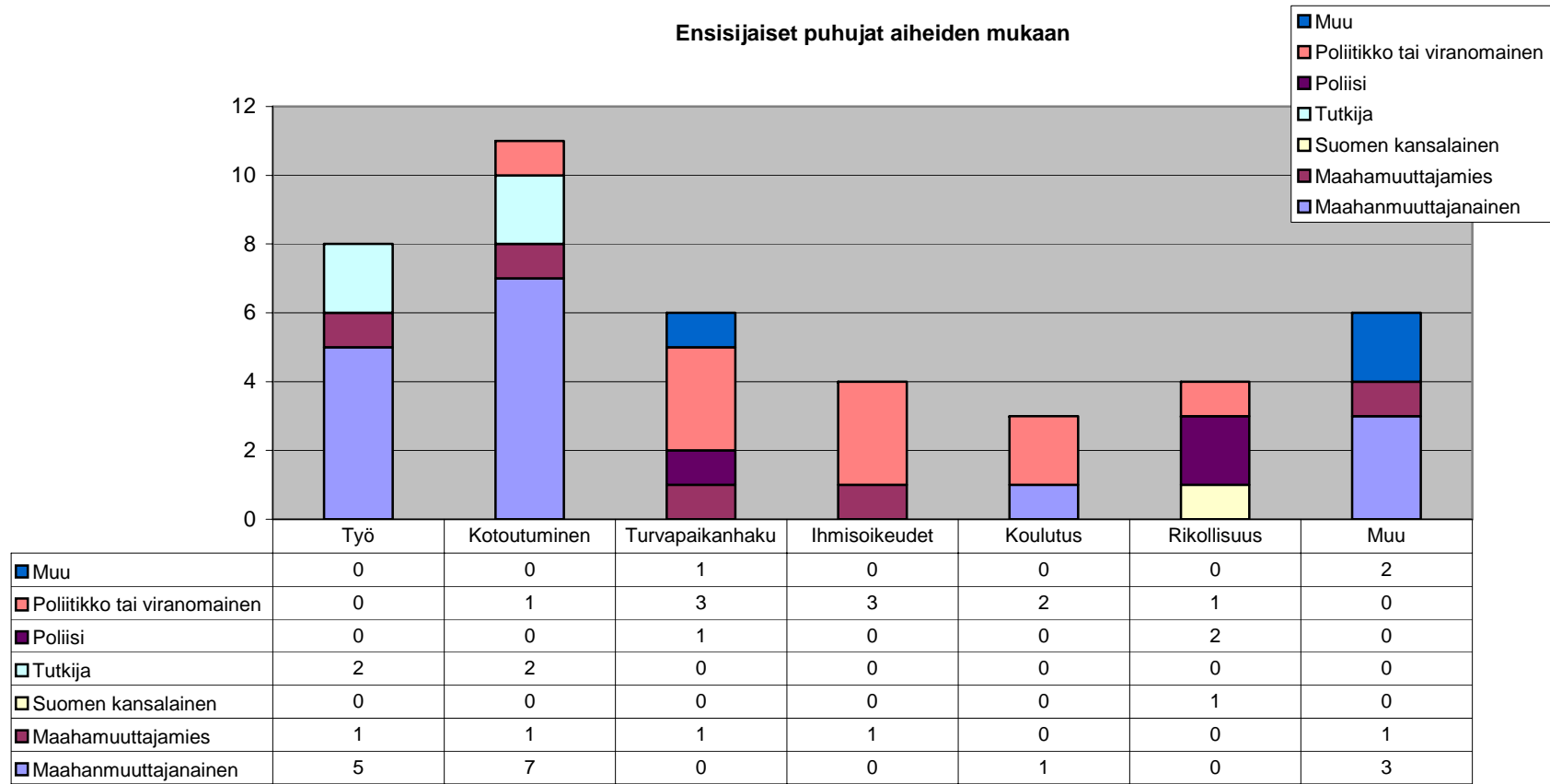

	Määrä/kpl
Muu	5
Poliitikko tai viranomainen	5
Poliisi	3
Tutkija	1
Suomen kansalainen	5
Maahanmuutajamies	5
Maahanmuuttajanainen	4

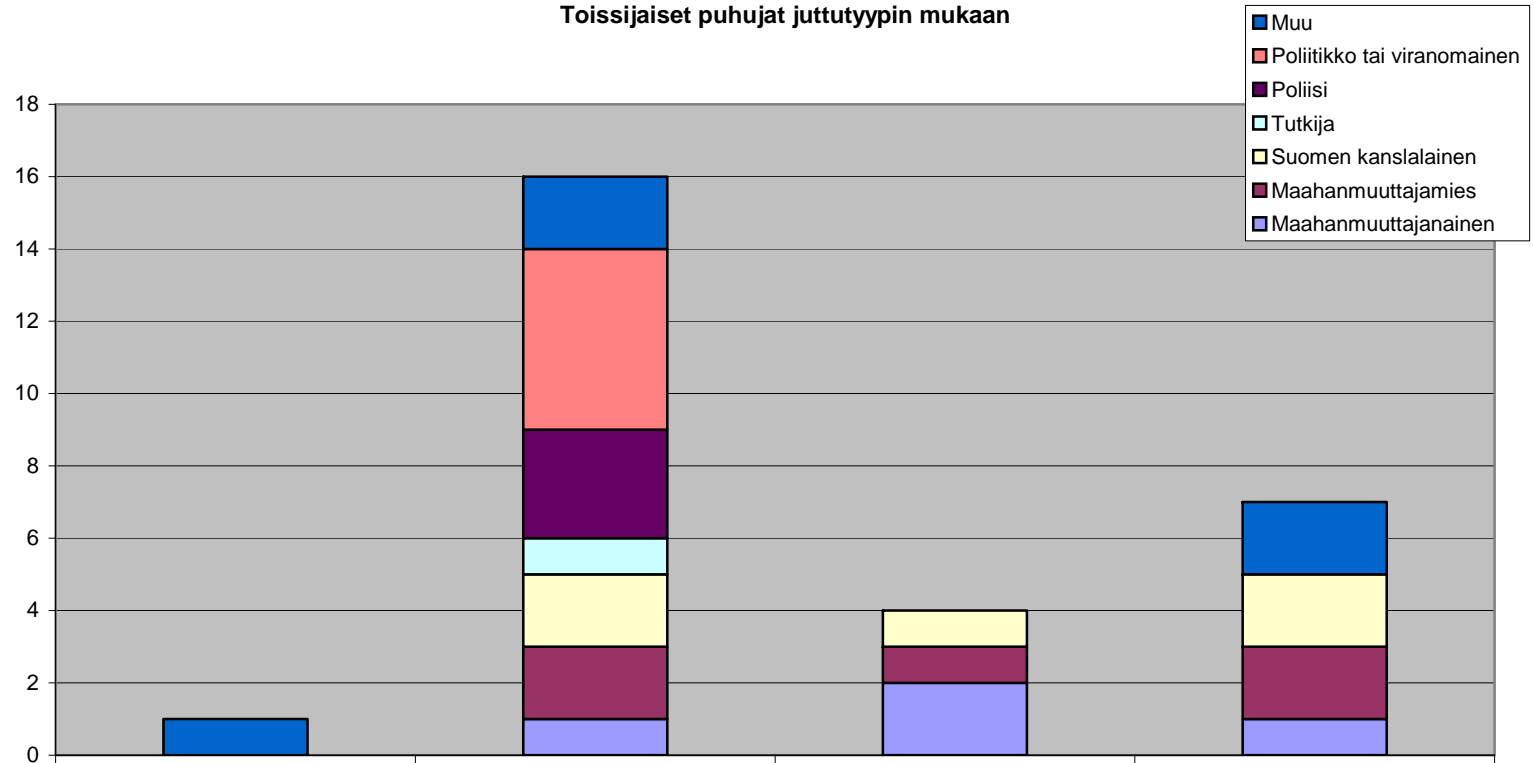
Ensisijaiset puhujat juttutyypin mukaan

Ensisijaiset puhujat aiheiden mukaan

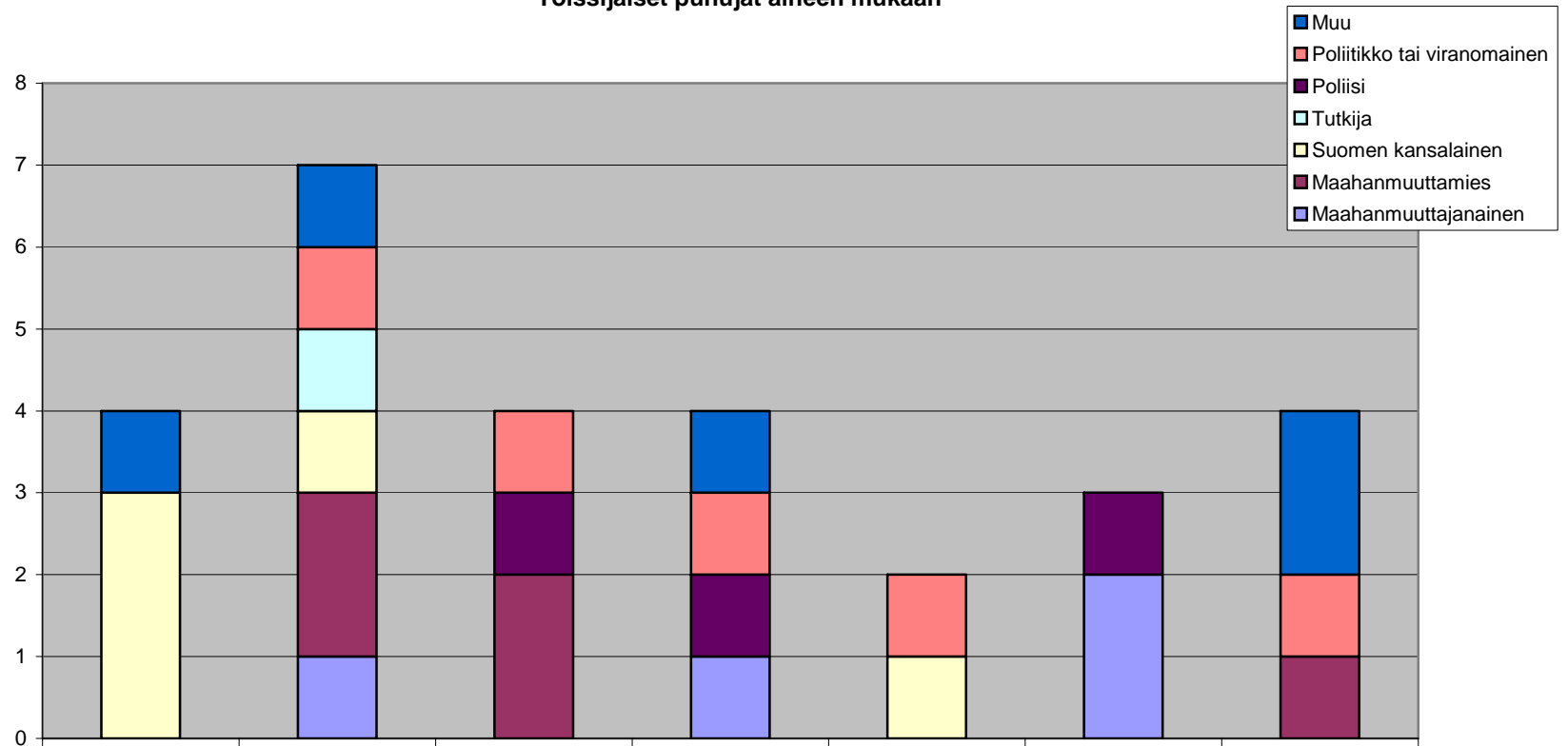

Toissijaiset puhujat juttutyypin mukaan

	Pääkirjoitus	Uutinen	Reportaasi	Henkilöhaastattelu
Muu	1	2	0	2
Poliitikko tai viranomainen	0	5	0	0
Poliisi	0	3	0	0
Tutkija	0	1	0	0
Suomen kansalainen	0	2	1	2
Maahanmuuttajamies	0	2	1	2
Maahanmuuttajanainen	0	1	2	1

Toissijaiset puhujat aiheen mukaan

	Työ	Kotoutuminen	Turvapaikanhaku	Ihmisoikeudet	Koulutus	Rikollisuus	Muu
Muu	1	1	0	1	0	0	2
Poliitikko tai viranomainen	0	1	1	1	1	0	1
Poliisi	0	0	1	1	0	1	0
Tutkija	0	1	0	0	0	0	0
Suomen kansalainen	3	1	0	0	1	0	0
Maahanmuuttamies	0	2	2	0	0	0	1
Maahanmuuttajanainen	0	1	0	1	0	2	0

Joka kolmannen maahanmuuttajan arvioidaan kokevan rasismia vuosittain

- "Kadulla huudellaan ja ihmiset tuijottavat" 1153
- Tampere lieventää ennakkoluuloja rasisminvastaisella viikolla

HS 28.3.04 (A7)

ovat suomalaisia. Hän on muslimi, mutta ei tavallisesti halua käyttää huivia. "Suomi on vapaa maa, eikä äitikiään käytä." Silti hän ja hänen äitinsä joutuvat välillä vastaamaan kysymyksiin, joissa tivataan mitä he tekevät Suomessa tai saavatko enemmän sosiaaliturua kuin suomalaiset.

Kysymykset saavat Qasimin pahoilleen. Myös nimitellyyn hän on totunut. "Ramadanin aikaan käytiin poikkeuksellisesti huivia, ja joku potat alkoi-ivat ilkkua ja pilkua." (700):6

Tutkija Anna Rastas Tampereen yliopistosta on haastatellut suomalaisia maahanmuuttajataustaisia nuoria sekä näiden perheitä heidän rasismikokemuksistaan. Mitä erilaisempi ulkoinen olemus, sitä suurempi riski joutua rasismiin uhriksi, hän toteaa.

Arvioiden mukaan noin kolmasosa Suomessa asuvista maahanmuuttajista on kokenut rasismia kuluneen vuoden aikana. Sen näkyvimpänä muotoja ovat pöyhäntöjä, mutta myös maahanmuuttajia kokevat arkielämässään myös muuta syrjintää.

"Kyseenalaistetaan kullumme-
nen tänne, tuijotetaan ja nimitellään, bussissa ei kukaan istu viereen", Rastas luettelee.

Nimitelly ja huutelu ovat etenkin julkisilla paikoilla niin

Paulina Grönholm
HELSINGIN SANOMAT

TAMPERE. "Vanhat miehet tuikevat kadulla ja ihmiset tuijottavat." Tapaukset ovat esimerkkejä arjen rasismista, jota afganistanilainen **Wajma Qasim**, 15, kohtaa päivittäin.

Qasim myi sumpuintaina bu-lanceja, afganistanilaisia perun-

TIETOKULMA Rasismi on rikos

- Rasismi perustuu ajatuksen, että eri ihmisryhmillä on erilaisia ominaisuuksia, jotka voidaan asettaa arvojärjestykseen. Kielellisiksi määritellyt ominaisuudet kohdistetaan tiettyyn rotuun tai ihmisryh-
- Suomen perustuslaki kiel-tää asettamista ihmisistä eri asemaan alkuperän, kielen tai uskonnon perusteella. Suomen rikoslainsäädäntöä sovelletaan kielletään syrjintä sekä kiihot-taminen kansanryhmiä vas-taan.
- Helmikuun alussa asti voimaan uusi yhdenvertai-suuslaki, jossa kielletään muun muassa etniseen ja kansalliseen alkuperään, kansalaisuuteen, kieleen, uskontoon, vakaumukseseen, uskonkäsitykseen, perustaan
- Poliisille tullee vuosittain tietoon 300-400 rasistisen rikoksen epäilyä. Arvioiden mukaan 73 prosenttia rasismien uhreista kuitenkin jättää ilmoittamatta rikoksesta poliisille.

Wajma Qasim myi afganistanilaisia perunaleivittäjä vastaisen päivän tapahtumassa.

työllisellä on rasismien haavoittavien maalausta ei edes uskalla poistua kotoaan. Harva rohke-nee ilmoittaa syrjinnästä poliisille.

"Monet kokevat tilanteet hyvin traumaattisina ja lamaan-mittena. Toisaalta he myös uskovat, ettei ilmoitusta ota vakavasti tai tekijöitä rangais-ta."

Qasim kertoi ilahtuneena, miten koulun työt olivat ke-
neet huivia kumiksi. "Vaik-
na kaiken maailman muoti-
näytökseen Koskikeskuksessa.

REIJO HIETANEN

HS 16.2.04 "urheilu"

Arduin yrittää uudelleen pohjoisna-

Viimetalvinen paletuminen ei lammistanut sisukasta naista

Antti Penttinen
HELSINGIN SANOMAT

IVALO, Dominick Arduin ei anna periksi.

Hän yrittää uudelleen hiihtää yksin pohjoisnavalle – ensimmäisenä naisena.

Viime talvena yritys epäonnistui, kun Arduin vajosi jäihin eikä saanut varusteitaan kuiviksi 45 asteen pakkasessa.

Arduinin varpaat olivat jo paleltuneet, kun pelastajat hakivat hänet helikopterilla turvaan.

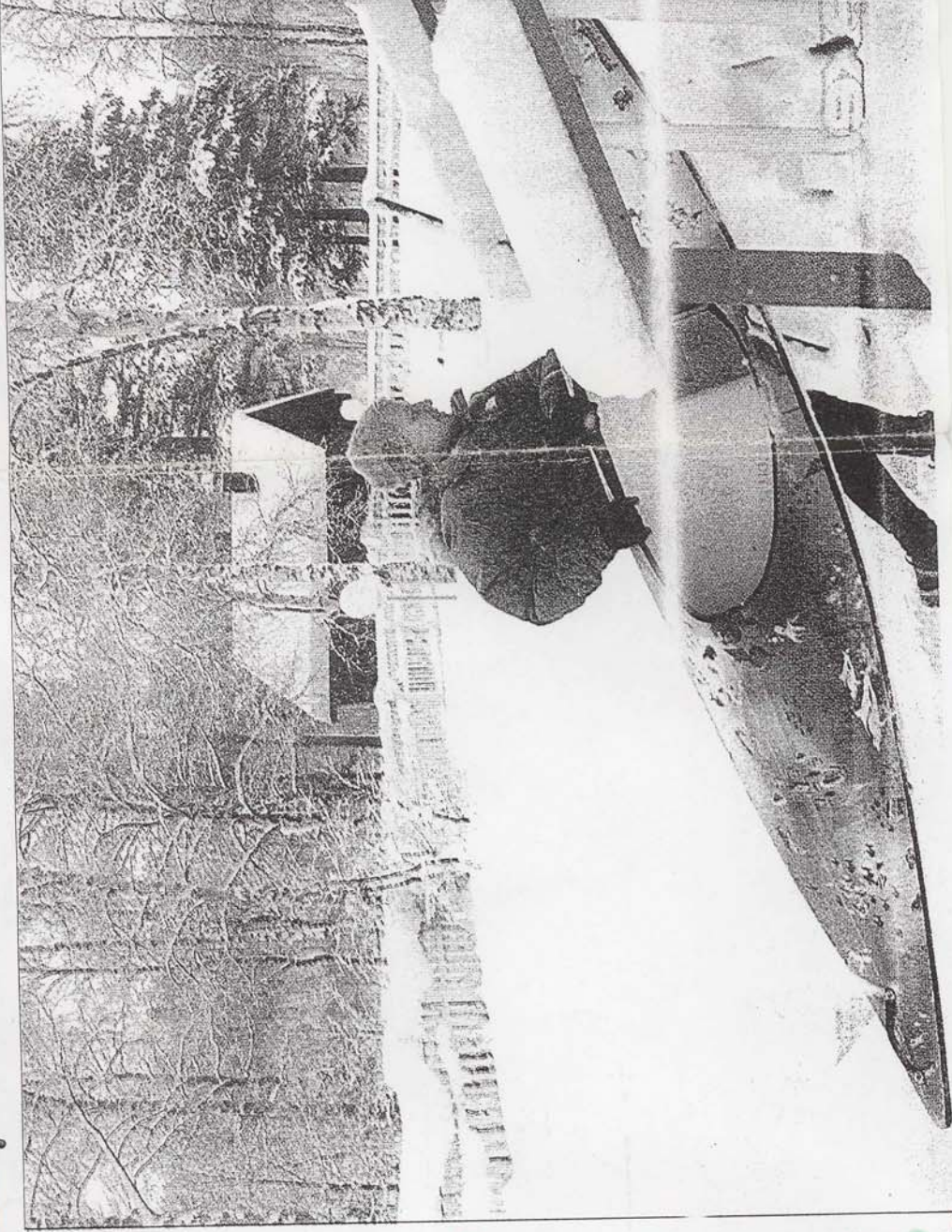
Naparetkellijä vietiin Moskovan kautta Ranskan Chamoniin sairaalaan, joka on erikoistunut paleltumisvammoihin.

Kahdeksankymmentä prosenttia Arduinin varpaista amputoitiin.

"Tulevaisuudessa en halua kuvata enää itseäni", Arduin sanoo. "Tulevaisuudessa en halua kuvata enää itseäni".

Arduin riisuu sukan vasemasta jalastaan. Varpaista ovat jäljellä vain tyngät, ensimmäisistä nivelistä eteenpäin kaikki on poissa. Aivan kuin jalka olisi nyrkissä.

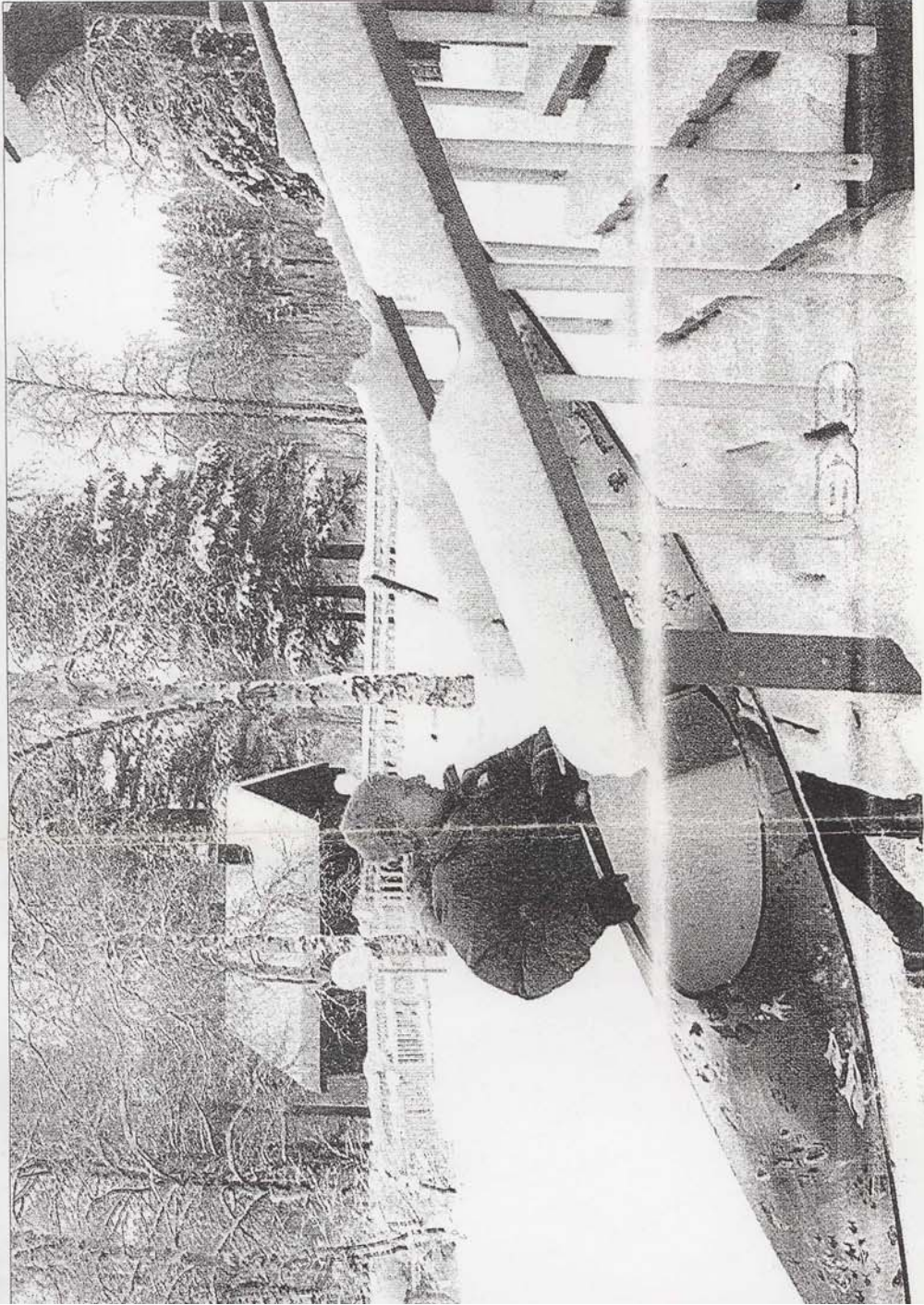
Tulon näiden nykyisten varpaideni kanssa toimeen ihan hyvin". Arduin sanoo ja painaa malliksi jalkateränsä latteaan niin että varpaantynvät

"urheilu"

Ä uudelleen pohjoisnavalle

PENTTI KOSKINEN / HS

KUKA?

1646

Dominick Arduin

- ▶ Ranskalainen eräopas ja seikkailija.
- ▶ Syntynyt Barcelonnetessa Ranskan Alpeilla 8. 2. 1960
- ▶ Jäi 12-vuotiaana orvoksi, varttui isovanhempiensa huomassa.
- ▶ Sairastui 1988 jalan luusyöpään. Toipunut taudista.
- ▶ Ranskan edustajana kv. melontakilpailuissa.
- ▶ Muutti Lappiin Ivaloön 1988, toimi aluksi kioskimyyjänä Kiilopäällä, sittemmin Suomen Ladun eräoppaana ja matkavälittäjänä.
- ▶ Osallistunut eri retkikuntien jäsenenä maailman vaativimpiin seikkailu-urheilukilpailuihin mm. Etelä-Amerikassa, Pohjois-Afrikassa, Bornocossa ja Himalajalla.
- ▶ Hiihti yksin magneettiselle pohjoisnavalle 2001. Yritti maantieteelliselle pohjoisnavalle 2002, mutta keskeytti varpaiden paljelluttua.
- ▶ Suomen kansalainen.

masta jolastaan. Varpaista ovat jäljellä vain tyngät, ensimmäisistä-nivelistä eteenpäin kaikki on poissa. Aivan kuin jalka olisi nyrkissä.

"Tulen näiden nykyisten varpaideni kanssa toimeen ihan hyvin". Arduin sanoo ja painaa malliksi jalkateränsä latiaan niin että varpaantynget näkyvät. Hän näyttää, kuinka jaloilla voi ponnistaa eteenpäin kuten ennenkin.

"Tasapainon vamma ei vaikuta millään tavalla. Voin pelata jalkapalloa, kävellä, juosta ja hiihtää sekä perinteistä että luistelua. Ainoa haittapuoli on, että kylpyhuoneen määrällä lat-

Arduin riisuu sukan vasemmasta jalastaan. Varpaista ovat jäljellä vain tyngät

alla pitää olla varuillaan. En saa enää varpaista baralleen", Arduin hymyilee.

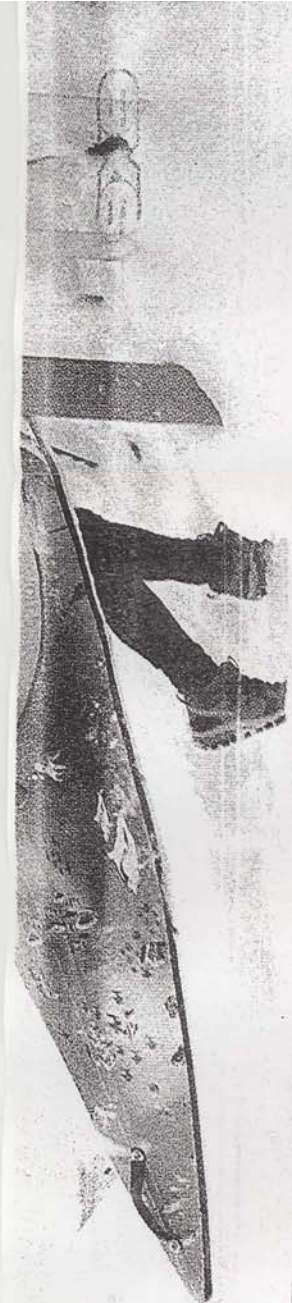
Arduin toipui leikkauksesta nopeasti. "Kahden vuorokauden kulluttua kävelin ja kolmen viikon päästä juoksin jo sukksillani juoksumatolla", hän kertoo.

Tiedetään, että paleltunut raaji, nenä tai korva paleltuu herkästi uudestaan.

"Lääkärit vakuuttivat, että olen toipunut sataprosenttisesti. Kivut ovat hävinneet täysin. Ei ole lainkaan varmaa, että palautumisherkkyys olisi kasvanut. Sen olen kyllä huomannut, että lämpö palautuu varpaisiin hitaammin kuin ennen", Arduin selittää.

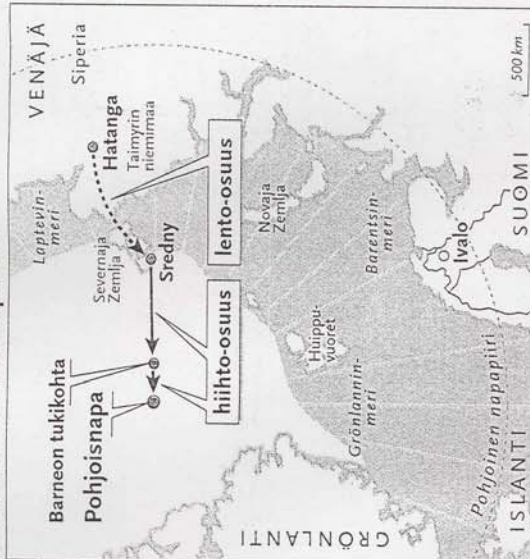
Jo sairaalassa hän päätti yrittää uudelleen.

Arduinin ranskalainen mies-

Dominick Arduin ottaa naparetkelleen mukaan viisikolmeis muovikajakin, koska alkumatka on vettä ja railoja riittää myöhemminkin.

Dominick Arduinin naparetki

veen irti hakkupölkkyä ja alkua pilkkoa tervaspuita niin että salot sinkoilevat seinille.

Kuin tevesi on kiehahtanut, Arduin alkaa esitellä varustetaan ja matkasuunnitelmaansa ilmeikkäällä suomen kielellä. Arrät vain sorahtelevat vihatvästi.

"Lähden hiihtämään Siperiasta Srednyin saarelta kohti pohjoisnaava 25. helmikuuta. Perillä pitäisi olla vappuna, ja matkaa on silloin takana 980 kilometriä", Arduin kertoo naparetkestään – yhtiä luontevasti kuin olisi lähdössä käymään Inarin kirkolla.

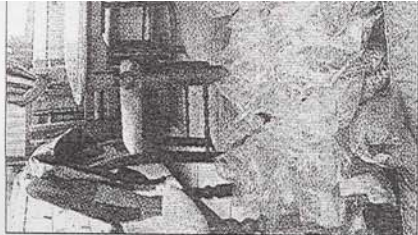
51-kiloinen Arduin vetää perässään 75 kilon ahkiota, jonka suurimmalta osalta täyttävät ruoka ja polttoaine.

Hänellä on mukanaan bensinikäyttöinen keitin ruuanlaittoon.

"Ruokaa olen varannut kilon päivää kohti, bensiniä kuluu vuorokaudessa kolmesataa grammaa", Arduin kertoo.

Naparetkellään hän syö suklaata, pussikeittoja, myslä, juustoa, ranskalaisista makkaraa ja höppii kaakaota päälle.

Arduinia odottaa matkan varrella kaksi huoltopaikkaa, 83. ja 86. leveyspiiriä. Heli-

Naparetkelijän ruoka on valhmysliä, juustoa ja ranskalaista

kopteri tuo niihin muonattennystä ja lisää polttoainetta. Huolloissa hän saa myös treet akut satelliittipuhelimeen, ja mikä tärkeintä, vasta on henkisenä tukena. Franc on Bernard.

Muuten Arduin on jääläden keskellä yksin ja on neuvo.

Arduin ei ole ainut hiihtäjä joka suuntaa suksensa pohjalle Srednyistä helmikuun lopussa. Sarmaan aikaan lähliikkeelle kaksi muutakin ret-

lauman vetäminen ja kahvitulla kytkeminen on jo nähty.

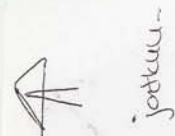
Tulet Arduin virittilee vieläkin, mutta nyt omaan vuoluki-viitakaansa.

Liiterissä Arduin kiskaisee tottuneesti oranssivartisen kir-

aina kiehtooneet ranskalaisia.

Hänen kotikaupungistaan Barcelonasta lähti viime vuosisadalla joukkoittain väkää Meksikoon onneaan etsimään. Moni jäi sille tielle.

Eraoppaan työt 44-vuotias Arduin on lopettanut. Turisti-

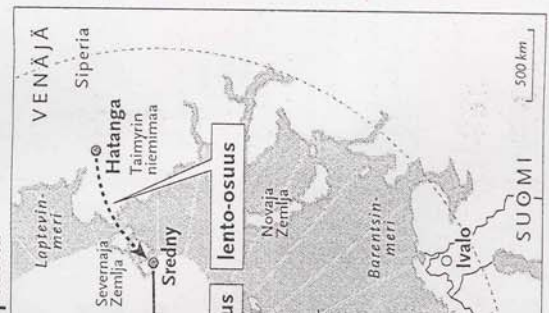

ja Himalajailta.
 ▶ Hihti yksin magneettiselle pohjoisnavalle 2001. Yritti maantieteelliselle pohjoisnavalle 2002, mutta keskeytti varpaiden palelluttua.
 ▶ Suomen kansalainen.

ajakin, koska alkumatka on vettä ja railoja riittää myöhemminkin.

paretki

lauman vetäminen ja kahvitulla kyykkiminen on jo nähty.

Tulet Arduin viirittelee vielä, mutta nyt omaan vuolukiviatkaansa.

Literissä Arduin kiskaisee tottuneesti oranssivartaisen kir-

veen irti hakkuupolkystä ja alkaa pilkkoo tervaspuita niin että sälot sinkoilevat seinille.

Kun teevesi on kiehahtanut, Arduin alkaa esitellä varusteitaan ja matkasuunnitelmaansa ilmeikkäällä suomen kielellä. Arrat vain sorahtelevat vihähtävästi.

”Lähden hiihtämään Siperiasta Srednyyn saarelta kohti pohjoisnapaa 25. helmikuuta. Perillä pitäisi olla vappuna, ja matkaa on silloin takana 980 kilometriä”, Arduin kertoo näparekkestään – yhtä luontevasti kuin olisi lähdössä käymään Inarin kirkolla.

51-kiloinen Arduin vetää perässään 75 kilon ahkiota, jonka suurimmalta osalta täyttävät ruoka ja polttoaine.

Hänellä on mukanaan bensiniikayntöinen keitin ruuanlaittoon.

”Ruokaa olen varannut kilon päivää kohti, bensiniä kuluu vuorokaudessa kolmesataa grammaa”, Arduin kertoo.

Naparetkellään hän syö suklaata, pussikeittoja, myslä, juustoa, ranskalaista makkaraa ja hörppii kaakaota päälle.

Arduinia odottaa matkan varrella kaksi huoltopaikkaa, 83. ja 86. leveyspiirillä. Heli-

PENTTI KOSKINEN / HS

Naparetkelijän ruoka on valmiiksi annospusseissa: suklaata, keittoja, myslä, juustoa ja ranskalaista makkaraa.

kopteri tuo niihin muonatydennystä ja lisää polttoainetta. Huolloissa hän saa myös tuoret akut satelliittipuhelimeensa, ja mikä tärkeintä, vastassa on henkisenä tukena Francois Bernard.

Muuten Arduin on jäälakauden keskellä yksin ja omin neuvoin.

Arduin ei ole ainut hiihtäjä, joka suunnaa suksensa pohjoisnavalle Srednystä helmikuun lopussa. Samaan aikaan lähtee liikkeelle kaksi muutakin rekti-

Arduin pystyttää malliksi teltaansa salot tuvan lattialle.

Neljä riukua tukee kodanmalista asumusta, joka ankkuroidaan jäähan.

Tämä on paljon nopeampi pystyttää kuin aikaisemmat teltaat”, naparetkelijä kehuu. Nukkua hän aikoo kahdessa makuupussissa, joista sisempi on untuvaa, ulompi keinokuitua. Niiden päälle Arduin levittää kosteuden keräävän flecehuovan.

Jääkarhujen varalta Arduinilla on revolveri.

”En pelkää karhuja, ne ovat enemmänkin uteliaita kuin vaarallisia. Viime kerralla niitä näkyi alkumatkasta, muttei siten enää.”

Alkumatka on kaikkein hankalin, sillä retkeläiset joutuvat heti avoveteen. Arduinin ahkiossa kulkee viisikiloinen kajakki, jolla hän suoriutuu melontamatkoista. Mukana on myös sukeltajan kuivapuku.

Lähellä napaa on venäläisten jälle auraama Barneon lento-kenttä, josta lähtee helikopteri noutamaan Arduinia määrin-päästään. Kentällä päivystää jatkuvasti kaksi sotilaskopteria.

Entä mitä pohjoisnavan valottuksen jälkeen?

”Lähden syksyllä hiihtämään erlanavalle”, Arduin vastaa siekailematta.

▶ Dominick Arduin kertoo päivittäin retkeistään verkkosivullaan www.warctic-dominick.com ja soittaa raporttinsa myös Ylen Radio Suomeen.

AT
tanaan@sanoma.fi

29

NIMIÄ TÄNÄÄN

24.03.04 Henkilöhaastattelu

TAPASIMME Bui Viet Hoan

MS 8.2.04 (A17)

1021

OK

Kalevalan kääntäjältä vietnamilaisesta

SIRPA RÄIHÄ / HS

► Bui Viet Hoalla on tapana tarttua isoihin hommiin. Vietnamilaisiin kansanrunoihin perustuva eepos on syntymässä espoolaisessa kerrostalossa, jossa Hoa perheineen asuu.

Hoa ei haluaisi vielä nyt puhua kansalliseepoksesta – kuka tietää, tuleeko siitä sellainen. Lönnrotin menetelmää hän kuitenkin käyttää eepoksen työstämiseen.

Talvisena päivänä koko perhe on keittiössä kokkaamassa kevätkääryleitä. Nuorimmainen tytär Lam eli Taivaansini maistele ja Le eli Päärynäpuu kostuttaa läpinäkyvän ohuita riisipaperiarkkeja. Isä kielitieteilijä Vo Xuan Que eli Kanelipuu keskittyy täytteeseen.

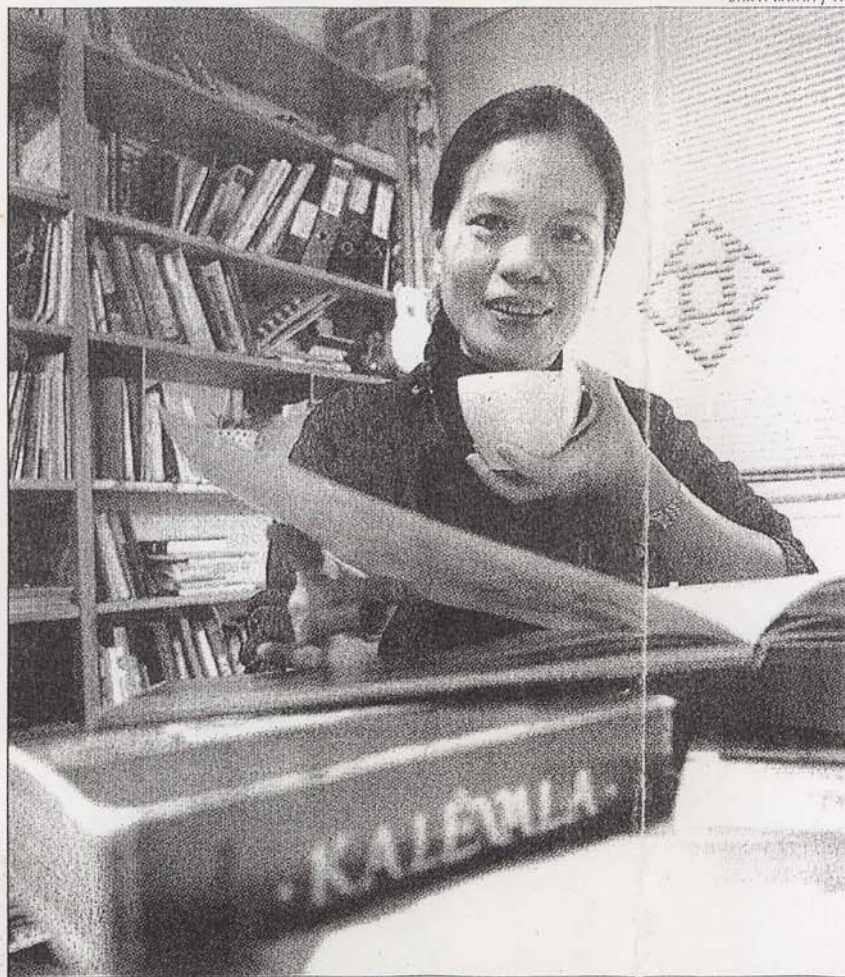
Tarina perheen päätyemisestä Suomeen äidin työn perässä on uskomaton.

”Se on kuin sattumien summa tai satu. Tuntuu, että kohtalo on järjestellyt elämäni”, Hoa miettii.

Nuorena Hoa aloitti kieliohjintonsa Hanoiin perinteikkäällä yliopistossa. Opiskelu sujui, vaikka puitteet olivat karut. Opiskelija-asunnossa oli yhdeksän kerrossänkyä, koska samassa huoneessa asui 18 tytötä.

”Oli suuri onni, kun vuoden kuluttua pääsin stipendiaatiksi Unkariin. Perheeni oli niin köyhä, ettei minulla muuten olisi ollut minkäänlaisia mahdollisuuksia opiskella ulkomailla.”

Unkarissa Hoa luki sivuaineena suomea ja tutustui myös Kalevalaan. Sattumien summasta tai sitkeän työn tuloksena Hoa käänsi sittemmin Kalevalan suomeksi. ”Ilman Kalevalan käännöstyötä en varmasti ikinä olisi

Nykyisin Suomessa asuva Bui Viet Hoa kirjoittaa parhaillaan Vietnamille omaa eeposta Lönnrotin menetelmällä.

keksinyt ideaa vietnamilaiseepoksesta. Kalevalan kääntäjänä opin, miten Lönnrot alkoi aloittaa Kalevalan Suomen kansan vanhojen runojen pohjalta.”
Ennen Vietnamin eepokseen

tarttumista Hoa palasi vielä Unkariin

”Sain kolmen vuoden stipendin tohtorinväitöskirjaa varten. Ensimmäisen vuoden

jälkeen vaihdoin aihetta, joten minulle tuli kova kiire. Viimeisenä vuonna kirjoitin, että vää. Onneksi Que oli työssä Buda Pestin yliopistosta, niin pärjäsimme rahallisesti.”

Vietnam eli Viet hemmi saan Muong rinteese Kaleval

Viet-he ihmine meen j syntyn Muong nen taa nasta. M tologias muna-t ”Kää kirjoitti taiteelli runkon na pääl missä a itseensä seni on nostaa

Ensi k kästä ai miin ke kertom puoliso: ”Hiu ten palj vuoden Toisaalt vaa. Me lata jos kotiin. asua lo la.”

Muitak tää. Ee jälkeen vietnam toisen nen päi koska se haana k ”Suur kertani aika.”

NIMIÄ TÄNÄÄN

Henkilöhaastattelu

Viet Hoan

HS 8.2.04 (A17)

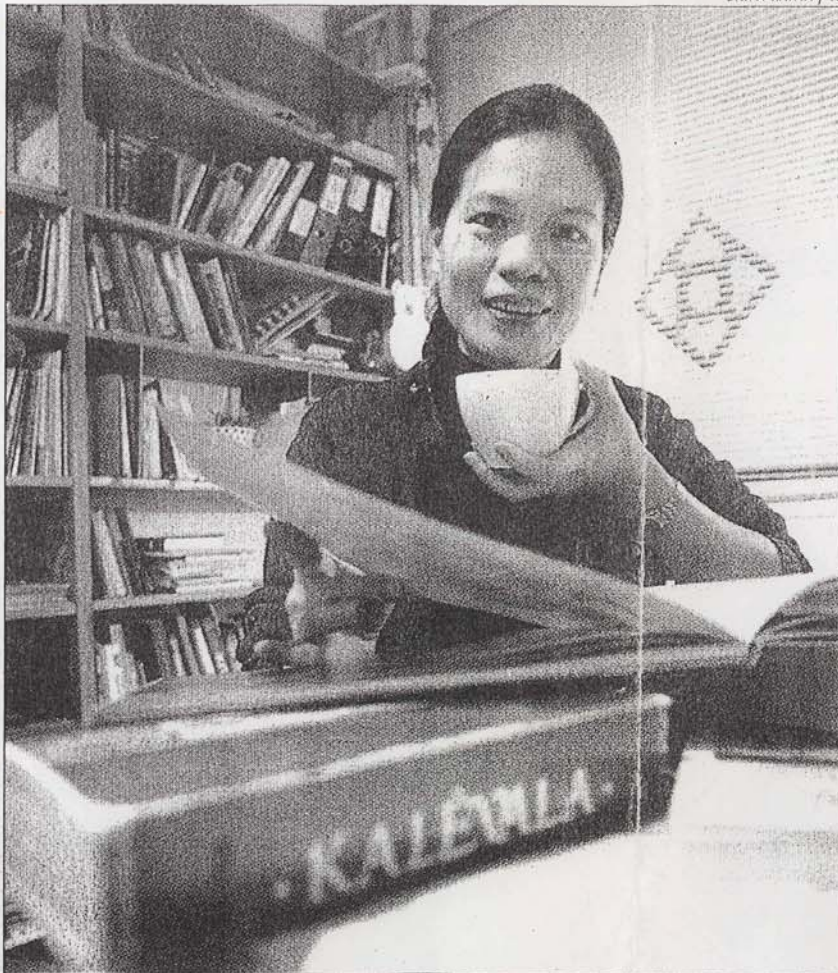
1021

OK

jain=16

...lan kääntäjältä vietnamilaiseepos

SIRPA RÄIHÄ / HS

Nykyisin Suomessa asuva Bui Viet Hoa kirjoittaa parhaillaan Vietnamille omaa eeposta Lönrotin menetelmällä.

keksinyt ideaa vietnamilaiseepoksesta Kalevalan kääntäjänä opui, miten Lönrotin menetelmä loi Kalevalan Suomen kansan vanhojen runojen pohjalta." Ennen Vietnamin eepokseen

tarttumista Hoa palasi vielä Unkariin.

"Sain kolmen vuoden stipendin tohtorinväitöskirjaa varten. Ensimmäisen vuoden

jälkeen vaihdoin aihetta, joten minulle tuli kova kiire. Viimeisenä vuotena kirjailin ystävä vää. Onneksi Que oli työssä Buda Pestin yliopistosta, niin pärjäsimme rahallisesti."

Vietnamissa on enemmistön eli Viet-kansan lisäksi 54 vähemmistökansaa. Väitöskirjassaan Hoa tutki erityisesti Muong-kansan suulliseen perinteeseen nojaavaa eeposta ja Kalevalaa.

Viet-heimon myytin mukaan ihminen sai alkunsa lohikäärmeen ja vuorenhaltijan liitosta syntyneestä sadasta munasta. Muong-kansan myytissä ihminen taas syntyi lintuparin munasta. Myös suomalaisessa mytologiassa toistuu maailmanmuna-teema.

"Kääntäminen ja eepoksen kirjoittaminen ovat melkein taiteellista työtä. Eepoksen runkona on rakkaustarina. Siinä päähenkilö vaeltaa Vietnamin alueelta toiselle ja imee itseensä vaikutteita. Tarkoitukseni on luoda tarina, joka kiinnostaa nykylukijaa."

Ensi kesänä Hoa aikoo pitkästä ajasta matkustaa Vietnamiin keräämään lisää suullista kertomaperinnettä yhdessä puolisonsa kanssa.

"Hiukan minua pelottaa, miten paljon Vietnam on viiden vuoden aikana muuttunut. Toisaalta se on myös kiinnostavaa. Me aiomme nimittäin palata jossain vaiheessa takaisin kotiin. Tarkoituksemme ei ole asia loppuikäämme ulkomailta."

Muitakin suunnitelmia riittää. Eepoksen kirjoittamisen jälkeen Hoa haluaisi toimittaa vietnaminkielisestä Kalevalasta toisen painoksen. Ensimmäinen painoskin tosin oli hyvä, koska se palkittiin vuoden parhaana käännöksenä.

"Suunnittelen myös, että kerran. Mutta vielä ei ole oikea aika."

Mikki Tapaninen

21 03 d

PALKITUT

HS 9.3.04 (A14)

1103

(X)

(B)

Helsinki-uutiset

Vuoden pakolaisnainen haluaa elää tavallista elämää

MATTI BJÖRKMAN / LEHTIKUVA

► "Haluan elää Suomessa tavallista elämää: opiskella ja tehdä työtä", sanoo vuoden pakolaisnaiseksi valittu irakilais-syntyinen Nawal al-Rikabi, 30, hymyillen hämmennyneenä saamastaan huomiosta.

Suomen Pakolaisapu palkitsi al-Rikabin maanantaina 850 euron suuruisella kannustus-palkinnolla, koska järjestön mielestä al-Rikabi edustaa naista, joka on selvinnyt pakolaisuuden koettelemuksista myönteisen elämänasenteensa avulla. Kielenkin hän otti haltuun nopeasti, ja puhuu nyt sujuvaa suomea.

Nawal al-Rikabi koki poliittista vainoa Irakissa, ja pakeni aviomiehensä kanssa noin seitsemän vuotta sitten Jordaniaan. Pariskunta saapui lopulta Suomeen, Kuopioon, kiintiö-pakolaisina vuonna 1999.

Al-Rikabi ja hänen miehensä joutuivat uhatuiksi, koska vastustivat Saddam Husseinin hallintoa. Mitä tarkalleen ottaen tapahtui, ei Nawal al-Rikabi halua kertoa.

Yhdysvaltojen sota Irakissa hän on seurannut tiedotusvälineiden kautta tiiviisti.

"Olen surullinen, koska uhriksi joutui paljon vanhuksia ja lapsia eikä (haavoittuneille) ollut tarpeeksi lääkkeitä tarjolla."

Al-Rikabi kaippaa Irakiin jääneitä sukulaisiaan ja ystäviään. Sodan aikana uutisia heistä kuului vain vähän epäsiällönlisen postinkulun takia.

Kuopiossa al-Rikabi on nyt työharjoittelussa Kuopion Setlementti Puijola -yhdistyksen pitämässä Monikulttuurikeskus Kompassissa. Irakissa hän

Irakilais-syntyinen Nawal al-Rikabi sai Pakolaisavun palkinnon.

toimi sairaanhoitajana ja pyrkii Suomessa vastaavaan työhön ja täydennyskoulutukseen.

"Jos en saa Suomesta opiskelupaikkaa tai työtä, palaan ehkä joskus Irakiin."

Nawal al-Rikabi nauttii palkinnon saatuaan puutautiin Pakolaisnaisen manifestin, jonka ovat allekirjoittaneet muun muassa useat etniset yhdistykset sekä Eduskunnan ihmisoi-

keusryhmä ja naiskansanedustajien verkosto.

Manifesti listaa kymmenen pakolaisnaisen koulutukseen, työhön, perheeseen ja tasavertaisuuteen liittyvää julistusta.

"Pakolaisnaisella pitää olla Suomessa samat oikeudet ja velvelli-suudet kuin suomalaisnaisilla", toteaa Nawal al-Rikabi.

Laura Mäntynen

Sitä mukaa kuin Viikin... UK - VOI... Miehen kello.